

ศึกษาวิเคราะห์การสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย

AN ANALYTICAL STUDY OF PĀTIMOKKHA CHANTING OF
THAI BUDDHIST ORDER

พระจักรกริช ปิยธมฺโม (โสภณ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

ศึกษาวิเคราะห์การสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนา
ของคณะสงฆ์ไทย

พระจักรกริช ปิยธมฺโม (โสภณ)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๔

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

**AN ANALYTICAL STUDY OF PĀṬIMOKKHA CHANTING OF
THAI BUDDHIST ORDER**

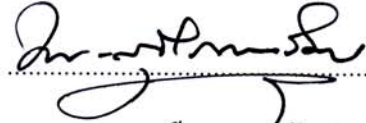
Phra Chakrit Piyadhammo (Sophon)

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)**

**Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2011**

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา
พระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....

ประธานกรรมการ

(พระมหาสมบุญ วุฑฒิกโร, ดร.)

กรรมการ

(พระครูพิศาลสรกิจ, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.วันชัย พลเมืองดี)

กรรมการ

(นายวิที พานิชพันธ์)

กรรมการ

(ผศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระครูพิศาลสรกิจ, ดร. ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.วันชัย พลเมืองดี กรรมการ

นายวิที พานิชพันธ์ กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์การสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์
ไทย

ผู้วิจัย : พระจักรกริช ปิยธมฺโม (โสภณ)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระ ไบฎีกาเสนีย์ ญาณเมธี, ดร.,

พธ.บ., M.A., Ph.D. (Philosophy)

: ดร. พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์

ป.ธ.๕, พธ.บ., M.A., Ph. D. (Philosophy)

: ดร. ไพฑูรย์ รื่นสัจย์

ป.ธ.๓, ศน.บ., ศน.ม., M.Phil., Ph.D. (Buddhist Studies)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๔

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ๒) เพื่อศึกษาวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย และ ๓) เพื่อศึกษาการสวดพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์แบบล้านนา

ผลการวิจัยพบว่า การสวดพระปาฏิโมกข์เป็นพุทธบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ทำอุโบสถสวดพระปาฏิโมกข์ขึ้นทุกวัน ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ เป็นการอนุเคราะห์ให้พระสงฆ์ทบทวนพระธรรมพระวินัยที่ได้ประพฤติปฏิบัติมา โดยมีพระภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้สวดพระภิกษุที่เหลือเป็นผู้ฟัง นอกจากนี้ การสวดพระปาฏิโมกข์ยังเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น บุญกรรม มีการปิดกวาดสถานที่ เตรียมน้ำฉันเป็นต้น การสวดพระปาฏิโมกข์ยังเป็นสังฆกรรมหนึ่งในพระพุทธศาสนา ชื่อว่า ญัตติกรรม ซึ่งทำโดยพระภิกษุ ๔ รูปขึ้นไปตามความเหมาะสม มีทั้งการสวดโดยพิสดารและการสวดโดยย่อ

สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์ทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนา ทรงสร้างอุโบสถและปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ทำสังฆกรรมปาฏิโมกข์ ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสนับสนุนส่งเสริม โดยมีพระราชโองการให้สืบดู

ว่า วัดไหนมีการทำอุโบสถสวดพระปาฏิโมกข์เสมอทุกวันอุโบสถ จะทรงพระราชอุทิศระจาดพระปาฏิโมกข์

ประเด็นเกี่ยวกับการสวดปาฏิโมกข์แบบล้านนามีลักษณะพิเศษกว่าคณะสงฆ์ในภาคอื่นของประเทศไทย คือ มีการนัดพบของกลุ่มพระภิกษุในหัวอุโบสถ ที่วัดใดวัดหนึ่ง เพื่อรวมกลุ่มกันทำสมาธิอุโบสถปาฏิโมกข์ เพื่อให้เกิดความสามัคคีของกลุ่มสงฆ์ในล้านนา และการทำสังฆกรรมของล้านนาต้องครบองค์ ๕ อย่าง คือ ๑) ตนราชนาหรือว่าถูกแมนแท้ (มีผู้เชื่อเชิญ) ๒) ตนแสดงว่าบ่หื้อผิดสักตัวแท้ (ผู้สวดต้องออกเสียงและจำเนื้อหาของบทธรรมได้อย่างถูกต้อง) ๓) จดหัดตบาสกั้หื้อถูกองค์ดีแท้ (พระภิกษุสงฆ์ในขณะนั่งฟังพระสวดปาฏิโมกข์ ต้องนั่งหัดตบาส) ๔) ก็เป็นสี่มาแท้ (เขตแดนที่ประกาศพระบรมราชโองการให้เป็นของสงฆ์) ๕) บ่เป็นวรรคเสียแท้ (การทำสังฆกรรมพระปาฏิโมกข์ต้องครบองค์สงฆ์) ถ้าครบองค์ ๕ สังฆกรรมแบบล้านนาจึงจะบริสุทธิ์

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีก็เพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จาก คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ พระใบฎีกาเสน่ห์ ญาณเมธี,ดร. ดร. พิสิฐฐ์ โคตรสุโพธิ์ และ ดร. ไพฑูรย์ รื่นสัตย์ ตลอดจนคณาจารย์เจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ ที่ได้ให้คำแนะนำข้อคิดในการทำวิทยานิพนธ์พร้อมทั้งชี้ทางออกบอทางถูกด้วยดีเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณพระครูภาวนาวิรัช เจ้าอาวาสวัดไร่เปิง (ตโปทาราม) ผู้มีพระคุณอันยิ่งใหญ่ผู้ให้ทั้งที่อยู่อาศัยให้ความรู้และความเมตตา พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตเชียงใหม่ ที่เมตตาช่วยเหลือให้ข้อมูลในการทำวิจัย คุณสุมาลี โสภณ พร้อมด้วย คุณเอี่ยมพร แอร์ชน ผู้สนับสนุนทุนการศึกษา คุณนภาพร มาลาสุข ผู้สนับสนุนพระไตรปิฎก คุณชัชปนะ ปิ่นเงิน ผู้สนับสนุนงานวิจัยล้านนา และกัลยาณมิตรทุกท่าน

ขออนุโมทนาขอบคุณพ่อประโยชน์ โสภณ และญาติทุก ๆ ท่านตลอดที่น้องญาติมิตรที่ชวนขวายส่งเสริมช่วยเหลือด้วยร่างกายและแรงใจด้วยดีเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณ พระสุรศักดิ์ สุรสกุโก ที่ให้ความช่วยเหลือในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้จนสำเร็จด้วยดี

อนึ่ง คุณงามความดีและคุณประโยชน์ที่เกิดจากการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ด้วยจิตสำนึกแห่งความกตัญญูคุณทวดที่มีต่อคุณแม่บุญเพ็ง โสภณ บุพการี ที่อบรมพร่ำสอนให้เป็นคนมีความกตัญญูและรู้อดทนตลอดมา จึงขอมอบวิทยานิพนธ์เล่มนี้เพื่อนอบน้อมความกตัญญูบูชาพระคุณแม่ด้วยความรักเคารพยิ่ง

พระจักรกริช ปิยธมโม (โสภณ)

๑๕ มีนาคม ๒๕๕๔

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย	๓
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๔
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๕
๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๑๐
บทที่ ๒ การสวดปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๑
๒.๑ ประวัติความเป็นมาของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๑
๒.๑.๑ ความหมายของพระปาฏิโมกข์	๑๑
๒.๑.๒ ประวัติความเป็นมาของพระปาฏิโมกข์	๑๔
๒.๒ พัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา	๑๖
๒.๒.๑ ประวัติและความเป็นมาของการสวดปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนา	๑๖
๒.๒.๒ พัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนา	๑๗
๒.๒.๓ เนื้อหาและความหมายการสวดพระปาฏิโมกข์	๒๐
๒.๒.๔ ความสำคัญในปาฏิโมกข์ฎฐปนขันธกะ	๒๘

บทที่ ๓ การสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย	๓๒
๓.๑ ประเภทของพระปาฏิโมกข์ในคณะสงฆ์ไทย	๓๒
๓.๑.๑ พิธีกรรมการสวดพระปาฏิโมกข์	๓๓
๓.๑.๒ ประเภทของพระปาฏิโมกข์	๔๐
๓.๑.๓ ประเภทของสังฆกรรมกับพระปาฏิโมกข์	๔๔
๓.๒ วิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย	๔๖
๓.๒.๑ การสวดพระปาฏิโมกข์	๔๗
๓.๒.๒ วิธีการสวดพระปาฏิโมกข์แบบพิสดาร และ แบบย่อ	๕๑
๓.๓ ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์ที่ได้รับ	๕๕
๓.๓.๑ ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์ แก่ตน	๕๕
๓.๓.๒ ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์ แก่สังคม	๕๖
บทที่ ๔ การสวดพระปาฏิโมกข์ของพุทธศาสนาในล้านนา	๕๘
๔.๑ วิธีการสวดพระปาฏิโมกข์แบบอุโบสถล้านนา	๕๘
๔.๒ วิธีการปฏิบัติก่อนสวดพระปาฏิโมกข์	๖๖
๔.๒.๑ แนวคิดหัวอุโบสถแบบล้านนา	๖๘
๔.๒.๒ การสวดพระปาฏิโมกข์ให้ครบองค์ ๕	๖๙
๔.๒.๓ อุโบสถปาฏิโมกข์ฉบับวัดศรีบุญเรือง	๗๐
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๗๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๗๕
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๗๗
บรรณานุกรม	๗๘
ภาคผนวก	๘๒
ผนวก ก คัมภีร์พระปาฏิโมกข์โดยพิสดารและปาฏิโมกข์ย่อ	๘๓
ผนวก ข แบบสัมภาษณ์	๑๑๔
ผนวก ค ประวัติผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์	๑๑๕
ประวัติผู้เขียน	๑๑๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อเกี่ยวกับพระไตรปิฎก วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยได้ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในการอ้างอิงโดยระบุ เล่ม/ชื่อ/หน้า หลังคำย่อชื่อ คัมภีร์ เช่น วิ.ม. ๔/๑๒/๔๐. หมายถึง พระวินัยปิฎก มหาวรรค เล่มที่ ๔ ข้อที่ ๑๒ หน้าที่ ๔๐. และ อจ.จตุกก. ๒๑/๕๕/๔๒ หมายถึง พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต เล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๕๕ หน้าที่ ๔๒. เป็นต้น

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี)	=	วินยปิฎก	มหาวิภงฺคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	จูฬวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ป.	(ไทย)	=	วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
อจ.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อจ.จก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จกนิบาต	(ภาษาไทย)
อจ.นวก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	นวกนิบาต	(ภาษาไทย)
อติวุตตก	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	เอกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.นวก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	นวกนิบาต ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.อป.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)

ปกรณ์วิเสส

มิลินท	(ไทย)	=	มิลินทปัญหปกรณ์		(ภาษาไทย)
วิสุทฺธิ.	(ไทย)	=	วิสุทฺธิมรรคปกรณ์		(ภาษาไทย)

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เป็นสาระสำคัญอยู่ ๒ ส่วนคือ ธรรมและวินัยซึ่งประกอบด้วยส่วนที่เป็นหลักพุทธธรรม และส่วนที่เป็นวินัย หรือศีล^๑ ธรรมวินัยนี้ชาวพุทธถือว่าเป็นสิ่งแทนหรือตัวแทนของพระพุทธเจ้าเมื่อกล่าวถึงส่วนแรกก็หมายถึง คำสั่งและคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ดีแล้ว มีความเหมาะสมแก่บุคคลในแต่ละจริตนิสัย มีความละเอียดคลุ่มลึกลงแตกต่างกันออกไป และที่สำคัญคำสอนเหล่านั้นมีผลต่อบุคคล คือ ย่อมรักษาผู้ประพฤติปฏิบัติไม่ให้ตกไปในที่ชั่ว แล้วยังมีผลส่งให้ผู้นั้นได้รับความสุขกายสบายใจทั้งในปัจจุบันชาติและชาติต่อไป ดังคำที่ว่า คนทำความดีเอาไว้ก็บันเทิงในโลกนี้ แม้สิ้นชีวิตไปแล้วก็บันเทิงในโลกหน้า เชื่อว่ามีความสุขในโลกทั้งสอง เพราะเขาเห็นว่าตนได้ทำความดีแล้ว อีกประการหนึ่ง พระพุทธเจ้าทรงเตือนไม่ให้ชาวพุทธทั้งหลายประมาทหรือขาดสติ ดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสเมื่อจะเข้าสู่ปรินิพพาน ความว่า ภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่าสังขารทั้งหลายมีความเสื่อมไปเป็นธรรมดาเธอทั้งหลาย จงทำหน้าที่ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด นี่เป็นพระปัจฉิมวาจาของพระพุทธเจ้า

เกี่ยวกับการสวดพระปาฏิโมกข์ ๒๒๗ ข้อ เป็นพุทธวจนะมีต้นบัญญัติในมหาเวรรคทุกข้อ และเป็นสังฆกรรมของคณะสงฆ์ฝ่ายเถรวาทที่สืบทอดกันมาช้านาน การสวดพระปาฏิโมกข์ ๒๒๗ ข้อ เป็นอุโบสถสังฆกรรมที่ภิกษุสงฆ์ฝ่ายเถรวาททั่วโลกมีความเห็นโดยพร้อมเพรียงกันด้วยความสามัคคี และผ่านการตรวจสอบจากมติสงฆ์ รวมทั้งการทำสังคยานาโดยความเห็นชอบแล้วหลายครั้ง และเป็นปฏิบัติของครูบาอาจารย์ผู้เคารพภักดีธรรมวินัยมาตั้งแต่โบราณ และเป็นอริยประเพณีจากสมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

หลังจากพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว พระองค์ทรงเผยแผ่หลักธรรมคำสอนไปในสถานที่ต่าง ๆ ครั้งหนึ่งพระองค์ประทับอยู่ ณ ภูเขาสิขณภูฏเมืองราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารทรงเห็นพวกนักบวชลัทธิอื่นประชุมกันกล่าวธรรม ในวัน ๘ คำ ๑๔ คำ และ ๑๕ คำ แห่งปักษีมีคนจำนวนมากไปฟังธรรมคนเหล่านั้นมีความรัก ความเลื่อมใส และเข้าเป็นสมาชิกของลัทธินั้น

---

^๑ วินัย มี ๒ อย่าง คือ อคาริยวินัย ได้แก่ วินัยสำหรับฆราวาส (ศีล ๕ และ ศีล ๘), อนาคาริยวินัย วินัยสำหรับบรรพชิต (ศีล ๑๐, ๒๒๗ และศีลของนางภิกษุณี ๓๑๑).

พระเจ้าพิมพิสารทรงปรารถนาเพื่อจะให้ภิกษุในพระพุทธศาสนาทำอย่างนั้นบ้าง จึงได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้าและกราบทูลพระราชดำรินั้น พระพุทธเจ้าทรงอนุโมทนาและทรงประทานพุทธานุญาตให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันในวัน ๘ คำ ๑๔ คำ และ ๑๕ คำ แห่งปักข์ ในครั้งแรกภิกษุทั้งหลายประชุมกันได้แต่นั้น ชวบ้านทั้งหลายมาด้วยความหวังว่าจะได้ฟังธรรมแต่กลับผิดหวังเพราะไม่ได้ฟังธรรมจึงพากันดิเคียน ภายหลังพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันเพื่อกล่าวธรรมและสวดพระปาฏิโมกข์ ต่อมาพระพุทธเจ้าทรงมีพระดำริว่า พระองค์ทรงอนุญาตสิกขาบทที่พระองค์ได้ทรงบัญญัติแก่ภิกษุทั้งหลายให้เป็นพระปาฏิโมกขุเทศ^๒ พระปาฏิโมกขุเทศนั้นจะเป็นอุโบสถของพวกเธอ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติตามที่ดำริแล้วทรงอนุญาตให้สวดพระปาฏิโมกข์และทรงแสดงวิธีสวดพระปาฏิโมกข์^๓

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนา ก็มีหมู่ชนทั้งหลายที่เลื่อมใสศรัทธาได้เข้ามาบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา แล้วได้ปฏิบัติตามพระพุทธานุศาสนีอย่างเคร่งครัดทำให้มีพระภิกษุผู้มีความฉลาดสามารถทรงจำพระปาฏิโมกข์ได้เป็นผู้สวดในท่ามกลางสงฆ์

อุโบสถพระปาฏิโมกข์ของพระภิกษุสงฆ์ในปัจจุบันตามพระวินัยกำหนดไว้ว่า พระภิกษุจะต้องทำอุโบสถทุกกึ่งเดือน (ขึ้น - แรม ๑๔ คำ หรือ ขึ้น - แรม ๑๕ คำ) เพื่อฟังพระปาฏิโมกข์ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้ทำเฉพาะในวันพระจันทร์เพ็ญ และ วันพระจันทร์ดับ^๔

เมื่อกล่าวถึงวิธีการเรียนรู้และการสืบทอดพระธรรมวินัยตั้งแต่สมัยพุทธกาลตามลำดับมาจนถึงปัจจุบันนี้ พระภิกษุสงฆ์ส่วนมากให้ความสนใจศึกษาใส่ใจในพระธรรมวินัยน้อยลงเรื่อยๆ ซึ่งในบางยุคบางถิ่นพระพุทธศาสนาเกือบจะเสื่อมสูญหรือบางที่ก็เสื่อมสูญไปแล้ว เช่นพระพุทธศาสนาในอัฟกานิสถาน เป็นต้น เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์ให้ความสนใจในพระธรรมวินัยน้อยลงนั่นเอง ทำให้พระภิกษุสงฆ์ไม่มีความรู้ในการสวดพระปาฏิโมกข์ทำให้ไม่เห็นคุณค่าและความมุ่งหมายของการสวดพระปาฏิโมกข์ จึงส่งผลให้ไม่สนใจที่จะฝึกฝนท่องจำสวดพระปาฏิโมกข์หรือสวดได้แต่ไม่ถูกต้องตามอักขระฐานกรณ์เท่าที่ควร ซึ่งปัญหาเหตุการณ์อย่างนี้จะต้องได้รับการแก้ไขเพื่อให้พระภิกษุสงฆ์สนใจในพระธรรมวินัยเพราะวินัยปาฏิโมกข์เป็นหลักเครื่องรักษาไว้ซึ่งความเป็นปึกแผ่นเจริญมั่นคงของพระภิกษุสงฆ์

ด้วยเหตุผลนี้ผู้วิจัยจึงมีความประสงค์ที่จะศึกษาวิธีสวดและพัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ และพัฒนาความสนใจในการลงอุโบสถสังฆกรรมพร้อมด้วยวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์

^๒ ปาฏิโมกขุเทศ หมายถึง หัวข้อที่ยกขึ้นแสดง ในการสวดพระปาฏิโมกข์.

^๓ วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๗.

^๔ วิ.ม.(ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๒-๒๑๓.

ของคณะสงฆ์ไทยว่ามีกรปฏิบัติอย่างไร รวมทั้งระเบียบวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์อย่างถูกต้อง เพื่อเป็นการรักษาพระธรรมวินัยไว้และเพื่อประโยชน์เกื้อกูลอันเป็นแบบอย่างต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธานุศาสตร์

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการสวดพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์แบบล้านนา

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

๑.๓.๑ **ขอบเขตด้านเนื้อหา** ค้นคว้าแนวคิดเรื่องพระปาฏิโมกข์และวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ตามพระธรรมวินัยและการสวดพระปาฏิโมกข์แบบหมวดอุโบสถในล้านนาตลอดถึงศึกษาคุณค่าของการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย

๑.๓.๒ **ขอบเขตด้านเอกสาร** การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจะศึกษาวิเคราะห์การสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธานุศาสตร์ของคณะสงฆ์ไทยจากเอกสารหนังสือตำราทางวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเพื่อเป็นข้อมูลอ้างอิงโดยศึกษาจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) เอกสารชั้นรอง (Secondary Sources) รวมไปถึงเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๔.๑ เพื่อต้องการทราบประวัติและพัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธานุศาสตร์ มีความเป็นมาอย่างไร ?

๑.๔.๒ เพื่อต้องการทราบวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย มีความเป็นมาอย่างไร ?

๑.๔.๓ เพื่อต้องการทราบการสวดพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์แบบล้านนา มีความเป็นมาอย่างไร ?

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การสวด หมายถึง การว่าปากเปล่า

ปาฏิโมกข์ หมายถึง ชื่อของคัมภีร์ที่ประมวลพระพุทธานุบัญญัติ ๒๒๗ ข้อที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งขึ้นเป็นพุทธานุศาสตร์ ได้แก่ อาทิพรหมจริยาสิกขา มีพระพุทธานุญาตให้สวดในที่ประชุมสงฆ์ ทุกกึ่งเดือน

คณะสงฆ์ไทย หมายถึง กุณบุตรที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาภายใต้สังกัดมหาเถรสมาคมแห่งประเทศไทย

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ หนังสือ

๑) พระครูนิมิตกัลยาณวัตร ได้สรุปไว้ว่า การสวดพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์ทุก ๑๕ วัน เป็นเครื่องชักซ้อมตรวจสอบความบริสุทธิ์ทางวินัยของภิกษุทั้งหลาย และเป็นเครื่องแสดงความพร้อมเพรียงของสงฆ์ด้วย อุโบสถมีชื่อเรียกย่อยออกไปหลายอย่างการทำอุโบสถจะมีการสวดปาฏิโมกข์ได้ต่อเมื่อมีภิกษุครบองค์สงฆ์ครบคือ ๔ รูปขึ้นไป ถ้าสงฆ์ครบองค์กำหนดเช่นนี้ทำอุโบสถเรียกว่าสังฆอุโบสถ แต่ถ้ามีภิกษุอยู่เพียง ๒ หรือ ๓ รูป เป็นเพียงคณะท่านให้บอกความบริสุทธิ์แก่กันและกันแทนการสวดปาฏิโมกข์เรียกอุโบสถนี้ว่าคณะอุโบสถหรือปารีสุทธิอุโบสถ ถ้ามีภิกษุอยู่ในวัตรรูปเดียวท่านให้ทำเพียงอธิษฐานคือตั้งใจกำหนดจิตว่าวันนี้ เป็นอุโบสถของเรา (อชฺช เม อุโปสโต) อุโบสถที่ทำอย่างนี้เรียกว่านุคคลอุโบสถหรืออธิษฐานอุโบสถ^๕

๒) ศ. แสง จันทร์งาม ได้วิเคราะห์ เรื่องห้ามฆราวาสฟังพระสวดพระปาฏิโมกข์ในปัญหาที่ ๕ ของมิลินทปัญหาว่าในสมัยพุทธกาลยังไม่มี การเขียนจารึกพระธรรมวินัยลงเป็นตัวอักษรพระสงฆ์สาวกต้องช่วยกันท่องจำไว้ต่อมาก็มีการมอบหมายให้พระสาวกที่มีความจำเก่งเป็นผู้จำไว้ เช่น พระอุบาลีเป็นผู้จำพระวินัย พระอนนทเป็นผู้จำพระสูตร เนื่องจากพระวินัยมีจำนวนเป็นร้อย ๆ ข้อ พระสงฆ์ส่วนใหญ่จึงจำได้บ้างไม่ได้บ้างกระทำหรือพูดอะไรออกไปก็ไม่ว่าถูกหรือผิดเพื่อแก้ปัญหาข้อนี้พระพุทธเจ้าจึงให้มีการประชุมพระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดทุกกิ่งเดือนแล้วให้พระภิกษุรูปหนึ่งสวดพระวินัยแต่ละข้อในที่ประชุมสงฆ์ เพื่อให้ภิกษุแต่ละรูปตรวจสอบตนเอง ถ้าพบว่าตนเองล่วงละเมิดก็ต้องประกาศท่ามกลางสงฆ์ว่าตนได้ทำผิดวินัยข้อนั้นแต่พระภิกษุไม่กล้าแสดงความผิดต่อหน้าญาติโยม^๖

๓) คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เถียงเชียง ได้กล่าวว่า พระวินัยบัญญัติของภิกษุ ๒๒๗ ข้อ แปลมาจากพระไตรปิฎกพร้อมนิทานต้นบัญญัติเรื่องที่เกิดขึ้นเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าบัญญัติ

^๕ พระครูนิมิตกัลยาณวัตร, “คู่มือพระปาฏิโมกข์”, (สมุทรสงคราม, ๒๕๔๑), (อัดสำเนา)

^๖ ศ. แสง จันทร์งาม, อริยธรรม ๓๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่ : หจก.คาราวรรณการพิมพ์, ๒๕๕๑).

ลิกขาบท ว่าทำไมพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้ามและมีสาเหตุความเป็นมาอย่างไร ใครเป็นอาทิกัมมิกะ อาทิกัมมิกะ คือ ภิกษุผู้ก่อเรื่องในแต่ละลิกขาบท^๖

๔) สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส กล่าวไว้ในหนังสือวินัยมุขตอนหนึ่งว่าพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์ แต่การบัญญัติวินัยสงฆ์นั้นทรงไม่ได้บัญญัติตามลำพังต้องให้เกิดเรื่องก่อนแล้วประชุมสอบสวนบัญญัติพระวินัยท่ามกลางพระสงฆ์ด้วยความเห็นชอบของพระสงฆ์ หลังจากนั้นจึงพร้อมใจกันนำไปปฏิบัติ การทำสังฆกรรมต่างๆ ของพระภิกษุสงฆ์ ยกเว้นอุปโลคนกรรมล้วนให้ทำการสงฆ์ทั้งสิ้น กล่าวคืออุตติกรรมทำด้วยสงฆ์จตุรกร คือ ๔ รูปขึ้นไป เช่นการสวดปาฏิโมกข์เป็นอุตติหุตติกรรมทำด้วยสงฆ์ปัญจจตุรกร คือ ๕ รูปขึ้นไป เช่น เรื่องกฐินเป็นอุตติหุตติกรรมทำด้วยสงฆ์ ทวารกร คือ ตั้งแต่ ๑๐ รูปขึ้นไปยกเว้นในที่กนคารเช่นการอุปสมบทการให้มนต์การสวดอัฏฐานก็ต้องใช้สงฆ์ตั้งแต่ ๒๐ รูปขึ้นไป จึงกล่าวได้ว่าพระปาฏิโมกข์ คือ รัฐธรรมนูญและกฎหมายต่างๆ ส่วนพระสงฆ์คือสมาชิกสภาผู้แทน คุณสมบัติของพระสงฆ์ คือ คุณสมบัติของสมาชิก อำนาจพระสงฆ์ คือ อธิปไตยสำหรับบริหารจัดการอธิกรณ์สงฆ์ทั้ง ๔ ได้แก่

๑. วิวาธการิณ - การขัดแย้งกันเกี่ยวกับธรรมวินัย
๒. อนูวาธการิณ - การโจทก์กันด้วยอาบัติต่าง ๆ
๓. อาปัตตการิณ - การละเมิดอาบัติต่าง ๆ
๔. กิจจาริณ - กิจของสงฆ์ที่เกิดขึ้นที่จะพึงทำด้วยสงฆ์^๗

๕) สุชีพ ปุณฺณานุภาพ ได้กล่าวถึง การลงอุโบสถเป็นเรื่องของพระภิกษุสงฆ์ที่ต้องร่วมประชุมกันที่พระอุโบสถเพื่อฟังปาฏิโมกข์ตามพระวินัยเพื่อเป็นการทบทวนศีล ๒๒๗ ข้อ ของพระภิกษุโดยจะมีการสวดทุกวันแรม ๑๔ ค่ำ หรือ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ และวันแรม ๑๕ ค่ำ ในเดือนเต็ม นอกจากนั้นยังอนุญาตให้ทำอุโบสถเป็นพิเศษในคราวที่ภิกษุแตกความสามัคคีเมื่อภิกษุกลับมาสามัคคีกันอีกครั้งแม้จะยังไม่ถึงวันปาฏิโมกข์ก็ให้สวดปาฏิโมกข์ได้เรียกว่า สามัคคีอุโบสถปาฏิโมกข์^๘

^๖ คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, วินัยมุข เล่ม ๑ ฉบับมาตรฐาน, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : เลียงเชียง, ๒๕๕๓).

^๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

^๘ สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๕).

๖) ศ.ธรรมศักดิ์ ได้กล่าวสรุปไว้ว่า การแสดงโอวาทปาฏิโมกข์ของพระพุทธเจ้าได้มีขึ้นครั้งนี้เพียงครั้งเดียว หลังจากนั้นพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้แสดงอีกเลย แต่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ประมุขสงฆ์กันเองทุก ๑๕ วัน ต่อมาภายหลังได้อนุญาตให้พระภิกษุสงฆ์สาวกที่อยู่ร่วมกัน ๔ รูปขึ้นไปนำสิกขาบท ๒๒๗ ข้อ มาสวดทบทวนท่ามกลางที่ประชุมสงฆ์ในวันอุโบสถ จึงเกิดอาณัติปาฏิโมกข์ เป็นแบบแห่งการลงอุโบสถเพื่อฟังปาฏิโมกข์ถึงปัจจุบัน^{๑๑}

๑.๖.๒ งานวิจัย

๑) พระมหาอุดม สารเมธี (สารบรรณ) สรุปไว้ว่า นิคหกรรมในพระวินัยปิฎกเป็นมาตรการทางพระวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องข่มการาบหรือลงโทษแก่พระภิกษุผู้ประพฤติดิถีต่อพระธรรมวินัย หรือคฤหัสถ์ผู้มีความปรารถนาที่ไม่ดีต่อพระรัตนตรัย โดยทรงวางกฎเกณฑ์การลงโทษแบบต่าง ๆ ตามสมควรแก่ความผิด นิคหกรรมในพระวินัยปิฎกพระพุทธเจ้าทรงกำหนดให้สงฆ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการทุกขั้นตอน จัดเป็นสังฆกรรมที่มีความสำคัญ สงฆ์จึงต้องดำเนินการให้เป็นไปตามวิธีการตามที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตไว้^{๑๒}

๒) พระอุบล กตปุญโญ (แก้ววงษ์ล้อม) ได้อธิบายสรุปไว้ว่า ศิลในทางด้านสังคัมซึ่งมุ่งเน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ ส่วนพระวินัยย่อมครอบคลุมการจัดระเบียบด้านนอกทั้งหมด รวมถึงข้อกำหนดกฎเกณฑ์ขนบธรรมเนียมและข้อปฏิบัติกิจการทั้งหลายของหมู่ชน ความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและสภาพที่ควรจัดได้ให้ความสัมพันธ์กับด้านจิตใจส่งผลออกมาสู่สังคัม คุณค่าของศิลปะทางสังคัม คือ สร้างความสัมพันธ์ทางสังคัมด้วยการปรับการแสดงออกทางกาย วาจา ให้เรียบร้อยเกื้อกูลในความเป็นอยู่ร่วมกันด้วยดี จิตใจของสมาชิกในสังคัมประกอบด้วยเมตตาและกรุณา มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่อย่างเกื้อกูลในการปฏิบัติกิจต่าง ๆ เพื่อเข้าถึงจุดหมายที่ตั้งงามโดยลำดับจนถึงจุดหมายสูงสุดของชีวิต ศิลจึงมีความเข้มงวดกวัดขั้นเคร่งครัดหยาบประณีตด้วยเหตุผลที่ต้องสัมพันธ์เกื้อกูลในการปฏิบัติธรรมนั้น คือ ความสงบใจ

^{๑๑} ศ.ธรรมศักดิ์, พระไตรปิฎกมหาวิถิตถารนัย ๕๐๐ กัณฑ์, พระวินัยปิฎก จุลวรรค เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: ลูก ศ.ธรรมศักดิ์, ๒๕๒๘).

^{๑๒} พระมหาอุดม สารเมธี (สารบรรณ), “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีนิคหกรรมในพระวินัยปิฎกกับกฏนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

เป็นไปเพื่อสมาธิแม้เพียงศีล ๕ ที่ประพฤติอย่างถูกต้องก็จัดว่าเป็นผู้มีศีลอย่างบริบูรณ์สำหรับสมาธิในสังคัมปัจจุบัน^{๑๒}

๓) พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) แสดงเนื้อความไว้ตอนหนึ่งว่าพระธรรมวินัยในช่วงต้นสมัยพุทธกาลยังไม่มีการบัญญัติวินัย เมื่อมีจำนวนภิกษุมากขึ้นการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะใหญ่จำเป็นต้องมีระเบียบกฎกติกาที่คนส่วนใหญ่ยอมรับมาใช้เป็นแนวปฏิบัติ และพระธรรมวินัย คือ ระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับทางกาย วาจา และการบัญญัติพระธรรมวินัย พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติหลังจากที่พระภิกษุมิมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเพราะมีผู้ประพฤติไม่เหมาะสม ประพฤติผิดนอกกรอบทาง ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้พระพุทธเจ้าทรงพิจารณากำหนดขอบเขตข้อวัตรปฏิบัติสำหรับเหล่าพระอรិยะสงฆ์และสมมุติสงฆ์^{๑๓}

๔) นายกิริติ กมลประเทืองกร จากการศึกษาในเรื่องดังกล่าวได้ข้อสรุปว่า การสวดมนต์หรือการสาธยายธรรม คือ การรักษาไว้ซึ่งพุทธพจน์ด้วยการทรงจำให้ขึ้นใจของตัวเอง และเพื่อเผยแพร่พระธรรมคำสั่งสอนแก่ชนทั้งหลาย ส่วนความสำคัญของการสวดมนต์เพื่อรักษาพระศาสนา และการสวดมนต์เป็นการพรรณนาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหลังจากการสวดมนต์จะมีอานุภาพทำให้เกิดความปลอดภัยจากอันตรายทั้งปวงได้อย่างแน่นอนแต่ความจริงการสวดมนต์จะมีอานุภาพได้ต้องมีความเข้าใจในเนื้อหาเหตุผลของมันเข้าใจความสัมพันธ์ของบทสวดมนต์นั้น ทางธรรมเรียกว่า“ปัญญา สุตวินิจฉินิ”แปลว่า ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสุตะหมายความว่า สุตะเป็นความรู้เบื้องต้นจะต้องมีปัญญาเป็นตัววินิจฉัยให้รู้ จนกระทั่งนำไปใช้ประโยชน์ได้^{๑๔}

๕) นายวิวรรธน์ สายแสง จากการศึกษาในเรื่องดังกล่าวได้ข้อสรุปว่า การให้ความหมายและการเปรียบเทียบพระวินัย ของภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นเป้าหมายสากล

^{๑๒} พระอุบล กตปุญฺโย (แก้ววงษ์ล้อม), “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

^{๑๓} พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (ซองดี), “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต)”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๑๔} นายกิริติ กมลประเทืองกร, “คุณค่าของการสวดมนต์ที่มีต่อพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

ในการบัญญัติพระวินัย พระพุทธเจ้าแสดงเป้าหมายการบัญญัติซึ่งเรียกว่า อานาจประโยชน์ สามารถแยกแยะออกมาได้ ๑๐ ประการ^{๑๕}

๖) พระคิเรก อินจันทร์ ได้สรุปเนื้อหาและวิธีการแต่งคัมภีร์ปกรณ์วิเสสพระวินัย ล้านนา ที่ได้คัดเลือกมาศึกษาจำนวน ๑๐ เรื่องคือ คัมภีร์วินัย, คัมภีร์วินัยของภิกษุสามเณร, คัมภีร์วินัยดอกเตือ, คัมภีร์วินัยทั้ง ๕, คัมภีร์วินัยปอน, คัมภีร์วินัยปิฎก (ในปิฎกะทั้งสาม) คัมภีร์วินัยรวม , คัมภีร์วินัยวิภังคสูตร, คัมภีร์วินัยสงฆ์, และคัมภีร์วินัยสังคหะเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงวิชาการทางด้านสาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา เนื้อหาโดยสรุป การวิเคราะห์เนื้อหา วิธีการแต่ง และการวิเคราะห์พระไตรปิฎกเพื่อให้เกิดความเชื่อถือและเป็นหลักยึดเหนี่ยวของเหล่าพุทธศาสนิกชน เถรวาทชาวล้านนา โดยเฉพาะวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษาลักษณะคัมภีร์ปกรณ์วิเสสพระวินัยที่ได้ศึกษารูปแบบเนื้อหาและวิธีการแต่งของคัมภีร์ไบบลานเรื่องพระวินัยปิฎกะ แต่ไม่ได้ศึกษาวิเคราะห์ถึงพระวินัยบัญญัติหรือหลักธรรมโดยการเปรียบเทียบกับคัมภีร์พระไตรปิฎกโดยตรง^{๑๖}

๗) พระอุบล กตปุญโญ (แก้ววงษ์ล้อม) กล่าวโดยสรุปไว้ว่า ศิลเป็นหลักความประพฤติทางกาย วาจา และการเลี้ยงชีพสุจริตโดยมีเจตนาเป็นเครื่องประพฤติดังเดินจากทุจริตเพื่ออบรมจิตใจให้ตั้งอยู่ในกุศลธรรมทั้งหลาย การฝึกอบรมตนในทางที่มีความสัมพันธ์ระหว่างกายกับใจ ศิลเมื่อประพฤติตรงตามหลักการสภาพจิตใจจะเป็นอิสระจากคัมภีร์คุณธรรมที่มีฐานจากศิลย่อมมีคุณค่าที่รักษาและส่งเสริมคุณภาพของจิตใจ ประโยชน์ที่ต้องการจากศิล คือ การควบคุมความประพฤติป้องกันไม่ให้ตกไปสู่ความชั่ว จิตใจที่สงบจากกิเลสเป็นสมาธิก็ทรงคุณค่าสนองปัญญาที่เกื้อกูลแก่การกำจัดอวิชชาและความบริสุทธิ์หลุดพ้นและศิลในทางด้านสังคมซึ่งมุ่งเน้นความประพฤติ ฝ่ายพระวินัยจะครอบคลุมการจัดระเบียบด้านนอกทั้งหมดรวมถึงข้อกำหนดกฎเกณฑ์ขนบธรรมเนียมและข้อปฏิบัติกิจการทั้งหลายของหมู่ชนความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมและสภาพที่ควรจัดได้ให้ความสัมพันธ์กับด้านจิตใจ จึงส่งผลออกมาสู่สังคมแม้เพียงศิล ๕ ที่ประพฤติอย่างถูกต้องก็จัดว่าเป็นผู้มีศิลอย่างบริบูรณ์สำหรับสมาชิกในสังคมปัจจุบัน^{๑๗}

^{๑๕} นายวิวรรธน์ สายแสง, “การศึกษาเปรียบเทียบพระวินัยของภิกษุกับภิกษุณีในพระพุทธศาสนา เถรวาท”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๑๖} พระคิเรก อินจันทร์, “การศึกษาลักษณะคัมภีร์ปกรณ์วิเสสพระวินัยล้านนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖).

^{๑๗} พระอุบล กตปุญโญ (แก้ววงษ์ล้อม), “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศิลที่มีต่อสังคมไทย” , วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗).

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีการศึกษาเป็นการศึกษาวิจัยข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) เสริมสร้างด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth – Interview) กับพระภิกษุชาวล้านนาผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับประเพณีการสวดปาฏิโมกข์แบบล้านนาจำนวน ๓ รูป เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลทางเอกสาร โดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวินัยเป็นเหตุให้มีการสวดพระปาฏิโมกข์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันโดยศึกษาจากหนังสือและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

๗.๑.๑ ข้อมูล

ก. ข้อมูลเอกสารประกอบด้วยชั้นปฐมภูมิ

๑.เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Documentary Research) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๑๕ พร้อมด้วยอรรถกถาและพระไตรปิฎก CD – ROM และเอกสารเกี่ยวกับการสวดพระปาฏิโมกข์ของทางล้านนาที่บันทึกไว้ในเรื่องกฎหมายโบราณวัดเชียงมั่น (เอกสารถ่ายสำเนาไมโครฟิล์ม หมายเลข ๑๓๔.๒๕๖.๐๑๑ ชม๐๑๑๕๐๐๑๐๖) เรื่องโอวาทานุศาสนีวรพรคำสอนราชครูวัดสวนดอก (เอกสารถ่ายไมโครฟิล์มหมายเลข ๑๘.๐๑๑.๐๑P. ๐๖๗-๐๖๘.) และเรื่องวินัยสงฆ์ฉบับวัดศรีบุญเรือง (เอกสารถ่ายไมโครฟิล์มหมายเลข ๑๕. ๐๒๘. ๐๖. ๐๑๓-๐๑๕) จากสถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ข. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา รูปแบบและคุณค่าของการสวดพระปาฏิโมกข์แบบล้านนาหรือแบบหัวอุโบสถ (ล้านนาโบราณ) ขึ้นมาหนึ่งชุดตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัยโดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความรู้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ประชากรการสัมภาษณ์เชิงลึกครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกประชากรโดยวิธีเจาะจงจำนวน ๓ ท่านซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้ ๑) เป็นพระภิกษุผู้มีความรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาเกี่ยวกับการสวดพระปาฏิโมกข์แบบหัวอุโบสถ ๒) เป็นพระภิกษุที่สามารถสวดปาฏิโมกข์ได้ ๓) เป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์สวดพระปาฏิโมกข์แบบหัวอุโบสถ

๗.๑.๒ การวิเคราะห์ข้อมูล

๒.เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ตำราหนังสืองานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสารวารสารบทความที่เกี่ยวข้องในการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทยและการทำอุโบสถแบบล้านนาเป็นต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากข้อ ๗.๑แล้วนำมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเสนอในรูปแบบพรรณนาเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ แล้วนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลวิเคราะห์สรุปเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบประวัติและพัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธรศาสนา

๑.๘.๒ ได้ทราบวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย

๑.๘.๒ ได้ทราบการสวดพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์แบบล้านนา

บทที่ ๒

การสวดปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในบทนี้เป็นการศึกษาถึงประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสวดพระปาฏิโมกข์ ตามลำดับดังต่อไปนี้

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๒.๑.๑ ความหมายของพระปาฏิโมกข์

๒.๑.๒ ประวัติความเป็นมาของพระปาฏิโมกข์

๒.๒ พัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

๒.๒.๑ ประวัติและความเป็นมาของการสวดปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนา

๒.๒.๒ พัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนา

๒.๒.๓ เนื้อหาและความหมายการสวดพระปาฏิโมกข์

๒.๒.๔ ความสำคัญในปาติโมกข์ฎฐปนขันธกะ

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและส่วนที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก และ คัมภีร์ในพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาอธิบายตอบปัญหาตามวัตถุประสงค์

๒.๑.๑ ความหมายของพระปาฏิโมกข์

คำว่า “ปาฏิโมกข์” มาจากคำว่า ปาติ + โมกข (มุจ) แปลว่า สิ่งที่ถูกไว้,^๑ นอกจากนี้ปาฏิโมกข์มาจากคำว่า ปราติ + โมกข คือ “ความหลุดพ้น การเป็นอยู่อย่างเสรี” Rhys Davids และ Oldenberg เห็นพ้องที่จะให้ความหมายคำดังกล่าวว่า “การปลดปล่อยตน, W. Pachow เสนอ ว่าปราติ คือ ความเป็นอิสระ, ความหลุดพ้น สำหรับ คำว่า โมกข” หมายถึง ต่อด้าน^๒

---

^๑ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ, ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐), หน้า ๕๑๖ - ๕๑๗.

^๒ จอห์น ซี. ฮอสต์, “ศึกษาพระพุทธศาสนาจากพระวินัยปิฎก”, แปลโดยสมหวัง แก้วสุฟอง, หน้า ๓๐.(เอกสารประกอบการบรรยาย)

คำว่า ปาฏิโมกข์ในพระสูตรต้นตปิฎก หมายถึง ศีลสิกขาบทที่เป็นเหตุให้ผู้รักษาหลุดพ้นจากทุกข์ (ปาติ = รักษา + โมกขะ = ความหลุดพ้น)^๗

คำว่า ปาฏิโมกข์ หรือ ภิกขุปาฏิโมกข์ หมายถึง ชื่อของคำภีร์ที่ประมวลพระพุทธบัญญัติที่พระพุทธเจ้าทรงตั้งขึ้นเป็นพุทธอาณัติ ได้แก่ อาทิพรหมจริยาสิกขา^๘หรือคัมภีร์ที่รวมวินัยของสงฆ์ ๒๒๗ ข้อ^๙ มีพระพุทธานุญาตให้สาวกในที่ประชุมสงฆ์ทุกกิ่งเดือนที่เรียกว่าพระสงฆ์ทำอุโบสถปาฏิโมกข์ แปลว่า เป็นเบื้องต้น เป็นประธาน เป็นประมุข แห่งกุศลธรรมทั้งหลาย^{๑๐}หรือเป็นข้อบัญญัติให้ภิกษุสำรวมกายและวาจา^{๑๑}

คำว่า ภิกขุปาฏิโมกข์ในพระวินัยปิฎก หมายถึง เป็นเบื้องต้นเป็นประธาน เป็นประมุขของธรรมทั้งหลาย^{๑๒}และประมวลสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้สำหรับภิกษุ ๒๒๗ ข้อ ซึ่งหมายถึง อาทิกรรมิกะ หรือภิกษุผู้ก่อความเสียหายจนเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทที่ห้ามไว้ ผู้เป็นต้นบัญญัติแห่งสิกขาบทนั้น^{๑๓}กล่าวคือ เมื่อภิกษุรูปใดกระทำหรือประพฤติดังใดอย่างหนึ่งที่บ้านหรือภิกษุรูปอื่นมาสอบถามได้ความจริง พระพุทธเจ้าก็จะวินิจฉัยถ้าเห็นว่าการกระทำหรือความประพฤตินั้นไม่ดี ไม่ถูกต้อง นำคำหาญ ไม่ควรทำ ไม่ควรประพฤดิก็ทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทห้ามไว้ ภิกษุรูปที่ผิดคนแรกนั้นถือว่าเป็นอาทิกรรมิกะในเรื่องนั้น อาทิกรรมิกะ ได้รับความยกเว้นไม่เป็นอาบัติ คือ ไม่ถือว่าเป็นความผิดเพราะการกระทำนั้นเกิดขึ้นเมื่อยังไม่มีสิกขาบทบัญญัติห้ามไว้^{๑๔}อาทิกรรมิกะ เช่น พระสุทินนะเสพเมธุนกับอดีตภรรยาเก่าของตน ต่อมาพระสุทินจึงเกิดความไม่สบายใจขึ้นภายหลังถึงกับชูปยอมภิกษุทั้งหลายทราบข่าวในข้อปฏิบัติของพระสุทินจึงดิเคียนและนำความกราบทูลพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงเรียกประชุมสงฆ์ แล้วได้สวนดิเคียนว่า

^๗ อัง.นวก. (ไทย) ๒๓/๓๕/๑๓๑. (เจริญธรรมในพระไตรปิฎก)

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๖๗.

^๙ ดนัย ไชยโยธา, ศัพท์านุกรมพุทธศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : รมเกล้าจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๕๑.

^{๑๐} พระครูนิมิตกัลยาณวัตร, “คู่มือพระปาฏิโมกข์”, (สมุทรสงคราม : ๒๕๔๑), หน้า ๑. (อัดสำเนา)

^{๑๑} สมเด็จพระญาณสังวร (อาจ อาสภมหาเถร), คัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆสเถระรจนา, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (Printed in Taiwan, ๒๕๔๘), หน้า ๒๕.

^{๑๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๕/๒๑๐.

^{๑๓} วิ.ม. (ไทย) ๑/๖๖/๕๓.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๔๐๗.

เป็น โฆษณารุขทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามมิให้ภิกษุเสพเมถุนเป็นต้น^{๑๑}ต่อมาก็บัญญัติสิกขาบท
ภายหลังเพิ่มเติมตามลำดับ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางพระภิกษุปาฏิโมกข์ในพระวินัยปิฎกสงเคราะห์เข้าในประเภทของอาบัติและวิธีออกจากอาบัติ

คำเรียกศีล	ระดับอาบัติ	คำเรียกอาบัติ	การแก้อาบัติ
ปาราชิก ๔ ^{๑๒}	ครุกาบัติ	ปาราชิก	ขาดจากความเป็น พระเมื่อล่วงศีล (ไม่สามารถแก้ได้)
สังฆาทิเสส ๑๓ ^{๑๓}	ครุกาบัติ	สังฆาทิเสส	อยู่ปริวาสกรรมเพื่อ สำนึกผิด
อนินยต ๒ ^{๑๔}	ครุกาบัติ, ลหุกาบัติ ตามแต่กรณี	เป็นได้ทั้งปาราชิก, สังฆาทิเสส และ ปาจิตติย ตามแต่กรณี	ขาดจากความเป็น พระ, อยู่ปริวาสกรรม หรือปลงลหุกาบัติ
นิสสัคคิยปาจิตติย ๓๐ ^{๑๕}	ลหุกาบัติ	นิสสัคคิยปาจิตติย	สละวัตถุอาบัติและ ปลงลหุกาบัติ, สละ วัตถุอาบัติ, ปลง ลหุกาบัติ
ปาจิตติย ๘๒ ^{๑๖}	ลหุกาบัติ	ปาจิตติย	ปลงลหุกาบัติ
ปาฏิเทสนียะ ๔ ^{๑๗}	ลหุกาบัติ	ทุกกฏ	ปลงลหุกาบัติ
เสขียวัตถ ๗๕ ^{๑๘}	ลหุกาบัติ	ทุกกฏ	ปลงลหุกาบัติ
อธิกรณสมณะ ๗ ^{๑๙}	-	-	(วิธีระงับอธิกรณ)

^{๑๑} คุรยละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๖/๒๖-๔๓.

^{๑๒} คุรยละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๖-๒๓๒/๒๖-๕๖๐.

^{๑๓} คุรยละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๔-๔๔๒/๕๖๑-๘๘๘.

^{๑๔} คุรยละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๔๓-๔๕๘/๘๙๐-๙๐๙.

^{๑๕} คุรยละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๕๙-๖๖๒/๑-๒๑๕.

^{๑๖} คุรยละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑-๕๕๑ / ๒๑๖ - ๓๑๓.

^{๑๗} คุรยละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๕๒-๕๖๕/๓๑๔-๓๑๙.

^{๑๘} คุรยละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๖๖-๖๕๔/๓๔๐ - ๘๑๐.

^{๑๙} คุรยละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๕-๖๕๕/๘๑๑ - ๘๑๓.

๒.๑.๒ ประวัติความเป็นมาของพระปาฏิโมกข์

พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาให้แก่พุทธพจน์ ๓ อย่างที่ตรัสแก่พระอรหันต์ ๑,๒๕๐ รูป ที่มาประชุมกัน โดยมีได้นัดหมาย ณ พระเวฬุวนารามในวันเพ็ญเดือน ๓ ที่เรียกกันว่าวันมาฆบูชา ทรงแสดงโอวาทปาฏิโมกข์นี้แก่ที่ประชุมสงฆ์ตลอดมาเป็นเวลา ๒๐ พรรษาก่อนที่จะมีพุทธบัญญัติให้สาวคพระปาฏิโมกข์มาจนถึงปัจจุบัน^{๒๐} พระเจ้าพิมพิสารทรงเห็นพวกนักบวชลัทธิอื่นประชุมกล่าวธรรมในวัน ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ แห่งปีกษ์ จึงเกิดความเลื่อมใสศรัทธา พระเจ้าพิมพิสารทรงประสงค์ให้พระพุทธศาสนาทำอย่างลัทธิอื่นบ้างจึงได้เข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า แล้วกราบทูลพระราชดำรินั้นให้พระพุทธเจ้าทรงทราบ พระพุทธเจ้าก็ทรงอนุมติให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันในวัน ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ ในครั้งแรกภิกษุทั้งหลายประชุมกันแต่นั่งนิ่ง พวกชาวบ้านมาเพื่อหวังที่จะได้ฟังธรรมก็ไม่ได้ฟังจึงพากันดิเคียนภายหลังพระพุทธเจ้าจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันเพื่อกล่าวธรรมได้ ต่อมาพระพุทธเจ้าได้อนุญาตให้นำสิกขาบทที่พระองค์ทรงบัญญัติให้เป็นปาฏิโมกข์เทศของพระภิกษุ ปาฏิโมกข์เทศจึงเป็นอุโบสถของพระภิกษุสงฆ์ พระพุทธเจ้าได้มีพระบัญญัติตามที่ทรงดำริแล้วอนุญาตให้สาวคพระปาฏิโมกข์และทรงแสดงวิธีสาวคพระปาฏิโมกข์ พุทธสาวกจึงนำมาศึกษาและปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน^{๒๑}

ก่อนที่พระพุทธเจ้าจะได้ทรงบัญญัติสิกขาบท พระสารีบุตรเกิดความวิตกจึงกราบทูลให้พระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบทแก่พระภิกษุเพื่อให้พระพุทธศาสนาตั้งอยู่ได้นาน พระพุทธเจ้าตรัสเตือนให้พระสารีบุตรรอก่อน ผู้เดียวจะรู้กาลในภพนั้น บรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ มีพระภิกษุที่ทรงคุณธรรมอย่างต่ำก็เป็นโสดาบันมีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้ากล่าวคือ พระภิกษุทั้ง ๕๐๐ รูปนั้นต่างก็เป็นพระอรหันต์จึงรู้ว่าอะไรควรทำอะไรไม่ควรทำ ไม่ทำในสิ่งที่ผิดพลาดให้เกิดความเสียหาย จึงไม่มีความจำเป็นที่ต้องบัญญัติพระวินัยในตอนนั้น^{๒๒} พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงกาลเวลาแห่งการที่จะบัญญัติสิกขาบทและการแสดงพระปาฏิโมกข์ว่าจะกระทำเมื่อมีอาสวัฏฐานิยธรรม คือ ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ เช่น การเสพเมถุน การลักทรัพย์ การอวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตนเกิดขึ้นในสงฆ์ หรือในศาสนาเมื่อใดอาสวัฏฐานิยธรรมเหล่านั้นปรากฏขึ้นเมื่อนั้นพระพุทธเจ้าจะบัญญัติสิกขาบทปาฏิโมกข์ แก่สาวกเพื่อกำจัดอาสวัฏฐานิยธรรมการที่อาสวัฏฐานิยธรรมจะปรากฏในสงฆ์หรือในศาสนานั้นมีเหตุอยู่ ๓ ประการ

^{๒๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓/๒๐.

^{๒๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๗-๒๑๐.

^{๒๒} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๑๘/๑๐.

๑.สงฆ์เป็นหมู่ใหญ่โดยภิกษุผู้บวชนานแล้ว หมายถึง เป็นหมู่ใหญ่เพราะมีภิกษุเถระจำนวนมากซึ่งบวชมานาน เพราะจะมีเหตุให้พระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับพระเถระ เช่น พระเถระรูปใดโง่เงาไม่ฟังให้อุปสมบท เป็นต้น

๒.สงฆ์เป็นหมู่ใหญ่โดยแพร่หลายแล้ว หมายถึง มีแพร่หลายทั้งพระเถระ พระภิกษุ ปานกลาง และ พระภิกษุผู้บวชใหม่เพราะจะมีเหตุให้พระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับการวางตัวระหว่างภิกษุที่ต่างพรรษา

๓.สงฆ์เป็นหมู่ใหญ่เลิศโดยลากแล้ว เพราะจะมีเหตุให้พระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบทเกี่ยวกับเรื่องลากสักการะ เช่น ภิกษุใดให้ของควรเที่ยวหรือของควรบริโภคร่วมมือของตนแก่นักบวชเปลือยก็ดี แก่ปริพาชกก็ดี แก่ปริพาชกาภิสิทธิ์ ภิกษุนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์เป็นต้น^{๒๓}

ก่อนที่พระสารีบุตรจะกราบทูลให้พระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบท พระสารีบุตรได้ทูลถามถึงพระศาสนาของพระพุทธเจ้าทั้งหลายที่ล่วงลับไปแล้วว่า พระศาสนาของพระพุทธเจ้าพระองค์ไหนดำรงอยู่ได้ไม่นาน พระองค์ใดดำรงอยู่ได้นาน^{๒๔}พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าศาสนาของพระพุทธเจ้าพระนามว่า พระวิปัสสี พระสิหิ พระเวสสภูดำรงอยู่ไม่นานเพราะทรงแสดงธรรมไว้น้อยทั้งมิได้ทรงบัญญัติสิกขาบทและมิได้แสดงปาฏิโมกข์แก่สาวกทั้งหลายนี้คือเหตุที่พระศาสดาดังดำรงอยู่ได้นาน^{๒๕}ศาสนาของพระพุทธเจ้าพระนามว่า พระกกุสันธะ พระโกนาคมะและพระกัสสปะดำรงอยู่ได้นานเพราะแสดงธรรมไว้มากทรงบัญญัติสิกขาบทและทรงแสดงปาฏิโมกข์^{๒๖}จากนั้นพระสารีบุตรจึงกราบทูลให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทและทรงสวดพระปาฏิโมกข์^{๒๗}ความสำคัญของพระปาฏิโมกข์พระพุทธเจ้าได้ตรัสกับพระมหากัปปิยะ (ผู้เป็นพระอรหันต์) คิดว่าท่านเป็นผู้บริสุทธอยู่แล้วจะควรไปทำอุโบสถสังฆกรรมหรือไม่ เมื่อพระพุทธเจ้าทรงทราบจึงตรัสตอบว่าถ้าเธอไม่สักการะเคารพนับถือบูชาในอุโบสถแล้วใครเล่าจะทำเช่นนั้นและตรัสสั่งให้ไปทำอุโบสถจึงเป็นที่ยอมรับของพระภิกษุสงฆ์ว่าเมื่อถึงวัน ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ วันปวารณา และ วันสังฆสามัคคีพระภิกษุสงฆ์ต้องมาลงอุโบสถ^{๒๘}เมื่อมีพระภิกษุปฏิบัติอยู่ในวินัย

^{๒๓} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓.

^{๒๔} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๑๘/๑๐-๑๑.

^{๒๕} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๑๕/๑๑-๑๒.

^{๒๖} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๒๐/๑๒.

^{๒๗} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓.

^{๒๘} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๖/๒๑๔-๒๑๕.

จึงขึ้นชื่อว่า งามในเบื้องต้นงามในท่ามกลางงามในที่สุดเพราะมีข้อปฏิบัติในวินัยเป็นเหตุ มีความงามเป็นผล คือ ข้อปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท^{๒๙}

ดังนั้น จากประวัติความเป็นมาของพระปาฏิโมกข์พระพุทธศาสนาจะดำรงอยู่ได้นาน ต่อเมื่อพระพุทธเจ้าได้บัญญัติพระวินัยเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการองค์กรของคณะสงฆ์และการทรงจำไว้ซึ่งการสวดพระปาฏิโมกข์ทุก ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ ก็จะทำให้สิกขาบัญญัติในธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าไม่คลาดเคลื่อน

๒.๒ พัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาพัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา และส่วนที่เกี่ยวข้องจากคัมภีร์พระไตรปิฎกเป็นส่วนมาก เพื่อตอบปัญหาตามวัตถุประสงค์ คำว่า พัฒนาการสวดพระปาฏิโมกข์ หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของการสวดพระปาฏิโมกข์อย่างเป็นระเบียบแบบแผนและต่อเนื่องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ทั้งเป็นการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ก้าวหน้าและทางด้านคุณภาพ

๒.๒.๑ ประวัติและความเป็นมาของการสวดปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าก่อนที่จะได้ตรัสรู้เดิมมีชื่อว่า อังคีรส หมายถึง ผู้มีรัศมีแผ่ซ่านจากพระกายเป็นพระนามแรกและเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายาแห่งสาकยวงศ์เมืองกรุงกบิลพัสดุ์ ต่อมาพราหมณ์ ๘ คนได้ทำหน้าที่ถวายพระนามพร้อมทั้งทำนายลักษณะพระกุมารแล้วตั้งชื่อว่า สิทธัตถะ แปลว่า ผู้มีความต้องการสำเร็จหรือสำเร็จตามที่ต้องการ คือ เมื่อสมประสงค์สิ่งใด ต้องการอะไร หรืออยากได้อะไรก็จะได้ตามปรารถนา เมื่อเสด็จออกผนวชแล้วบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณก็ได้ชื่อว่า พระพุทธเจ้าหรือตถาคต ตถาคต เป็นพระนามอย่างหนึ่งของพระพุทธเจ้าเป็นคำที่พระพุทธเจ้าทรงเรียกหรือตรัสถึงพระองค์เอง พระพุทธเจ้าเป็นพระบรมศาสดาของศาสนาพุทธเป็นผู้สั่งสอนพระธรรมในคราวแรก คือ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตรต่อมาเมื่อสงฆ์มีความพร้อมและมีผู้กระทำความผิดในคราวแรกที่เรียกว่า อาทิกัมมิกะ พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติวินัยหรือ สิกขาบท^{๓๐}

ในวันอุโบสถ ๑๕ คำ พระพุทธเจ้าประทับอยู่กับพระภิกษุสงฆ์ ณ ปราสาทที่นางวิสาขาสร้างถวายในบุพพารามจนกระทั่งดึกล่วงปฐมยามแห่งราตรี พระอานนทจึงกราบทูลขอให้พระพุทธเจ้าสวดพระปาฏิโมกข์แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงนั่งอยู่เมื่อมัชฌิมยามแห่งราตรีล่วงไป

^{๒๙} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑/๑.

^{๓๐} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓ /๑-๒๔ /๕๘๒-๕๘๖.

พระอานนท์ก็กราบทูลเตือนเป็นครั้งที่สองแต่ก็ประทับนั่งครั้นปัจฉิมยามแห่งราตรีล่วง แล้วอรุณกำลังจะขึ้นพระอานนท์ก็กราบทูลเตือนอีกเป็นครั้งที่สามพระพุทธเจ้าจึงตรัสว่าบริษัทไม่บริสุทธิ์พระโมคคัลลานะพิจารณาที่รู้ว่ามิมีภิกษุที่ขาดจากความเป็นภิกษุ แต่บัญญัติคนว่าเป็นภิกษุนั่งปนอยู่ในบริษัทนั้นจึงพูดกับภิกษุนั้นให้ออกไปเสียแม้พูดถึงสามครั้งภิกษุนั้นก็ยังนั่งอยู่ ท่านจึงจับแขนพาออกไปนอกชุ้มประตูแล้วลงกลอน^{๓๑}พระพุทธเจ้าจึงทรงปรารภเรื่องนี้ตรัสให้พระสงฆ์ยกเอาพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้มาสวดเป็นปาฏิโมกข์แทน และ ให้พระสงฆ์สวดกันเอง พระพุทธเจ้าจะไม่เสด็จมาทำอุโบสถร่วมด้วยอีก เพราะฉะนั้นจึงมีการยกเอาวินัยขึ้นสวดเป็นปาฏิโมกข์ทุก ๑๕ วัน สืบต่อมาจนบัดนี้ ปาฏิโมกข์ที่ยกเอาพระวินัยขึ้นมาสวดเรียกว่า วินัยปาฏิโมกข์^{๓๒}ซึ่งก็คือคัมภีร์รวมวินัยสงฆ์ ๒๒๗ ข้อ ต้องสวดทบทวนในที่ประชุมสงฆ์หรือการลงอุโบสถทุกกึ่งเดือนในวันพระ ๑๔ คำ ๑๕ คำ^{๓๓}พระพุทธเจ้าจึงทรงปรารภเรื่องนี้ตรัสให้พระสงฆ์ยกเอาพระวินัยที่ทรงบัญญัติขึ้นไว้มาสวดเป็นปาฏิโมกข์แทน และ ให้พระสงฆ์สวดกันเอง^{๓๔}

สรุปความว่า เดิมทีพระพุทธเจ้าตรัสรู้แล้วก็สอนพระธรรมก่อนที่จะมาสอนเรื่องพระวินัยหรือบัญญัติพระธรรมวินัยขึ้น เมื่อวินัยมีความสมบูรณ์ พระพุทธเจ้าก็เป็นผู้สังเคราะห์การสวดพระปาฏิโมกข์ให้แก่คณะสงฆ์เอง ต่อมาเมื่อพระภิกษุรูปหนึ่งในวันอุโบสถปาฏิโมกข์มีความไม่บริสุทธิ์อยู่ร่วมด้วยจึงเป็นเหตุให้ พระพุทธเจ้ามอบหน้าที่ให้ภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้สวดพระปาฏิโมกข์ในกาลต่อมา

๒.๒.๒ พัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนา

พัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าเป็นผู้สั่งสอนพระธรรมในคราวแรก คือ ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร ในส่วนของพระวินัยพระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้าเป็นกฎสำเร็จรูปก่อนมีความเสียหายเกิดขึ้น แต่เมื่อมีพระสงฆ์เกิดขึ้นและอยู่ร่วมกันจำนวนมากมีความประพฤติเสียหายเกิดขึ้นในหมู่พระสงฆ์ พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามประพฤติเช่นนั้นอีกต่อไป ดังจะเห็นได้ว่าในตอนต้นพุทธกาล คือ ตั้งแต่พรรษาที่ ๑ ถึงพรรษาที่ ๑๑ พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้เพราะภิกษุสงฆ์ล้วนมีวัตรปฏิบัติที่ดีงามครั้งต่อมาในพรรษาที่ ๑๒ ขณะประทับอยู่ ณ เมืองเวรัญชาพระสารีบุตรกราบทูลอาราธนาให้ทรงบัญญัติสิกขาบทดังปรากฏในเวรัญชกณฑ์ว่า “ถึงเวลาแล้วพระพุทธเจ้าข้าที่พระพุทธเจ้าจะทรง

^{๓๑} บุ.ช.น.ว.ก. (ไทย) ๒๑/๒๐/๒๕๒-๒๕๔.

^{๓๒} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๓/๒๐๕.

^{๓๓} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๔๕/๒๒๖.

^{๓๔} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๒/๒๐๕-๒๐๕.

บัญญัติสิกขาบททรงยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงแก่พระสาวกอันจะเป็นเหตุให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่ได้ยืนนาน^{๓๕}ถึงกระนั้นพระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทเพราะในระยะนั้นภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นพระอรหันต์บุคคลทั้งนั้น การรักษาศีลของภิกษุสงฆ์ในขณะนั้นจึงเป็นลักษณะจารีตประเพณีตามแบบอย่างพระพุทธเจ้าทรงปฏิบัติมาที่เรียกว่า สารีตศีล ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสตอบพระสารีบุตรว่า จงรอไปก่อนเถิด สารีบุตร ตถาคตรู้เวลาในเรื่องที่จะบัญญัติสิกขาบทนั้น พระพุทธเจ้าจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงตลอดเวลาที่ยังไม่เกิดอาสวัฏฐานิยธรรม^{๓๖} ในหมู่สงฆ์เมื่อเกิดอาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างขึ้นในหมู่สงฆ์พระพุทธเจ้าจึงจะบัญญัติสิกขาบทจะยกปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวกเพื่อขจัดกรรมเหล่านั้น สารีบุตรภิกษุสงฆ์ยังไม่มีเสนียดไม่มีโทษ ไม่มีสิ่งมีมัวหมองในภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ภิกษุเหล่านี้มีคุณธรรมอย่างต่ำก็ขึ้นโศดบัน^{๓๗}ต่อมาเมื่อสงฆ์มีความพร้อม และมีผู้กระทำความผิดในคราวแรกที่เรียกว่า อาทิกัมมิกะ พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติวินัยหรือสิกขาบท^{๓๘}ซึ่งเป็นมารยาทและข้อบังคับที่เรียกว่า ศีล ๕ ศีล ๘ ศีล ๑๐ ศีล ๒๒๗ ศีล ๓๑๑ แบ่งออกเป็นศีลสำหรับประพฤติดังร่างกายและทางวาจาตามสมควรแก่เพศและฐานะของบุคคล^{๓๙}เมื่อพระพุทธเจ้าได้บัญญัติสิกขาบทสมบูรณ์ก็อนุญาตให้ทำอุโบสถสวดปาฏิโมกข์ซึ่งหมายถึงการทรงจำ แล้วทำการสวดเนื้อหาในคัมภีร์ที่รวมวินัยของสงฆ์หรือคัมภีร์ที่ประมวลพุทธบัญญัติที่ทรงตั้งขึ้นเป็นพุทธอาณานิยมและมีพุทธอนุญาตให้ภิกษุสวดในที่ประชุมสงฆ์ เรียกกันว่า สงฆ์ทำอุโบสถปาฏิโมกข์หรือการสวดข้อบัญญัติทางพระวินัย ๑๕๐ ข้อ ย่อมมาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือนซึ่งกุลบุตรทั้งหลายผู้ปรารถนาศึกษากันอยู่เรียกว่า สิกขา ๑ คือ อธิศีลสิกขา อธิจิตตสิกขา อธิปัญญาสิกขา สิกขา ๑ นี้ที่เป็นสิกขาบท ๑๕๐ ข้อ รวมอยู่ด้วยทั้งหมดในเมืองแรก^{๔๐}และ ๒๒๗ ข้อ ในคราวหลัง^{๔๑}ต่อมาพระพุทธเจ้าได้มอบหมายหน้าที่การสวดปาฏิโมกข์ให้กับพระเถระเป็นผู้สวดปาฏิโมกข์ สมัยนั้นการเผยแพร่พระธรรมวินัยยังไม่มีฉบับบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรไว้เป็นหลักฐานทางพระพุทธศาสนา การสวดปาฏิโมกข์จึงเป็นแบบมุขปาฐะ (คือการว่าปากเปล่า) ต่อมา

^{๓๕} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓.

^{๓๖} อาสวัฏฐานิยธรรม หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะ ความชั่วต่าง ๆ เช่น การกล่าวให้ร้ายคนอื่น ความเคียดแค้น เป็นต้น

^{๓๗} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓-๑๔.

^{๓๘} ขุ.อป. (ไทย) ๓๓ /๑-๒๔ /๕๘๒-๕๘๖.

^{๓๙} เสฐียร พันธงยี, พุทธศาสนมหายาน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : หจก.เอมีเทรคดิง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖.

^{๔๐} อัง.ติก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๒.

^{๔๑} พระอมราริกภิกขิต, ภิกขุปาฏิโมกข์บาลี - แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๕๒ -๒๕๔.

เกิดเรื่องขึ้นเรียกว่า อธิกรณ์ถึงขั้นแตกแยกเป็นสองฝ่ายในเรื่องของวินัยที่วาลูการาม เมืองเวสาลี แคว้นวัชชีเมื่อพุทธศักราช ๑๐๐ ในวันอุโบสถมีพระภิกษุได้ประกาศเรียไรเงินจากชาวบ้านจนทำให้เกิดอธิกรณ์ขึ้น สงฆ์จึงได้มอบหมายการสวดปาฏิโมกข์ให้กับพระอชิตะ พรรรยา ๑๐ เพื่อวินิจฉัยชี้แจงเนื้อความในพระวินัยให้ถูกต้อง^{๔๒}

พัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนา ว่าด้วยเรื่องของหลักฐานทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า พระไตรปิฎก ซึ่งถูกถ่ายทอดต่อกันมาโดยการท่องจำด้วยปากเปล่า จนกระทั่งราว พ.ศ. ๔๖๐ จึงมีการจารึกลงเป็นลายลักษณ์อักษร กล่าวได้ว่า พระพุทธศาสนา สืบทอดมาพร้อมกับพระไตรปิฎก และ คัมภีร์พระปาฏิโมกข์ที่จัดอยู่ในพระวินัยปิฎกจากสมัยพุทธกาลจนถึงวันนี้เป็นเวลากว่า ๒,๕๐๐ ปี พระไตรปิฎกฉบับบาลีของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นบันทึกคำสอนของพระพุทธเจ้าที่เก่าแก่ที่สุด คัดเดิมที่สุด สมบูรณ์ที่สุด และถูกต้องแม่นยำที่สุด ในสมัยพุทธกาลการสวดพระปาฏิโมกข์ก็นิยมใช้ภาษาบาลี เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไปพระพุทธศาสนาจากอินเดียได้เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนาทรงสร้างอุโบสถและปฏิสังขรณ์พระอุโบสถ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ทำสังฆกรรมปาฏิโมกข์ ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระราชโองการให้สืบดูว่า วัดไหนมีการทำอุโบสถสวดพระปาฏิโมกข์เสมอทุกวันอุโบสถ แล้วจึงได้ทรงพระราชอุทิศระจาดพระปาฏิโมกข์ให้ถวายพระสงฆ์ที่สวดพระปาฏิโมกข์ทุกวันอุโบสถ บางครั้งเงินที่จะถวายพระปาฏิโมกข์ไม่พอก็พระราชทานเงินในท้องพระคลังเพิ่มเติมอีก จนเป็นธรรมเนียมถึงสมัยปัจจุบัน^{๔๓} การสวดพระปาฏิโมกข์ในปัจจุบันบางวัดก็มีการสวดพระปาฏิโมกข์แปลเป็นภาษาไทยแทนการสวดพระปาฏิโมกข์แบบภาษาบาลี^{๔๔} และแบบภาษาไทยก็เป็นข้อมูลทางพระวินัย ๒๒๗ ข้อ ที่พระพุทธองค์บัญญัติไว้ให้พระภิกษุทั้งหลายต้องศึกษา (การยกพระปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงต้องเป็นภาษาบาลี^{๔๕}) และเป็นกรกล่าวทบทวนข้อบัญญัติทางพระวินัยทุก ๑๕ วัน

^{๔๒} วิ.จ. (ไทย) ๗/ ๔๔๖-๔๕๘/ ๔๓๐-๔๕๘.

^{๔๓} มุลินธิรมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาไทยในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ๒๕๑๒), หน้า ๑๖๖ - ๑๖๘.

^{๔๔} พระอาจารย์ศักดิ์ฤทธิ์ โสคติโส, อริยวินัย, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท กิวิพริ้นท์ แมเนจเม้นท์ จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๔๔๑ - ๔๖๗.

^{๔๕} การยกพระปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงต้องเป็นภาษาบาลี หมายถึง พระพุทธเจ้าทรงให้ยกพุทธวจนะเป็นภาษาบาลี (บาลีคือภาษาคั้งเดิม) ถ้ายกพุทธวจนะเป็นภาษาอื่น พระพุทธเจ้าทรงปรับอาบัติทุกกฎ (วิ.จ. (ไทย) ๗/๒๘๕/๗๑).

ถ้าขาดโดยไม่มีเหตุสมควรต้องถูกปรับอาบัติ การสวดปาฏิโมกข์เป็นตัวอย่างอันหนึ่งของการบังคับให้ท่องจำข้อบัญญัติทางพระวินัย

ดังนั้น พัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนา ในตอนต้นพุทธกาล ยังไม่มีการบัญญัติพระวินัยปาฏิโมกข์ เพราะพระสงฆ์สาวกในขณะนั้นส่วนใหญ่บรรลุมรรคผล นิพพานกฎระเบียบจึงเกิดขึ้นแก่ตนเองโดยอัตโนมัติ แต่เมื่อมีพระสงฆ์หมู่ใหญ่มีเจตนาในการบวชตลอดถึงพื้นเพอชยาศัยต่างกันความประพฤติไม่เหมาะสมจึงเกิดขึ้น จากนั้นพระพุทธเจ้าก็ทรงบัญญัติสิกขาบท ตามลำดับ คือ ๑๕๐ ข้อ ในลำดับแรกและ ๒๒๗ ข้อ มาภายหลังใช้สำหรับสวดปาฏิโมกข์ และการทำหน้าที่สวดพระปาฏิโมกข์เดิมพระพุทธเจ้าให้เป็นหน้าที่ของพระเถระเท่านั้น แต่ถ้าพระเถระไม่สามารถสวดได้ก็ให้พระภิกษุผู้ฉลาดมีความสามารถเป็นผู้สวด เมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยการสวดพระปาฏิโมกข์ เดิมที่เป็นภาษาบาลีแต่บางวัดก็มีการสวดแปลไทยและมีการถวายกระเจาดเงินให้กับพระผู้สวดปาฏิโมกข์จนเป็นธรรมเนียมมาจนทุกวันนี้

๒.๒.๑ เนื้อหาและความหมายการสวดพระปาฏิโมกข์

เนื้อหาของการสวดพระปาฏิโมกข์ในสมัยพุทธกาลนั้นใช้ภาษามคธหรือที่นิยมเรียกกันในประเทศไทยว่า“ภาษาบาลี”คัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทคือตัวแทนของพระพุทธเจ้า ที่ว่าดูก่อนอานนท์ ชรรณและวินัยใดที่เราบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ชรรณและวินัยนั้นจะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย เมื่อเรตถาคตล่วงลับไปแล้ว เดิมทีคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทกระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่ต่อมาภายหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระมหากัสสปะเถระได้ทำการสังคายนารวบรวมพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่โดยมีพระอุบาลีเถระเป็นผู้ตอบวินัยแล้วรวบรวมเนื้อหาของพระปาฏิโมกข์ไว้ในพระไตรปิฎกโดยมีรายละเอียด ดังนี้^{๔๖}

ก. เนื้อหาของการสวดพระปาฏิโมกข์ที่ปรากฏในคัมภีร์มหาวิภังค์ภาค ๑-๒ ปาฏิโมกข์ หมายถึง การสวดประกาศสิกขาบท ๒๒๗ ข้อ หรือเรียกว่านิทานุเทศ มีปาราชิก ๔ หมายถึง ผู้ที่ละเมิดข้อใดข้อหนึ่งจะต้องขาดจากความเป็นภิกษุอย่างถาวร คือ สิกขาบทที่หนักที่สุด นิสสัยกัณฑ์ ๓๐ สิกขาบท ปาจิตตยกัณฑ์ ๕๒ สิกขาบท ปาฏิเทศนียกัณฑ์ ๔ สิกขาบทและเสขียกัณฑ์ ๗๕ สิกขาบทเป็น ๒๐๑ สิกขาบท รวมอริกธัมมถะ ๗ เข้าด้วยเป็น ๒๐๘ สิกขาบท เมื่อรวมกับ

^{๔๖} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๓๒-๑๔๒/๒๐๗-๒๐๘.

๑๕ สิกขาบทในคัมภีร์มหาวิภังค์ ภาค ๑ จึงเป็น ๒๒๗ สิกขาบท เป็นสิกขาบทที่มาในพระปาฏิโมกข์ซึ่งภิกษุต้องยกขึ้นแสดงในที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือน^{๔๗}

ข. เนื้อหาการสวดพระปาฏิโมกข์ที่ปรากฏในคัมภีร์ภิกขุปาฏิโมกข์บาลีแปล ซึ่งจะมีการทำบุพการณ์ บูพกิจ แล้วสวดด้วยอุทเทสที่เป็น พุทธวจน แปลว่า ให้นำขึ้นแสดง ได้แก่ ธรรมวินัย คือ ปาราชิก ๔ ธรรม คือ สังฆาทิเสส ๑๓ ธรรม คือ อนินยต ๒ ธรรม คือ นิสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐ ธรรม คือ ปาจิตตีย์ ๙๒ ธรรม คือ ปาฏิเทศนียะ ๔ ธรรม คือ เสดิยะ ๑๕ ธรรม คือ อธิกรณสมณะ ๗^{๔๘}

ค. ความหมายของการสวดพระปาฏิโมกข์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนา อาบัติทั้งหลายชื่อว่าปาราชิก ๔ สิกขาบท

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ เป็นครุกาบัติ (อาบัติหนัก) ที่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดต้องขาดจากความเป็นภิกษุทันที ภิกษุผู้ล่วงละเมิดปาราชิกสิกขาบทนี้ชื่อว่าปาราชิก แปลว่า ผู้พ่ายแพ้^{๔๙} ต้องสละสมณเพศและไม่สามารถอนุญาตให้อุปสมบทเป็นภิกษุอีกสาระสำคัญในแต่ละสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์มีการเรียงลำดับเนื้อหา ดังต่อไปนี้

ปาราชิกสิกขาที่ ๑ ว่าด้วยการเสพเมถุน ภิกษุเสพเมถุนคือมีเพศสัมพันธ์ต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุเปรียบเหมือนคนถูกตัดศีรษะแม้จะนำศีรษะมาต่อเข้ากับร่างก็ไม่มีชีวิตอยู่ได้^{๕๐}

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ภิกษุลักทรัพย์มีราคาตั้งแต่ ๕ มาสก หรือ ๑ บาท ต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุเปรียบเหมือนใบไม้ที่หลุดจากขั้วไม่กลับมาเป็นใบเขียวสดได้อีก^{๕๑}

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากกายมนุษย์ คือ ภิกษุมิเจตนาฆ่ามนุษย์ให้ตายต้องอาบัติปาราชิกขาดจากความเป็นภิกษุเปรียบเหมือนแผ่นหินหนาที่แตกออกเป็นเสี่ยง ๆ ไม่กลับเป็นดั้งเดิมได้^{๕๒}

^{๔๗} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๔.

^{๔๘} พระอมรารักรัจิต, ภิกขุปาฏิโมกข์บาลี-แปล, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, หน้า ๒๓ - ๒๕๔.

^{๔๙} ผู้พ่ายแพ้ในที่นี้ หมายถึง เห็นห่างจากพระสัทธรรม คือปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ (สารคดี.ฎีกา (บาลี) ๒-๕๕/๑๐๓).

^{๕๐} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๕/๒๕.

^{๕๑} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๘๕/๗๕.

^{๕๒} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๖๗/๑๓๗.

ปราชญ์ศึกษาบทที่ ๔ ว่าด้วยการกล่าววอดอุตรนิมุตตธรรม ภิกษุอดอ้างคุณวิเศษที่ไม่มียู่ในตนต้องอาบัติปราชญ์ขาดจากความเป็นภิกษุเปรียบเหมือนต้นตาลยอดด้วนไม่อาจจะงอกขึ้นมาใหม่ได้^{๕๓}

สังฆาติเสส ๑๓ ศึกษาบท ซึ่งมีโทษประเภทครุกาบัตติรองจากอาบัติปราชญ์ คือ เป็นครุกาบัตติ ประเภทเสกัจฉาบัตติ (อาบัติที่แก้ไขหรือเยียวยาได้) คำว่า สังฆาติเสส (สังฆ+อาทิ+เสส) แปลว่า หมวดอาบัติที่ต้องอาศัยสงฆ์ทั้งในกรรมเบื้องต้นและกรรมที่เหลือ กรรมเบื้องต้น (อาทิกรรม) ได้แก่ ปริวาสและมานัต คือ เมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วต้องอยู่ปริวาสเท่าจำนวนวันที่ปกปิดอาบัติไว้แล้วอยู่มานัต (นับราตรี) อีก ๖ ราตรี ทั้งขั้นตอนปริวาสและมานัตนี้ต้องอาศัยสงฆ์เป็นผู้ให้ โดยผ่านพิธีสงฆ์ที่เรียกว่า พิธียุติจุดตุลกรมวาจา คือ สวดญัตติ ๑ ครั้ง สวด อนุสาวนา ๓ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง^{๕๔} กรรมที่เหลือ (เสสกรรม) อันได้แก่ ขั้นตอนอัพทาน (เรียกเข้าห่ม) ถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายของวุฏฐานวิธี (วิธีออกจากอาบัติสังฆาติเสส) กล่าวคือ เมื่ออยู่ปริวาสและประพฤติมานัตแล้ว จากนั้นสงฆ์จึงประชุมกันไม่น้อยกว่า ๒๐ รูป ทำพิธีสวดให้พ้นจากอาบัติสังฆาติเสสขั้นตอนนี้เป็นยุติจุดตุลกรมวาจาเช่นเดียวกัน เมื่อจบขั้นตอนนี้แล้วพระภิกษุที่ล่วงละเมิดสังฆาติเสสศึกษาบท จึงเป็นผู้บริสุทธิ์จากอาบัติ

ศึกษาบทที่ ๑ สุกกวิสัทธิศึกษาบท ว่าด้วยจงใจทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน^{๕๕}

ศึกษาบทที่ ๒.กายสังสัคคศึกษาบท ว่าด้วยการถูกต้องกายกับมาตุคาม^{๕๖}

ศึกษาบทที่ ๓ นุฏฐลวาจาศึกษาบท ว่าด้วยการพูดเกี่ยวหญิง^{๕๗}

ศึกษาบทที่ ๔ อตตคามปาริจริยศึกษาบท ว่าด้วยการให้บำเรอความโลภของคน^{๕๘}

ศึกษาบทที่ ๕ สัจจจริตศึกษาบท ว่าด้วยการชักสือ^{๕๙}

ศึกษาบทที่ ๖.กุกุการศึกษาบท ว่าด้วยการก่อสร้างกุฎิ^{๖๐}

ศึกษาบทที่ ๗ วิหารการศึกษาบท ว่าด้วยเรื่องสร้างวิหาร^{๖๑}

^{๕๓} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๕๖/๑๘๒.

^{๕๔} ดูรายละเอียดในสมุจจยชั้นธกะ ตอนว่าด้วยกระบวนการออกจากอาบัติสังฆาติเสสใน (วิ.จู. (ไทย) ๖/๑๐๘-๑๑๘/๒๐๓-๒๒๐).

^{๕๕} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๔/๒๕๑.

^{๕๖} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๐/๒๕๓.

^{๕๗} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๘๔/๓๑๖.

^{๕๘} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๕๑/๓๓๐.

^{๕๙} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๕๕/๓๔๒.

^{๖๐} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๔๘/๓๘๓.

^{๖๑} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๖๖/๔๐๓.

สิกขาบทที่ ๘ ปฐมพุทธโทสสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุขัดเคืองมีโทษ^{๖๒}

สิกขาบทที่ ๙ ทุตติยพุทธโทสสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุขัดเคืองมีโทษ^{๖๓}

สิกขาบทที่ ๑๐ สังฆเภทสิกขาบท ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน^{๖๔}

สิกขาบทที่ ๑๑ สังฆเภทานุวัตตสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุผู้ประพฤติตามสนับสนุนภิกษุผู้ทำลายสงฆ์^{๖๕}

สิกขาบทที่ ๑๒ ทุพพจสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุเป็นควายาก^{๖๖}

สิกขาบทที่ ๑๓ กุลทุกตสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูล^{๖๗}

ในสังฆาติเสส ๑๓ สิกขาบทนี้ ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑ ถึงสิกขาบทที่ ๙ เรียกว่าปฐมปาติตติกา คือ เมื่อภิกษุล่วงละเมิด ต้องอาบัติทันที ต่อเมื่อสงฆ์สวดสมณุภาสน์ประกาศตักเตือนห้ามประพฤติเช่นนั้นจบครั้งที่ ๓ ภิกษุผู้ทำความผิดนั้นจึงต้องอาบัติสังฆาติเสส

อนียตกัณฑ์ ๒ สิกขาบท คือ

สิกขาบทที่ ๑ ปฐมอนียตสิกขาบท ว่าด้วยการนั่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง^{๖๘}

สิกขาบทที่ ๒ ทุตติยอนียตสิกขาบท ว่าด้วยการนั่งในที่ลับตากับหญิงสองต่อสอง^{๖๙}

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ ๓๐ สิกขาบท คำว่า นิสสัคคิยปาจิตตีย์แยกเป็น ๒ คำ คือ นิสสัคคิย และปาจิตตีย์ คำว่า นิสสัคคิยแปลว่า สิ่งที่ต้องสละ หมายถึง สิ่งของที่เป็นเหตุให้ต้องอาบัติ ปาจิตตีย์ภิกษุต้องสละก่อนที่จะแสดงอาบัติตามกระบวนการเทศนาวิธี^{๗๐} คำว่า นิสสัคคิย แปลว่าทำจิตให้ตก หมายถึง สิ่งของที่เป็นเหตุให้ต้องอาบัติปาจิตตีย์ภิกษุต้องสละก่อนที่จะแสดงอาบัติตามกระบวนการเทศนาวิธี^{๗๐} รวมทั้ง ๒ คำนี้เข้าด้วยกันเป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์เป็นชื่อสิกขาบท หมายถึง บทบัญญัติในนิสสัคคิยกัณฑ์มี ๓๐ สิกขาบท และเป็นชื่ออาบัติ หมายถึงอาบัติปาจิตตีย์ที่ภิกษุต้อง

^{๖๒} วิ.ม. (ไทย) ๑/๓๘๕/๔๑๕.

^{๖๓} วิ.ม. (ไทย) ๑/๓๕๒/๔๓๒.

^{๖๔} วิ.ม. (ไทย) ๑/๔๑๑/๔๔๔.

^{๖๕} วิ.ม. (ไทย) ๑/๔๑๘/๔๕๐.

^{๖๖} วิ.ม. (ไทย) ๑/๔๒๕/๔๕๕.

^{๖๗} วิ.ม. (ไทย) ๑/๔๓๖/๔๖๖.

^{๖๘} วิ.ม. (ไทย) ๑/๔๔๔/๔๗๔.

^{๖๙} วิ.ม. (ไทย) ๑/๔๕๓-๒๕๒/๔๓๑-๔๓๖.

^{๗๐} มีบทวิเคราะห์ว่า นิสฺสชฺชิตฺตฺวา ยํ เทเสติ, เตเนตนฺติ สิสฺสชฺเชตฺตฺวา เทเสตพฺพโต นิสฺสคฺคิยนฺติ วุจฺจติ. (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๓๕/๔๘๕).

^{๗๑} มีบทวิเคราะห์ว่า สณฺจิจฺจ อปาชฺชนตฺตสฺส กุสฺลธมฺมสฺงขาตํ กุสฺลจิตฺตํ ปาเตติ, ตสฺมา ปาเตติ จิตฺตฺนฺติ ปาจิตฺตฺยํ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๓๕/๔๘๕).

เพราะเกี่ยวข้องกับสิ่งของที่จะต้องสละในสิ่งของนั้น คือเครื่องอุปโภคบริโภคสำหรับภิกษุที่จะต้องใช้ในชีวิตประจำวันนั่นเอง เช่น จีวร บาตร ผ้านิตินะ เกศข เป็นต้น หากภิกษุใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม ดังพระบัญญัติที่ทรงห้ามไว้ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์จัดเป็นลหุกาบัติ คืออาบัติเบา และเป็นเสตกัจฉา คือ ยังพอแก้ไขได้ส่วนสิ่งของเป็นนิสสัคคีย์เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้วสามารถพ้นได้ด้วยการสละสิ่งของที่เป็นเหตุให้ต้องอาบัติต่อจากนั้นจึงแสดงอาบัติต่อหน้าสงฆ์ คณะ หรือบุคคล การสละสิ่งของที่เป็นนิสสัคคีย์นั้นมีวิธีการดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ภิกษุรูปนั้นพึงเข้าไปหาสงฆ์ห่มผ้าเจวียงบ่ากราบทำภิกษุผู้แก่พรรษา ประนมมือกล่าวระบุงชื่อสิ่งของที่เป็นนิสสัคคีย์และสาเหตุที่ทำให้ของนั้นเป็นนิสสัคคีย์ เช่น ถ้าจีวรเป็นนิสสัคคีย์เพราะเก็บไว้เกิน ๑๐ วันก็กล่าวว่า อิทัมเม ภนฺเต จีวรํ ทสหาตักกนฺตํนิสฺสัคคิยํ, อิมานํ สัมมสุตฺตํ นิสฺสขุขามิ^{๒๒} ท่านผู้เจริญจีวรผืนนี้ของกระผมเก็บไว้เกิน ๑๐ วันเป็นนิสสัคคีย์กระผมขอสละจีวรผืนนี้แก่สงฆ์^{๒๓}

ขั้นตอนที่ ๒ เมื่อสละจีวรแล้วพึงแสดงอาบัติเสร็จแล้วภิกษุผู้ฉลาดในการสวดกรรมวาจาจะสวดประกาศคืนจีวรแก่ภิกษุนั้นให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา^{๒๔} การสละสิ่งของอื่นที่เป็นนิสสัคคีย์ เช่น บาตร ก็มีวิธีปฏิบัติเช่นเดียวกันนี้ต่างกันที่การระบุงชื่อในคำกล่าวเท่านั้น ในนิสสัคคีย์กัณฑ์นี้มีการแย่งเนื้อหาสาระเป็น ๓ วรรค แต่ละวรรคมี ๑๐ สิกขา คือ

วรรคที่ ๑ จีวรวรรค หมวดว่าด้วยจีวรมี ๑๐ สิกขาบท ภิกษุล่วงละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์

วรรคที่ ๒ โกลิยวรรค หมวดว่าสันถิตโยใหม่^{๒๕} มี ๑๐ สิกขาบท ภิกษุล่วงละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์

วรรคที่ ๓ ปัตตวรรค หมวดว่าด้วยบาตร^{๒๖} มี ๑๐ สิกขาบท ภิกษุล่วงละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์

^{๒๒} วิ.ม.ห. (บาลี) ๒/๔๖๓/๓.

^{๒๓} ถ้าจีวรหลายผืน เปลี่ยน คำว่า อิทัมเม ภนฺเต จีวรํ เป็น อิมานิ จีวรานิ (จีวรเหล่านี้) หากสละแก่คณะหรือแก่บุคคลก็กล่าวอย่างนี้ สละแก่คณะ เปลี่ยนคำว่า สัมมสุตฺตํ เป็น อายสุมฺมุดานํ (แก่ท่านทั้งหลาย) สละแก่บุคคล เปลี่ยนคำว่า ภนฺเต เป็น อาวุโส (ท่านผู้มีอายุ) คำว่า สัมมสุตฺตํ เป็น อายสุมฺโต (แก่ท่าน) ดูรายละเอียดใน วิ.ม.ห. (ไทย) ๒/๔๖๓/๕.

^{๒๔} เป็นธรรมเนียมว่าต้องคืนจีวรที่เป็นนิสสัคคีย์ที่ภิกษุสละแล้วให้แก่เจ้าของเดิม ถ้าไม่คืนต้องอาบัติทุกกฏ ยกเว้นรูปิยะ ต้องสละทิ้งเลย ดูเรื่องนี้ใน วิ.ม.ห. (ไทย) ๒/๔๖๓/๘.

^{๒๕} แปลจากคำว่า โกลิยะ แปลว่า วัตถุที่เกิดจากรังคักแด่ (โกเสยฺย-อภิธา.กาคา ๒๕๑).

^{๒๖} คำว่า บาตร ในวรรคนี้ หมายถึง บาตรเหล็กและบาตรดินเผา ทั้งที่มีขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก (วิ.ม.ห. (ไทย) ๖๐๒/๑๒๔, วิ.อ. (บาลี) ๒/๖๐๒/๒๑๕).

ปาจิตตยกัณฑ์มี ๕๒ สิกขาบท คำว่า ปาจิตตีย์ แปลว่าทำกุศลจิต กล่าวคือ อกุศลธรรมของผู้ใจต้องอาบัติให้ตกไปหรือพลาดไปจากอริยมรรคเป็นทั้งชื่อบทบัญญัติ ๕๒ สิกขาบท และเป็นชื่ออาบัติ หมายถึง อาบัติปาจิตตีย์ในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งของอุปโภคบริโภค แต่เกี่ยวข้องกับเพียงพฤติกรรมเท่านั้นจึงมีชื่อเรียกเต็มว่า สุทธิกปาจิตตีย์ แปลว่าปาจิตตีย์ล้วน จัดเป็นลหุกาบัติคืออาบัติเบา และเป็นสเตกัจฉา คือ ยังพอแก้ไขได้ เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้ว สามารถพ้นได้ด้วยการแสดงอาบัติต่อหน้าสงฆ์ คณะ หรือบุคคลก็ได้ ในปาจิตตยกัณฑ์นี้แบ่งเป็น ๕ พรรค ดังนี้

พรรคที่ ๑ มุสาวาทวรรค^{๓๗} มี ๑๐ ภิกษุล่วงละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

พรรคที่ ๒ ภูตคามวรรค^{๓๘} มี ๑๐ สิกขาบท ภิกษุล่วงละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

พรรคที่ ๓ โอวาทวรรค^{๓๙} มี ๑๐ สิกขาบท ภิกษุล่วงละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

พรรคที่ ๔ โภชนวรรค^{๔๐} มี ๑๐ สิกขาบท ภิกษุล่วงละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

พรรคที่ ๕ อเจลกวรรคมี ๑๐ สิกขาบท ภิกษุล่วงละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

พรรคที่ ๖ สุราปานวรรค^{๔๑} มี ๑๐ สิกขาบท ภิกษุล่วงละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

พรรคที่ ๗ สัปปาณกวรรค มี ๑๐ สิกขาบท ภิกษุล่วงละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

^{๓๗} มุสาวาทวรรค ตั้งตามความแห่งสิกขาบทที่ ๑ และสิกขาบทที่เหลือที่ว่าด้วยเรื่องของคำพูดเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นสิกขาบทที่ ๕-๖ และ ๑๐.

^{๓๘} ภูตคามวรรค ตั้งตามความแห่งสิกขาบทที่ ๑ คำว่า ภูตคาม หมายถึง หมู่แห่งพืชพันธุ์ที่เกิดเจริญเติบโตแล้ว (วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๑/๒๗๘, วิ.อ. (บาลี) ๒/๕๐/๒๘๔).

^{๓๙} โอวาทวรรค ตั้งตามความแห่งสิกขาบทที่ ๑-๔ คำว่า โอวาท แปลว่า การสั่งสอนในวรรคนี้หมายเอาการสั่งสอนภิกษุณี.

^{๔๐} โภชนวรรค ตั้งตามความของสิกขาบท ในวรรคทั้ง ๑๐ สิกขาบท.

^{๔๑} สุราปานวรรค ตั้งตามความแห่งสิกขาบทที่ ๑ สุราในที่นี้หมายถึงสุราและเมรัย (วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๒๘/๔๖๕, วิ.อ. (บาลี) ๒/๓๒๘/๔๐๔) ทั้ง ๒ อย่างนี้ รวมทั้งของมีนเมาอย่างอื่นเรียกว่า มัชชะ แปลว่าน้ำเมา (ขุ.ขุ.อ. (บาลี) ๑๗-๑๘).

วรรคที่ ๘ สหธรรมมิกวรรค^{๒๒} มี ๑๒ สิกขาบท ภิกษุล่วงละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

วรรคที่ ๙ รตนวรรค มี ๑๐ สิกขาบท ภิกษุล่วงละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

ปาฏิเทศนียะ^{๒๓} มี ๔ สิกขาบท ภิกษุต้องละเมิดพระบัญญัติเหล่านี้ ต้องอาบัติปาฏิเทศนียะ

เสขิกัณท์ ว่าด้วยข้อที่ควรสำเหนียก ๑๕ สิกขาบท คำว่า เสขิยะ แปลว่าข้อปฏิบัติอันเป็นสมบัติของท่านผู้ยังต้องศึกษา^{๒๔} หมายถึง ธรรมเนียมเกี่ยวกับมารยาท ที่ภิกษุพึงสำเหนียกหรือฝึกฝนปฏิบัติให้เกิดเป็นนิสัย เสขินี้เป็นชื่อสิกขาบทที่ว่าด้วยมารยาทผู้ดีเป็นวิธีการวางกิริยาทางกายและวาจาที่เหมาะสมถึงงามของภิกษุไม่ได้เป็นชื่ออาบัติ ภิกษุผู้ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งเสขิยะทั้งหลาย ต้องอาบัติทุกกฏ เสขิกัณท์แบ่งเนื้อหาออกเป็น ๖ วรรค^{๒๕} คือ

วรรคที่ ๑ ปริมาณทวารวรรค ว่าด้วยการนุ่งห่มเรียบร้อยมี ๑๐ สิกขาบท สรุปเนื้อหาได้ดังนี้ ภิกษุพึงสำเหนียกว่า จักนุ่งอันตรวาสก ห่มอุตตราสงค์ให้เรียบร้อยในตลอดเวลาและสถานที่ จักสำรวมระวางอิริยาบถ คือ การเดิน การนั่ง การเหยียดมือ การนุ่งห่มขณะที่เดินและนั่งอยู่ในละแวกบ้าน

วรรคที่ ๒ อุชชัคณิกวรรค ว่าด้วยการหัวเราะมี ๑๐ สิกขาบท สรุปเนื้อหาได้ดังนี้ ภิกษุถึงสำเหนียกว่า ในขณะที่เดินหรือนั่งอยู่ในละแวกบ้าน จะสำรวมระวางอิริยาบถ คือ ไม่หัวเราะไม่พูดเสียงดัง ไม่โคลงกาย ไม่แกว่งแขน ไม่โคลงศีรษะ

วรรคที่ ๓ ขัมภตกวรรค ว่าด้วยการเท้าสะเอวมี ๑๐ สิกขาบท สรุปเนื้อหาสาระได้ดังนี้ ภิกษุพึงสำเหนียกว่า ในขณะที่เดินหรือนั่งอยู่ในละแวกบ้านจะสำรวมระวางอิริยาบถ คือ ไม่เท้าสะเอวไม่คลุมศีรษะไม่เดินกระโห้งไม่นั่งรัดเข่า พึงสำเหนียกว่า จะรับบิณฑบาตโดยเคารพ จะให้ความสำคัญหมายรู้ในใจขณะที่รับบิณฑบาต จะรับแกงให้พอเหมาะกับข้าว จะรับข้าวให้เสมอปากบาตร

วรรคที่ ๔ สักกัจจวรรค ว่าด้วยความเคารพมี ๑๐ สิกขาบท สรุปเนื้อหาสาระได้ดังนี้ ภิกษุพึงสำเหนียกในขณะที่ฉันข้าวว่า จะฉันข้าวโดยเคารพ จะให้ความสำคัญในบาตรขณะฉันข้าว

^{๒๒} สหธรรมมิกวรรค ตั้งตามความแห่งสิกขาบทในวรรคนี้ ที่ว่าด้วยเรื่องระหว่างเพื่อนภิกษุด้วยกันทั้ง ๑๒ สิกขาบท คำว่า สหธรรมิก แปลว่าผู้ร่วมอยู่ในหลักการเดียวกัน ผู้ร่วมประพฤตินิยม.

^{๒๓} แปลว่า พึงแสดงคืน เป็นชื่ออาบัติที่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดพึงแสดงคือ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๓๕/๔๘๕).

^{๒๔} วิ.อ. (บาลี) ๒/๕๖๒/๔๔๔.

^{๒๕} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๓๖-๖๕๔/๖๔๕-๗๓๕.

จะฉันทเข้าไปตามลำดับ จะฉันทเข้าให้พอเหมาะกันกับแกง จะไม่ฉันทข้อมข้าวลงมาแต่ยอด จะไม่เอาข้าวสุกกลบแกงหรือกับข้าวเพื่อให้ได้มาก จะไม่ออกปากขอแกงหรือข้าวสุกมาฉันทเองในเมื่อไม่เป็นไข จะไม่มองดูบาตรของภิกษุอื่น โดยมุ่งจะตำหนิ จะไม่ทำคำข้าวใหญ่หนัก จะทำคำข้าวให้พอดีกับปาก

วรรคที่ ๕ กพพวรรค ว่าด้วยคำข้าวมี ๑๐ สิกขาบท สรุปรูปเนื้อหาสาระได้ดังนี้ ภิกษุพึงสำเนียงว่า ในขณะที่ฉันทภัตตาหาร จะไม่อ้าปากรอคำข้าว ไม่สอดมือเข้าไปปากไม่พุดคุยกัน ไม่โยนคำข้าวเข้าปาก ไม่กัดคำข้าว ไม่ทำกระพุ่มแก้มให้ดูขี้ ไม่สลัดมือ ไม่โปรยเมล็ดข้าว ไม่แลบลิ้น ไม่ทำเสียงจ๊ับ ๆ

วรรคที่ ๖ สุรุสุรวรรค ว่าด้วยการฉันทดังซู้ด ๆ มี ๑๐ สิกขาบท สรุปรูปเนื้อหาสาระได้ดังนี้ ภิกษุพึงสำเนียงว่าในขณะที่ฉันทภัตตาหาร จะไม่ฉันททำเสียงดังซู้ด ๆ ไม่เลียมือไม่เลียบาตร ไม่เลียริมฝีปาก ไม่จับภาชนะน้ำดื่มขณะที่มือเปื้อน ไม่เทน้ำล้างบาตรที่มีเมล็ดข้าวปนลงในละแวกบ้าน พึงสำเนียงว่า จะไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไขผู้อยู่ในอาการปฏิกิริยาเหล่านี้ คือ กัณธมอยู่ ถือไม้พลอง ถือศีลตรา ถืออาวุธ

วรรคที่ ๗ ปาทุการวรรค ว่าด้วยเขียนเท้ามี ๑๕ สิกขาบท สรุปรูปเนื้อหาสาระได้ดังนี้ ภิกษุพึงสำเนียงว่าจึงไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไขอยู่ในอาการปฏิกิริยาเหล่านี้ คือ ผู้สวมเขียงเท้า ผู้สวมรองเท้า ผู้อยู่ในยานพาหนะ ผู้อยู่บนที่นอน ผู้นั่งรัดเข่า ผู้โปกศิระยะ ผู้กลมศิระยะ ผู้นั่งบนอาสนะ พึงสำเนียงว่า จะไม่แสดงธรรมในขณะที่ตัวเองและคนไม่เป็นไขผู้อยู่ในอาการปฏิกิริยาเหล่านี้ คือ ผู้พึ่งนั่งอยู่บนอาสนะสูงกว่าตน ผู้พึ่งนั่งอยู่ในขณะที่ตัวเองยืน ผู้พึ่งเดินไปข้างหลัง ผู้พึ่งเดินอยู่ในทางขณะที่ตัวเองอยู่นอกทาง

อธิกรณ์สมถะ ๗ คำว่า อธิกรณ์สมถะ ประกอบด้วย ๒ คำ คือ อธิกรณ์ แปลว่า เหตุโทษ เรื่องราว คดีความ ในที่นี้ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นในสงฆ์ เป็นสิ่งที่สงฆ์จะต้องดำเนินการ และคำว่า สมถะ แปลว่าการระงับ การทำให้สงบ รวมเป็น อธิกรณ์สมถะ แปลว่า ธรรมเครื่องระงับอธิกรณ์หรือวิธีการเพื่อระงับอธิกรณ์มี ๗ ประการ^{๘๖}ได้แก่

สัมมุขาวินัย ระงับในที่พร้อมหน้าสงฆ์ พร้อมหน้าบุคคล พร้อมหน้าวัตถุ และพร้อมหน้าธรรม^{๘๗}

^{๘๖} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๕๕/๗๓๖, วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๗๕/ภ๗๐.

^{๘๗} พร้อมหน้าสงฆ์ หมายถึง ภิกษุเข้าประชุมครบองค์ประชุมตามที่กำหนดไว้ในแต่ละกรณี คำว่า พร้อมหน้าบุคคล หมายถึง คู่กรณีหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในเรื่องนั้นอยู่พร้อมกัน คำว่า พร้อมหน้าวัตถุ คือ ยกเรื่องที่เกิดขึ้นขึ้นมาวินิจฉัย คำว่า พร้อมหน้าธรรม คือ วินิจฉัยถูกต้องโดยธรรมวินัย (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๐/๔๘๗).

สติวินัย^{๔๘}ระงับโดยประกาศสมมติให้ว่าเป็นพระอริยะผู้มีสติสมบูรณ์
 อมูพหวินัย^{๔๙}ระงับโดยยกประโยชน์ให้ว่าต้องอาบัติในขณะที่เป็นบ้ำ
 ปฎิญาตกรณะ^{๕๐}ระงับตามคำรับของจำเลย
 เขภยยสิกา^{๕๑}ระงับตามเสียงข้างมาก
 ตัสสปาปยสิกา^{๕๒}ระงับโดยการลงโทษแก่ผู้ทำผิด
 ตินวัตถการกะ^{๕๓}ระงับโดยการประนีประนอม

ส่วนอธิกรณ์หรือเรื่องที่ต้องดำเนินการมี ๔ ประการ คือ ๑) วิวาทาทิกรณ์การ
 เกี่ยวกันเกี่ยวกับพระธรรมวินัยว่า นี่เป็นพระธรรมวินัย นี่ไม่ใช่พระธรรมวินัย เป็นต้น ๒) อนุวา
 ทาทิกรณ์ เรื่องการกล่าวหา ไล่ความ โจทกันด้วยอาบัติต่าง ๆ เช่น ภิกษุรูปนี้รูปนั้นต้องอาบัตินี้
 ประพฤติอย่างนี้ มีความผิดอย่างนี้ ๓) อาบัติตาทิกรณ์ เรื่องการต้องอาบัติการปรับอาบัติ และการแก้
 ตัวให้พ้นจากอาบัติ ๔) กิจจาทิกรณ์ กิจธุระต่าง ๆ ที่สงฆ์จะต้องทำ เช่น การสวดพระปาติโมกข์

๒.๒.๔ ความสำคัญในปาติโมกข์ฎฐปนขันธกะ

ปาติโมกข์ฎฐปนขันธกะ คือ หมวดที่ว่าด้วยการงดสวดปาฏิโมกข์^{๕๔}ในเบื้องต้นนั้น
 พระพุทธเจ้าทรงยกพระปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงแก่ภิกษุสงฆ์ด้วยพระองค์เองต่อมาเมื่อมีสาวกเป็น
 จำนวนมากขึ้นและอยู่ที่ห่างไกล พระพุทธเจ้ามอบหมายให้ภิกษุที่มีพรรษาแก่เป็นผู้ดำเนินการแทน

^{๔๘} สติวินัย หมายถึง วิธีระงับอธิกรณ์โดยเอาสติขึ้นเป็นหลักในกรณีที่มิใช่โจทพระอรหันต์ด้วย
 สติวิบัติสงฆ์จะสวดประกาศสมมติให้แก่ผู้เป็นพระอรหันต์นั้นว่า ท่านผู้นี้มีสติสมบูรณ์ เป็นการบอกให้รู้ว่าใคร
 จะโจทพระอรหันต์ด้วยอาบัติไม่ได้ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๐/๔๘๗).

^{๔๙} อมูพหวินัย หมายถึง วิธีระงับอธิกรณ์โดยยกประโยชน์แก่ภิกษุที่หายเป็นบ้ำแล้ว ในกรณีที่มิใช่
 โจทภิกษุนั้นด้วยอาบัติที่ต้องในขณะที่เป็นบ้ำ สงฆ์จะสวดประกาศสมมติเพื่อไม่ให้ใคร ๆ โจทเธอด้วยอาบัติ
 (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๐/๔๘๗).

^{๕๐} ปฎิญาตกรณะ หมายถึง วิธีการระงับอธิกรณ์โดยปรับอาบัติตามรับ สาราภาพของจำเลย การ
 แสดงอาบัตินี้ถือว่าเป็นปฎิญาตกรณะเช่นเดียวกัน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๐/๔๘๗).

^{๕๑} เขภยยสิกา หมายถึง วิธีระงับอธิกรณ์โดยตัดสินตามเสียงข้างมากสงฆ์จะใช้วิธีการนี้ในการที่
 บุคคลหลายฝ่ายมีความเห็นไม่ตรงกัน (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๐/๔๘๗).

^{๕๒} ตัสสปาปยสิกา หมายถึง วิธีระงับอธิกรณ์โดยตัดสินลงโทษแก่ผู้กระทำผิดเมื่อสงฆ์พิจารณาตาม
 หลักฐานพยานแล้วเห็นว่ามีผิดจริงแม้เธอจะไม่รับสารภาพ (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๐/๔๘๗).

^{๕๓} ตินวัตถการกะ หมายถึง วิธีระงับอธิกรณ์โดยการทั้ง ๒ ฝ่ายประนีประนอม กัน เปรียบเหมือนเอา
 หน้ำกลบไว้ไม่ต้องชำระสะสางคดีความ วิธีนี้ใช้ระงับอธิกรณ์ ที่ยุ่งยาก อาจจะเป็นอนุวาทาทิกรณ์หรืออาบัติต
 ทิกรณ์ เช่น กรณีพิพาทกันของภิกษุชาวเมืองโกสัมพี (วิ.อ. (บาลี) ๓/๓๔๐/๔๘๗).

^{๕๔} วิ.จ. (ไทย) ๗/๓๖๔/๒๓๐-๒๓๒.

แต่เมื่อมีภิกษุผู้มีอาบัติติดตัวจะเข้าร่วมอุโบสถสังฆกรรมหรือฟังพระปาฏิโมกข์ไม่ได้ต้องแสดงอาบัตินั้น ๆ ก่อน หากมิเช่นนั้นจะต้องอาบัติทุกกฎ ในการทำสังฆกรรมทุกอย่างพระพุทธเจ้าจะทรงเน้นความบริสุทธิ์ขององค์ประชุมหรือองค์สงฆ์ที่เข้าร่วมประชุมในสังฆกรรมนั้น ๆ ว่าจะต้องมีศีลบริสุทธิ์ คือ ไม่มีอาบัติติดตัวเมื่อภิกษุเข้าร่วมประชุมทุกครั้งจะต้องแสดงคืออาบัติในส่วนที่แสดงคืนได้หรือต้องอยู่กรรมให้เรียบร้อยก่อนในส่วนของอาบัติที่ทรงกำหนดให้อยู่กรรมหากมิเช่นนั้น สังฆกรรมที่นำไปแล้วก็จะไม่เป็นอันทำหรือไม่เช่นนั้นจะเริ่มทำสังฆกรรมนั้น ๆ ไม่ได้พระพุทธเจ้าทรงตรัสสาเหตุแห่งการงดสวดปาฏิโมกข์ มี ๑๐ ประการ^{๕๕}

พระปาฏิโมกข์ หรือวินัย เป็นคัมภีร์สำคัญที่ประมวลพุทธบัญญัติเกี่ยวกับศีล และสิกขาบท และสิกขาบทขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินกิจการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์ พระวินัยซึ่งเป็นพุทธบัญญัติแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ อธิพรหมจริยกาสิกขาและอภิสมจาริกาสิกขา อธิพรหมจริยกาสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายบพบัญญัติหรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณาเพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายและวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด โดยปรับอาบัติหนักบ้างเบาบ้างซึ่งพระสงฆ์ได้รับพุทธาอนุญาตให้สวดทุกกึ่งเดือนเรียกว่า พระปาฏิโมกข์ อภิสมจาริกาสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมประเพณีเกี่ยวกับมรรยาทและความเป็นอยู่ที่ดีงามสำหรับชักนำความประพฤติและความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้ดีงามมีคุณค่าน่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นไป พระวินัยปิฎกเป็นคัมภีร์ที่จำเป็นสำหรับปฏิบัติฝึกหัดอบรมกุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาเพราะผู้เข้ามาบวชนั้นมาจากต่างตระกูลต่างชนชั้น ต่างอัธยาศัย ต่างจิตต่างใจ หากไม่มีพระวินัยควบคุมความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยก็จะเป็นหมู่ภิกษุที่สับสนวุ่นวายไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธาถ้าภิกษุทุกรูปประพฤติตามพระวินัยก็จะเป็นหมู่ภิกษุที่ตรงงาม เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ยืนนานเปรียบเหมือนดอกไม้มีนานาชนิดถูกร้อยไว้ด้วยด้ายจึงไม่แตกแยกกระจัดกระจายทั้งยังกุมกันเข้าเป็นพวงมาลัยที่สวยงาม^{๕๖}

คำว่าคุณค่าของการสวดพระปาฏิโมกข์ หมายถึง การประกาศความบริสุทธิ์แห่งชุมชนสงฆ์ ส่วนคำว่า ค่าของการสวดพระปาฏิโมกข์ คือ การเข้าร่วมกันในวันอุโบสถเพื่อประกาศถึงการยึดถือพระวินัยทั้งสองคำขึ้นอยู่กับบุคคลและขึ้นอยู่กับการปฏิบัติที่ตรงตามกฎระเบียบข้อบังคับหรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่จะต้องปฏิบัติให้เป็นไปในทางเดียวกันทั้งกายและวาจาของหมู่ภิกษุสงฆ์เพื่อให้เกิดความเลื่อมใสความผาสุก แก่ผู้พบเห็นเพื่อจะได้มีอาจารย์อันงามเป็นระเบียบเรียบร้อยอันจะนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติชอบและเป็นการเอื้อต่อการประพฤติธรรมทางจิต

^{๕๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/๒๒๕-๒๓๐.

^{๕๖} วิ.มท. (ไทย) ๑/๒๐/๑๒.

ต่อไปหากจะเปรียบเทียบให้เด่นชัดขึ้นมาพระวินัยนี้ก็เปรียบเหมือนกับกฎระเบียบหรือกฎเกณฑ์ กติกาของสังคมหนึ่งที่อยู่ร่วมกัน โดยมีข้อตกลงกันว่าถ้าใครฝ่าฝืนต้องถูกลงโทษตามกติกาที่ตั้งไว้หรือจะเปรียบเทียบกับกฎหมายบ้านเมืองของประเทศหนึ่ง ๆ ที่มีกฎหมายตราไว้สำหรับพลเมืองของประเทศนั้น ได้ปฏิบัติร่วมกันถ้าใครฝ่าฝืนก็มีความผิดพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติพระวินัย (ลิกขาบท) ไว้เป็นกฎข้อบังคับสำหรับพระภิกษุสาวกให้ได้ปฏิบัติซึ่งพระวินัยที่ทรงบัญญัติมีลักษณะใหญ่ ๆ อยู่ ๒ ประการ คือ

๑. พุทธบัญญัติ คือ ข้อที่พระองค์บัญญัติไว้ห้ามมิให้ประพฤติ ถ้าภิกษุรูปใดฝ่าฝืนพุทธบัญญัตินี้จะมีโทษปรับอาบัติตั้งแต่เบาจนถึงมีโทษหนักที่สุด คือ ขาดจากความเป็นภิกษุ

๒. อภิสมาจาร คือ ข้อปฏิบัติหรือขนบธรรมเนียมที่พระสงฆ์จะต้องประพฤติตาม เพื่อให้มีอาจารเป็นที่น่าเลื่อมใสแก่ผู้พบเห็นเป็นระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติตนเกี่ยวกับความประพฤติเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น การตัดผมการตัดเล็บการอาบน้ำการนุ่งห่มการยืนการเดินการนั่งการนอนการฉันทขบเคี้ยว เป็นต้น ซึ่งพระวินัยในส่วนนี้ไม่มีการปรับอาบัติไว้โดยตรงแต่ถ้าใครไม่เอื้อเฟื้อตามวิธีปฏิบัตินี้ก็ปรับโทษเพียงอาบัติเบา ๆ คือ ทุกกฎเท่านั้น

คุณค่าหรือประโยชน์ที่จะได้รับจากการสวดพระปาฏิโมกข์พระพุทธเจ้าตรัสกับอุบาลีว่า ตถาคตอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ จึงบัญญัติสิกขาบท พระปาฏิโมกข์ หรือ พระวินัยเมื่อดำเนินด้วยประโยชน์เฉพาะบุคคลก็เพื่อข่มบุคคลผู้ประพฤติทราม ช่วยให้ภิกษุผู้มีศีลดีงามมีความสุข พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยโดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ ดังนี้ ^{๕๗}

๑. ว่าด้วยประโยชน์แก่พระสงฆ์หรือส่วนรวม มี ๒ ประการ คือ

๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ คือ เพื่อความดีงามแห่งสงฆ์

๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์ คือ เพื่อให้ภิกษุสงฆ์มีความสุขสบาย

๒. ว่าด้วยประโยชน์เฉพาะบุคคล มี ๒ ประการ คือ

๑) เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก คือ กำราบคนผู้ดำน ประพฤติทราม

๒) เพื่อความผาสุกแห่งภิกษุผู้มีศีลดีงาม เพื่อให้ภิกษุสงฆ์ผู้มีศีลดีงามมีความสุข

๓. ว่าด้วยประโยชน์แก่ความบริสุทธิ์ หรือ แก่ชีวิต ทั้งทางกายและทางใจ

มี ๒ ประการ คือ

๑) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน คือ เพื่อป้องกันความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนทั้งหลายอันจะมีในปัจจุบัน

๒) เพื่อขจัดอาสวะอันจักบังเกิดในอนาคต คือ เพื่อกำจัดอาสวะ ความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต

^{๕๗} วิ.ม.หา. (ไทย) ๑/๓๕/๒๘.

๔. ว่าด้วยประโยชน์แก่ประชาชน มี ๒ ประการ คือ

- ๑) เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส
- ๒) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว

๕. ว่าด้วยประโยชน์แก่พระศาสนา มี ๒ ประการ คือ

- ๑) เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัตถธรรม
- ๒) เพื่ออนุเคราะห์วินัย คือ ทำให้มีบทบัญญัติสำหรับใช้เป็นหลักเกณฑ์จัดระเบียบของหมู่ สนับสนุน ความมีวินัยให้หนักแน่นยิ่งขึ้น จึงกล่าวได้ว่า พระปาฏิโมกข์ หรือ พระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า คือ ระเบียบ กฎเกณฑ์ ข้อบังคับ หรือ ข้อบัญญัติสำหรับควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา และใจของสังคมาสงฆ์ให้เกิดความเรียบร้อยดีงาม เป็นแบบแผนอย่างเดียวกัน เพราะว่าการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ ถ้าขาดระเบียบวินัย ความขัดแย้งก็จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะสังคมาสงฆ์ที่มาจากพื้นฐาน วรรณะ และ สังคมที่แตกต่างกัน พระปาฏิโมกข์ก็นับได้ว่ามีความสำคัญในการก่อเกิด และเป็นหลักชัยในการปกครองคณะสงฆ์ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงปรารภกับพระอานนท์ก่อนที่พระองค์จะปรินิพพานว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอมีตนเป็นที่พึ่งเกิด อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย จงมีธรรมเป็นที่พึ่งเกิด อย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย ดูก่อนอานนท์ ธรรมวินัยใดอันเราแสดงไว้ว่า บัญญัติไว้แล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยการล่วงไปแห่งเรา^{๕๘}

ดังนั้น ความสำคัญของพระปาฏิโมกข์ คือ ข้อวินัยหรือสิกขาบทของภิกษุที่จะต้องรวมกันทำอุโบสถและเข้าฟังสวดพระปาฏิโมกข์ ในการทำสังฆกรรมพระปาฏิโมกข์นั้นพระภิกษุต้องไม่มีอาบัติติดตัวหากมีเช่นนั้นอุโบสถกรรมหรือการฟังพระปาฏิโมกข์จะไม่บริสุทธ์ ภิกษุที่ต้องอาบัติที่ยังแก้ไขได้จะต้องแสดงอาบัติคืนหรืออยู่กรรมตามที่กำหนดไว้ให้เรียบร้อยก่อนที่จะเข้าร่วมอุโบสถกรรมหรือฟังพระปาฏิโมกข์ ส่วนภิกษุผู้ต้องอาบัติปาราชิกข้อใดข้อหนึ่งหรือบอกคืนสิกขาแล้วข่อมหมคสิทธิ์ทันที หรือหากได้เห็น ได้ยินสงสัยว่ามีภิกษุดังกล่าวนั่งอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้งดพระปาฏิโมกข์แก่ภิกษุรูปนั้นได้ และให้ถือว่าเป็นการงดพระปาฏิโมกข์ที่ชอบธรรมอีกด้วย ถ้าพระภิกษุทุกรูปประพฤติตามพระวินัยเป็นหมู่เป็นคณะด้วยความพร้อมเพียงกันจึงชื่อว่าวางดวงมด้วยศีล

^{๕๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

บทที่ ๓

การสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย

การศึกษาในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาการสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยจากหนังสือ ตำราที่คณะสงฆ์หรือครูบาอาจารย์นักปราชญ์ไทยจัดทำขึ้นมาเพื่ออธิบายตอบปัญหาตามวัตถุประสงค์เป็นส่วนมาก การสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย นับเป็นเรื่องที่น่าศึกษาน่าค้นคว้า ซึ่งในบทนี้จะได้กล่าวถึงประเภท และวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาเพื่อนำมาเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติกิจของสงฆ์ได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยแยกสาระสำคัญ ดังนี้

๓.๑ ประเภทของพระปาฏิโมกข์ในคณะสงฆ์ไทย

๓.๑.๑ พิธีกรรมการสวดพระปาฏิโมกข์

๓.๑.๒ ประเภทของพระปาฏิโมกข์

๓.๑.๓ ประเภทของสังฆกรรมกับพระปาฏิโมกข์

๓.๒ วิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย

๓.๒.๑ การสวดพระปาฏิโมกข์

๓.๒.๒ วิธีการสวดพระปาฏิโมกข์แบบพิสดาร และ แบบย่อ

๓.๓ ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์ที่ได้รับ

๓.๓.๑ ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์แก่ตน

๓.๓.๒ ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์แก่สังฆม

๓.๑ ประเภทของพระปาฏิโมกข์ในคณะสงฆ์ไทย

ในส่วนนี้เป็นการศึกษาประเภทของพระปาฏิโมกข์ในคณะสงฆ์ไทยและส่วนที่เกี่ยวข้องจากหนังสือ ตำราที่คณะสงฆ์หรือครูบาอาจารย์นักปราชญ์ไทยที่จัดทำขึ้นมาเพื่ออธิบายตอบปัญหาตามวัตถุประสงค์เป็นส่วนมาก ประเภทของพระปาฏิโมกข์ในสมัยพุทธกาล ไม่ได้มีการทำสังคายนาพระธรรมวินัย แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงเคยแนะนำให้มีการรื้อยกรองหรือจัดหมวดหมู่ของหลักธรรมวินัย ดังจะเห็นได้จากกรณีที่พระจุนทเถระผู้เป็นน้องชายของพระสารีบุตรที่เห็นว่า เมื่อนิกรณนาฎบุตรเจ้าลัทธินั้นได้สิ้นชีพ เหล่าสาวกได้เกิดความแตกแยก พระจุนทเถระเกรงว่า เหตุการณ์อาจเกิดขึ้นกับพระพุทธศาสนาจึงได้นำความไปเล่าให้พระอานนท์ฟัง แล้วชวนไปเฝ้า

พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าจึงแนะนำให้รวบรวมธรรมเป็นหมวดหมู่ นอกจากนี้พระสารีบุตรยังได้แสดงการจัดหมวดหมู่เป็นข้อ ๆ การสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทยก็มีขั้นตอนในการปฏิบัติให้เป็นหมวดหมู่ คือ บุพกรรม และ บุพกิจ

๓.๑.๑ พิธีกรรมการสวดพระปาฏิโมกข์

พิธีกรรมการสวดปาฏิโมกข์หมายความว่า แบบอย่าง หรือ แบบแผน ที่ปฏิบัติในทางพระพุทธศาสนาและเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรม^๒ ของมนุษย์ในสังคมที่เจริญแล้วต่างก็มีประเพณีและพิธีกรรมเฉพาะของตน พิธีกรรมเป็นเครื่องซึ่งถึงความสามัคคีความกลมเกลียวเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชาติ พิธีกรรมส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับเรื่องของศาสนา เช่น การทำบุญตักบาตรการไหว้พระสวดมนต์ การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับความเชื่อและหลักการของพระพุทธศาสนา พิธีกรรมที่เกี่ยวกับศาสนานี้เรียกว่า ศาสนพิธีสำหรับพระหมายถึง ระเบียบพิธีที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เช่น พิธีอุปสมบท^๓ พิธีสวดปาฏิโมกข์^๔ พิธีเข้าพรรษา^๕ พิธีรับกฐิน^๖ ซึ่งแต่ละพิธีต้องอาศัยองค์ประกอบของคณะสงฆ์ ในส่วนที่เป็นระเบียบตามประเพณีนิยมของการสวดพระปาฏิโมกข์มีดังต่อไปนี้

๑. บุพกรรม คือ ชุระที่จะทำในเบื้องต้น งานที่จะต้องกระทำที่แรกหรือเรื่องที่ควรเตรียมให้เสร็จ เช่น บุพกรรมการทำอุโบสถ ให้พระเถระลงอุโบสถก่อนเพื่อสั่งให้ภิกษุผู้น้อยปิดกวาดโรงอุโบสถ^๗ บุพกรรมจึงเป็นงานที่ภิกษุต้องทำในวัน ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ และ วันปวารณาในเรื่องของพระเถระเป็นผู้สั่งนั้น อิวาน พาฟลอฟ นักชีววิทยากล่าวว่าก่อนที่คุณจะพยายามปีนสู่

^๑ สุชีพ ปุญญานุภาพ, **พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน ครั้งที่ ๔**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๕), หน้า ๕.

^๒ ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, **พจนานุกรมนักเรียนฉบับเฉลิมพระเกียรติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒๑**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๒๒๔.

^๓ พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน), **คู่มือพระอุปัชฌาย์, พิมพ์ครั้งที่ ๘**, (กาญจนบุรี : สำนักพิมพ์ธรรมเมธี สหการพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕๓-๑๐๘.

^๔ คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, **คู่มือผู้สวดอุปัชฌาย์**, (กรุงเทพมหานคร : เลี้ยงเชียง, ๒๕๓๖), หน้า ๑๐๕-๑๐๘.

^๕ คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระวินัยปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒**, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๑๓๖-๑๓๘.

^๖ พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน), **คู่มือพระอุปัชฌาย์, พิมพ์ครั้งที่ ๘** หน้า ๑๔๕-๑๖๓.

^๗ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘**, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๕.

จุดสูงสุดยอดของวิทยาศาสตร์คุณจะต้องเรียนจากพื้นฐานของมันก่อน ในพระพุทธศาสนาเรื่องของการทำบุญกรรมจึงเป็นหน้าที่ของพระภิกษุณวกะผู้เป็นอาวุโส ในบุญกรรมสมัยพุทธกาลนั้นยังไม่มีอุปกรณ์ควบคุมการ เปิด - ปิด ไฟฟ้า และ ไม่มีอุปกรณ์ควบคุมโปรแกรมในการทำบุญกรรม พระภิกษุต้องทำกันเอง

๒. บุญกิจ คือ กิจอันจะทำก่อนกิจเบื้องต้น เช่น บุญกิจในการทำอุโบสถก่อนสวดปาฏิโมกข์ต้องนำปาริสุทธิของภิกษุอาพาธมาแจ้งให้สงฆ์ทราบ นำฉันทะของภิกษุอาพาธมา และบอกฤดูแล (๑.คิมหันตฤดูแล ฤดูแลร้อนนับแต่ แรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ ถึงเดือน ๘ กลางเดือน รวม ๔ เดือน มีวันอุโบสถ ๘ วัน ถ้าปีมีอธิกมาส คือ ๘ สองหน ต้องเลื่อนไปถึงกลางเดือน ๘ หลัง รวมเป็น ๕ เดือน มีวันอุโบสถ ๑๐ วัน ๒.วัสสันตฤดูแล ฤดูแลฝน นับแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ถึงกลางเดือน ๑๒ รวม ๔ เดือน มีวันอุโบสถ ๘ วัน ๓.เหมันตฤดูแล ฤดูแลหนาว นับแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ถึงกลางเดือน ๔ รวม ๔ เดือน มีวันอุโบสถ ๘ วัน) นับภิกษุ ให้โอวาทนางภิกษุณี^๔ (พระพุทธเจ้าไม่อนุญาตให้นำปาริสุทธิมาเฉพาะในวันสังฆสามัคคี)^๕ บุญกรรม - บุญกิจ คือ พิธีกรรมก่อนสวดพระปาฏิโมกข์ได้แก่

๑. ปิดกวาดสถานที่โรงอุโบสถ ๒. จุดประทีปในที่นั้น ๓. ตั้งน้ำฉันทะน้ำใช้ไว้ ๔. จัดสถานที่ ปูอาสนะ	}	บุญกรรม คือ กิจที่จะพึงทำก่อนประชุมสงฆ์
๕. นำฉันทะของภิกษุอาพาธมา ๖. นำปาริสุทธิของเขามาด้วย ๗. บอกฤดูแล ๘. นับภิกษุ ๙. สั่งสอนพวกภิกษุณี^๖	}	บุญกิจ คือ กิจที่จะต้องทำก่อนสวดปาฏิโมกข์

ดังนั้น บุญกรรม คือ ธรรมเนียมอันจะพึงกระทำให้เสร็จก่อนประชุมสงฆ์ ส่วนบุญกิจ เป็นธรรมเนียมอันจะพึงทำก่อนสวดพระปาฏิโมกข์ ๑ บุญกรรมนั้นเป็นธรรมเนียมจะต้องช่วยกันทำเพราะต้องไปประชุมกันตามกิจ ส่วนบุญกิจนั้นไม่ต้องทำเพราะภิกษุ ๑ รูปไม่ต้องสวดปาฏิโมกข์ ๑

^๔ คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เสียงเชียง, คู่มือคู่สวดอุปัชฌาย์, หน้า ๑๐๘-๑๕๐.

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๑๓๕.

^๖ คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เสียงเชียง, คู่มือคู่สวดอุปัชฌาย์, หน้า ๑๐๘-๑๐๙.

๓.รูปแบบการแสดงอาบัติ

ในสมัยพุทธกาล การลงอุโบสถปาฏิโมกข์เพื่อเป็นการทบทวนพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ทำอุโบสถสังฆกรรมปาฏิโมกข์ทุก ๑๕ วัน เพื่อไม่ให้ลืมพระวินัย แต่สมัยพระพุทธเจ้าองค์ก่อน คือ พระกกุสันธะ พระโกนาคมนะ และ พระกัสสปะ แต่ละองค์กำหนดระยะเวลาวันลงอุโบสถปาฏิโมกข์ไม่เหมือนกัน ในขณะที่ฟังพระปาฏิโมกข์หากมีพระภิกษุระลึกอาบัติขึ้นมาได้ในขณะฟังพระปาฏิโมกข์ ให้ภิกษุรูปนั้นบอกภิกษุผู้อยู่ใกล้เคียงว่า ผมต้องอาบัติข้อนี้ ผมลุกขึ้นจากที่นั่งแล้วจะทำคืนอาบัตินั้น^{๑๑} อาบัติ อุปมาเหมือน เรือน คือ อาบัติอันภิกษุปิดไว้ย่อมรู้ว่า เรือน คือ อาบัติอันภิกษุเปิดแล้ว ย่อมไม่รู้ว่าเพราะฉะนั้น ภิกษุฟังเปิดเผยอาบัติที่ปิดไว้เมื่อเป็นอย่างนั้น เรือน คือ อาบัตินั้นย่อมไม่รู้ว่า

การปลงอาบัติ หมายถึง การแสดงความผิดของตนเพื่อเปลื้องโทษทางพระวินัย การปลงอาบัติ เป็นการเปิดเผยความผิดของตนให้ผู้อื่นทราบ และเปลื้องตนให้พ้นจากอาบัติ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าแสดงอาบัติก็ได้ ปลงอาบัติ เป็นกิจวัตรประจำวันของพระภิกษุที่ล่วงละเมิดพระวินัย นอกจากนี้การปลงอาบัตินี้จะทำให้เกิดความบริสุทธิ์ในกรณีที่ตนทำผิดพระวินัยโดยไม่รู้ อาบัติที่สามารถเปลื้องได้โดยการปลงอาบัติ คือ อาบัติที่เกิดจากการละเมิดพระวินัยที่มีโทษเล็กน้อย ส่วนอาบัติที่หนักมีโทษมากไม่อาจเปลื้องได้ด้วยการปลงอาบัติ อาบัติหรือโทษมี ๓ อย่าง คือ

๑.โทษอย่างหนัก ได้แก่ อาบัติปาราชิก ภิกษุต้องเข้าแล้วขาดจากความเป็นภิกษุทันที คือ มีความเป็นอยู่เสมอภิกษุทั้งหลายไม่ได้ ต้องให้สึกเท่านั้น และจะกลับเข้ามาบวชอีกไม่ได้ เป็นโทษที่ไม่สามารถแก้ไขได้

๒.โทษอย่างกลาง ได้แก่ อาบัติสังฆาทิเสส ภิกษุละเมิดเข้าแล้วต้องอยู่กรรมตามมติสงฆ์จึงจะพ้นได้ เป็นโทษที่สามารถแก้ไขได้ ด้วยวิธีอยู่กรรมตามมติสงฆ์จึงจะพ้นได้

๓.โทษอย่างเบา ได้แก่ อาบัติอุลลัจจัย อาบัติปาจิตตีย์ อาบัติปาฏิเทศนียะ อาบัติทุกกฏ และอาบัติพุทฺถาสิต ภิกษุละเมิดเข้าแล้วต้องแสดงอาบัติจึงจะพ้นได้^{๑๒}

การนั่งฟังพระสวดพระปาฏิโมกข์ ในยุคพระพุทธเจ้าได้อนุญาตให้นั่งกระโห้ง บางแห่งหมายถึง การนั่งยอง ๆ เอาปลายเท้าตั้งลงที่พื้นแล้วเอาสันเท้าทั้ง ๒ ราบกัน พ.ญ.สุวณี รักรธรรมกรรมกรที่ปรึกษามูลนิธิทศวรรษโรคกระดูกและข้อ (ประเทศไทย) อดีต ผอ.สำนักอนามัยกรุงเทพมหานคร กล่าวว่า โรคข้อเสื่อมไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ เพื่อป้องกันการเสื่อมของข้อไม่ให้เพิ่มมากขึ้นควรหลีกเลี่ยงการนั่งยอง ๆ เพราะการนั่งยอง ๆ หรือการนั่งกระโห้งเป็น

^{๑๑} วิมहा. (ไทย) ๑/๑๘/๑๐.

^{๑๒} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๑, พิมพ์ครั้งที่ ๒๔, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๑๑-๑๘.

ทุกข์เหมือนสมัยหนึ่งในพุทธกาลมีพระพุทธานุญาตให้นั่งกระโห้งปวารณา ต่อมาเมื่อพระภิกษุ ล้มลงจากการนั่งกระโห้ง^{๑๑}

การนั่งฟังพระสวดปาฏิโมกข์ ในยุคปัจจุบันของไทยนิยมการนั่งพับเพียบการนั่งพับเพียบชาวไทยเรานิยมใช้ปฏิบัติเป็นประจำทั้งทางธรรมและทางโลกในขณะที่เข้าร่วมประชุม ณ สถานที่ใด ต้องนั่งอยู่กับพื้น ชาวต่างชาติต่างศาสนากระทำได้ยากแม้จะทำตามได้บ้างก็ไม่เรียบร้อย ไม่น่าดู มักจะขวางนัยน์ตาของผู้ได้ประสบพบเห็น วิธีการนั่งพับเพียบนั้นนิยมนั่งพับขาทั้งสองราบลงกับพื้นหันปลายเท้าไปด้านหลังจะพับขาทั้งสองไปทางซ้ายหรือพับไปทางขวาก็ได้ตามถนัด ถ้าผู้นั่งพับขาพับไปทางขวาก็นิยมหงายฝ่าเท้าซ้ายขึ้น วางขาขวาทับลงบนฝ่าเท้าซ้าย ปลายเท้าขวาหันไปทางด้านหลังระวางอย่าให้นิ้วเท้าซ้ายเกินหัวเข่าขวาออกมาข้างหน้าถ้าผู้นั่งพับขาพับไปทางซ้ายก็นิยมหงายฝ่าเท้าขวาขึ้นวางขาซ้ายทับลงบนฝ่าเท้าขวา ปลายเท้าซ้ายหันไปทางด้านหลังระวางอย่าให้นิ้วเท้าขวาเกินหัวเข่าซ้ายออกมาข้างหน้าการนั่งพับเพียบนี้ นิยมนั่งตั้งตัวตรงอย่าให้เอียงซ้ายหรือเอียงขวาอย่าให้เอนไปข้างหน้าหรือเอนไปข้างหลัง เพื่อเป็นการนั่งฟังพระสวดพระปาฏิโมกข์อย่างถูกต้องวิธีของคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบัน

๔. การประณมมือในขณะที่ฟังพระสวดปาฏิโมกข์เรียกว่า อัญชลี คือ การยกมือทั้งสองประณมโดยให้ฝ่ามือทั้งสองประกบกันใช้แสดงความเคารพพระรัตนตรัยในเวลาฟังพระสวดปาฏิโมกข์นิยมยกมือทั้งสองขึ้นประกบกันตั้งเป็นกระพุ่มมือประณมไว้ระหว่างอกให้ปลายมือตั้งขึ้นข้างบนนิ้วมือทั้งสองข้างทุกนิ้วแนบชิดสนิทกันอย่าให้เหลื่อมล้ำกันอย่าให้กางห่างออกจากกัน ข้อศอกทั้งสองแนบชิดกับชายโครงการประณมมือ เป็นกิริยาอาการที่แสดงความเคารพพระรัตนตรัย จึงนิยมทำด้วยความเรียบร้อยทำด้วยความตั้งใจเคารพอ่อนน้อมไม่นิยมปล่อยให้นิ้วมืองอหงิกนิยมตั้งกระพุ่มมือไว้ระหว่างอกไม่ยกให้สูงขึ้นไปจรดคางหรือจรดปาก ไม่ปล่อยปลายมือให้ตกต่ำลงมาวางอยู่ที่พุงหรือวางไว้ที่หน้าตักหรือวางไว้ที่หัวเข่าเป็นต้น

ดังนั้น การปลงอาบัติ คือ การเปลื้องโทษทางพระวินัย ถ้าพระภิกษุผู้ทำผิดพระวินัยแล้วต้องการแสดงความผิดของตนต่อพระภิกษุรูปอื่น ซึ่งมีได้ทำผิดร่วมกับตน เป็นการเปิดเผยความผิดของตนให้ผู้อื่นทราบ และเปลื้องตนให้พ้นจากอาบัตินั้นๆ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า แสดงอาบัตินี้ก็ได้ นอกจากนี้การปลงอาบัติ เป็นกิจวัตรประจำวันของพระภิกษุ แม้จะไม่ได้ล่วงละเมิดพระวินัย แต่ก็ปลงอาบัตินั้นเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์ ในกรณีที่ดินทำผิดพระวินัยโดยไม่รู้ตัว อาบัตินี้สามารถเปลื้องได้โดยการปลงอาบัติ คือ อาบัตินี้เกิดจากการละเมิดพระวินัยเล็กน้อยส่วนอาบัตินี้หนักมีโทษมากไม่อาจเปลื้องได้ด้วยการปลงอาบัติ

^{๑๑} ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๕ - ๒๒๑/๒๕๖ - ๓๕๐.

๓.๑.๑.๑ หลักการทำสังฆกรรมอุโบสถปาฏิโมกข์ในปัจจุบัน

สังฆกรรมอุโบสถ เป็นธรรมเนียมของพระภิกษุตามพุทธบัญญัติ พระภิกษุทุกรูปต้องทำอุโบสถกรรมทุกกึ่งเดือน ถ้าไม่มีเหตุจำเป็นที่มีพุทธานุญาตไว้ จะเว้นหรือขาดการกระทำเสียมิได้ อุโบสถกรรมปาฏิโมกข์ในปัจจุบันของคณะสงฆ์ไทย ต้องทำในสี่มาชนิคโคชนิคหนึ่งตามพระวินัย ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

๑. กำหนดเวลาในการทำสังฆกรรมอุโบสถปาฏิโมกข์ให้ตายตัวตามความเหมาะสมแก่ท้องถิ่นว่าจะทำในเวลาใด เมื่อกำหนดเวลาทำอุโบสถกรรมแล้ว พระภิกษุสงฆ์ทุกรูปจะได้มาประชุมทำอุโบสถกรรมร่วมกันตามเวลาที่กำหนด

๒. ในวันอุโบสถก่อนถึงเวลากำหนดทำอุโบสถกรรม เจ้าอาวาสหรือพระเถระต้องจัดการให้พระลูกวัด ปิดกวาดโรงอุโบสถให้สะอาดเรียบร้อย ตั้งปูลาดอาสนะหรือตั้งธรรมาสน์ไว้สำหรับนั่งสวดพระปาฏิโมกข์ ตั้งน้ำใช้เช่นน้ำล้างเท้าไว้ในที่ที่ควร และจัดตั้งน้ำฉันไว้ภายในอาสนะสงฆ์ตามสมควร ถ้าเวลาทำอุโบสถกรรมเป็นเวลาค่ำต้องเตรียมประทีปสำหรับตามในโรงอุโบสถไว้ให้พร้อม เมื่อถึงกำหนดเวลาก็ให้ระฆังสัญญาณเพื่อให้พระสงฆ์ทั้งวัดทราบ

๓. ก่อนถึงเวลาทำอุโบสถกรรมเล็กน้อย เป็นหน้าที่ของพระภิกษุสงฆ์ทุกรูปในวัด ถ้ารูปใดรู้ว่าตนเองมีอาบัติโทษประเภทเทศนาคามินี ก็แสดงแก่เพื่อนสหธรรมิกรูปใดรูปหนึ่งให้เรียบร้อย เมื่อได้ยินสัญญาณให้ลงทำอุโบสถกรรมแล้วให้รีบลงไปพร้อมกันในโรงอุโบสถนั่งภายในอาสนะสงฆ์ตามลำดับ หันหน้าไปทางพระพุทธรูป

๔. เมื่อพร้อมแล้วผู้เป็นประธานสงฆ์ให้พระภิกษุเจ้าหน้าที่จัดการนับจำนวนพระสงฆ์ที่ประชุมในวันนั้น สมัยก่อนนับด้วยนิ้ว ไม้ตี้อาจทำได้ด้วยซี่ไม้ไผ่จำนวนมากกว่าสงฆ์ที่อยู่ประจำในวัดนั้น แต่ในปัจจุบันอาจใช้บัญชีเรียกชื่อ ซึ่งสะดวกและแน่นอนกว่าถ้าพระภิกษุในวัดนั้นมีจำนวนไม่มาก

๕. เริ่มทำวัตรเย็นจบแล้ว พระสงฆ์นั่งพับเพียบหันหน้าเข้าหาธรรมาสน์ปาฏิโมกข์ ซึ่งตั้งอยู่ตรงกลางที่ประชุมสงฆ์ นั่งให้เข้าชิดเข้าของรูปอื่นไปเป็นลำดับ และให้ได้หัตถบาตตั้งแต่ธรรมาสน์ปาฏิโมกข์ออกไปจนสุดแนวสงฆ์ ควรปิดประตูทางเข้าโรงอุโบสถด้วยเพื่อป้องกันมิให้เกิดอันตรายแก่สังฆกรรมในขณะที่ทำอุโบสถ

๖. เมื่อพร้อมแล้วก็เริ่มดำเนินการสวดพระปาฏิโมกข์ตามแบบของวัดนั้นๆ ไปจนจบ ให้ชอบด้วยพระวินัยทุกประการ ส่วนพระผู้สวดปาฏิโมกข์ถ้าเป็นพระผู้มีพรรษาน้อยต้องขอขมาพระผู้

แก่องค์ที่เป็นประธาน ถ้าจะขมาต้องมีดอกไม้รูปเทียนปัจจุบันนี้นิยมใช้เทียนแพ และดอกไม้สดใส่กระทงเพื่อเป็นเครื่องสักการะ^{๑๔}

๑. จบพระปาฏิโมกข์แล้ว พระเถระนำสวดมนต์ต่อท้ายพระปาฏิโมกข์พอสมควร สวดสิลุตเท เป็นหลัก แล้วจบลงด้วยบทรวมน้ำแผ่ส่วนกุศล เป็นอันเสร็จพิธี

๓.๑.๑.๒ สถานที่สวดพระปาฏิโมกข์

สถานที่สวดพระปาฏิโมกข์ หรือ วัดในปัจจุบันตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๑ วัดมีสองอย่าง

๑. วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา สามารถทำสังฆกรรมสวดพระปาฏิโมกข์ในอุโบสถได้ โดยต้องได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาก่อน ซึ่งขั้นตอนการขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา ตามที่ได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวง ฉบับที่ ๑ (พ.ศ.๒๕๐๗) ออกตามความในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ มีดังนี้

๑) เจ้าอาวาสเสนอรายงานขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมาตามแบบ ศต.๗ ต่อเจ้าคณะตำบล และเจ้าคณะอำเภอ

๒) เจ้าคณะตำบล และเจ้าคณะอำเภอเห็นสมควรให้นำปรึกษานายอำเภอแล้วเสนอเรื่องและความเห็นไปยังเจ้าคณะจังหวัด

๓) เมื่อเจ้าคณะจังหวัดเห็นสมควรให้นำปรึกษาผู้ว่าราชการจังหวัดแล้วเสนอเรื่อง และความเห็นไปยังเจ้าคณะภาค

๔) เมื่อเจ้าคณะภาคเห็นสมควรแล้วให้ส่งเรื่อง และความเห็นไปยังกรมการศาสนา

๕) เมื่อกรมการศาสนาเห็นสมควรแล้ว จะกราบทูลสมเด็จพระสังฆราชเพื่อทรงอนุมัติแล้วเสนอกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อนำความการบังคับทูลขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา

๖) เมื่อพระราชทานวิสุงคามสีมาแก่วัดใดแล้ว ให้นายอำเภอท้องที่ที่วัดนั้นตั้งอยู่ ดำเนินการปักหมายเขตที่ดินตามที่ได้รับพระราชทาน ยุคปัจจุบันคณะสงฆ์ไทยนิยมสร้างโบสถ์เพื่อลงอุโบสถในเขตพระราชทานวิสุงคามสีมา

๒. สำนักสงฆ์ หมายถึง สถานที่ที่ได้รับอนุญาตตั้งเป็นวัดถูกต้องตามกฎหมายแล้ว มีพระสงฆ์อยู่อาศัยประจำเหมือนวัดทั่วไป แต่ยังไม่มียุทธสีมาคือยังไม่มีอุโบสถหรือโบสถ์หรือมีแต่ยังไม่ได้ผูกสีมา ตามทัศนคติของคณะสงฆ์ฝ่ายปกครองของไทยนิยมเรียกสถานที่ทำสังฆกรรมปาฏิโมกข์ ว่าศาลาลงอุโบสถ^{๑๕}

^{๑๔} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, คู่มือคู่มือสวดอุปัชฌาย์, หน้า ๑๐๓-๑๐๒.

^{๑๕} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, วินัยมุข เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑, หน้า ๒๓๕.

วัดและสำนักสงฆ์เป็นสถานที่ที่พระสงฆ์ประชุมทำสังฆกรรมตามพระวินัย คำว่า อุโบสถกับพัทธสีมา สีมา หมายถึงเขต หรือ แดนที่กำหนดไว้สำหรับการทำสังฆกรรมของสงฆ์ เป็นเขตชุมนุมสงฆ์โดยเฉพาะ ซึ่งพระสงฆ์กำหนดว่า ผู้ผู้อยู่ในเขตนั้นต้องร่วมกันทำสังฆกรรมโดย ความพร้อมเพรียง สีมา มีอยู่ ๒ ประเภท คือ

๑. พัทธสีมา คือ เขตที่สงฆ์กำหนดเอาเอง แปลว่า แดนที่ผูก

พัทธสีมา หมายถึง สีมา หรือ เขตแดนที่พระสงฆ์ผูกไว้แล้ว คือ สถานที่ของพระสงฆ์ ร่วมกันกำหนดเป็นเขตทำสังฆกรรมตามพระวินัย เรียกพิธีกรรมที่กำหนดอย่างนั้นว่า ผูกสีมา โดยทั่วไปเรียกพัทธสีมาว่า โบสถ์หรืออุโบสถพัทธสีมา มี ๓ ชนิด (แต่ตามกัมภีร์มหาวรรคมี ๔ ชนิด) คือ

๑) ชันทสีมา คือ สีมาผูกเฉพาะโรงอุโบสถ

๒) มหาสีมา คือ สีมาผูกรอบวัด

๓) สีมาสองชั้น คือ สีมาที่มีชันทสีมาอยู่ภายในมหาสีมา

๔) นทีปารสีมา คือ สีมาที่สมมติคร่อมฝั่งน้ำ^{๑๖}

๒. อพัทธสีมา คือ เขตที่เขา กำหนดไว้ตามปกติของบ้านเมือง แปลว่า แดนไม่ได้ผูก อพัทธสีมา ๓ ชนิด (หากนับสีมาสังกระเข้าด้วยมี ๔ ชนิด) คือ

๑) กามสีมา แดนบ้านที่ฝ่ายอาณาจักรจัดไว้

๒) สัตตภัณฑ์สีมา เขตที่สงฆ์กำหนดขึ้นในป่าช้า ๗ อัปภันดร

๓) อุทกุกเขปสีมา เขตแห่งสามัคคีชั่ววักน้ำสาต

๔) สีมาสังกระ สีมาที่คาบเกี่ยวปะปนกัน^{๑๗} สีมาสังกระ คือ การสมมติสีมาคาบเกี่ยวกัน เช่น การสมมติสีมาใหม่คาบเกี่ยวกับสีมาเดิมแต่สงฆ์ไม่รู้ว่าเป็นสีมาเดิม ทั้งไม่ได้ทำการสวดถอน ก่อนสีมาใหม่ที่สมมติขึ้น สีมานั้นย่อมวิบัติใช้ไม่ได้^{๑๘} นอกจากนี้แล้วยังมีอีกคำหนึ่งที่เกี่ยวข้องคือ “วิสุทคามสีมา” (วิ-สุท-คาม-มะ-สี-มา) แปลว่า เขตแดนส่วนหนึ่งจากแดนบ้าน คือ ที่ดินที่แยก ต่างหากจากที่ดินของบ้านเมือง ซึ่งเป็นเขตที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานแก่พระสงฆ์เป็นการ เฉพาะ โดยเป็นประกาศพระบรมราชโองการที่ดินที่พระราชทานแล้วจะมีเครื่องหมายเป็นเครื่องบอก เขต เครื่องหมายนี้เรียกว่า นิमित หรือ วัตถุที่ใช้เป็นเครื่องหมายเขตแห่งสีมา มี ๘ ชนิด คือ

^{๑๖} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, วินัยมุข เล่ม ๓, หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๗} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุขเล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๒๔, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒-๑๓.

^{๑๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, หน้า ๓๔๑.

- ๑) ภูเขา หรือ ปัพพตนิมิต
- ๒) ศิลา หรือ ปาสาณนิมิต
- ๓) ป่าไม้ หรือ วนนิมิต
- ๔) ต้นไม้ หรือ รุกขนิมิต
- ๕) จอมปลวก หรือ วมมิกนิมิต
- ๖) ถนนทาง หรือ มัคคนิมิต
- ๗) แม่น้ำ หรือ นทีนิมิต
- ๘) น้ำ หรือ อุทกนิมิต^{๑๕}

ภายในวิสุคามสีมา นิยมสร้างโรงอุโบสถไว้เพื่อทำสังฆกรรม การที่จะเป็นอุโบสถ ถูกต้องตามพระธรรมวินัยนั้นจะต้องได้รับพระราชทานวิสุคามสีมาก่อน แล้วพระสงฆ์ประชุมพร้อมกันสวดถอนพื้นที่ทั้งหมดในเขตสีมานั้นเพื่อให้แน่ใจว่าไม่เป็นสีมาเก่า เรียกว่าถอนสีมา หลังจากนั้นจึงสวดประกาศให้พื้นที่นั้นเป็นสีมาเรียกว่าผูกสีมาทำดังนี้จึงจะเป็นสีมาหรือเป็นอุโบสถถูกต้องพระธรรมวินัยสามารถใช้สวดพระปาฏิโมกข์ได้

๓.๑.๒ ประเภทของปาฏิโมกข์

ประเภทของปาฏิโมกข์ที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทเดิมที่กระจัดกระจายไม่เป็นหมวดหมู่ต่อมาภายหลังพระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระมหากัสสปเถระได้ทำการสังคายนา รวบรวมพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดหมู่โดยมีพระอุบาลีเถระเป็นผู้ตอบวินัยแล้วรวบรวมเป็นร้อยกรองเนื้อหาของพระปาฏิโมกข์ไว้ในพระไตรปิฎก โดยมีรายละเอียด^{๑๖} ดังนี้

๑. วิภังค์ หรือ สุตตวิภังค์ ว่าด้วยสิกขาบทในปาฏิโมกข์แบ่งเป็น ๒ คัมภีร์ คือ

๑.๑ อาทิกัมมิกะ หรือ ปาราชิก ว่าด้วยสิกขาบทที่เกี่ยวกับอาบัติหนักตั้งแต่ปาราชิกถึงอนิยต

๑.๒ ปาจิตตियะ ว่าด้วยสิกขาบทที่เกี่ยวกับอาบัติเบาตั้งแต่นิสัสกคิยปาจิตตियะถึงเสขियะและรวมเอาภิกขุณีวิภังค์เข้าไว้ด้วย

๒. วิภังค์ ยังแบ่งอีกอย่างหนึ่งเป็น ๒ เหมือนกัน คือ

๒.๑ มหาวิภังค์ หรือ ภิกขุวิภังค์ ว่าด้วยสิกขาบทในปาฏิโมกข์ฝ่ายภิกษุสงฆ์

๒.๒ ภิกขุณีวิภังค์ ว่าด้วยสิกขาบทในปาฏิโมกข์ฝ่ายภิกษุณีสงฆ์

^{๑๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๘/๒๑๕.

^{๑๖} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน, หน้า ๔.

๓. ชั้นชกาะ ว่าด้วยเรื่องสิกขาบทในปาฏิโมกข์รวมเป็นบท ๆ เรียกว่าชั้นชกาะหนึ่ง ๆ ทั้งหมดมี ๒๒ ชั้นชกาะ แบ่งเป็น ๒ วรรค คือ

๓.๑ มหาวรรค คือ วรรคใหญ่ว่าด้วยสิกขาบทนอกปาฏิโมกข์ตอนต้นมี ๑๐ ชั้นชกาะ

๓.๒ จุลวรรค คือ วรรคเล็กว่าด้วยสิกขาบทนอกปาฏิโมกข์ตอนปลายมี ๑๒ ชั้นชกาะ^{๒๑}

๔. ปาฏิโมกข์ปารีสุทธิศีล คือ ความบริสุทธิ์ที่เกิดจากความประพฤติที่บริสุทธิ์จัดเป็นศีลหรือปาฏิโมกข์สังวรศีล ศีล คือ ความสำรวมในพระปาฏิโมกข์เว้นจากข้อห้ามทำตามข้ออนุญาต ประพฤติเคร่งครัดในสิกขาบททั้งหลาย ปาฏิโมกข์สังวรศีลมาจากศัพท์ ๓ ศัพท์ คือ ๑) ปาฏิโมกข์ แปลว่า ยังผู้รักษาให้พ้นทุกข์ ๒) สังวร แปลว่า ความสำรวมการระวังปิดกั้นบาปอกุศล ๓) ศีล คือ เจตนาในการงดเว้นบาปทั้งปวงข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกาย วาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงามความประพฤติที่ดีทางกาย วาจาเป็นต้น แม้จะมีคำแปลแตกต่างกันก็ตามแต่โดยความหมายแล้วเหมือนกันคือสนับสนุนให้คนประพฤติกุศลกรรมพระภิกษุเมื่อบวชเข้ามาในพระพุทธศาสนา ก็เพราะมีจุดมุ่งหมายที่จะประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิ์ และ ให้ถึงซึ่งความเป็นผู้ประเสริฐ ดังนั้นจึงต้องพยายามละเว้นความชั่วทุกอย่างด้วยการระมัดระวังมิให้ประพฤติผิดพลาดอย่างเด็ดขาด แต่ถ้าเมื่อใดเกิดประพฤติผิดพลาดขึ้นแม้เพียงเล็กน้อยโดยมิได้เจตนา ก็จะต้องตระหนักว่านั่นคือตนได้ก่อบาปอกุศลขึ้นแล้วจำเป็นที่จะต้องระมัดระวังแก้ไขปรับปรุงหรือหลีกเลี่ยงการปฏิบัติ เพื่อที่จะไม่ให้บาปอกุศลเกิดขึ้นอีกในภายภาคหน้าทั้งจะต้องตระหนักอยู่เสมอว่าความผิดพลาดแม้เพียงเล็กน้อยก็ยังคงเป็นความผิดอยู่นั่นเองถึงแม้จะมีโทษเพียงเล็กน้อยก็ยังเป็นโทษอยู่นั่นเองไม่มีทางจะเป็นคุณไปได้เลยหากพระภิกษุตั้งอยู่ด้วยความประมาทมองข้ามภัยของโทษแม้เพียงเล็กน้อย ก็อาจจะประสบความหายนะได้ ขึ้นชื่อว่าอสรพิษแล้วไม่ว่าจะตัวเล็กแคไหนก็มีอันตรายไม่แพ้ตัวใหญ่ ด้วยเหตุนี้พระภิกษุจึงต้องฝึกตนให้เป็นผู้ มีปกติเห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย^{๒๒}

๕. ปาฏิโมกข์สังวรหรือ นวกภิกขุธรรม ธรรมที่ควรฝึกสอนภิกษุบวชใหม่ให้ประพฤติปฏิบัติอย่างมั่นคง, องค์กรแห่งภิกษุใหม่ หมายถึง การสำรวมในพระปาฏิโมกข์และเป็นการรักษาศีลให้เคร่งครัดทั้งในส่วนที่เป็นข้อห้ามและข้ออนุญาต^{๒๓} ปาฏิโมกข์สังวรมาจากศัพท์ ๒ ศัพท์ คือ ปาฏิโมกข์ แปลว่า ยังผู้รักษาให้พ้นทุกข์ และ สังวร แปลว่า ความสำรวม การระวังปิดกั้นบาป

^{๒๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท สือตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๘๗.

^{๒๒} อ.จ.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๘๗/๓๑๔-๓๑๗.

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๖๕.

อกุศลเป็นธรรมที่ควรฝึกสอนภิกษุบวชใหม่ให้ประพฤติปฏิบัติอย่างมั่นคงภิกษุใหม่ หรือ พระภิกษุนวกะ แปลว่า ผู้บวชใหม่ พระใหม่ หรือผู้ที่ยังมีพรรษาไม่ครบ ๕ พรรษาจึงยังต้องอยู่ใน ความปกครองดูแลของพระอุปัชฌาย์

๖. ปาฏิโมกข์สังวร ความสำรวม ความปิดกั้นบาปอกุศล คือ สังวร สำรวมใน ปาฏิโมกข์หรือการรักษาลีกขาบทเคร่งครัดตามที่ทรงบัญญัติไว้ในพระปาฏิโมกข์^{๒๔} คำว่าปิดกั้นบาป อกุศลมีความหมายตรงกันข้ามกับกุศลโดยวินิจฉัยจากสิ่งที่เป็นกุศล คือ อโรค ไม่มีโรคเกื้อกูลจิตใจ มีความแข็งแรงสมบูรณ์จิตใจคล่องแคล่วใช้งานได้ดี อนุวัชชะ ไม่มีโทษไม่มีมลทินไม่มีมัวหมอง ไม่เสื่อมเสียมีความสะอาดบริสุทธิ์ส่องแผ้วปลอดโปร่ง โกศลสัมภุต มีปัญญารู้เหตุผลรู้ดีชั่วรู้คุณ โทษสว่างไม่มีดมัว และ สุขวิบาก มีสุขเป็นผลทำด้วยความโปร่งสบายทำแล้วก็แช่มชื่นเย็นใจ ด้วย เหตุนี้จึงชื่อว่าความปิดกั้นบาปอกุศล

๗. ประเภทของพระปาฏิโมกข์กับหลักนิติศาสตร์ หมายถึง สัตถ์ ของพระภิกษุที่เป็นหลัก หรือพระวินัย ๒๒๗ ลีกขาบท อันมีมาในพระปาฏิโมกข์เพราะเป็นกฎระเบียบสำหรับควบคุม ความประพฤติทางกาย และ วาจาของพระภิกษุให้เรียบร้อยซึ่งมีลักษณะคล้าย ๆ กับกฎหมายในทาง โลกอันเป็นกฎที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม^{๒๕} พระวินัยแต่ละลีกขาบทนั้น มีการแจกแจง รายละเอียดอย่างชัดเจนว่า คำแต่ละคำ ที่เป็นพุทธบัญญัติ^{๒๖} นั้นมีความหมายอย่างไรบ้าง และชี้ชัดว่า มุ่งถึงความหมายใดเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อให้พระภิกษุมีความเข้าใจอย่างชัดเจนไม่คลุมเครือเพื่อจะได้ ปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ลักษณะพิเศษของพระปาฏิโมกข์อีกประการหนึ่งของ พระวินัย คือ พระภิกษุทุกรูปจะต้องเข้าร่วมประชุมทบทวนพระวินัยทุกกึ่งเดือน^{๒๖} เพื่อให้จำได้อย่าง แม่นยำซึ่งต่างกับกฎหมายทางโลก ที่ไม่มีระบบการศึกษาทบทวนอย่างต่อเนื่อง ลีกขาบททั้ง ๒๒๗ ข้อ เป็นพุทธบัญญัติทั้งสิ้นกล่าว คือ เมื่อมีเหตุที่ไม่เหมาะสมจากการกระทำของพระภิกษุ เกิดขึ้นพระพุทเจ้าก็จะเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามเรื่องราวดำหนิผู้กระทำความผิด แจกแจงให้ ทราบว่าการกระทำนั้น ไม่เหมาะสมมีโทษอย่างไรแล้วทรงบัญญัติพระวินัยขึ้น ห้ามมิให้พระภิกษุ กระทำพฤติกรรมอย่างนั้นอีกพร้อมกำหนดโทษว่าหากภิกษุรูปใดฝ่าฝืนไปกระทำความผิดจะมีโทษ ตามพุทธบัญญัตินั้น ส่วนภิกษุที่เป็นเหตุต้นบัญญัติ^{๒๖} นั้นถือว่ายังไม่ต้องรับโทษเพราะในขณะที่กระทำ การนั้นยังไม่มียกบัญญัติห้าม พระพุทเจ้าไม่ปรับความผิดย้อนหลัง พระพุทเจ้าทรงบัญญัติ

^{๒๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, หน้า ๑๗๘.

^{๒๕} อ. วิณัฏฐา วุณฺสิริ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, พิมพ์ครั้งที่ ๑ (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕ - ๑๘.

^{๒๖} พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมฺปนฺโน), คู่มือพระอุปัชฌาย์, พิมพ์ครั้งที่ ๘ หน้า ๑๐๕.

พระวินัยชั้นที่ละข้อตามเหตุที่เกิดขึ้น ส่วนพระสาวกเป็นผู้ศึกษาและปฏิบัติตามเท่านั้น^{๒๗} ซึ่งต่างกับการบัญญัติกฎหมายในทางโลกที่จะมีการประชุมระดมความคิดเห็นจากนักกฎหมายจำนวนมาก และนำเสนอเพื่ออนุมัติจากรัฐสภา หากรัฐสภาเห็นชอบก็สามารถนำกฎหมายนั้นมาบังคับใช้ได้^{๒๘} การที่สิกขาบททุกข้อเป็นพุทธบัญญัติล้วนจะทำให้วินัยมีความศักดิ์สิทธิ์ และเป็นกรอบแห่งความประพฤติและการอยู่ร่วมกันของคณะสงฆ์นานกว่า ๒,๕๐๐ ปี พระปาฏิโมกข์ คือ สิกขาบทหรือพุทธบัญญัติมิใช่มีลักษณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนามีค่าที่ใกล้เคียงกับคำว่าพระปาฏิโมกข์มากที่สุด คือ คำว่า "วินัย" หรือ "ศีล" คำว่า วินัย หมายถึง กฎสำหรับฝึกรบมกายวาจา (วินยนโต เจว กายวาจัน) เพราะเป็นเครื่องป้องกันความประพฤติที่ไม่เหมาะสมทางกายและทางวาจา จึงชื่อว่า กฎหรือวินัย ในพระพุทธศาสนานั้นถือว่าเป็นเรื่องใหญ่และมีความสำคัญมากและมีความแตกต่างระหว่างพระวินัยกับกฎหมาย ดังนี้

๑) เหตุแห่งการบัญญัติพระวินัยต้องอาศัยเหตุ ๑๐ ประการในการวัด กฎหมายต้องอาศัยเหตุบัญญัติขึ้นแม้ว่ายังไม่เกิดเหตุ^{๒๙}

๒) มาตรการข้อบังคับพระวินัย คือ บัญญัติเป็นสังฆกรรม กฎหมาย คือ แก้ไขอยู่เสมอเพื่อความเหมาะสม

๓) บทลงโทษทางพระวินัย คือ พระวินัยลงโทษหนักสุด คือ ปาราชิกกฎหมาย คือ ประหารชีวิต

๔) กระบวนการตัดสินความถูกและผิด พระวินัยถ้าทำผิดแม้ยังไม่ตรวจสอบใด ๆ เลย ถือว่ากระทำผิดแล้วปรับอาบัติ กฎหมายจะต้องมีความผิดตามกระบวนการกฎหมายถึงจะถือว่ามีความผิด^{๓๐}

๕) การรื้อคดีพระวินัยไม่สามารถทำย้อนหลังได้ กฎหมายบางประเภทสามารถย้อนคดีได้^{๓๑}

ดังนั้น ประเภทของปาฏิโมกข์ในส่วนเนื้อหาได้ถูกคณะสงฆ์เรียบเรียงให้เป็นหมวดหมู่เพื่อความเหมาะสมในการนำมาปฏิบัติตามอย่างถูกต้องของเหล่าพุทธบริษัท ทั้งเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตน องค์กรของสงฆ์ และ การสวดพระปาฏิโมกข์ คือ การสาธยายพระวินัยบัญญัติ

^{๒๗} คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระวินัยปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, หน้า ๒.

^{๒๘} อ.วิณัฏฐา วัณศิริ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า ๒๕ - ๔๑.

^{๒๙} อ.วิณัฏฐา วัณศิริ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า ๒๕ - ๒๖.

^{๓๐} อ.วิณัฏฐา วัณศิริ, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป, หน้า ๕๕-๕๗.

^{๓๑} พิชัย นิลทองคำ (ผู้พิพากษา), ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง – อาญา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : บริษัท อทตยา มิเลินเนียม จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๔๘๘.

๒๒๗ ข้อ ของพระภิกษุแล้วแสดงออกทางมุขปาฐะในวัน ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ และปาฏิโมกข์กับหลักนิติศาสตร์คือข้อปฏิบัติไปตามกฎเกณฑ์ของพระพุทธเจ้าที่ตั้งไว้และมีโทษเรียกว่าอาบัติมี ๗ อย่าง แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ ๑. ครุกาบัติ หมายถึง อาบัติหนัก อาบัติที่มีโทษร้ายแรง มี ๒ อย่าง คือ อาบัติปาราชิก อาบัติสังฆาทิเสส, ๒. ลหุกาบัติ หมายถึง อาบัติเบา อาบัติที่ไม่มีโทษร้ายแรงเท่าครุกาบัติมี ๕ อย่าง คือ อาบัติตุลลัจฉัย อาบัติปาจิตตีย์ อาบัติปาฏิเทสนียะ อาบัติทุกกฏ อาบัติพุทธาสิต กฎหมาย คือ ข้อปฏิบัติไปตามกฎเกณฑ์ในสังคมที่วางกฎไม่ให้กระทำความผิด โทษอาญา ๕ ประการ ๑. ประหารชีวิต, ๒. จำคุก, ๓. กักขัง, ๔. ปรับ, ๕. ริบทรัพย์

๓.๑.๓ ประเภทของสังฆกรรม และพระปาฏิโมกข์

มูลเหตุเกิดสังฆกรรม พระพุทธเจ้ามีความประสงค์จะทรงประดิษฐานพระศาสนาให้เป็นหลักมั่นคงแก่มหาชนยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนพระองค์เอง จึงได้ทรงอนุญาตมอบให้สงฆ์เป็นใหญ่ในการบริหารคณะ ในทางพุทธจักร คำว่า สงฆ์ หมายถึงพระภิกษุหลายรูปเข้าประชุมกันเป็นหมู่ เพื่อทำกิจอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อกล่าวตามตำนานพระวินัยนิคมเรียก พระภิกษุเฉพาะรูปเรียกว่า บุคคล พระภิกษุ ๒-๓ รูป ประชุมกัน เรียกว่า คณะ พระภิกษุจำนวนตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปเข้าประชุมกัน เรียกว่า สงฆ์ โดยมีการกำหนดจำนวนภิกษุเป็นสงฆ์ เรียกว่า วรรค แยกออกเป็น ๔ วรรค คือ สงฆ์จตุรวรรค ๔ รูป สงฆ์ปัญจวรรค ๕ รูป สงฆ์ทศวรรค ๑๐ รูป สงฆ์วิสตี้วรรค ๒๐ รูป สงฆ์อติเรกวิสตี้วรรค ๒๐ รูป

สังฆกรรม คือ งานของสงฆ์ กรรมที่คณะสงฆ์พึงทำ กิจที่คณะสงฆ์จะพึงกระทำร่วมกัน จะทำเพียงรูปเดียวหรือสองรูป สามรูป ไม่ได้เพราะถือว่าเป็นกิจของคณะสงฆ์ทั้งหมดซึ่งจะใช้สงฆ์จำนวนที่รูปนั้นก็สุดแท้แต่กรรมที่สงฆ์พึงกระทำ เช่น การบวชพระต้องใช้สงฆ์ ๕ รูป ๑๐ รูป หรือมากกว่านั้นขึ้นอยู่กับพระวินัยบัญญัติไว้ซึ่งสังฆกรรมทั้งหมดมี ๔ ประเภท คือ

๑. อปโลกนกรรม คือ กรรมที่ทำเพียงด้วยบอกกันในที่ประชุมสงฆ์ ไม่ต้องตั้งผู้ตติ เช่น เสด็จสงฆ์ ประกาศให้สงฆ์ทราบเพื่อทำกิจร่วมกันด้วยวาจา และ ไม่ต้องสวดอนุสาวนา (คำสวดประกาศความปริกษาและตกลงของสงฆ์, คำขอมติ) อปโลกนกรรมแบ่งออกเป็น ๔ คือ

- ๑) นิสสารณา คือ การขับไล่สามเณรผู้กล่าวคู่พุทธพจน์
- ๒) โอสารณา คือ การรับเอาสามเณรผู้เช่นนั้น ผู้ประพฤติดีแล้วเข้าหมู่
- ๓) ภัณฑุกรรม คือ การขออนุญาตปลงผมแก่ผู้เตรียมตัวจะบวช
- ๔) กัมมลักขณะ คือ ประกาศนัดแจกอาหารในโรงฉัน

๒. ผู้ตติกรรม คือ กรรมที่ทำเพียงตั้งผู้ตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา เช่น การสวดปาฏิโมกข์ และการปวารณาออกพรรษาโดยไม่ต้องสวดอนุสาวนา นอกจากนี้ผู้ตติกรรมแบ่งออกเป็น ๕ คือ

- ๑) โอสารณา เรียกอุปสัมปทาเปกษะผู้ถูกถามอันตรายิทธิกรรมแล้วเข้าห่ม
- ๒) นิสสารณา ประกาศอนพระธรรมกถึกออกเสียดจากการระงับอธิกรรม
- ๓) อุโบสถ แสดงพระปาฏิโมกข์ทุกกึ่งเดือน
- ๔) ปวารณา เปิดโอกาสให้ว่ากล่าวตักเตือนกันได้ เช่นการปวารณาออกพรรษา
- ๕) สมมติต่างเรื่อง สมมติคนหรือผู้อื่นเป็นผู้ถามอันตรายิทธิกรรม
- ๖) การให้ ให้คืนจิ๋วและบาตรเป็นต้นที่เป็นนิสสัคคีย์
- ๗) ปฏิคคหะ รับอบัติอันภิกษุแสดงในสงฆ์
- ๘) ปัจจุกัฏณะ ประภาสเลื่อนปวารณาออกไป
- ๙) กัมมลักษณะ ประกาศเริ่มต้นระงับอธิกรรมด้วยคิณวัตถารวินัย
๓. ญัตติทุติยกรรม คือ กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนาหนหนึ่ง เช่น การสวดให้ผ้ากฐิน (ถวายผ้ากฐิน) การสวดในการสมมติสีมา (การสวดในเวลาที่มีการตัดลูกนิมิต เมื่อสร้างโบสถ์เสร็จใหม่ ๆ) นอกจากนี้ญัตติทุติยกรรม แบ่งออกเป็น ๗ คือ
- ๑) นิสสารณา คือ คว่าบาตร ประมาณคฤหัสถ์ผู้ให้ร้ายศาสนา
- ๒) โอสารณา คือ หงายบาตรแก่คฤหัสถ์ที่กลับตัวประพฤติดี
- ๓) สมมติต่างเรื่อง เช่น สมมติสีมา เป็นต้น
- ๔) ให้ต่างอย่าง เช่น ให้ผ้ากฐิน เป็นต้น
- ๕) ประกาศอน หรือ เลิกอานิสงส์กฐิน เป็นต้น
- ๖) แสดงที่สร้างกุฎิให้แก่ภิกษุ
- ๗) กัมมลักษณะ ได้แก่ การประกาศเริ่มต้นระงับอธิกรรมด้วยคิณวัตถารวินัย เป็นต้น
๔. ญัตติจตุตถกรรม คือ กรรมที่ทำด้วยตั้งญัตติแล้วสวดอนุสาวนา ๓ หน เช่น การสวดนาคก่อนการบวชเป็นพระ การประพติวุฏฐานวิธี ปรีวาสกรรม การให้มนต์ นอกจากนี้ญัตติจตุตถกรรม แบ่งออกเป็น ๗ คือ
- ๑) นิสสารณา ได้แก่ สงฆ์ทำกรรม ๗ อย่าง มีตัมชะนียกรรม เป็นต้น แก่ภิกษุ
- ๒) โอสารณา ได้แก่ สงฆ์ยกโทษแก่ภิกษุผู้กลับประพฤติดีแล้ว
- ๓) สมมติ สมมติภิกษุให้สอนนางภิกษุณี
- ๔) การให้ คือ ให้ปรีवासและมนต์
- ๕) นิคหะ คือ ปรับภิกษุผู้อยู่ปรีवासและมนต์ซึ่งต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีก
- ๖) สมณูภาสนา คือ สวดห้ามภิกษุไม่ให้คือร้นในการกระทำอันมิชอบ

๓) กัมมลักษณะ ได้แก่ การอุปสมบทและอัปทานแก่อัปทานารหิกษุ^{๓๒}
 ดังนั้น ประเภทของสังฆกรรม และพระปาฏิโมกข์ หมายถึง กรรมที่สงฆ์พึงทำกิจที่พึง
 ทำโดยที่ประชุมสงฆ์ เช่น การบวชพระ การกระทำอุโบสถ สวดปาฏิโมกข์ ปวารณา เป็นต้น แต่เมื่อ
 แยกโดยประเภทมี ๔ คือ อุปโลคนกรรม ๑ ญัตติกรรม ๑ ญัตติทุติยกรรม ๑ ญัตติจตุตถกรรม ๑

๓.๒ วิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย

วิธีการฝึกสวดพระปาฏิโมกข์เป็นเรื่องของการใช้ความจำในเรื่องที่น่าสนใจของมนุษย์ที่
 ต้องอาศัยสมอง และ ในสมองยังประกอบไปด้วยเซลล์ประสาทเป็นล้านๆ เซลล์แต่ละเซลล์ก็มี
 หน้าที่ได้รับสัญญาณต่าง ๆ อันเกิดจากประสาทสัมผัสทั้ง ๕ จากนั้นก็ส่งสัญญาณไปประมวลผลที่
 สมองแล้วก็เก็บสัญญาณนั้นไว้จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีวิธีการเรียนรู้ตามหลักปรัชญา
 การศึกษาไทยตามแนวพุทธธรรมมีความเชื่อว่าการศึกษานี้เป็นกิจกรรมของชีวิตเป็นกระบวนการที่
 ช่วยให้ผู้แสวงหาจุดหมายของชีวิตว่าชีวิตควรอยู่เพื่ออะไรและอย่างไรการจัดการศึกษาตาม
 ปรัชญานี้ใช้หลักไตรสิกขา ได้แก่

๑.ศีล คือ การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องรู้จักยับยั้งควบคุมตัณหาให้อยู่ในขอบเขตและ
 สร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีทำให้บุคคลอยู่ในภาวะปลอดโปร่งโล่งใจ

๒.สมาธิ คือ การวางใจแน่วแน่มั่นคงหนักแน่นซึ่งองค์ประกอบทั้ง ๒ ประการดังกล่าว
 จะนำไปสู่บุคคลเกิดปัญญา

๓.ปัญญา คือ การเห็นแนวทางแก้ปัญหาปัญหาอย่างถูกต้องและเหมาะสมเป็นแนวทางที่
 เป็นไปเพื่อความดำรงชีวิตอยู่ด้วยดีร่วมกันการจัดการศึกษาด้วยหลักไตรสิกขาดังกล่าวจะเป็นไปได้
 ดีจำเป็นต้องอาศัยปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะกัลยาณมิตรที่ดีและปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ
 ได้แก่การคิดอันแยบคาย^{๓๓}ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ได้ ดังนี้

๑.เมื่อเริ่มท่องจำปาฏิโมกข์ครั้งแรกควรเอาหนังสือปาฏิโมกข์มาอ่านส่วนที่ต้องการท่อง
 อย่างช้า ๆ และชัดเจนสามารถอ่านได้คล่องแล้วจึงท่องจำ

๒.ควรตื่นขึ้นมาท่องจำปาฏิโมกข์ต่อจากวันวานตั้งแต่เช้ามืดในช่วงเช้าก็ทบทวนปาฏิ
 โมกข์ส่วนที่ท่องจำได้เมื่อตอนเช้ามืด หลังจากฉันอาหารเช้าแล้วก็ทบทวนปาฏิโมกข์ที่ท่องจำได้
 แล้วทั้งหมด ช่วงบ่ายก็ท่องจำต่อจากที่ท่องได้แล้วเมื่อตอนเช้ามืด ช่วงค่ำก่อนจะพักผ่อนก็ทบทวน

^{๓๒} พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมบุญ โนน), **คู่มือพระอุปัชฌาย์**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๘๐-๘๖.

^{๓๓} ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง, “พระพุทธศาสนาเถรวาท”, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง
 กรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๑-๓๒. (เอกสารประกอบการบรรยาย)

ส่วนที่ท้องมาได้แล้วทั้งหมดและสังเกตว่าเวลาใดจำได้ดีก็ใช้ช่วงเวลานั้นท้องจำส่วนที่ยังจำไม่ได้ เวลาใดที่สมองล้ามันคือก็ใช้เวลานั้นในการทบทวนส่วนที่ท้องจำได้แล้ว

๓. ในการท้องจำปาฏิโมกข์ควรจะหาผู้ทบทวนให้โดยการไปท้องให้ท่านฟังจะทำให้ท้องได้ไม่ผิดพลาด

๔. การท้องจำควรจะท้องจำให้เป็นวรรคเป็นตอนให้พยายามหยุดตามเครื่องหมาย , . ;

๕. ขณะที่ทบทวนอยู่ควรจะสังเกตด้วยว่ามักจะหลงท้องผิดข้อไหนเมื่อเวลาขึ้นสวดจริงจะได้ระวังเมื่อสวดถึงข้อนั้น

๖. ขณะที่สวดจริงต้องมีสติจดจ่ออยู่กับการสวดและหมั่นทบทวนอยู่เสมอ^{๓๔}

๓.๒.๑ การสวดพระปาฏิโมกข์

ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นการศึกษาวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท เช่น พระไตรปิฎก และ วรรณคดีที่ปรากฏในคัมภีร์ต่าง ๆ ซึ่งจะได้กล่าวถึงวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ และ ปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาเถรวาทของคณะสงฆ์ไทย เพื่อจะได้นำมาเป็นแนวทางสู่การศึกษาได้อย่างสมบูรณ์ ดังจะกล่าวสาระสำคัญของประเภทการสวดพระปาฏิโมกข์ ในพระพุทธศาสนามีอยู่สองอย่าง^{๓๕} และมีความแตกต่างกัน ดังนี้

๑. โอวาทปาฏิโมกข์

โอวาทปาฏิโมกข์ หมายถึง พระคาถาข้างต้นที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงในที่ประชุมสงฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ รูป หลังจากตรัสรู้ และประกาศศาสนาได้ ๕ เดือนตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ณ บริเวณสวนไม้ไผ่ที่พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงอุทิศถวาย โอวาทปาฏิโมกข์แบ่งเป็นพระคาถาออกได้ ๓ คาถา พระคาถาแรกว่าด้วยอุดมการณ์ พระคาถาที่ ๒ ว่าด้วยหลักการ และพระคาถาที่ ๓ กับอีกถึงพระคาถา ว่าด้วยวิธีการของพระพุทธศาสนาชาวพุทธเชื่อกันว่าเรื่องโอวาทปาฏิโมกข์ไม่ใช่เรื่องการสวดพระปาฏิโมกข์เพียงอย่างเดียวแต่เป็นเรื่องของการประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ และให้ถูกต้องตามประเภทของพระปาฏิโมกข์ที่เคยทำกันมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลตามคำสอนของพระพุทธศาสนา การสวดโอวาทปาฏิโมกข์ เป็นหลักคำสอนสำคัญของ

^{๓๔} พระครูนิมิตกัลยาณวัตร, “คู่มือพระปาฏิโมกข์”, (สมุทรสงคราม : ๒๕๔๑), หน้า ๕๒ - ๕๓. (อัครสำเนา)

^{๓๕} พระธัมมานันทมหาเถระ, นานาวิจิตร, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (ลำปาง : กิจเสรีการพิมพ์, ๒๕๓๒), หน้า ๒๘.

พระพุทธศาสนา"โอวาทปาฏิโมกข์"ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงตลอดปฐมโพธิกาล คือ ๒๐ พรรษาแรกเป็นการสวดโอวาทปาฏิโมกข์ที่ประกอบด้วยองค์ ๔ คือ

๑) พระภิกษุสงฆ์ ๑,๒๕๐ รูปมาประชุมกัน โดยมีได้นัดหมาย

๒) พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมดล้วนเป็นเอหิภิกขุอุปสัมปทา คือ เป็นผู้ที่พระพุทธองค์ทรงประทานการบรรพชาอุปสมบทให้ทั้งสิ้น

๓) พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นล้วนแต่เป็นผู้ได้อภิญญา ๖ ทั้งสิ้น

๔) เป็นเวลาที่ดวงจันทร์เสวยมาฆฤกษ์ คือ ตรงกับวันเพ็ญเดือน ๓^๖

ดังนั้น โอวาทปาฏิโมกข์ คือ โอวาทที่พระพุทธเจ้าตรัสให้กับผู้ที่ยังไม่หมดกิเลสพึงเพื่อจะได้ปรับปรุงตัวเองให้ดี จนหมดกิเลสเข้าสู่ความเป็นพระอรหันต์

๒.อาณานปาฏิโมกข์^๗

อาณานปาฏิโมกข์ คือ การสวดพระปาฏิโมกข์หรืองานของสงฆ์ที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ทำอุโบสถ ทรงอนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ทำอุโบสถยกสิกขาบทที่ทรงบัญญัติขึ้นแสดงทุกวัน ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ^๘ เรียกว่าการยกพระปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าการสวดพระปาฏิโมกข์และเป็นสังฆกรรมที่คณะสงฆ์พึงทำ กิจที่คณะสงฆ์จะพึงกระทำร่วมกัน จะกระทำเพียงรูปเดียวหรือ สองรูป สามรูปไม่ได้ เพราะถือว่าเป็นกิจของคณะสงฆ์ทั้งหมดซึ่งจะใช้สงฆ์จำนวนกี่รูปนั้นก็แล้วแต่สังฆกรรมที่สงฆ์พึงกระทำ เช่น ญัตติกรรม คือ กรรมที่ทำเพียงตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา รวมทั้งการสวดพระปาฏิโมกข์ ต้องมีสงฆ์ ๔ รูป^๙

อาณานปาฏิโมกข์ หรือ การสวดพระปาฏิโมกข์ คำว่า สวดปาฏิโมกข์ หมายถึง การว่าปากเปล่า หรือ การสวดข้อบัญญัติทางพระวินัย ๑๕๐ ข้อ ในเบื้องต้น และเพิ่มเป็น ๒๒๗ ข้อ^{๑๐} ในกาลต่อมา การสวดพระปาฏิโมกข์เป็นพระวินัยของพระภิกษุที่ต้องลงฟังข้อบัญญัติทางพระวินัยทุกกึ่งเดือน ถ้าขาดโดยไม่มีเหตุสมควรต้องถูกปรับอาบัติ การสวดปาฏิโมกข์นี้เป็นตัวอย่างหนึ่งที่

^๖ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๕๐/๔๓-๔๔ , พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๑๘๓-๑๘๕/๔๕-๕๐.

^๗ คุราลละเอียดยใน วิ.ม. (ไทย) ๔/-/๒๕-๓๒.

^๘ คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เชียงใหม่, คู่มือคู่สวดอุปัชฌาย์, หน้า ๑๐๖.

^๙ พระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปโน), คู่มือพระอุปัชฌาย์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, หน้า ๘๑.

^{๑๐} พระอุบล กคปญโย (แก้ววงษ์ล้อม), "การศึกษาเชิงวิเคราะห์วรรณกรรมพระพุทธศาสนาตำนานเรื่องปฎิกะทั้งสาม", วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๑.

จะต้องใส่ใจให้จดจำ ท่องจำ แต่ไม่ใช่พระภิกษุทุกท่านที่ต้องท่องจำแล้วสวดพร้อมกัน แต่มีพระภิกษุรูปเดียวเป็นผู้สวดในวันนั้น ที่เหลือตั้งใจฟัง และช่วยทักท้วงเมื่อผิด^{๔๐}

คำว่า สวดพระปาฏิโมกข์ในสมัยพุทธกาล นิยมใช้ภาษาบาลีเป็นภาษาหลัก เชื่อกันว่า พระพุทธเจ้าทรงใช้ภาษาบาลีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และการสวดพระปาฏิโมกข์ คือ การสื่อสารที่เราเรียกว่า นิเทศศาสตร์ แปลว่า ชี้แจง, แสดง, จำแนก, นำเสนอ การสื่อสารในการสวดพระปาฏิโมกข์ยังแบ่งเป็น ๔ อย่าง คือ

๑.ผู้ส่งสาร (Sender) ได้แก่ พระเถระ หรือ ผู้ฉลาดทรงจำวินัยได้ทั้งหมด

๒.สาร (Message) ได้แก่ คีล ๒๒๗ ข้อ

๓.ช่องสาร (Chammel) ได้แก่ เสียงที่ออกจากปากของพระผู้สวดปาฏิโมกข์

๔.ผู้รับสาร (Reciever) ได้แก่ พระสงฆ์ที่อยู่ในอุโบสถในวัน ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ

ช่องสาร (Chamme) ในการสวดพระปาฏิโมกข์เรียกว่า มุขปาฐะ (อ่านว่า มุขะ-ปาฐะ) หมายถึง การท่องด้วยปาก การกล่าวด้วยปาก การจดจำต่อเนื่องกันมาด้วยการสอนแบบปากต่อปาก เป็นวิธีการศึกษาการเรียนรู้แบบเก่าสมัยที่หนังสือหายากจำเป็นต้องอาศัยการท่องบ่นทรงจำแบบปากเปล่า แม้แต่การบันทึกพระไตรปิฎกในระยะแรกก็ใช้วิธีการทรงจำกันมา แบบมุขปาฐะโดยมีการสวดพร้อมกัน การสวด คือ การออกเสียง (Sound) เสียงที่ได้ยินเกิดจากการเดินทางของเสียงผ่านตัวกลาง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของคลื่นเสียง (waveform) และแสดงออกมาในลักษณะที่แตกต่างกันโดยจะเปลี่ยนขนาด (amplitude) หรือความถี่ (frequency) ของการสั่นสะเทือนตามระยะเวลา ซึ่งมีระดับของคลื่นเสียงเรียกว่า เดซิเบล (Decibel), เฮิรตซ์ (Hertz) คือหน่วย SI ของค่าความถี่ โดย ๑ Hz คือความถี่ที่เท่ากับ ๑ ครั้ง ต่อวินาที (๑/s) วิลเลียม เบิร์ด (William Byrd) คีตกวีชาวอังกฤษ สมัยพระนางเอลิซาเบธที่หนึ่งได้พูดถึงเรื่องเสียงว่าเสียงของมนุษย์จัดเป็นเครื่องดนตรีที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดสามารถถ่ายทอดอารมณ์ และ สื่อความหมายได้ดีที่สุด แม้โลกในปัจจุบันจะมีความเจริญทางเทคโนโลยีมากเท่าไรแต่การสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาก็ยังนิยมการสวดปาฏิโมกข์โดย แบบมุขปาฐะ

การสวดพระปาฏิโมกข์ หรือ พระภิกษุปาฏิโมกข์เป็นหนึ่งในบทสวดที่สำคัญของพระภิกษุที่ต้องฟังทุกกึ่งเดือน เพื่อเปิดโอกาสให้พระภิกษุสงฆ์ได้ทบทวนตนเองว่า ตัวเราขาดตกบกพร่องในศีลข้อใดเมื่อรู้แล้วจะได้หาทางแก้ไขมิให้ผิดพลาดในโอกาสต่อไป การสวดพระปาฏิโมกข์ พระพุทธเจ้าได้ให้ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายประชุมกันทำอุโบสถเดือนละ ๒ ครั้ง ถ้ามีภิกษุจำนวน ๔ รูป (สังฆอุโบสถ) ต้องสวดพระปาฏิโมกข์โดยตั้งญัตติว่า สุณนาคู เม ภนฺเต สฺวโม , อหฺสุโปสโต จาคฺคฺทฺทโส (ปณฺณรโส) , ยถิ สฺงฺฆสฺส ปตฺตคฺคฺลฺลํ, สฺวโม อุโปสถํ กเรฺยฺย, ปาฏิ

^{๔๐} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, หน้า ๖.

โมกข์ อุทฺติเสยฺย ต่อจากนั้นพึงยกพระปาฏิโมกข์ขึ้นสวด ถ้ามีภิกษุจำนวน ๓ รูป (คณะอุโบสถ) ให้สวดญัตติก่อนแล้วจึงแสดงปาริสุทธิอุโบสถโดยตั้งญัตติว่า สุณาตุ เม อายสฺมนตา, อหฺหุโปสโถ จาคฺคทฺทโส (ปณฺณโรโส), ยทายสฺมนตานิ ปตฺตคฺคตฺถิ, มยฺ อณฺญมณฺญํ ปาริสุทธิอุโปสถํ กรเขยฺยาม ต่อจากนั้นจึงบอกปาริสุทธิแก่กันและกัน ภิกษุที่พรรษาแก่กว่าเปล่งวาจา ๓ ครั้งว่า ปาริสุทธิ อหฺ อวฺโส, ปาริสุทธิ มํ ธารเหติ ต่อจากนั้นภิกษุที่พรรษาอ่อนกว่าเปล่งวาจา ๓ ครั้งว่า ปาริสุทธิ อหฺ ภนฺเต, ปาริสุทธิ มํ ธารเถ ถ้ามีภิกษุจำนวน ๒ รูป (คณะอุโบสถ) พึงร่วมประชุมบอกปาริสุทธิอุโบสถแก่กันและกันโดยไม่ต้องสวดญัตติส่วนภิกษุที่พรรษาแก่กว่าเปล่งวาจา ๓ ครั้งว่า ปาริสุทธิ อหฺ อวฺโส, ปาริสุทธิ มํ ธารเหติ ต่อจากนั้นภิกษุที่พรรษาอ่อนกว่าเปล่งวาจา ๓ ครั้งว่า ปาริสุทธิ อหฺ ภนฺเต, ปาริสุทธิ มํ ธารเถ ถ้ามีภิกษุรูปเดียว (บุคคลอุโบสถ) เมื่อทำนุกรรม ๔ อย่างแล้วให้คอยอยู่ระยะเวลาหนึ่งเพื่อรอดูว่าจะมีพระภิกษุอาคันตุกะรูปอื่นมาหรือไม่เมื่อเห็นว่า ไม่มีภิกษุรูปอื่นมาแน่นอนแล้วภิกษุนั้นพึงอธิษฐานใจว่า อหฺห เม อุโปสโถ จาคฺคทฺทโส (ปณฺณโรโส)^๒ ถ้าภิกษุสงฆ์เกิดความบาดหมางเกิดทะเลาะวิวาทแตกแยกกันขึ้นถ้าพระสงฆ์สามารถประสานสามัคคีกันได้ในวันใดก็พึงทำสามัคคีอุโบสถในวันนั้นอุโบสถที่ทำในวันซึ่งผู้แตกแยกกันสามารถประสานสามัคคีกันได้แล้วพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ร่วมประชุมกันทำอุโบสถพึงยกพระปาฏิโมกข์ขึ้นสวดโดยตั้งญัตติว่า สุณาตุ เม ภนฺเต สงฺโฆ, อหฺหุโปสโถ สามคฺคิ, ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตคฺคตฺถิ, สํโฆ อุโปสถํ กรเขยฺย, ปาฏิโมกฺขํ อุทฺติเสยฺย ต่อจากนั้นยกปาฏิโมกข์ขึ้นสวดจนจบ^๓

การสวดปาฏิโมกข์ในปัจจุบัน หมายถึง สัตว์ที่เป็นประธาน และพระภิกษุผู้สวดปาฏิโมกข์ได้นั้นต้องเป็นผู้ที่เข้าใจในตัวบทบัญญัติของพระวินัยอย่างแจ่มแจ้ง สามารถที่จะแก้ข้อสงสัยให้กับพระภิกษุสงฆ์ที่มีปัญหาสงสัยในพระวินัย และต้องเป็นผู้ทรงจำพระวินัยได้อย่างแม่นยำแล้ววินิจญัติพระวินัยได้อย่างชัดเจน พระภิกษุที่สวดปาฏิโมกข์นั้นต้องปฏิบัติตามพระวินัยที่ตนสวดได้ จึงจะได้รับความชื่นชมความเคารพ และความนับถือจากหมู่เพื่อนพระภิกษุ การสวดปาฏิโมกข์ในพระไตรปิฎกพระพุทธเจ้าไม่ยินยอมให้ชาวบ้านมาอยู่ร่วมในเขตอุโบสถที่ขณะทำสังฆกรรม ถ้ามีภิกษุรูปใดฝ่าฝืนพระพุทธเจ้าปรับอาบัติทุกกฏ^๔ ก่อนสวดปาฏิโมกข์ต้องทราบจำนวนพระภิกษุที่ร่วมในการทำสังฆกรรม การสวดปาฏิโมกข์ในปัจจุบันจะมีคำว่า "ปิ่นปาฏิโมกข์" หมายถึง การสวดพระปาฏิโมกข์เร็วเกินไป แต่การสวดปาฏิโมกข์ถ้าจะให้ดีต้อง

^๒ ภาณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, *คู่มือสวดอุปัชฌาย์*, หน้า ๑๐๕-๑๐๗.

^๓ พระครูนิรมิตกัลยาณวัตร, "คู่มือพระปาฏิโมกข์", หน้า ๗. (อัคราณา).

^๔ วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๔/๒๓๖.

ถูกต้องตามฐานกรณ์ ออกเสียงให้เป็นวรรคเป็นตอน ไม่ซ้ำไม่ไวจนเกินไป เวลาที่เหมาะสมในการสวดคือ ๔๐-๔๕ นาที^{๔๕}

ดังนั้น อาณาปาฏิโมกข์ คือ สิกขาบทที่เป็นพระวินัยบัญญัติ พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติแก่สาวกปฏิบัติเป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ ๒๒๗ ข้อ ที่สวดทุกกึ่งเดือน

๓.๒.๒ วิธีการสวดพระปาฏิโมกข์โดยพิสดาร

การสวดปาฏิโมกข์โดยพิสดาร หรือ การสวดปาฏิโมกข์ ๒๒๗ ข้อ เป็นพุทธวินัยะทุกข้อ ทั้งนั้นและมีต้นบัญญัติในคัมภีร์มหาวิงค์ทุกข้อและเป็นวินัยของคณะสงฆ์ฝ่ายเถรวาทที่สืบทอดกันมาช้านาน การสวดปาฏิโมกข์ ๒๒๗ ข้อ เป็นสังฆกรรมที่คณะสงฆ์ฝ่ายเถรวาททั่วโลกมีความเห็นโดยพร้อมเพรียงกันทำกิจกรรมด้วยความสามัคคี และเป็นปฏิบัติทาของครูบาอาจารย์ผู้เคารพภักตธรรมวินัยมาตั้งแต่โบราณกาลทั้งเป็นอริยะประเพณีจากสมัยพระพุทธกาลจนถึงปัจจุบัน

การสวดพระปาฏิโมกข์โดยพิสดาร คือ การยกเฉพาะนิทานขึ้นแสดงจบแล้วที่เหลือไว้ด้วยสุตบตามด้วยการสวดปาฏิโมกข์เทศนี้มี ๕ คือ

ภิกษุสวดนิทาน คือ เรื่องที่เป็นต้นเหตุเบื้องต้นที่มีจริง เช่น ในต้นบัญญัติมีพระสุทินเป็นต้นเหตุของการบัญญัติปาราชิก อุเทศ คือ การยกขึ้นแสดง, การยกขึ้นชี้แจง, ข้อที่ยกขึ้นแสดง, หัวข้อ, การเรียนการสอน, การสวดปาฏิโมกข์, ปาฏิโมกข์ที่ยกขึ้นสวด, หมวดหนึ่ง แห่งปาฏิโมกข์ที่จัดไว้สำหรับสวด ปาฏิโมกข์เทศที่ ๑ มาจากศัพท์ ๒ ศัพท์รวมกัน คือ ปาฏิโมกข์กับอุเทศ เมื่อสนธิกันแล้ว เป็นปาฏิโมกข์เทศ ปาฏิโมกข์เทศ คือ หัวข้อของปาฏิโมกข์กล่าวถึง ปาราชิก ๔ ข้อ หรือ ภิกษุสวดนิทานจบแล้ว ฟังสวดอุเทศที่เหลือด้วยสุตบ^{๔๖}

ปาฏิโมกข์เทศที่ ๒ สวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ จบแล้วฟังสวดอุเทศที่เหลือด้วยสุตบ ทามกลางสงฆ์

ปาฏิโมกข์เทศที่ ๓ คือ สวดนิทานสวดปาราชิก ๔ สวดสังฆาทิเสส ๑๓ จบแล้วฟังสวดอุเทศที่เหลือด้วยสุตบ

ปาฏิโมกข์เทศที่ ๔ คือ สวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ สวด สังฆาทิเสส ๑๓ สวดอนิยต ๒ จบแล้วฟังสวดอุเทศที่เหลือด้วยสุตบ

^{๔๕} พระครูนิมิตกัลยาณวัตร, “คู่มือพระปาฏิโมกข์”, หน้า ๕๑. (อัคราณา)

^{๔๖} สุตบ หมายถึง การยกนิทานขึ้นแสดงสอบถามถึงความบริสุทธิ์ของแต่ละท่าน ในธรรมเล่า นั้น ๆ แล้วประกาศอุเทศที่เหลือโดยสุตบอย่างนั้นว่า ธรรม คือ ปาราชิก ๔ เป็นต้น.

ปาฏิโมกข์เทศที่ ๕ คือ การสวดโดยพิสดารหมวดนิทานุเทศ ๒.ปาราชิกุเทศ ๓. สังฆาติเสสุเทศ ๔. อนิยตุเทศ ๕. วิตถารุเทศ, อุเทศที่ ๕ นั้น รวมเอานิสสัคคิยุเทศ ปาจิตติยุเทศปาฏิเสนิยุเทศเสขิยุเทศและสมถุเทศ เข้าไว้ด้วยกันถ้าแยกออกนับโดยพิสดาร ก็จะเป็น ๘ อุเทศ^{๔๗}

๓.๒.๑.๑ ความสำคัญของการสวดปาฏิโมกข์โดยพิสดารในด้านจุดมุ่งหมายและขอบเขตของการสวดปาฏิโมกข์

๑.จุดมุ่งหมายของสวดปาฏิโมกข์โดยพิสดาร เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์หลักของงาน เช่น ประกาศความบริสุทธิ์แห่งชุมชนสงฆ์มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อความสำเร็จบรรลุผลตามเป้าหมายของความบริสุทธิ์ คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ ทั้งเป็นที่อยู่ของพระอริยสาวกทั้งหลาย^{๔๘}

๒.ขอบเขตของการสวดปาฏิโมกข์โดยพิสดาร มีขอบเขตเท่าที่กำหนดไว้ในข้อปฏิบัติที่พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ให้สวดสิกขาบท ๒๒๗ สิกขาบท ในทุกวัน ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ^{๔๙}

๓.๒.๑.๒ วิธีการสวดพระปาฏิโมกข์โดยย่อ

อันตรายเป็นเหตุแห่งการยกพระปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อพระพุทธเจ้าตรัสว่า เมื่อไม่มีอันตรายกิกขุไม่พึงสวดปาฏิโมกข์ย่อ รูปใดสวดต้องอาบัติทุกกฏ พระพุทธเจ้าตรัสว่า กิกขุทั้งหลายเมื่อมีอันตรายเราอนุญาตให้สวดปาฏิโมกข์ขึ้นโดยย่อ อันตรายในเรื่องเหล่านี้ คือ

๑.พระราชเสด็จมา (ราชนันตราย) จะเห็นได้ว่าในสุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๗ พระเจ้าพิมพิสารจอมทัพแห่งมครรัฐเสด็จไปสู่แม่น้ำตโปทา เพื่อทรงน้ำ แต่พระสงฆ์กำลังเล่นน้ำอยู่ จึงทำให้พระเจ้าพิมพิสารต้องรอกคอยอย่างทรมาณ ในทัศนคติของผู้วิจัยมีความเห็นว่า ถ้าพระราชามาก็ควรหยุดการทำสังฆกรรมปาฏิโมกข์ เพื่อทำการปฏิสังขารต้อนรับพระราช

๒.โจรอันตราย (โจรมาปล้น) จะเห็นได้ว่า ในปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ มีพระภิกษุจำพรรษาอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทา และ เกิดทุพภิกขภัย ในแคว้นวัชชี พระภิกษุเกิดความลำบากด้วยเรื่องอาหารบิณฑบาต จึงปรึกษากันว่า จะทำอย่างไรดี กิกขุบางรูปมีความเห็นว่า ควรใช้วิธีสรรเสริญกันและกันให้กฤหัสถ์ฟังว่า กิกขุรูปนั้นรูปนี้ มีคุณวิเศษอย่างนั้นอย่างนี้ เช่น ได้ฌานที่ ๑ ฌานที่ ๒ เป็นต้น จึงได้รับเลี้ยงดูจากกฤหัสถ์ชาวริมแม่น้ำวัคคุมุทาเป็นอย่างดี มีผิวพรรณผ่องใสเอิบอิม เมื่อออกพรรษาแล้ว จึงเก็บเสนาสนะ เดินทางไปเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ กรุงเวสาลี ปรากฏว่า

^{๔๗} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, *คู่มือสวดอุปัชฌาย์*, หน้า ๑๓๔-๑๓๕.

^{๔๘} ชุ.ช.น.ว.ก. (ไทย) ๒๓/๑๕/๒๕๑.

^{๔๙} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, *คู่มือสวดอุปัชฌาย์*, หน้า ๑๐๖.

ภิกษุที่มาแต่ทิศทางอื่นล้วนชูปหอม ผิวพรรณทราม มีเส้นเอ็นขึ้นเห็นได้ชัด ส่วนภิกษุที่มาจากฝั่งน้ำวัดคุมุทา กลับอ้อมเอิบ อ้วนพี พระพุทธเจ้าจึงตรัสถามทุกข์สุข และทรงทราบเรื่องนั้น จึงตรัสติเตียนและตรัสเรียกประชุมภิกษุทั้งหลาย ตรัสเรื่องมหาโจร ในทัศนคติของผู้วิจัยมีความเห็นว่าถ้าโจรมาจะทำให้เกิดความวุ่นวาย

๓. อัครยันตราย (ไฟไหม้) จะเห็นได้ว่า ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๓ พระวินัยปิฎก ภิกษุณีวิภังค์ สิกขาบทที่ ๘ เรื่องภิกษุณีอุลลันทา ห้องที่อยู่ของนางถูกไฟไหม้ ทำให้ภิกษุณีเกิดความสับสนวุ่นวาย ในทัศนคติของผู้วิจัยสำหรับไฟไหม้ ไฟเป็นพลังงานอย่างหนึ่งที่ทำให้ความร้อนจากความร้อนของไฟที่ขาดการควบคุมดูแล จนทำให้เกิดการติดต่อกลุกลามไปตามบริเวณที่มีเชื้อเพลิงเกิดการลุกไหม้ต่อ ถ้าพระภิกษุสงฆ์ยังทำสังฆกรรมปาฏิโมกข์ต่อไปก็จะเป็นเหตุให้เกิดอันตราย

๔. อุทกยันตราย (น้ำท่วมหรือฝนตก หรือ สวดปาฏิโมกข์กลางแจ้ง) จะเห็นได้ว่าในทางพุทธศาสนานั้น มหันตภัยจากธรรมชาติและมีหลักฐานหนึ่งที่ชาวพุทธควรศึกษาคือ "มหันตภัยโลกในพระไตรปิฎก" ทั้งนี้ พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ (ป.ธ.๕) หัวหน้าฝ่ายคัมภีร์พุทธศาสน์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (มจร.) และเจ้าอาวาสวัดฉิมทายกาวาส บางกอกน้อย กทม. บอกว่า ในพระไตรปิฎกเองมีหลักฐานการเกิดมหันตภัยทางธรรมชาติหลายครั้ง เช่น ระหว่างที่มีการจารึกพระไตรปิฎกนั้น ชาวชมพูทวีปทั้งหมดประสบภัยแล้งที่ยาวนานหลายปี ผู้คนตายเป็นจำนวนมาก แต่ภัยที่เกิดจากน้ำหลากมาก็เป็นมหันตภัยหนึ่งที่ทำให้เกิดอันตรายในทัศนคติของผู้วิจัยมีความเห็นว่า น้ำที่หลากมาจะเป็นพาหนะนำโรคต่าง ๆ เช่น อหิวาตกโรค (Cholera) ไข้รากสาด (Typhoid fever) ไข้รากสาดเทียม (Para-typhoid fever) โรคบิด (Dysentery) และโรคท้องร่วง (Diarrhia) ฯลฯ มาด้วย ซึ่งเราเรียกโรคพวกนี้ว่า โรคที่เกิดจากน้ำ เป็นสื่อได้ ถ้าพระภิกษุอยู่ทำอุโบสถก็จะติดเชื้อโรคและได้รับอันตรายได้

๕. มนุสสันตราย (คนมามาก เพื่อจะรู้เหตุ หรือเพื่อทำการปฏิสังขาน) จะเห็นได้ว่าในสิกขาบทที่ ๒ สหम्मมิกวรรค ปาจิตตยกัณฑ์ ภิกษุฉัพพัคคีย์แก่งกล่าวติเตียนพระวินัย สิกขาบทเล็ก ๆ น้อย ๆ ขวนให้รำคาญ ในทัศนคติของผู้วิจัยมีความเห็นว่า การสวดพระปาฏิโมกข์ถ้ามีคนมามากก็จะเกิดผลเสียได้ ๓ ทาง คือ ๑) กายภาพ ผลเสียโดยตรงต่อประสาทหู ก่อให้เกิดการสูญเสียการได้ยินทั้งแบบชั่วคราว ๒) ผลเสียทางจิตใจ เกิดความเครียดแล้วทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์มีผลทำให้สมาธิไม่ตั้งมั่น ๓) ผลเสียต่อประสิทธิภาพการทำงาน เสียที่ต้งมาก ๆ จะรบกวนการทำงาน ทำให้เสียสมาธิ เป็นเหตุทำให้ สังฆกรรมปาฏิโมกข์ขาดประสิทธิภาพ

๖. อมนุสสันตราย (ผีเข้าภิกษุ) จะเห็นได้ว่า ในสิกขาบทที่ ๕ สุราปานวรรค ในปาจิตตยกัณฑ์ ภิกษุฉัพพัคคีย์ หลอกให้ภิกษุสัตว์ตรสวัคคีย์ ให้กลัวผีจนร้องไห้ ในทัศนคติของ

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า ผีเข้าภิกษุจะทำให้กลุ่มสงฆ์ที่กำลังทำสังฆกรรมปาฏิโมกข์เกิดความเครียดขึ้นทันที และร่างกายก็ตอบสนองต่อความเครียดนั้น แล้วหลังฮอร์โมนความเครียดที่เรียกว่า cortisol และ adrenaline จึงเกิดความเครียดจนเป็นเหตุให้สังฆกรรมอุโบสถขาดประสิทธิภาพ

๙.พาลันตราย (สัตว์ร้ายมีเสือเป็นต้นเข้ามา) ในทัศนคติของผู้วิจัยมีความเห็นว่า ในการทำอุโบสถสวดพระปาฏิโมกข์อยู่ถ้ามีสัตว์ร้ายเข้ามา เช่น เสือเข้ามาสู่อุโบสถก็จะทำให้คณะสงฆ์ได้รับอันตราย ต้องหนีเสือเพื่อหนีภัย

๑๐.สิริสัปปิตราย (งูร้ายเลื้อยเข้ามา) จะเห็นได้ว่า ในสิกขาบทที่ ๖ สุราปานวรรค ปาจิตตยกัณฑ์ ไฟไหม้จนทำให้งูโกรธแล้วไล่กัดพระภิกษุ จนพระภิกษุต้องหนีด้วยความกลัวและตกใจ ในทัศนคติของผู้วิจัยสำหรับงูร้ายเลื้อยเข้ามาจะนำมาซึ่งความกลัว ความกลัว เป็นสิ่งที่มีอำนาจมากสิ่งหนึ่งในบรรดา สิ่งที่ทำลายความสุขสำราญ หรือ รบกวนประสาทของมนุษย์เป็นอย่างยิ่งถ้าพระภิกษุมีความกลัวหรือตกใจในขณะที่ทำอุโบสถขึ้นก็จะทำให้ขาดสมาธิ

๑๑.ชีวิตันตราย (ภิกษุอาพาธ) ในทัศนคติของผู้วิจัยมีความเห็นว่า ภิกษุเป็นไข้ ในท่ามกลางกลุ่มภิกษุที่กำลังทำอุโบสถปาฏิโมกข์อยู่ ก็จะทำให้เกิดโกลาหลขึ้นในกลุ่มภิกษุ เช่น พระภิกษุเป็นโรคลมชักบ้าหมู ก็ต้องรีบพักการสวดปาฏิโมกข์ก่อน เพื่อจะได้รับช่วยเหลือรักษาพยาบาล

๑๒.พรัหมจริยันตราย (มีคนมาจับภิกษุเป็นต้น หรือ มีอันตรายแก่พรัหมจรรย์) จะเห็นได้ว่าในวินัยปิฎก อรรถกถา เล่มที่ ๓ ข้อที่ ๑๕๐ หน้า ๑๓๑^{๕๐} มีมนุษย์ทั้งหลายประสงค์จะให้ภิกษุรูปเดียว หรือหลายรูป เคลื่อนจากพรัหมจรรย์ (จะให้สึก) จับภิกษุเหล่านั้นไว้ ในทัศนคติของผู้วิจัยมีความเห็นว่า เมื่อมีภัยอันตรายเกิดขึ้นในขณะที่กำลังทำสังฆกรรมปาฏิโมกข์อยู่ ก็ต้องหาทางบรรเทาไกล่เกลี่ย เพื่อให้ภิกษุได้อยู่ประพฤติพรัหมจรรย์ต่อไป^{๕๑}

เมื่อมีอันตรายเกิดขึ้นอย่างนี้จะยกพระปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อวิธีใดวิธีหนึ่งก็ได้ในบรรดาอุทเทสทั้ง ๔ คือ นิทานุทเทส ปาราชิกุทเทส สังฆาติเสสุทเทสและอนุยตุทเทส ตามสมควรแก่กรณีแต่มีเงื่อนไขว่าภิกษุสงฆ์ต้องทำอุโบสถยกพระปาฏิโมกข์ขึ้นแสดงพร้อมเพรียงกันโดยชอบธรรมเท่านั้น^{๕๒} ตามปกติแล้วการสวดพระปาฏิโมกข์ต้องมีพระภิกษุ ๔ รูป (สตุทฺทเทสอุโบสถ) ถ้ามีพระภิกษุ ๓ หรือ ๒ รูป (ปาริสุทธิอุโบสถ) ให้ประชุมกันบอกความบริสุทธิ์แก่กัน

^{๕๐} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๕๐/๑๓๐. (เจริญธรรมในพระไตรปิฎก)

^{๕๑} คณาจารย์แห่งโรงพยาบาลเชียงใหม่, คู่มือคู่มือสวดอุปัชฌาย์, หน้า ๑๓๒-๑๓๓.

^{๕๒} คณาจารย์แห่งโรงพยาบาลเชียงใหม่, คู่มือคู่มือสวดอุปัชฌาย์, หน้า ๑๓๕-๑๔๒.

และกัน เรียกว่าปาริสุทธิอุโบสถ ถ้ามีรูปเดียว (อธิษฐานอุโบสถ) ให้ปิดกวาดสถานที่คอยภิกษุอื่น เมื่อไม่เห็นมาให้อธิษฐาน คือ ตั้งใจระลึกว่าวันนี้เป็นวันอุโบสถ ถ้าไม่ต้องอาบัติทุกกฏ^{๕๓}

๓.๓ ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์ที่ได้รับ

ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์ที่ได้รับ คือ การศึกษาหาความรู้ในพุทธบัญญัติที่จะทำให้ชีวิตความเป็นพระภิกษุเจริญขึ้นจากการได้ยินได้ฟังพระปาฏิโมกข์แล้วนำมาใคร่ครวญปฏิบัติให้เกิดความรู้จริงในชีวิตของพระภิกษุถือเป็นสิ่งที่เราจะต้องพึงกระทำ การฟังพระปาฏิโมกข์แล้วนำสิ่งที่ได้ฟังนั้นมาปฏิบัติให้เกิดประโยชน์จริงแก่สังคม หรือ ขบวนการจัดระเบียบสังคมสงฆ์ เพื่อให้เกื้อกูลต่อชีวิตพระภิกษุสงฆ์ในการอยู่ร่วมกัน โดยความสามัคคี การศึกษาอย่างนี้มีในทุกวัน ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ ของพระภิกษุสงฆ์ฝ่ายเถรวาททั้งหลายที่มีโอกาส ได้ยิน ได้ฟัง และสิ่งที่ได้ยินได้ฟังนั้นจะเร้ากุศลของคนให้เป็นผู้ที่กระทำแต่ความดีในการที่จะใช้ชีวิตอย่างไม่เบียดเบียน ไม่ข่มเหงคิดร้าย และไม่ใส่ร้ายป้ายสี เรียกว่าการนำพระปาฏิโมกข์มาประพฤติปฏิบัติจนทำให้สังคมของสงฆ์ดีขึ้นหรือเรียกว่า อยู่ในระบบระเบียบเดียวกัน

๓.๓.๑ ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์ แก่ตน

ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์ แก่ตนสำหรับการฝึกทางกายและวาจาเมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยโดยเคร่งครัดย่อมเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ดำเนินชีวิต ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนไม่ทำลายชีวิตใคร หากแต่มุ่งดำเนินชีวิตเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์มีความเพียรในอาจารและโคจร^{๕๔}เป็นที่ตั้ง พระวินัยย่อมฝึกคนที่มึนจิตแข็งกระด้างให้มีจิตใจประกอบด้วยเมตตา เช่น พระอุทายีในสมัยที่ยังไม่ได้บวชเคยเป็นนักยิงธนูและไม่ชอบอีกครั้นมาบวชในพระพุทธศาสนาได้ฆ่าอีกาดายเป็นจำนวนมากจึงเป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษุจงใจฆ่าสัตว์สัตว์จะเห็นได้ว่าพระวินัยได้ช่วยการอบบุคคลที่มีจิตใจโหดร้ายให้เป็นผู้มีจิตใจประกอบด้วยเมตตาได้และเป็นการช่วยอนุรักษสัตว์ไม่ให้ถูกเบียดเบียนหรือถูกฆ่านอกจากนี้พระวินัย ในฐานะเป็นการจัดสรรโอกาสพระพุทธศาสนาเปิดโอกาสให้ทุกคนได้พัฒนาศักยภาพของตัวเองไม่แบ่งชั้นวรรณะเพื่อฝึกตนเองไปตามขั้นตอนตามพระวินัย^{๕๕} แล้วย่อมเป็นผู้ที่สมควรแก่การกราบไหว้บูชา นำเลื่อมใสดังที่พระสารีบุตรเถระได้เห็นการสำรวมอินทรีย์เห็นกิริยามารยาทที่น่าเลื่อมใสของพระอัสสชก็เกิดศรัทธาเลื่อมใส จึงเข้าไปสนทนาธรรมและได้ฟังธรรมจากพระอัสสชจนท่านได้บรรลุธรรมเบื้องต้น (เป็นพระโสดาบัน) จากนั้นท่านได้ตามไปเข้าเฝ้า

^{๕๓} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เลียงเชียง, คู่มืออุสวคอุปัชฌาย์, หน้า ๑๐๗.

^{๕๔} บุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๑๑/๔๕๓-๔๕๕.

^{๕๕} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๘๒-๓๘๖/๕๐๑-๕๐๓.

พระพุทธเจ้าและขออุปสมบทกับพระพุทธเจ้าต่อมาท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีปัญญามาก เกือบเท่าพระพุทธเจ้าและเป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงนับได้ว่าพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติตามพระวินัยยอมเป็นผู้นำเลื่อมใสนามาซึ่งศรัทธาเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อคนทั่วไปเมื่อได้กัลยาณมิตรที่ดียอมเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่การพัฒนาตนเองให้เป็นที่ยอมรับของสังคม พระสารีบุตรท่านก็ได้รับโอกาสนี้

๓.๓.๒ ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์ แก่สังคม

ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์แก่สังคม ในด้านของกฎระเบียบที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติขึ้นเพื่อใช้ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นสังคมตัวอย่างที่ดีแก่ประชาชนในด้านการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายไม่ฟุ้งเฟ้อฉันทันน้อย นอนน้อย แต่ทำงานเพื่อสังคมมากและในขณะเดียวกันก็เป็นการจัดระเบียบสังคมสงฆ์ให้สอดคล้องสัมพันธ์กับกฎของธรรมชาติและสภาพแวดล้อมดังนั้นการที่พระสงฆ์ปฏิบัติตามพระวินัยและปฏิบัติตนให้บรรลุคุณธรรมจึงได้ประโยชน์ทั้งสองทางเมื่อพระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยแล้วยอมทำให้สังคมนั้น ๆ อยู่อย่างสงบไม่เดือดร้อนจึงพอประมวลประโยชน์ของพระวินัยที่มีต่อสังคม ดังนี้

๑. ช่วยสร้างควมมีระเบียบวินัยให้แก่สังคม โดยพระสงฆ์ปฏิบัติเป็นตัวอย่างพระภิกษุสงฆ์เข้ามาสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้นักเรียนได้รับความรู้ทางด้านพุทธศาสนาอย่างจริงจัง และได้ผลแต่จำเป็นจะต้องฝึกฝนให้พระภิกษุที่เข้าทำการสอนได้มีศิลปะในการถ่ายทอดความรู้ คนส่วนใหญ่มักมองว่าความรู้ด้านศาสนาเป็นเรื่องหนักและไม่น่าสนใจ การสวดพระปาฏิโมกข์จึงเป็นกระบวนการศึกษาที่สามารถนำมาเผยแพร่แก้ปัญหาในสังคมสงฆ์ ให้มีความสามัคคีและข้อปฏิบัติเดียวกัน

๒. เมื่อภิกษุไม่ตัดไม้ทำลายป่าก็ส่งผลให้สังคมอยู่อย่างสงบสุขภาวะโลกร้อนก็จะไม่เกิดขึ้น ในสมัยพุทธกาลมีเทวดาสังสถิตอยู่เมื่อภิกษุตัดต้นไม้มาทำการก่อสร้างยอมทำความเดือดร้อนให้แก่เทวดาและเป็นการเบียดเบียนชีวิตสัตว์ประชาชนดิเคียน ประณามว่าไม่เหมาะสมกับความเป็นสมณศากยบุตรเพื่อรักษาความศรัทธาของประชาชน พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ หนึ่ง ต้นไม้ที่ทรงห้ามตัดนี้มีความหมายครอบคลุมถึงพืชพันธุ์ทุกชนิดในป่าเนื่องจากพระพุทธเจ้าและพระสาวกอาศัยป่าไม้เป็นที่พำนักบำเพ็ญสมณธรรมเทศนาสั่งสอนและทำกิจกรรมต่าง ๆ อีกมากมายอีกทั้งพระพุทธเจ้าเอง พระพุทธเจ้าตรัสรู้กฐินสูงสุดของชาติยอมเข้าใจกฎแห่งความอิงอาศัยกันที่เรียกว่า ปฏิจสงฺฆูปาทชีวิตมฺนุสฺสํกับธรรมชาติจะแยกกันอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ เมื่อพระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนี้ขึ้นก็นับว่าได้รับประโยชน์อย่างค้ำฟ้าทั้งทางด้านธรรมชาติและการปฏิบัติของพระสงฆ์และเป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวมนอกจากสิกขาบทที่เกี่ยวกับการห้ามตัดต้นไม้แล้วพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามไม่ให้ภิกษुक่อไปผิง

การก่อไฟนับว่าเป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดไฟไหม้ป่าซึ่งเป็นปัญหาที่แก้ไขไม่ตกในปัจจุบัน ไฟป่าได้สร้างความเสียหายอย่างร้ายแรงมาก เพราะได้ทำลายทุกอย่างของระบบนิเวศวิทยา สึกขาบท่อนี้ช่วยอนุรักษ์ป่าไม้และช่วยป้องกันการเกิดมลพิษทางอากาศอีกด้วยจะเห็นได้ว่าพระวินัย ๒ ข้อนี้ มีประโยชน์ต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยตรง ถ้าภิกษุปฏิบัติตามและนำมาแนะนำให้ประชาชนได้เข้าใจถึงโทษภัยของการตัดไม้ทำลายป่าและการเกิดไฟป่าก็จะเป็นประโยชน์แก่สังคมโลกโดยแท้

๓. ทำให้ประชาชนเกิดศรัทธาเลื่อมใสในการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์และปฏิบัติตาม พระพุทธเจ้าได้บัญญัติปาฏิโมกข์แก่สาวก บัญญัติการสวดปาฏิโมกข์ บัญญัติการงดสวดปาฏิโมกข์สึกขาบทแต่ละข้อนั้น ไม่ได้บัญญัติไว้เป็นบทตายตัวบางครั้งพระพุทธเจ้าทรงคล้อยตามฝ่ายบ้านเมืองและเมื่อเห็นว่าสิ่งนั้นไม่ขัดต่อธรรมบางครั้งก็ยืดหยุ่นไม่ปรับโทษเพราะทรงเห็นว่าไม่เหมาะสมกับท้องถิ่นจึงอนุโลมให้พระสาวกทำได้เรียกว่าเป็นอนุญาติพิเศษ เช่น ในคราวเกิดทุพภิกขภัยเป็นต้นบางครั้งทรงเห็นว่ายังมีข้อบกพร่องพระองค์ก็ทรงบัญญัติเพิ่มเติมอีก เรียกว่าอนุบัญญัติในการบัญญัติสึกขาบทแต่ละครั้งพระพุทธเจ้าจะรับสั่งให้มีการประชุมสงฆ์สอบถามหาสาเหตุเมื่อภิกษุรับว่าได้ทำจริงทั้งพระพุทธเจ้าก็พิจารณาเห็นว่าไม่ขัดต่อสังคัมและธรรมะพระพุทธเจ้าจึงได้บัญญัติไว้ พระพุทธเจ้าประกอบด้วยพระปัญญาและเจตนาดีเป็นที่ตั้งทรงมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างพระวินัยกับธรรมว่าต้องสอดคล้องเกี่ยวเนื่องกันตลอดสายดังอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ^{๕๖}

ดังนั้น ประโยชน์ของการสวดพระปาฏิโมกข์ที่ได้รับแก่ตน เป็นการสร้างhiri คือ ความละเอียดต่อบาปกรรมที่ตนกระทำ โอตปปะ คือ ความเกรงกลัวต่อบาปกรรมที่ตนกระทำด้วยกาย วาจา และใจ การสวดพระปาฏิโมกข์ที่ได้รับในทางสังคัม คือ การสร้างเครื่องมือในการจัดระเบียบสังคัมสงฆ์ .ให้พระภิกษุอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคีในกลุ่มพุทธบริษัททั้ง ๔

^{๕๖} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๕/๒๗-๒๘.

บทที่ ๔

การสวดพระปาฏิโมกข์ของพุทธศาสนาในล้านนา

ในบทนี้ ทางผู้วิจัยจะได้ศึกษาการสวดพระปาฏิโมกข์ของพุทธศาสนาในล้านนาโดยแบ่งสาระสำคัญ ดังนี้

- ๔.๑ วิธีการสวดพระปาฏิโมกข์แบบอุโบสถล้านนา
- ๔.๒ วิธีการปฏิบัติก่อนสวดพระปาฏิโมกข์
- ๔.๓ แนวคิดหัวอุโบสถแบบล้านนา
- ๔.๔ การสวดพระปาฏิโมกข์ให้ครบองค์ ๕
- ๔.๕ อุโบสถปาฏิโมกข์ฉบับวัดศรีบุญเรือง

๔.๑ วิธีการสวดพระปาฏิโมกข์แบบอุโบสถล้านนา

การสวดพระปาฏิโมกข์แบบอุโบสถล้านนา เป็นการรวมกลุ่มของคณะพระภิกษุสงฆ์จากวัดต่าง ๆ เพื่อทำสังฆกรรมรวมกัน เรียกว่า สังฆสามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกันแห่งสงฆ์ ความปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุทเทส คือ ฟังปาฏิโมกข์ร่วมกัน มีวัตรปฏิบัติเสมอกัน มีการทำสังฆกรรมร่วมกันอย่างสามัคคี และในปี พ.ศ. ๑๕๙๕ พระราชาธิบดีฟีลิปได้ทรงอุปถัมภ์พระภิกษุสงฆ์ล้านนาโดยการสร้างโรงอุโบสถให้พระภิกษุได้ทำสังฆกรรม ในงานถวายพระเพลิงพระบรมศพพระราชเทวีมารดา^๑

ล้านนาในอดีตเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรล้านนาอันรุ่งเรืองมีพระนางจามเทวีพระราชธิดาแห่งกษัตริย์มอญในอาณาจักรทวารวดีได้ขึ้นมาครองเมืองหริภุญไชยทรงเป็นกษัตริย์องค์แรกใน พ.ศ. ๑๓๑๐ สมัยพระนางจามเทวีครองนครหริภุญไชยได้สร้างวัดประจำมืองคือ วัดอรุณญการาม วัดพิชาราม วัดลังการาม และวัดมหานาราม ชาวบ้านให้ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาพากันสร้างวัดถึง ๒,๐๐๐ วัดทั่วอาณาจักรเขตนครหริภุญไชยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๑๓๑๐ จนถึงปี พ.ศ. ๑๗๐๐ พระพุทธศาสนายังเป็นแบบมอญลพบุรี ต่อมาจึงถูกอิทธิพลลัทธิลังกาวงศ์ครอบงำหลังจากอาณาจักรหริภุญไชยสิ้นสุดลงก็เข้าสู่ยุคอาณาจักรล้านนา ต่อมาในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เป็นยุคของพระยามังรายได้ตั้งถิ่นฐาน ณ ลุ่มแม่น้ำปิง ได้สร้างเมือง สร้างวัง และวัดขึ้น ทรงทำนุ

---

^๑ อรุณรัตน์ วิเชิขรเชิขว, วัดร้างในเวียงเชียงใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินต์เฮ้า, ๒๕๓๕), หน้า ๖๒ - ๖๓.

บำรุงพระพุทธศาสนามากมาย ทั้งที่เป็นฝ่ายคามวาสี และอรัญญวาสี จนพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง^๒ ซึ่งมีความเจริญคู่กับอาณาจักรล้านช้างและล้านพระยา ได้แก่ กรุงศรีอยุธยาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันจึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้าจนมาถึงปี พ.ศ.๒๑๐๑ แล้วได้หยุดชะงักไปถึง ๒๐๐ ปี เศษเพราะอาณาจักรล้านนาเสียเอกราชให้กับพม่าพระพุทธศาสนาตั้งอยู่ในสภาพเสื่อมต้อมาคคอยู่ ในการปกครองของสยามจนกลายเป็นประเทศเดียวกับสยามในที่สุดจึงทำให้พระพุทธศาสนาแบบมอญทวารวดีถูกพระพุทธศาสนาจากกรุงเทพมหานครบับง เดิมทีพระพุทธศาสนาแบบมอญทวารวดีมีประชาชนนับถือพุทธศาสนาเถรวาทที่พระ โสณะและพระอุตตระนำมาหลังจากการทำสังคายนาครั้งที่ ๓ สมัยนั้นอาณาจักรล้านนามีดินแดนที่กว้างใหญ่ครอบคลุม ถึง ๘ จังหวัด คือ แม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน^๓เมื่ออาณาจักรล้านนาเป็นใหญ่ในภูมิภาค จึงทำให้พุทธศาสนาแบบลังกาเจริญยิ่งขึ้น ซึ่งเกิดจากการสัมพันธ์ ระหว่างล้านนากับสุโขทัยและระหว่างล้านนากับลังกาทวีป จึงทำให้เกิดนิกายในพุทธศาสนาล้านนาถึง ๓ นิกายคือ

๑.พระพุทธศาสนานิกายมอญหรือญไชยมีพระนางจามเทวีได้นำมาจากลพบุรีในราวปี ๑๓๑๐ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธศาสนาแบบมอญทวารวดี

๒.พระพุทธศาสนานิกายสวนดอกเป็นพระพุทธศาสนาถัทธิลังกาวงศ์ซึ่งพระยา ก้อนาทรงส่งราชทูตไปขอมมาจากกรุงสุโขทัยในปี พ.ศ. ๑๕๑๐ โดยพระสุมนเถระเป็นผู้นำมาพร้อมด้วยพระสงฆ์ ๑๐ รูป

๓.พระพุทธศาสนานิกายป่าแดง พ.ศ. ๑๕๖๕ ระหว่างรัชกาลพระเจ้าสามฝั่งแกน พระชาวเชียงใหม่ ๒๕ รูป มีพระธรรมคัมภีร์ พระเมธังกร พระญาณมงคล พระสีลวงค์ พระสารีบุตร พระรัตนกร พระพุทธสาร เป็นต้น กับพระกัมพูชาอีก ๘ รูป มีท่านพระญาณสิทธิเป็นหัวหน้าพากันไปศึกษาบาลีที่ลังกาทวีปแล้วได้ทำการอุปสมบทใหม่ขอลกลับได้อารธนาพระลังกา ๒ รูป คือพระมหาวิกรมพาหุและพระอุตตมปัญญาเข้ามาช่วยกันประกาศศาสนาในอาณาจักรล้านนา^๔

^๒ Noranit Setabutr, "Buddhism in Thailand", (D.E. Malaysia :World Buddhist University Council, 2002), pp. 75 -79.

^๓ Assoc. Prof. Dr. Pataraporn Sirikanchana, "History of Buddhism in Thailand", (Bangkok Thailand : World Buddhist University, 2010), pp. 3 - 4.

^๔ สมหมาย เปรมจิตต์, โครงการอนุรักษ์พระคัมภีร์ล้านนา, (เชียงใหม่ : มิ่งเมืองเชียงใหม่, ๒๕๔๔), หน้า ๑ -๖.

ในการทำอุโบสถแบบล้านนาผู้วิจัยได้ข้อมูลมาจากการสำรวจทำบัญชีพระภิกษุ และ เณรทั่วอาณาจักรในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ โดยให้พระครูบาศรีวิชัย ดำรงสามะโนครวัในอาวาสของตน โดยองค์กรสงฆ์ส่วนกลางกรุงเทพมหานคร แต่ครูบาศรีวิชัยไม่ยอมสำรวจโดยให้เหตุผลว่าถูกถอดออกจากเจ้าอาวาสแล้ว^๕ ในระหว่างปลายสมัยรัชกาลที่ ๕ ต่อต้นรัชกาลที่ ๖ โดยมีพระเจ้านั่งยา เชอกรมพระวชิรญาณวโรรสเป็นประธานและทำการปฏิรูปคณะสงฆ์มีการประกาศใช้ พระราชบัญญัติลักษณะการปกครอง ร.ศ. ๑๒๑ จากเอกสารสมุดข่อย ได้ปรากฏว่ามีนิกายสงฆ์อยู่ ๑๘ นิกายในเชียงใหม่โดยไม่มีความขัดแย้งกัน เรื่องการร่วมอุโบสถสังฆกรรมซึ่งมีความแตกต่างกันกับนิกายในประวัติศาสตร์ พุทธศาสนาในช่วงเวลาหลายศตวรรษที่ผ่านมาถ้าต่างนิกายจะไม่ยอมร่วมทำสังฆกรรมโดยเด็ดขาด^๖ แต่การทำอุโบสถแบบล้านนาไม่เป็นเช่นนั้นและยังแบ่งวัด ออกเป็น ๒ เขต คือ เขตวัดเมืองชั้นในและเขตวัดเมืองชั้นนอก ดังนี้

เขตวัดเมืองชั้นใน ได้แก่ วัดศรีเชียงใหม่ ป่านพิง พระสิงห์ อุโมงค์ ศรีเกิด แก้วกาะ คอด ยอดแพล ช่างแต้ม หมื่นเงินกอง หมื่นทอง ล่ามช้าง หางกว้าน นางเหลียว เกี้ยวเกล้า ชะเพลา บุนนาค บ่อหาด ปราสาท กิตติ เจริญหลวง หม้อคำทวง สวนขัวร์ จันทาโลกอโสภ หมื่นล้าน ผ้าขาว ชางลาน พันเทา สะเพลาน้อย ปันส้อย หอฟู ทุงยู พระคู หอพระ ศรีภูมิ มนเทียร พระแก้ว อโภ วันไช เจ็ดลิน อินทจีน เชียงใหม่ ป่าพร้าว ผ้าขาว ท้าวผาแสง แสนเมืองมา ละพูน้อย วัดยอดสร้อยกลางเวียง พันดาแสง หมื่นแก่น นาเอ็ง ดอกคำ ช้างซัก พวกหงส์ โรงกะมัว ศรีพันทยา ซายมูร อุมงค์ หมื่นส้อย มหาโพด เชียงสง นาอัว หัวขาว พวกแต้ม เมธัง อารามขางขอด สวนดอก ยับเข้าหมื่น เสฎฐา สุทธาวาส พวกดาบ คำเหลียว ชายเกี้ยว หมื่นฝอย เชียงเสื่อ บ่อเกลือ หมื่นเชือก ทิพพาน ศรีมูร แสนฝาง พันอูร พันอัน หมื่นสาม จำแก้ว เชียงลาย หมื่นอิน เชียงแสน พันแหวน อุบแป้น หมื่นทุม พันหนองผาป้อง พวกเกบ พันแจม ศรีอโสกราช ประการ แมมา กัดธัมม์ แปนหมื่นยี พันขัน ๑ ในเวียงมี ๕๘ วัด

เขตวัดเมืองชั้นนอก ได้แก่ วัดศรีเชียงใหม่ หมื่นไวย วัดไชยสุฐาน บุปพาราม วัดโลมาสังขารศรีมหาทวาร แสนฝาง พวกช้าง พระจัน สุกัน นันทาราม แสนดาห้อย ช้างม้อย เจ็ดหางผ้าขาว พันงาม ป่าเจียด สวนจัน เขตวัน พันงอม ปอกปอม มหาวัน พันไช วัดใหม่ พิมพา กัสสปะ หมื่นฝอย เชียงคอม พระทองแสนเส้า หมื่นเทา เสาดิ อุชขาย พิเถา พระเจ้า แข็งคม ศรีปันเตา วัดโลก ชุมแสง ศรีนิน เวียงแกน หมื่นเชียง ขาวพาน ดาวดิงสา

^๕ Assoc. Prof. Dr. Pataraporn Sirikanjana, "History of Buddhism in Thailand", (Bangkok Thailand : World Buddhist University, 2010), pp. 44 - 46.

^๖ สมหมาย เปรมจิตต์, โครงการอนุรักษ์พระคัมภีร์ล้านนา, หน้า ๑๑๕ - ๑๑๕.

เวฬุวันธรรมาราม พระบวศ กู่คำ พันตอง แสนพ้อ แม่วาน หมื่นครั้น กู๋รอม ขงงาม สังกา ป่าไผ่
เจดีย์พันแซว แสนหลวง มหาพน พันตาเกิน จุพพิน วัดเชียงใหม่ กู่ทึ่คำฯ วัดชั้นนอกมีเท่านี้^๑

การทำอุโบสถแบบล้านนาในเชียงใหม่มีนิกายสงฆ์เป็นจำนวนมากจึงมีการแบ่ง
กันลงอุโบสถสังฆกรรมเป็นหมวดๆ ถึง ๒๔ หมวด ได้แก่

๑.หมวดอุโบสถวัดเชียงใหม่อยู่ในเขตเชียงใหม่มี ๑๓ หัววัดได้แก่ วัดเชียงใหม่
เชียงใหม่ วัดหัวข่วงนิกายเชียงใหม่ วัดลุ่มช้างขึ้นกับวัดหัวข่วง วัดจำแก้วขึ้นกับวัดหัวข่วง
วัดนางเหลียวขึ้นกับวัดหัวข่วง วัดควรคำมาขึ้นกับวัดหัวข่วง วัดหม้อคำตวงขึ้นกับวัดหัวข่วง
วัดมณเฑียรขึ้นกับวัดหัวข่วง วัดป่าพร้าวขึ้นกับวัดหัวข่วง วัดเชียงยืนขึ้นกับวัดหัวข่วง วัดศรีบุญ
เรืองขึ้นกับวัดหัวข่วง วัดกู่เต้าขึ้นกับวัดหัวข่วง วัดช่วงสิงห์ขึ้นกับวัดหัวข่วง

๒.หมวดอุโบสถวัดเจดีย์หลวงตั้งอยู่กลางเมืองเชียงใหม่มี ๑๔ หัววัดได้แก่ วัดพันเตา
นิกายเชียงใหม่ วัดเจดีย์หลวงด้านเหนือขึ้นกับวัดพันเตา วัดเจดีย์หลวงด้านใต้ขึ้นกับวัดพันเตา
วัดกิตติขึ้นกับวัดพันเตา วัดกาละก๊อด วัดหอธรรมขึ้นกับวัดพันเตา วัดสขขม้นขึ้นกับวัดพันเตา
วัดเชษฐาขึ้นกับวัดพันเตา วัดช่างแต้มขึ้นกับวัดพันเตา วัดเจ็ดรินขึ้นกับวัดพันเตา วัดฟ่อนสร้อย
ขึ้นกับวัดพันเตา วัดพันแหวนขึ้นกับวัดพันเตา วัดพวกแต้มขึ้นกับวัดพันเตา วัดหมื่นตุมขึ้นกับ
วัดพันเตา

๓.หมวดอุโบสถวัดสำเภอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่มี ๑๔ หัววัด ได้แก่ วัดสำเภานิกาย
เชียงใหม่ วัดพันอันนิกายเชียงใหม่ วัดอุโมงค์นิกายเชียงใหม่ วัดเชียงใหม่ นิกายเชียงใหม่
วัดทรายมูลขึ้นกับวัดอุโมงค์ วัดหมื่นล้านขึ้นกับวัดอุโมงค์ วัดดอกคำขึ้นกับวัดอุโมงค์ วัดดอกเอื้อง
ขึ้นกับวัดอุโมงค์ วัดป่าปิงขึ้นกับวัดอุโมงค์ วัดดวงคีขึ้นกับวัดอุโมงค์ วัดหมื่นเงินกองขึ้นกับ
วัดอุโมงค์ วัดอินทิลขึ้นกับวัดอุโมงค์ วัดชัยขึ้นกับวัดอุโมงค์ วัดผ้าขาวขึ้นกับวัดอุโมงค์

๔.หมวดอุโบสถวัดพระสิงห์อยู่ในตัวเชียงใหม่มี ๑๕ หัววัดได้แก่ วัดพระสิงห์ด้าน
เหนือนิกายเชียงใหม่ วัดพระสิงห์ด้านใต้นิกายเชียงใหม่ วัดปราสาทนิกายเชียงใหม่ วัดผาช่อง
นิกายเชียงใหม่ วัดหอพระนิกายเชียงใหม่ วัดพันแจมนิกายเชียงใหม่ วัดสุทราวาสนนิกายเชียงใหม่
วัดดบภัยนิกายเชียงใหม่ วัดเมธังนิกายเชียงใหม่ วัดช่างลานนิกายเชียงใหม่ วัดหมื่นเงินกองนิกาย
เชียงใหม่ วัดศรีเกิดนิกายเชียงใหม่ วัดทุ่งยูนนิกายเชียงใหม่ วัดแสนเมืองมานิกายเชียงใหม่
วัดพวกหงษ์นิกายเชียงใหม่

๕.หมวดอุโบสถวัดชัยศรีภูมียู่ในตัวเมืองเชียงใหม่มี ๑๖ หัววัดได้แก่ วัดพันตาเกิน
วัดพันตองนิกายเชียงแสน วัดลอยเคราะห์นิกายเชียงแสน วัดมหาวันนิกายเชียงแสน วัดช่างฆ้อง

^๑ ชับนะ ปิ่นเงิน, “กฎหมายโบราณวัดเชียงใหม่”, (เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๑), หน้า
๔ - ๖ (เอกสารถ่ายสำเนาไมโครฟิล์ม หมายเลข ๑๓๔.๒๕๖.๐๑๑ ชม๐๑๑๕๐๐๑๐๖).

นิกายเชียงแสน วัดเมืองเส้นนิกายเส้น วัดเซตะวันนิกายน่าน วัดแสนฝางนิกายเชียงใหม่ วัดกู่ทราย วัดอู่ทรายคำ วัดใหม่พิมพา วัดพวกช้าง วัดบุพพาใน วัดบุพพาใน วัดบุพพานอก วัดเจ็วประตู่ช้างม่อย วัดป่าเป้า

๖.หมวดอุโบสถวัดนันทารามอยู่ในตัวเมืองเชียงใหม่ชั้นนอกมี ๑๘ หัววัดได้แก่ วัดนันทารามด้านเหนือ วัดนันทารามด้านใต้ วัดสุพรรณ วัดพวกเป็ย วัดหมื่นสาร วัดเมืองมาง วัดกู่ฎีกา วัดยางกวง วัดหัวฝาย วัดดาวดิ่งส์ วัดอุปกุดนอก วัดอุปกุดใน วัดหัวทุ่งช้างกลาน วัดศรีโขง วัดม่านแจ่งชะด้าทางด้านนอกเวียง วัดม่านแจ่งชะด้าในเมืองเชียงใหม่ วัดม่านทุ่งช้างกลาน วัดม่านริมพนักดินท่าแพ

๗.หมวดอุโบสถวัดเก่าตั้งอยู่ย่านเวียงสวนดอกนอกเมืองเชียงใหม่ มี ๑๓ หัววัดได้แก่ วัดเจ็ดยอดนิกายเชียงใหม่ วัดฝ้ายหินนิกายเชียงแสน วัดช่างเคียนนิกายเชียงใหม่ วัดเก่าตื้อนิกายเชียงใหม่ วัดป่ากล้วยนิกายเงิน วัดป่าแดงนิกายเชียงแสน วัดสวนดอกนิกายเชียงใหม่ วัดโป่งน้อยชัยนิกายเชียงใหม่ วัดร่ำเปิงนิกายเชียงใหม่ วัดโลกนิกายเชียงใหม่ วัดโป่งแยงนิกายเชียงใหม่ วัดกองแหะนิกายเชียงใหม่ วัดโป่งแยงในนิกายเชียงใหม่

๘.หมวดอุโบสถวัดป่าจี้ตั้งอยู่แขวงบ้านป่าจี้นอกเมืองเชียงใหม่มี ๖ หัววัดได้แก่ วัดอุโบสถ วัดตำหนัก วัดป่าจี้ วัดคอนป็น วัดป่าตาล วัดวัดแม่เหิยะท่าข้าม

๙.หมวดอุโบสถวัดหนองควายอยู่นอกเมืองเชียงใหม่มี ๑๒ หัววัดได้แก่ วัดหนองควาย วัดฮ้อยจัน วัดบ้านเกวัน วัดบ้านยังเปา วัดใหม่บ้านเหล่า วัดเมืองฮะ วัดบ้านปง วัดศรีชุม วัดขุนเส วัดทุ่งล้อม วัดบ้านปงกลาง วัดบ้านสันผักหวาน

๑๐.หมวดอุโบสถวัดช่างค้ำน้อยนอกเมืองเชียงใหม่มี ๑๐ หัววัดได้แก่ วัดช่างค้ำน้อย วัดบ้านดง วัดบ้านไส้ วัดเวียงดง วัดป่ามะห้ง วัดป่าจี้ วัดสาธา วัดท้าวคำวัง วัดกู่ขาว วัดกำแพงงาม

๑๑.หมวดอุโบสถวัดต้นเฮือดนอกเวียงเชียงใหม่มี ๓๕ หัววัดได้แก่ วัดห่านแก้ว วัดทรายมูล วัดยางปวน วัดขุนดง วัดถวาย วัดละโว้ วัดป่าลาน วัดหนองช้าง วัดช่างคำหลวง วัดบวกรหัวช้าง วัดบ้านกลาง วัดสันผักหวานน้อย วัดหนองผ้า วัดทุ่งแพรง วัดทุ่งฮ้อยน้อย วัดสันขวาง วัดต้นเฮือด วัดบ้านกาด วัดแม่กึ่งหลวง วัดเก้าโชค วัดข่วงเปา วัดป่ากล้วยน้อย วัดป่าบงหน้าหอ วัดต้นม่วง วัดเชียงยืน (มีวัดที่สมุคช่อยขากหายไปจำนวนหลายวัดจึงไม่สามารถแสดงได้)

๑๒.หมวดอุโบสถวัดบวกรกอยู่นอกเมืองเชียงใหม่ทิศตะวันออกมี ๘ หัววัดได้แก่ วัดสันกลางขึ้นกับแก้วนนอก วัดสันกลางขึ้นกับแก้วนหนองกอก วัดบ้านมอญ วัดแม่ฮ้อยหลวง วัดบวกรก วัดสันทราย วัดแม่ฮ้อยใต้ วัดแม่ควา

๑๓.หมวดอุโบสถวัดสันตน์คู่อุทยานนอกเมืองเชียงใหม่ด้านตะวันออกมี ๑๕ หัววัดได้แก่ วัดสันตน์คู่วัดสันพระเนตรช้าง วัดใหม่คอนไชย วัดสันป่าเส้า วัดบ้านถ้ำ วัดหลักพัน วัดป่ายางหลวง วัดปุณเฑียร วัดสันนาเม็ง วัดท่าตุ้ม วัดยางพระธาตุ วัดสันป่าขี วัดปง วัดพะยาบ วัดป่าหม้อด

๑๔.หมวดอุโบสถวัดหนองไคร้อยู่นอกเมืองเชียงใหม่มี ๑๑ หัววัดได้แก่ วัดฟ้ามุย วัดแม่แก้วน้อย วัดสันคะยอม วัดท่าเกวียน วัดบ้านท่า วัดหนองไคร้ใหญ่ วัดสันทราย วัดหนองไคร้หลวง วัดแม่แก้วหลวง วัดนางเหลียว วัดสันป่าสัก

๑๕.หมวดอุโบสถวัดป่าเตี๋ยปากเหมืองอยู่นอกเมืองเชียงใหม่อยู่ทิศทางใต้มี ๑๕ หัววัดได้แก่ วัดป่าเตี๋ย วัดคอนมูล วัดอุโมงค์ (องมง) วัดต้นผึ้ง (วัดต้นผึ้ง) วัดคำหนัก วัดน้ำถั่ง วัดปากกอก วัดป่าตัน วัดขัวมุง วัดคอนแก้ว วัดน้ำใจ วัดวังสิงห์คำ (วัดวังศรีคำ) วัดหัวดง วัดสันมะกอก วัดปากเหมือง

๑๖.หมวดอุโบสถวัดยางคอกช้างอยู่นอกเมืองเชียงใหม่ด้านทิศตะวันออกแจ้งใต้มี ๑๔ หัววัดได้แก่ วัดอุโมงค์ วัดช่างเคิ่ง วัดสันขวาง วัดร้องกอก วัดกู่แดง วัดต้นเหี้ยว วัดสารภี วัดพระนอน วัดหนองสระ วัดหนองแฝก วัดปากกอก วัดสันกำแพง วัดแม่ชะลาบ วัดหนองสี่แจ่ง

๑๗. หมวดอุโบสถวัดสันกำแพงงามแคววันแซ่ช้างอยู่นอกเมืองเชียงใหม่ด้านทิศตะวันออกมี ๒๑ หัววัดได้แก่ วัดบ้านน้อย วัดป่าเป่า วัดป่าตาล วัดดงขี้เหล็ก วัดย่ำปาย วัดร้องงัวแดง วัดคอนปิ่น วัดสันโค้ง วัดป่าเหี้ยว วัดป่าไผ่ วัดสันกำแพงงาม วัดสันใต้ วัดบวกค้าง วัดน้ำจ๋า วัดป่าสัก วัดคำขาว วัดป่าเป่า วัดร้อยพร้อม วัดม่วงม้าใต้ วัดสันก้างปลา วัดม่วงม้าเหนือ

๑๘.หมวดอุโบสถวัดพระป้านแม่ปุคาแห่งอยู่นอกเมืองเชียงใหม่ทิศด้านตะวันออกมี ๔๑ หัววัดได้แก่ วัดพระป้านแม่ปุคาแห่ง วัดสันมะค่า วัดสันบ่อสร้าง วัดปุคาเหนือ วัดป่าฝาง วัดแม่กะ วัดปงสะเลียม วัดป่าจิว วัดแม่ปง วัดต้นผึ้ง วัดป่าลาน วัดแม่ตาด วัดบวกเป็ด วัดล้านตอง วัดแม่จ้อง วัดป่าบงน้อย วัดสันต้นแหน วัดสันโค้ง วัดแม่กะใต้ วัดสันป่าสักหลวง วัดสันข้าวแคบกลาง วัดม่วงโตน วัดสันทราย วัดสันมะฮกฟ้า วัดสันมะแปบ วัดป่าสักน้อย วัดหนองสะหวาด วัดป่าไผ่ วัดแม่ร้อยเงินใต้ วัดแม่ร้อยเงินเหนือ วัดต้นม่วงใต้ วัดหนองงู วัดพันหลัง วัดป่าเส้า วัดสันเข้าแคบ วัดใหม่หนองงู วัดแม่กะเหนือ วัดแม่คือ วัดป่าตึง วัดแม่ฮ่องไคร้ วัดลัวะห้วยแก้ว

๑๙.หมวดอุโบสถวัดเมืองวะเหมืองคู่อุทยานนอกเมืองเชียงใหม่ทิศด้านตะวันออกแจ้งเหนือมี ๑๒ หัววัดได้แก่ วัดเมืองวะ วัดป่าหม้อด วัดเมืองเส้น วัดข้าวแทน วัดป่าแคดทรายมูล

วัดपालาน วัดหัวฝาย วัดเหมืองกอก วัดเมืองขอนแก่น วัดป่าแะ วัดป่าจัว วัดใหม่หัวช้างกลาน วัดศรีโขง วัดเมืองวิน วัดเมืองกอก วัดยั้งเมิน วัดป่าสัก วัดป่าพอง วัดร้องขี้เหล็ก วัดสันป่าคำ วัดต้นसान วัดป่าไผ่ วัดศรีมุงเมือง (และอีกหลายวัดที่สมุดข่อยขาดหายไป)

๒๐.หมวดอุโบสถวัดบวกเปาอยู่นอกเมืองเชียงใหม่ทิศด้านตะวันออกเฉียงเหนือมี ๑๓ หัววัดได้แก่ วัดบวกเปา วัดร้องปู้เม็ง วัดแม่เกียงคา วัดหนองแห่่ง วัดป่าสักงาม วัดข้าวสูง วัดค้ำน้ำ วัดแม่เตาดิน วัดทุ่งเข้าตอก วัดสันทรายเมืองวะ วัดข้าวโก วัดเมืองวะเวียงแก่น วัดปงกุ่ม

๒๑. หมวดอุโบสถวัดแม่่น้ำไจ้อยู่กนเมืองเชียงใหม่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือมี ๑๓ หัววัดได้แก่ วัดบวกเปา วัดร้องปู้เม็ง วัดแม่เกียงคา วัดหนองแห่่ง วัดป่าสักงาม วัดข้าวสูง วัดค้ำน้ำ วัดแม่เตาดิน วัดทุ่งเข้าตอก วัดสันทรายเมืองวะ วัดข้าวโก วัดเมืองวะเวียงแก่น วัดปงกุ่ม

๒๒.หมวดอุโบสถวัดแม่่น้ำไจ้อยู่กนเมืองเชียงใหม่ทิศตะวันออกเฉียงเหนือมี ๑๕ หัววัดได้แก่ วัดห้วยเกียง วัดป่าไผ่ วัดป่าข่อยใต้ วัดทุ่งหมื่นน้อย วัดท่าตันปู้ วัดน้ำตัน วัดวังพอง วัดดวงดี วัดแม่หนองหาร วัดแม่ไจ้ วัดแม่เตาไห วัดหนองเขียว วัดทุ่งข้าวเน่า วัดต้นฝิ่ง วัดป่าข่อย

๒๓.หมวดอุโบสถวัดบ้านหลวงอยู่เมืองออนด้านทิศตะวันออกมี ๘ หัววัดได้แก่ วัดมิ่งแก้วดอนชัย วัดแม่ฮ่องไคร้ วัดบ้านวาก วัดกาดออน วัดป่าตึง วัดศรีบุญเรือง วัดดอนชัย วัดศรีดอนมูล

๒๔.หมวดอุโบสถวัดศรีภูมิมีนทร์เมืองแคนทิศเหนือมี ๑๖ หัววัด ได้แก่ วัดศรีภูมิมีนทร์ (และที่ปรากฏอีกเป็นจำนวนหนึ่งเพราะสมุดข่อยขาดหายไป)

ตารางแสดงหมวดอุโบสถหัววัดภิกษุสามเณรและนิกายต่าง ๆ

หมวดอุโบสถ	หัววัด	จำนวนพระ		เณร	รวม	นิกาย
		พรรษา ก่อน	พรรษา นี้			
วัดเชียงมั่น	๑๓	๒๓	๒๔	๕๕	๘๓	เชียงใหม่
วัดสำภา	๑๔	๑๖	๒๖	๕๐	๗๖	เชียงใหม่
วัดเจดีย์หลวง	๑๓	๑๕	๒๘	๑๑๓	๑๑๔	เชียงใหม่
วัดพระสิงห์	๑๕	๖	๑๘	๕๗	๗๕	เชียงใหม่
วัดพันชัยศรีภูมิ	๑๔	๒๔	๓๒	๑๒๕	๑๖๑	เชียงแสน,น่าน,

						เชียงใหม่, ไทย, มอญ , เถิน
วัดนันทาราม	๕	๑๔	๒๒	๕๓	๓๕	จัวลาย, นายเงิน, เชน, กง, เชียงใหม่, น่าน
วัดแก้วดี	๑๓	๓	๖	๔๖	๕๒	เชียงใหม่, เชียงแสน, เชน
วัดป่าจี้	๖	๑	๖	๓๑	๓๓	เชียงใหม่
วัดหนองควาย	๑๒	๔	๓	๓๓	๘๐	เชียงใหม่, แพร์
วัดช่างค่าน้อย	๑๐	๘	๕	๕๕	๖๘	เชียงใหม่
วัดต้นเหือด	๓๕	๑๕	๑๐	๑๖๕	๑๓๘	เชียงใหม่, ลัวะ
ตึ่นฉบบัษาด	๕	๔	๖	๕๕	๖๑	เชียงใหม่
วัดบวกรกร	๘	๑๒	๖	๑๒๓	๑๓๓	เงิน, แม่ปละ, เชียงใหม่
วัดสันตัญญู	๑๕	๑๐	๑๑	๑๔๕	๑๖๐	เชียงใหม่
วัดหนองไคร้	๑๑	๑๔	๑๑	๑๔๕	๑๕๖	เชียงใหม่
วัดป่าเตี	๑๕	๒๓	๒๐	๒๐๒	๒๒๒	เชียงใหม่, มอญ
วัดยางคอกช้าง	๑๔	๒๕	๑๔	๑๖๕	๑๘๓	เชียงใหม่, มอญ
วัดสันกำแพง งาม	๒๑	๒๓	๓๐	๓๐๓	๓๓๓	เชียงใหม่, ยอง, เชน
วัดพระป้านแม่ ปู่คาแห่ง	๔๑	๒๖	๒๔	๔๒	๔๕๒	เชียงใหม่, เชน, ลัวะ
วัดเมืองวะ	๑๒	๑๓	๑๐	๑๔๐	๑๕๐	เชียงใหม่
(ตึ่นฉบบัษาด)	๒๑	๔๐	๔๒	๒๒๐	๒๖๒	ไทย, ม่าน, เจียว, เชียงใหม่
วัดบวกรเปา	๑๓	๓๓	๔๑	๑๕๓	๑๕๔	ลาวง, เชียงใหม่, ลัวะ
วัดแม่จี้	๑๕	๑๐	๓	๑๐๓	๑๑๔	เชียงใหม่
วัดบ้านหลวง	๘	๑	๘	๖๕	๓๓	หลวง, เชียงใหม่
รวม	๓๕๓	๓๘๓	๔๑๘	๓,๑๑๓	๓,๕๓๑	๑๘ ^๘

ดังนั้น วิธีการสวดพระปาฏิโมกข์แบบอุโบสถล้านนา คือ การทำอุโบสถของพระสงฆ์ในล้านนา โดยแบ่งหัวอุโบสถไปร่วมทำสังฆกรรม ตั้งแต่สมัยครุบาศรีวิชัย ถ้าวัดไหนกลุ่มไหนขึ้นหัวอุโบสถแล้วดำเนินกิจกรรม ก็คือความงามของคณะสงฆ์ ซึ่งมีความพร้อมเพียง ความสามัคคีของคณะสงฆ์ในหัวอุโบสถ ก็เหมือนทุกวันนี้ในหัววัด เมื่อพระสงฆ์มีความสามัคคี การปกครองก็ทำได้โดยง่าย รวมถึงการพัฒนาการปกครองก็จะเป็นไปได้ด้วยดี นอกจากนี้ประโยชน์ของการทำอุโบสถล้านนาทุก ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ พระสงฆ์ล้านนาไปร่วมกันทำหัวอุโบสถสังฆกรรมที่หนึ่งก็จะได้มีประโยชน์ในการส่งข่าวสารของพระสงฆ์ในล้านนา ถ้ามีข่าวสาร มีการทำงาน หรือมีอิทธิพลเกิดขึ้นก็ได้ทราบ นอกจากนี้ตามเขตนอกเมืองในปัจจุบันก็ยังมีการทำอุโบสถแบบหัวอุโบสถอยู่ ในแต่ละวัดที่มีโบสถ์ วิหาร วันพระหรือวันศีลใหญ่พระสงฆ์ในล้านนาจะลงหัวอุโบสถ จะมีการบอกกันก่อนล่วงหน้า ส่วนมากจะเป็นช่วงเช้าพรรษาพระสงฆ์ก็จะไปที่วัดใดวัดหนึ่ง ส่วนมากจะไปวัดเจ้าคณะอำเภอก่อนแล้วก็เวียน ไปแต่ละวัดที่มีโบสถ์ที่อยู่ในกลุ่ม แต่จะไม่ออกไปนอกเขตหัวอุโบสถ

๔.๒ วิธีการปฏิบัติก่อนสวดพระปาฏิโมกข์

วิธีการปฏิบัติก่อนสวดพระปาฏิโมกข์แบบล้านนา ในเรื่องของบุพกรรม และ บุพกิจก็เหมือนวินัยมี ๕ อย่าง จะเห็นได้ว่าพระสงฆ์ล้านนารุ่นเก่า ๆ จะมีการตั้งน้ำฉันไว้ให้กับพระผู้สวดปาฏิโมกข์ ในยุคปัจจุบันนี้ไม่มีการใส่ใจในเรื่องนี้ อุปมาเหมือนน้ำหม้อกับน้ำโขย ที่ตั้งไว้หน้าบ้านโยมมันหายไปแล้ว พระสงฆ์ในล้านนายุคปัจจุบันก็ทำกันเป็นเพียงพิธี เพราะเวลาน้ำหายากหรือว่าหาพระสงฆ์ทำยากก็ยังไม่แน่ใจ ในส่วนของอาสนะก็ยังพอเห็นอยู่มีการปูเสื่อแต่ไม่มีอาสนะเหมือนในปัจจุบันที่จะมีได้ก็เฉพาะผู้สวดและผู้สวดทานพระปาฏิโมกข์เท่านั้น แต่ที่เด่นคือการนับจำนวนพระภิกษุโดยการยกมือ บางวัดก็ใช้ก้านธูปในการสอนนางภิกษุณีไม่มีเพราะถูกยกเลิกมานานแล้ว แต่ในบุพกิจยังมีการสวดกันว่า ”ภิกษุณีนะโมวาโท จาคิ” ซึ่งเป็นการทำตามกันมา ภิกษุณีในยุคปัจจุบันของพุทธศาสนาเถรวาทไม่มีแล้ว สำหรับพระภิกษุถ้ามาได้ต้องบอกให้สงฆ์ทราบหรือมอบฉันทะด้วยการนำผ้าสังฆาฏิของพระปวระมาแทนในส่วนนี้จะเป็นการอนุโลมของหมู่สงฆ์ล้านนาซึ่งเป็นนิตกรรมนอกวินัย แต่ถ้าโดยวินัยแล้วต้องบอกบริสุทธิมอบฉันทะมาแจ้งให้พระสงฆ์ทราบ การสวดพระปาฏิโมกข์ก็เป็นหน้าที่ของพระภิกษุผู้แก่พรรษา แต่ถ้าพระภิกษุผู้แก่พรรษาไม่สามารถสวดได้ก็ให้เป็นหน้าที่ของพระผู้มีพรรษาน้อย ส่วนใหญ่ก็นิยมสวดพระปาฏิโมกข์ย่อ เพราะพระสงฆ์เอาฐานะเป็นใหญ่ แต่การสวดพระปาฏิโมกข์แบบหัวอุโบสถนี้ก็ยังมีความเด่นในเรื่องของการทำสามัคคีอุโบสถ การสวดพระปาฏิโมกข์ส่วนใหญ่ก็จะสวดกันตอนกลางวันเพื่อเป็นการสงเคราะห์ภิกษุที่เดินทางมาไกล ประทีปจึงไม่มีความจำเป็นในการทำอุโบสถในเวลากลางวัน หลังจากนั้นก็ไปรวมตัวกันในโบสถ์ตอนประมาณบ่าย ๒ - ๓ ก็มีก่อน

สวดพระสงฆ์ก็จะนำขันแก้วสามประการมาบูชาพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ หรือแก้วทั้งสาม ถ้าวอกเสียงภาษาล้านนาจะเป็น "แก้วตั้งสาม" หมายถึง พระรัตนตรัย ส่วน"ขัน"หมายถึงพานขนาดใหญ่ โดยทั่วไปจะเป็นทรงสามเหลี่ยม จัดไว้สำหรับใส่รูปเทียนดอกไม้บูชาพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ ทุกคนที่ไปวัดหลังจากกราบและบูชาพระประธานแล้วจะต้องใส่ขันแก้วทั้งสามก่อนและโดยธรรมเนียมปฏิบัติคนแรกที่จะต้องเป็นผู้ชาย ซึ่งจะแบ่งรูปเทียนดอกไม้ปิ่น ๓ ชูค ใส่ชูละ ๑ มุม ก่อนใส่จะต้องกล่าวคำอธิษฐานชุคที่หนึ่งว่า "พุทธ โธ อะระหัง" ชุคที่สองว่า "ธัมโม ปัจจัตถัง" และชุคที่สามว่า "สังฆो ยะทิทัง"แต่การสวดพระปาฏิโมกข์ ขันแก้วสามประการฆราวาสจะเป็นผู้จัดเตรียมมาให้กับพระสงฆ์^๒

การปลงอาบัติก็เป็นกิจหนึ่งที่พระสงฆ์ในล้านนาต้องทำ ในโอวาทานุสาคณิรวรคําสอนราชครูวัดสวนดอกได้กล่าวไว้ดังนี้ “ภิกษุคนใดไปใส่ใจได้ถูกต้องยังอาบัติตั้งอัน หือรับเทศนาอาบัติเสีย อย่าหือล่องพันคืนแล้ว หือได้มาฟังปาติโมกข์ ๑๕ วัน แลอยู่ปริวาสหือปีเทอะ ๑ ภิกษุใส่ใจกระทำล่วงสิกขาบท คือว่า สังฆาทิเสส อนิยต ปาจิตตีย์ อันใดอัน ๑ ด้วยคำว่ หากจั่งอยู่ปริวาสแลฟังปาติโมกข์เสียชาวอัน อาบัติผุ่ณั้นก็บ่ตกแล เหตุว่าใส่ใจดูแวนแลกระทำหือได้อาบัติแถมเล่าแล ได้หือว่าอาบัตินั้นแล เหตุว่าอันแก่ก็บ่ตก อาบัติใหม่ก็ได้แถมใจ ๑ เล่า สวดได้อาบัติเป็นอนันตาทาประหมานบ่ได้แล”^๓หมายความว่า ถ้าพระภิกษุไม่ใส่ใจในอาบัติของตนแล้วกลับไปต้องอาบัติอีกโดยไม่แก้ไขจะทำให้เพิ่มอาบัติมากยิ่งขึ้น การปลงอาบัติต้องทำก่อนลงฟังพระสวดปาฏิโมกข์ ถ้าพระภิกษุในเขตหัวอุโบสถเดินทางมาถึงก่อนก็จะมาปลงอาบัติรอ ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการแสดงความบริสุทธิ์ จึงไม่เกิดความวุ่นวายในขณะที่ฟังพระปาฏิโมกข์ เพราะถ้าตามวินัยจะมีการถามว่า “ปจฺจามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา ถึง ๓ ครั้ง” ถ้าพระภิกษุสงฆ์ขณะฟังพระปาฏิโมกข์มีอาบัติติดตัวก็ต้องแสดงความบริสุทธิ์เมื่อถูกถาม ตอนนี้จะทำให้วุ่นวาย ในปัจจุบันนี้ก็ไม่มีแล้ว พระภิกษุสงฆ์ก็จะแสดงอาบัติเสีย เมื่อผู้สวดถามว่า “ปะริสุทฺเธตถายัสมัน โธ; ตัสมา ตุมฺหิ, เอเวเมตัง ธาระยามิ” พระภิกษุสงฆ์ในล้านนาก็จะนั่งนิ่ง“ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการถามของผู้สวดก็ไม่เกิดขึ้น พระผู้สวดปาฏิโมกข์ก็จะได้สวดทีเดียวให้จบโดยไม่มีเหตุการณ์วุ่นวายเกิดขึ้นเมื่อฟังพระปาฏิโมกข์เสร็จแล้วครูบาอาจารย์ก็จะให้โอวาท และแจ้งข่าวสาร หรือเหตุการณ์ที่มีประโยชน์ให้พระสงฆ์ได้รับรู้ หลวงปู่ พระเทพสิทธิธารจารย์ (ทอง สิริมจฺกุล) เคยสอนว่า กิจอื่นใดจะสำคัญกว่ากิจพระปาฏิโมกข์ไม่มีในวัน ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ พระภิกษุสงฆ์ต้องมารวมประชุมลงฟังปาฏิโมกข์ก่อน นอกจากนี้ก็แสดงออกถึงการปรองดองกันระหว่างพระภิกษุสงฆ์ การสวดปาฏิโมกข์ยังเป็นการทบทวนสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าบัญญัติห้าม หากภิกษุละเมิดในข้อสิกขาเรียกว่าความผิด หรือเรียกว่าอาบัตินั้นเอง ซึ่งก็มีหนักบ้างเบาบ้างตามความผิด หากชาวบ้านไม่เข้าใจ เนื่องจากปัญญาอ่อน และหนักในศรัทธาจริต จะเกิดความคิดว่าทำไมภิกษุทำความผิดได้ขนาดนั้น เกิดเสื่อมศรัทธาในพระ

ศาสนาอง ก็ห่างไกลจากความใส่ใจในธรรมได้ การห้ามภิกษุไม่ให้สวดปาฏิโมกข์ให้ผู้ที่มิใช่ภิกษุ ฟังเป็นเพียงถือตามกันมาโดยธรรมเนียม การนับจำนวนพระภิกษุที่ร่วมฟังปาฏิโมกข์ เนื่องจากการ สวดปาฏิโมกข์ทุกครั้งจะต้องทราบจำนวนพระภิกษุที่ร่วมลงอุโบสถ จึงจะสวดปาฏิโมกข์ได้ การ นับจำนวนภิกษุสมัยก่อน บางวัดก็นับโดยการวางไม้หรือก่อนหินไว้ด้านหน้าอุโบสถ ก่อนเข้า อุโบสถหลังจากนั้นก็หยิบไม้หรือก่อนหินเข้าไปวางไว้ ภิกษุที่ทำหน้าที่นับจำนวนไม้ที่ถูกหยิบเข้า มาหรือก่อนหินมีจำนวนเท่าไร ภิกษุที่ร่วมฟังปาฏิโมกข์ก็มีจำนวนเท่านั้น จากนั้นพระเถระผู้เป็น ประธานจตุรบุพเพชนาพระรัตนตรัย แล้วยกภิกษุรูปหนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้เชื้อเชิญพระภิกษุผู้สวดปาฏิ โมกข์^๕

ดังนั้น วิธีการปฏิบัติก่อนสวดพระปาฏิโมกข์ของพระภิกษุล้านนา จะมีการทำนุพกรรม และ บุญกิจ มีการปลงอาบัติ ขอขมาพระรัตนตรัยด้วยขันแก้วทั้งสาม หลังจากนั้นทำสังฆกรรม พระปาฏิโมกข์เพื่อแสดงออกถึงความสามัคคีของกลุ่มสงฆ์ในหัวอุโบสถนั้น

๔.๓ แนวคิดหัวอุโบสถแบบล้านนา

แนวคิดหัวอุโบสถแบบล้านนา คือ การลงประชุมของพระสงฆ์ในล้านนาเพื่อฟัง พระปาฏิโมกข์ ในวันวัน ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ มีคุณค่า ดังนี้

๑. พระสงฆ์ล้านนามาร่วมกลุ่มกันทำอุโบสถจะทำให้เกิดความเลื่อมใสในหมู่ประชาชน ที่เห็นพระเป็นจำนวนมาก ๆ ที่มาอยู่รวมตัวกัน ประชาชนชาวบ้านก็จะได้มีโอกาสต้อนรับ และ ปฏิสันถาร ซึ่งเป็นความสามัคคีระหว่างประชาชนกับพระสงฆ์ในล้านนา

๒. พระสงฆ์ล้านนาเมื่อถึงวัน ๑๔ ค่ำ หรือ ๑๕ ค่ำ ก็จะได้มาทำสังฆกรรมที่วัดอื่น จึงเป็นการเปลี่ยนสถานที่จากการฟังพระสวดปาฏิโมกข์ แล้วส่งผลให้เกิดความกระตือรือร้นจาก การเปลี่ยนแปลงสถานที่นอกจากนี้พระสงฆ์ก็จะได้มาพบปะกันของกลุ่มภิกษุสงฆ์ และได้รับ ข่าวสารใหม่ เรียกว่าเปลี่ยนจิตวิญญาณ คือ การทำจิตใจให้ดีขึ้น

๓. การที่พระสงฆ์ล้านนามาอยู่รวมตัวกันสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นอยู่ของกลุ่ม พระสงฆ์ได้ ดังนี้

ก. ความสามัคคีของพระสงฆ์ล้านนาจะนำมาซึ่งการปรองดองกันของพระสงฆ์ความ สมัคสมานสามัคคีของพระภิกษุล้านนา มิใช่เป็นเพียงการรวมกันเฉพาะสังฆกรรมเนื่องมาจาก การร่วมกลุ่มกันหรือรวมอยู่ในกลุ่มองค์กรเดียวกันหรือลัทธิความเชื่ออันเดียวกัน ความสามัคคีของ ภิกษุล้านนาที่แท้จริงแล้วยังเป็นการทำหน้าที่ระหว่าง อุปัชฌาย์วัตร กับ สัททวิหาริก คือ การเอาธุระ ในการศึกษา และสงเคราะห์ด้วยบาตร จีวร รวมทั้งมีบริวารอื่นๆ ที่ได้มาพบกันทุก ๑๕ วัน

ข. พระสงฆ์ในล้านนามีระเบียบวินัย ข้อปฏิบัติเป็นอันเดียวกัน หมายถึง การปกครอง คณะสงฆ์สมัยล้านนา มีการปกครองภายในศาสนาเอง พระพุทธเจ้าได้วางหลักธรรมมาธิปไตย เพื่อ

ใช้ในการปกครองคณะสงฆ์ โดยมีหลักบัญญัติวินัย - นิตบัญญัติ หลักปกครองภิกษุสงฆ์ - บริหารหลักวินัยจรรย์อภิกษุ - ตุลาการ พระพุทธเจ้าได้มอบให้สงฆ์ประชุมกันทำสังฆกรรมทั้งปวง การที่พระสงฆ์ในล้านนามาประชุมกันทำอุโบสถจึงสะท้อนให้เห็นว่าพระสงฆ์มีธรรมวินัยเดียวกัน และข้อปฏิบัติอย่างเดียวกัน^๖

๔.๔ การสวดพระปาฏิโมกข์ให้ครบองค์ ๕

การสวดพระปาฏิโมกข์ให้ครบองค์ ๕ คือหลักการทำสังฆกรรมแบบล้านนาเพื่อให้เกิดความบริสุทธิ์^๗ มีดังนี้

๑.ตนราชนาถือว่าถูกแม่นยำ หมายความว่า ผู้เชิญ, ผู้เชื่อเชิญ, ในการสวดพระปาฏิโมกข์ก่อนที่จะสวดพระปาฏิโมกข์ก็ต้องมีผู้เชื่อเชิญออกเสียงให้ถูกต้องตามอักขระฐานกรณ์^๘

๒.ตนแสดงว่าบ่หือผิดสักตัวแท้ หมายความว่า ผู้สวดต้องออกเสียงและจำเนื้อหาของบทธรรมได้อย่างถูกต้อง ตามฐานและกรณ์แห่งพยัญชนะเป็นศัพท์วิชาภาษาบาลี, ฐาน = ที่ตั้งของเสียง มี ๖ คือ คอเพดาน ปุ่มเหงือก ฟัน ริมฝีปาก จมูก, กรณ์ = เครื่องทำเสียงมี ๔ คือ ปลายลิ้น ลิ้นส่วนหน้า ลิ้นส่วนกลาง ลิ้นส่วนหลัง, การสวดคำบาลีของพระสงฆ์ไทยฝ่ายธรรมยุตซึ่งมักจะได้อินการออกเสียงผิดจาก พยัญชนะ เช่น พุท ออกเสียง บุค, โธ ตะเบ็งเสียงให้ทุ้ม อย่างนี้เพราะรักษาฐานของพยัญชนะ^๙.

๓.จดหัดตบาสกั้หืออุกองค์ดีแท้ หมายความว่า พระภิกษุสงฆ์ในขณะที่นั่งฟังพระสวดปาฏิโมกข์ ต้องนั่งหัดตบาส (หนึ่งช่วงแขน) อย่างตั้งใจเพื่อฟังพระสวดปาฏิโมกข์ วินัยบัญญัติ ถือว่าได้อินสงฆ์มากเพราะพระอรหันต์เริ่มจากขั้นตอนนี้แทบทั้งสิ้นหลังจาก พระพุทธเจ้าปรินิพพาน

๔.ก็เป็นสิมาแท้ หมายถึง การทำสังฆกรรมอุโบสถฟังพระสวดปาฏิโมกข์ต้องทำในเขตแดนส่วนหนึ่งจากแดนบ้าน คือ ที่ดินแยกต่างหากจากที่ดินของบ้านเมือง ซึ่งเป็นเขตที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานแก่พระสงฆ์เป็นการเฉพาะโดยประกาศพระบรมราชโองการให้พระสงฆ์ใช้ได้ (วิสุคามสิมา)

๕.บ่เป็นวรรคเสียแท้ หมายถึง การทำสังฆกรรมพระปาฏิโมกข์ ต้องมีภิกษุจำนวน ๔ รูป (สังฆอุโบสถ) ถ้ามีภิกษุจำนวน ๓ รูป (คณะอุโบสถ) ให้สวดญัตติก่อนแล้วจึงแสดงปาริสุทธิอุโบสถโดยตั้งนะโม ฯลฯ ต่อจากนั้นจึงบอกปาริสุทธิแก่กันและกัน ภิกษุที่พรรษาแก่กว่าเปล่งวาจา ๓ ครั้ง ต่อจากนั้นภิกษุที่พรรษาอ่อนกว่าเปล่งวาจา ๓ ครั้ง ถ้ามีภิกษุจำนวน ๒ รูป (คณะอุโบสถ) ฟังร่วมประชุมบอกปาริสุทธิอุโบสถแก่กันและกันโดยไม่ต้องสวดญัตติส่วนภิกษุที่พรรษาแก่กว่าเปล่งวาจา ๓ ครั้ง ต่อจากนั้นภิกษุที่พรรษาอ่อนกว่าเปล่งวาจา ๓ ครั้ง ถ้ามีภิกษุรูปเดียว (บุคคลอุโบสถ) เมื่อทำบุพการณ์ ๔ อย่างแล้วให้คอยอยู่ระยะเวลาหนึ่งเพื่อรอดูว่าจะมีพระภิกษุอาคันตุกะรูปอื่นมาหรือไม่เมื่อเห็นว่าไม่มีภิกษุรูปอื่นมาแน่นอนแล้วภิกษุนั้นพึงอธิษฐาน

ใจ ถ้าภิกษุสงฆ์เกิดความบาดหมางเกิดทะเลาะวิวาทแตกแยกกันขึ้นถ้าสงฆ์สามารถประสานสามัคคีกันได้ในวันใดก็พึงทำสามัคคีอุโบสถในวันนั้นอุโบสถที่ทำในวันที่สงฆ์ผู้แตกแยกกันสามารถประสานสามัคคีกันได้แล้วพระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ร่วมประชุมกันทำอุโบสถพึงยกพระปาฏิโมกข์ขึ้นสวดโดยตั้งอุตติ ต่อจากนั้นยกปาฏิโมกข์ขึ้นสวดจนจบ และคำว่า บ่เป็นวรรคเสียแท้ หมายถึง พระภิกษุสงฆ์ล้านนาไม่แบ่งเป็นพักเป็นพวกลงหัวอุโบสถในกลุ่มของตน^{๒๐}

ดังนั้น การทำอุโบสถแบบล้านนาจะบริสุทธิ์ได้ ต่อเมื่อพระสงฆ์ในล้านนาได้ปฏิบัติตามหลังการ ๕ อย่างคือ ๑.ตนราชาถือว่าถูกแมนแท้ ๒.ตนแสดงว่าบ่หื้อผิดสักตัวแท้ ๓.จดหัดบาสกั๋หื้อถูกองค์ดีแท้ ๔.ก็เป็นสีมาแท้ ๕.บ่เป็นวรรคเสียแท้ (เป็นองค์สงฆ์)

๔.๕ อุโบสถปาฏิโมกข์ฉบับวัดศรีบุญเรือง

การทำอุโบสถปาฏิโมกข์ฉบับวัดศรีบุญเรือง คือ สังฆกรรมที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องร่วมประชุม ที่พระอุโบสถเพื่อฟังปาฏิโมกข์ตามพระวินัย เป็นการทบทวนศีล ๒๒๗ ข้อของพระภิกษุ โดยมีการสวดทุก ๑๕ วัน คือ ในวันแรม ๑๔ ค่ำ และวันแรม ๑๕ ในเดือนเต็ม หรือวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ในเดือนขาด นอกจากนั้น ยังอนุญาตให้ทำอุโบสถเป็นพิเศษในคราวที่ภิกษุแตกความสามัคคี เมื่อภิกษุกลับมาสามัคคีกันอีกครั้ง แม้จะยังไม่ถึงวันปาฏิโมกข์ ก็ให้สวดปาฏิโมกข์ได้ เรียกว่า สามัคคีอุโบสถ วัดศรีบุญเรืองตั้งอยู่ที่ ตำบลหนองหอย อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีรายละเอียดดังนี้ อุโปสถกมฺมํ วทามิ ฯ จักกล่าวอุโปสถกรรม อันลักขณกัจะอันพระเจ้าหากได้ตั้งไว้แก่ ภิกษุทั้งหลายได้พร้อมกันในโรงอุโบสถ ฟังอาชญาปาติโมกข์เพื่อหื้อพ้นจากโทษแก่ภิกษุทั้งหลาย บ่หื้อผิดจากสิกขาบทคลองวินัย ฯ เพื่อบ่หื้อสู่มแม่ฉุนึง ฯ เพื่อบ่หื้อลักเอาเงินแลค่าแลวัดถุอัน ควร ค่าซึก^{๒๑} เมื่อบนแล คคในใจด้วยอันชื่อเอาของท่าน คือ ข่มเหงเอาด้วยถ้อยคำด้วยลูกเป็ง ตาซัง^{๒๒} ด้วยของอันอาจว่า ของเรากัว่าอัน กับแลกกันด้วยน้ำเงินน้ำค่าด้วยเส้า^{๒๓} ด้วยไฟ ฟุงนี้ เป็นถ้วนสอง ฯ บ่หื้อฆ่าคนด้วยอาวุธทั้งหลาย ด้วยมนต์ด้วยยาพิษจวนสานจามหื้อท่านตายเมื่อ เป็นพยาธิ ร้ายนั้น เป็นถ้วนสาม ฯ เพื่อบ่หื้อกล่าวยกยอตนว่าประเสริฐด้วยถ้อยคำอันจักเล่นเพื่อ หื้อเพื่อน^{๒๔} เลื่อมใสในตน อันบ่รู้บ่หันล่ายว่าตนได้รู้ได้หันเป็นถ้วน ๔ ฯ ภิกษุคนใดได้เล็งโทษ ๔ ประการนี้อันใดอัน ๑ มีอันเสพกาม เป็นต้น มีอันล่ายเป็นที่สุด ก็เป็นปาราชิกเป็นคั้งคนผู้ผิด อาชญา ท้าวพระญาตัดคอเสียหื้อขาดไปนั้นแล ฯ

ประการ ๑ อย่างหื้อต้องอาบัติสังฆาทิเสสมี ๑๓^{๒๕} ชื่อนิสสัคคิยาจิตติย ๓๐ ชื่อ ปาจิตติย ๕๒ ชื่อปาฏิเทศนียะ ๔^{๒๖} ชื่อเสขียะ ๗๕^{๒๗} อธิกรณสมณะ ๗^{๒๘} ฯ กล่าวถ้อยคำบ่ชอบแลได้อาบัติทั้งหลายมวลฟุงนี้ ชื่อว่าสิกขาบทเสียงแล คันรักษารอดทุกอัน ศีลก็มีพร้อม ก็บ่ผิดอาชญา พระเจ้าคันรักษาบ่รอดที่ใด ก็เสียศีลที่นั่น ก็ผิดอาชญาพระเจ้า คันปมาทะต่อสิกขาบท ก็ได้ต้อง อาบัติเป็นอันมากหลาย อันใดต้องตาหัน คือบัวร์โลกเครื่องเงินค่า ก็ได้ต้องถูอันหุบอันถือนั้น ภิกษุกลาง

พร่องบ่ย่ำสิกขาบทพระเจ้า ลวดคล้าวเกลามัวเมาอยู่ ขงขวยหาเบี้ยเงินคำอยู่ กล่าวว่ ได้้อบัติน้อยบ่คายน่าอื่น บอกอบัตีกี้หากจักตกขา บ่ควรว่แล บ่ลอนจักตก แม่นบอกอบัตินแล วันแลแสนทีกี้บ่ตก เหตุได้ปมาทะอาบัตินสิกขาบทพระเจ้าแล้ว เท่าบ่เป็นปาราชิกแล ดังศีลสิกขุ วามี ๕ พันโกฏฐิ ปลายร้อยเดียวโกฏฐิ ปลาย ๕ ล้าน ปลาย ๑๖ สิบบว่าอื่น ด้วยแท้ คันรักษาบได้ กี้ เสียศีลกุสิกขาบทอันรักษาบได้นั้น คันเสียศีลแล้วกี้บ่คินมาซำพอ ๒ เท่าบ่เบิ่งฐานปาราชิกทั้ง ๔ แล อยู่ตั้งอื่น สิกขุเท่ามีศีล ๔ เสีย บ่พอเสียตัวหัวปุดแล นบ่อยู่บ่คิน นุ่นนอนฮ้อนพระเจ้าพอ เป็นสุขปัจจุบัน บบ่าแพงธุระ คลอง ๒ ประการ รักษาศีลแลบ่ละกาม ๒ ประการ ได้้อยู่ประมาณ ใจี้ ๆ คันตายกี้เที่ยงได้ไปสู่อุทฺธคือนบายนรกเป็นอันมากคานแน่นหนา หาที่จักพ้นบ่ได้แล เหตุบ่มี ศีลแล ได้รับเอา สัทธาไทยทานแห่งทายกทั้งหลายนั้น คลองอันจักได้ถึงสุขในเมืองคนเมืองฟ้าแลนิพพาน เป็นยอดบ่มี ง่ายแล เหตุนั้นพระเจ้าจึงกล่าวว่ โมฆปริสระว่เป็นชายเปล่าจาก มรรคผล สุขทั้งมวลเพื่ออื่นแล เหตุตั้งอื่นพระพุทฺธเจ้ากัลลวูกสิกข์เป็นทุกข์จึงตั้งอาชญา ปาติโมกข์ไว้หื้อพร้อมกันฟังในสิมา เพื่อบ่หื้อล่งสิกขาบท ปักข์เดือนดับเดือนเพ็งเพื่ออื่นแล ถึง วันอุโบสถ สิกขุตนโดยุติ บ่ไปพร้อมอุโบสถ ได้ต้องอาบัติ คันไปบ่ได้ คำเครื่องใจมีมาก ควรอย่า นันทะแก่กิกขุตน ๑ ด้วยคำว่ ขอเจ้ากู จูงนำเอาคำข่าไปบอกแก่สงฆ์ในที่อุโบสถว่ จนนท้ ทมมิ^{๒๕} ๑ ดังนี้เทอะ คันกิกขุตนไปเอาอุโบสถมาแล้ว ควรตนฝักฉันทะไปนั้นว่ ปริสุทฺธิ ๑ เชิ่งตนไปเอาอุโบสถมานั้นเทอะ คันกิกขุบ่ฝักฉันทะไปหาสงฆ์ กี้ได้ต้องอาบัติคายน ๑

ประการ ๑ เล่า กิจจะอันธราธนาแลสำแดงนั้น คันบ่อดบ่ต้องอักขระพยัญชนะอันควร เป็นลิลิตชนิด เหตุบ่รู้แจ้งแลกล่าวผิดเสียตัวเดียว ๑ กี้ดี สงฆ์ชุมนุมนั้นกี้ได้ต้องอาบัติทุกคน เหตุกล่าวผิดอาชญาพระเจ้านั้นแล ๑

ประการ ๑ ผิดำแดงอุโบสถในที่ใดอันบ่ใช่สิมานั้น กี้ได้ต้องอาบัติทุกคน เหตุบาลิพระเจ้าอัน ว่ เอกสิมาฐิตา ๑ ดังนี้แล ๑

ประการ ๑ จดหัดตบาสบตี สงฆ์ชุมนุมนั้นกี้ได้ต้องอาบัติทุกคน เหตุบ่กับตามอาชญาพระ เจ้า ตั้งไว้ว่ เต จ โข สิกขุหุดปลาตี อวิขหิตวา ๑ นั้นแล ๑

ส่วนว่าอุโบสถกี้มี ๑ ประการ คือ อธิฐานอุโบสถ^{๒๖} ๑ ปาติโมกข์อุโบสถ ๑^{๒๗} ปาติโมกข์อุทฺทิสเตยอุโบสถ^{๒๘} ๑ ๑ ประการนี้ อันใดบ่ชอบบ่แม่นตั้งอื่น สิกขุบ่รู้จักวินัย คันไปกระทำ บ่ หื้อแม่น กี้ข่าได้ต้องโทษฉันทันนั้น สิกขุตนรู้วินัยควรหลีกเลี่ยงเสียเทอะ ๑ ภายหน้าแต่นี้จักกล่าวสามัคคิอุโบสถหื้อแจ้งอันเป็นลักษณะกิจจะหื้อแจ้งเล่าแล ๑ สิกขุ หังหลายจักกระทำ สังฆกรรมอันใดอัน ๑ กี้ดี คันสังฆคณะอันนั้นมิวิวาทผัดกันตนใดตน ๑ กี้ดี หลายคนที่ดี ควรมหาเถรตนเป็นสังฆนายกประสูมชุมนุมมายังหมู่กิกขุสงฆ์พร้อมกันพิจารณา ยังอธิกรณ์ถ้อยคำทั้งหลาย ผุ่นั้นหื้อแจ้งยังคุณแลโทษ ควรหื้อฝ่ายมิโทษสมมาเสียก่อน ผิว่าบ่สู้ รับบ่สู้สมมา แลมีมานะอัน

กระด้าง^{๓๓}แข็ง สงฆ์ควรสั่งสอนแล ห้ามถ้วน ๒ ที ๓ ที คั้นปฟังทั้ง ๒ เบื้อง ควรสงฆ์จับหนี
อย่าหื้อได้พร้อมสังฆกรรมอันน้อยอันใหญ่สักอัน คั้นหื้อพร้อมก็บ่เป็น กรรมสักอันแล ฯ
ผิ ว่าลงคำ ฟังคำสั่งเด้อมแล้ว ควรแต่งกายมีโทษได้สมมา ดีแล ควรเอากันขึ้นสู่อุโบสถธาระ
ฟังอาชญาปาติโมกข์กันที่เปลี่ยนบัวสดว่า อชฺชูปโสโถ นั้นว่า อชฺชสามคฺคิ อุโปสโถ ฯ^{๓๔} ถิ่นนี้ ฯ

อุโบสถ ๓ อัน คือ จาคุทุทโส ๑ ปณณโรโส ๑ สามคฺคิ ๑ ฯ จาคุทโส คือ เดือนดับ ๑๔ คำ
ปณณโรสี คือ ๑๕ คำ สามคฺคิ คือ ได้สามคฺคิอุโบสถ อันก็ดี หื้อฟังอาชญาปาติโมกข์เพื่อบ่ หื้อมี
วังจิต^{๓๕} คือว่าบ่หื้อบัวช้ำน้ำขุ่นเซ่งกันไปมา เพื่อบ่หื้อกระทำกรรมบวรวิสุทธีพร้อมเพรียงกัน เป็นสุข
จึงได้ชื่อว่าสามคฺคิอุโบสถเพื่อบ่อันแล สามคฺคิอุโบสถนี้บ่ถ้าวานดับวันเพ็งแล ผิว่ายังมี วังจิต
บ่ค้ายในใจ คำปากว่า เอื้อหัวใจบ่เอื้อ ก็หากเสียวกรรมแห่งสงฆ์เท่าตนมันผิดแก้วทั้ง ๓ เหตุบ่ได้
ฟังปาติโมกข์อันเป็นอาชญากรรมพระเจ้าแล้ว บ่ฟังคำสั่ง หากเป็นบาปกรรมแก่มันมากนักรแล^{๓๖}

ทีนี้จักกล่าวปวารณากรรมมีถิ่นนี้ ฯ วันเดือนเจียงนั้นเป็นวันปวารณาอาชญาพระเจ้าตั้ง
ไว้ เพื่อบ่หื้อเป็นลาทุกข์สุขเศร้าในศาสนา จึงตั้งไว้เพื่อบ่หื้อภิกขุทั้งหลายได้ปวารณาเซ่งกัน เพื่อบ่
หื้อล่องอาชญาพระเจ้า เพื่อบ่หื้อได้ถึงสุขชาตินี้ชาติหน้าตาย บ่ใช่เป็นคำอันไปขอออกวิสาสัง
สักอันแล เป็นคำอันไปขอปฏิญาณงานเซ่งกับด้วยกันด้วยกันหื้อมันด้วยอันรักษาอินทรีย์ชีวิตบ่หื้อ
ผิดอาชญาพระเจ้า หื้อได้สุขในเมืองฟ้าเมืองคนมีนิพพานเป็นยอดตาย ฯ คำปวารณามีถิ่นนี้

สงฆมฺภนฺเต ปวารมิ ทิฏฺฐเณ วา สุเตน วา ปริสฺสกาย วา ฯ วทนฺตุ มํ อายสฺสมฺนฺโต
อนุกมฺปิ อุปาทย ฯ ปสฺสฺสนฺโต ปฏิกฺกกริสฺสามิ^{๓๗} ฯ ว่าถิ่นนี้ ๓ ทีแล้ว เป็นคำปวารณา คือว่าจา
ด้วยคลองปฏิบัติเซ่งกันไปมา หื้อเป็นมันเป็นแก่นตาย ฯ ทีนี้จักแปลปวารณาหื้อแจ้งก่อนแล

ภนฺเต ข้าแก่เจ้ากู อหิ อันว่าข้า ปวารมิ มักว่า ภาสิสฺสามิ ก็กล่าวบัดนี้ อนุชานามิ
ก็หื้อ อนุชุตบัดนี้ อายสฺสมฺนฺโต อันว่าเจ้าทั้งหลายฝูงมีอายุ ทิฏฺฐเณ วา หากได้หันด้วยตาก็ดี
สุเตน วา หากได้ยินด้วยหูก็ดี ฯ อหิ อันว่าข้า ปฏิกฺกกริสฺสามิ ก็จักกระทำ มักว่าจักปฏิบัติตาม
บัดนี้ ปสฺสฺสนฺโต อันหันก็ดี ปริสฺสกาย วา มีปริสฺสกาด้วยความสลับบ่แม่นคลอง อายสฺสมฺนฺโต
อันว่า เจ้าทั้งหลายฝูงมีอายุ อุปาทย อาศัยแล้ว อนุคมฺปิ เซ่งอันอินฺจฺจกรฺณา วทนฺตุ มักว่า สาสน
ตุ จุงสั่งสอนคัดเตือน^{๓๘}มํ ยังข้านี้เทอะ ฯ แปลปวารณาที่อรุณนี้แล บ่ใช่คำว่าขอออกวิสาตาย
เป็น คำอันหื้ออนุชุตด้วยอันคัดเตือนสั่งสอนเซ่งกันไปมา อย่าหื้อปฏิบัติผิดคลองวินัยพระเจ้า
หื้อ ขอบแท้ช้วน บ่หื้อล่องสักอัน คั้นได้รู้ได้หันแจ้งแท้แล ควรสั่งสอนคัดเตือนกันในเรื่องอุโบสถ
ที่ ปวารณานั้น อย่าย่นกลัวไว้ ฯ เหตุอาชญาพระเจ้าตั้งไว้ จึงได้ไปพร้อมกันในวันมหาปวารณา คือ
วันเดือนเจียงเพ็ง คั้นคนใดรู้หันด้วยหูตาแท้ ควรคัดเตือนกัน ผิว่ากลัวใจกันแลกล่าว ก็ผิด อาชญา
พระเจ้าทั้งหมื่นนั้นแล คั้นบ่ไปพร้อมก็ได้ต้องอาบัติ โดพร้อมได้รู้ได้หันแล้ว บ่กล่าวเดินกัน ก็ได้
ต้องอาบัติ ไปบ่ได้ บ่นำจันทะไป ก็ได้ต้องอาบัติ กระทำกรรมที่บ่ใช่สิมา ก็ได้ต้องอาบัติแล ฯ

ประการ ๑ เข้าวัดสาหือเต็ม ๓ เดือนแท้ ครอบอริษฐานเข้าในวันเดือนสิบเพ็ง^{๑๕}ไปเถิงเดือนเจียงเพ็ง^{๑๖} คั้นแรมค่านึง^{๑๗}จิงพันคาย^{๑๘} ผู้บรู๊วินัยคั้นได้ปวารณาแล้วใส่ใจว่าออกวัสสาหือพอรุ่งเช้าวันลุนแต่เดือนเจียงเพ็งนั้น พ้อยออกหนีไปพื้นอवासแต่เมื่อบ่แจ้งไป หือรัศมี อาทิตย์ ออกจับตนนอกเขตอารามนั้น ก็เป็นวัสสาเภทขาดเสียดาย จักรับกฐินก็บ่ขึ้น เหตุวัสสา ขาดเสียดแล้วนั้นแล ภิกขุกลางพร่องบรู๊วินัย อริษฐานเข้าวัสสาในเดือนแรม ๒ ค่ำ ๓ ค่ำจันนั้น ชื่อว่าเข้ามฆฉิมวัสสาก็บ่ได้ แม่นจักปวารณาก็บ่ได้แล ผิวจักออกวัสสานั้นมี ๒ จำพวก เท้าควรกระทำบริสุทธฺ์ในเมื่อสงฆ์ปวารณาแล้วทั้งมวลเลอยู่ั้นแล จักปวารณาเหมือนหมู่สงฆ์ทั้งหลายบ่ได้ เหตุว่าอยู่วัสสาบ่เหมือนคลองวินัยแล^{๑๙}

ดังนั้น อุโบสถปาฏิโมกข์ฉบับวัดศรีบุญเรือง คือ ข้อปฏิบัติของภิกษุสำนนาที่ประกอบด้วยสิกขาบท ๒๒๗ ข้อ เป็นศีลหรือข้อห้ามของพระภิกษุสงฆ์เถรวาทตามพระวินัยบัญญัติจัดอยู่ในส่วนอาทิพรหมจารยิกาสิกขา ศีล ๒๒๗ จัดเป็นสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์ ที่พระพุทธเจ้าทรงวางข้อกำหนดไม่พึงละเมิดไว้ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของคณะสงฆ์ และเพื่อเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานอันเอื้อต่อการประพฤติพรหมจรรย์ของพระภิกษุสงฆ์มีโทษในการล่วงละเมิดร้ายแรงที่สุดถึงปาราชิก หรือขาดจากความเป็นพระสงฆ์

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิเคราะห์การสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทยผู้วิจัย ได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ ๓ ประการด้วยกัน ดังนี้

- ๑ เพื่อศึกษาประวัติและพัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
- ๒ เพื่อศึกษาวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย
- ๓ เพื่อศึกษาการสวดพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์แบบล้านนา

วิธีการศึกษาเป็นการศึกษาวิจัยข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research) เสริมสร้างด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (Indepth – Interview) กับพระภิกษุชาวล้านนาผู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับประเพณีการสวดปาฏิโมกข์แบบล้านนาจำนวน ๓ รูป เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลทางเอกสาร โดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวินัยเป็นเหตุให้มีการสวดพระปาฏิโมกข์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน โดยศึกษาจากหนังสือและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

ก. ข้อมูลเอกสารประกอบด้วยชั้นปฐมภูมิ

๑.เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Documentary Research) คือ คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยพุทธศักราช ๒๕๑๕ พร้อมด้วยอรรถกถาและพระไตรปิฎก CD – ROM และเอกสารเกี่ยวกับการสวดพระปาฏิโมกข์ของทางล้านนาที่บันทึกไว้ในเรื่องกฎหมายโบราณวัดเจ็พมั้ง (เอกสารถ่ายสำเนาไมโครฟิล์ม หมายเลข ๑๓๔.๒๕๖.๐๑๑ ชม๐๑๑๕๐๐๑๐๖) เรื่องโอวาทานุศาสนีวรพรคำสอนราชครูวัดสวนดอก (เอกสารถ่ายไมโครฟิล์มหมายเลข ๗๘.๐๑๑.๐๑P. ๐๖๗-๐๖๘.) และเรื่องวินัยสงฆ์ฉบับวัดศรีบุญเรือง (เอกสารถ่ายไมโครฟิล์มหมายเลข ๗๕. ๐๒๘. ๐๖. ๐๑๑-๐๑๕) จากสถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ข. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา รูปแบบและคุณค่าของการสวดพระปาฏิโมกข์แบบล้านนาหรือแบบหัวอุโบสถ (ล้านนาโบราณ) ขึ้นมาหนึ่งชุดตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษาและผ่านการตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิมีความรู้สอดคล้องตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ประชากรการสัมภาษณ์เชิงลึกครั้งนี้ผู้วิจัยได้คัดเลือกประชากรโดยวิธีเจาะจงจำนวน ๓ ท่านซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้ ๑) เป็นพระภิกษุผู้มีความรู้ประวัติศาสตร์ล้านนาเกี่ยวกับการสวดพระปาฏิ

โมกข์แบบหัวอุโบสถ ๒) เป็นพระภิกษุผู้สามารถสวดปาฏิโมกข์ได้ ๓) เป็นผู้ที่เคยมีประสบการณ์สวดพระปาฏิโมกข์แบบหัวอุโบสถ

การวิเคราะห์ข้อมูล จากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่ตำราหนังสืองานวิจัย วิทยานิพนธ์ เอกสาร วารสาร บทความที่เกี่ยวข้องในการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทยและการทำอุโบสถแบบล้านนา มีการวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis) ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเสนอในรูปแบบพรรณนาเพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลวิเคราะห์สรุปเพื่อหาคำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ๓ ประเด็น

๑.การให้ความหมายและพัฒนาการของพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา
๒.พัฒนาการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย ๓.วิธีการและคุณค่าของการสวดพระปาฏิโมกข์แบบหัวอุโบสถ สรุป ให้ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย ในประวัติและพัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ศึกษาวิธีการสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทย และการสวดพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์แบบล้านนาผู้วิจัยพบประเด็นคำตอบที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนี้

พัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์สมัยพุทธกาลช่วงมัชฌิมโพธิกาลพระพุทธเจ้าได้อนุญาตให้ภิกษุสงฆ์ทำอุโบสถยกพระปาฏิโมกข์ขึ้นในทุกวัน ๑๔ คำ และ ๑๕ คำ ในระยะแรกพระพุทธเจ้าได้แสดงโอวาทปาฏิโมกข์ก่อนซึ่งเป็นคำสอนต่อมา ได้แสดงอาณัติปาฏิโมกข์ซึ่งเป็นสิกขาบทหรือข้อวินัย ๑๕๐ ข้อในลำดับแรกแล้วก็เป็น ๒๒๗ ข้อ เป็นลำดับหลัง ต่อมาการสวดพระปาฏิโมกข์ สมัยหลังพุทธกาลที่วาสุการาม เมืองเวสาลี แคว้นวัชชีเมื่อพุทธศักราช ๑๐๐ เป็นเพียงเครื่องมือในการแสวงหาเงินมากกว่าที่จะเป็นการอนุเคราะห์พระธรรมพระวินัยให้กับคณะสงฆ์ เพื่อนำไปปฏิบัติตามพุทธบัญญัติ การสวดพระปาฏิโมกข์เป็นพุทธบัญญัติที่พระพุทธเจ้าให้คณะสงฆ์ทำร่วมกันโดยให้ภิกษุรูปหนึ่งเป็นผู้สวด ภิกษุที่เหลือเป็นผู้ฟัง แม้แต่การสวดพระปาฏิโมกข์ของคณะสงฆ์ไทยก็เป็นเช่นนั้น ตามหลักฐานที่ปรากฏสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระองค์ทรงเลื่อมใสพระพุทธศาสนาทรงสร้างอุโบสถและปฏิสังขรณ์พระอุโบสถเพื่อให้พระสงฆ์ได้ทำสังฆกรรมปาฏิโมกข์ ต่อมาสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีพระราชโองการให้สืบคว้าวัดไหนมีการทำอุโบสถสวดพระปาฏิโมกข์เสมอทุกวันอุโบสถ แล้วจึงได้ทรงพระราชอุทิศระจาดพระปาฏิโมกข์ และให้ถวายพระสงฆ์ที่สวดพระปาฏิโมกข์ทุกวันอุโบสถ บางครั้งเงินที่จะถวายพระปาฏิโมกข์ไม่พอ ก็พระราชทานเงินในท้องพระคลังเพิ่มเติมอีก

จนเป็นธรรมเนียมถึงสมัยปัจจุบัน สำหรับการสวดพระปาฏิโมกข์ในยุคปัจจุบันบางวัดนอกจากจะไม่รู้เรื่องแล้วยังมีค่านิยมสวดเร็วจนเป็นที่มาของคำว่า "ปิ่นปาฏิโมกข์" จะเห็นได้ว่า ประวัติและพัฒนาการของการสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนา มีมาต่อเนื่องเป็นลำดับ ในระยะแรกการสวดพระปาฏิโมกข์มีคำตอบแทนจัดอยู่ในรูปแบบการอนุเคราะห์ด้วยธรรมวินัย มาในระยะหลังคำตอบแทนจากการสวดพระปาฏิโมกข์ก็พัฒนามาในรูปแบบของเงิน ในประเทศไทยคำตอบแทนของพระสวดพระปาฏิโมกข์ ที่ปรากฏขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกว่า กระดาษพระปาฏิโมกข์

พิธีกรรมของการสวดพระปาฏิโมกข์ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าได้ประกาศให้ภิกษุทุกรูป ที่อยู่เขตพื้นที่จะต้องเข้าฟังการสวดสาธยายสิกขาบทในเขตสี่มา และจะต้องเข้าร่วมในการฟังพระวินัยโดยพร้อมเพรียงกัน และพระปาฏิโมกข์ยังเป็นแบบอย่างหรือแบบแผนที่พระภิกษุสงฆ์จะต้องปฏิบัติ ในทางพระพุทธศาสนาการสวดพระปาฏิโมกข์ยังเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น บุญกรรม มีการปิดกวาดสถานที่ การปลงอาบัติ การมอบฉันตะ การสวดพระปาฏิโมกข์ในสมัยพุทธกาลเป็นสังฆกรรมอุโบสถที่พระสงฆ์จะต้องทำร่วมกัน ตามความเหมาะสมกับเหตุการณ์ของวันขึ้นหรือแรม ๑๔ หรือ ๑๕ ค่ำ ถ้ามีเหตุการณ์ในวันนั้นปกติ ไม่มีอันตรายเกิดขึ้นต่อสังฆกรรมอุโบสถพระปาฏิโมกข์พระพุทธเจ้าก็ให้สวดพระปาฏิโมกข์โดยพิสดาร โดยการยกเฉพาะนิทานขึ้นแสดงจบแล้วที่เหลือไว้ด้วยสุตบท (ควรฟัง) แล้วตามด้วยการสวดปาฏิโมกข์ทุเทศ ๕ แต่ถ้าในวันนั้นมีอันตรายต่อสังฆกรรมอุโบสถพระปาฏิโมกข์ พระพุทธเจ้าอนุญาตให้สวดพระปาฏิโมกข์ย่อโดยการสวดนิทานจบแล้ว ฟังสวดอุเทศที่เหลือด้วยสุตบท พิธีกรรมการสวดพระปาฏิโมกข์ถ้ามีพระภิกษุ ๔ รูป ให้สวดพระปาฏิโมกข์ได้ เราเรียกสังฆกรรมนี้ว่า ญัตติกรรม คือ กรรมที่ทำให้เพียงตั้งญัตติไม่ต้องสวดอนุสาวนา ถ้ามีพระภิกษุ ๒ หรือ ๓ รูป ให้ประชุมกันบอกความบริสุทธิ์แก่กันและกัน เรียกว่าปารีสัทธอุโบสถ ถ้ามีรูปเดียว ให้ปิดกวาดสถานที่คอยภิกษุอื่น เมื่อไม่เห็นมาให้อธิษฐาน คือ ตั้งใจระลึกว่าวันนี้เป็นวันอุโบสถ ในเขตสี่มาอย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่าพัทธสีมา และ อพัทธสีมา แม้แต่การสวดพระปาฏิโมกข์ในประเทศไทยก็เป็นเช่นนั้น แตกต่างตรงสถานที่ที่ใช้สวดพระปาฏิโมกข์ ซึ่งมีค่านิยมปฏิบัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ มาตรา ๓๑ คือ วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา แล้วสร้างอาคารสำหรับทำสังฆกรรมอุโบสถปาฏิโมกข์ว่า โบสถ์การสวดพระปาฏิโมกข์แบบอุโบสถล้านนาที่เป็นสังฆกรรมหนึ่งของคณะสงฆ์ไทยในภาคเหนือ มีวิธีการสวดปาฏิโมกข์เหมือนสมัยพุทธกาล คือ การสวดโดยพิสดาร และการสวดโดยย่อ แต่มีลักษณะที่พิเศษกว่า คณะสงฆ์จะมีการนัดพบกันที่ วัดใดวัดหนึ่ง ในวันอุโบสถเพื่อรวมกลุ่มกันทำสามัคคีอุโบสถ จะเห็นได้ว่า การสวดพระปาฏิโมกข์ ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย จะเป็นไปตามพุทธบัญญัติ

สุดท้าย ในประเด็นเกี่ยวกับการสวดพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์แบบล้านนาทำให้เห็นว่าการสวดปาฏิโมกข์มีคุณค่าในด้านวิธีการและแนวคิดของการทำสังฆกรรมแบบหัวอุโบสถ ซึ่งสะท้อนให้เห็นความสามัคคีของกลุ่มพระสงฆ์ และการทำสังฆกรรมแบบหัวอุโบสถมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง เรียกว่า องค์ประกอบจากการฟังพระปาฏิโมกข์ให้เกิดความบริสุทธิ์ ๕ อย่าง คือ ๑.ตนรธาน่าถือว่าถูกแม่นยำ (มีผู้เชื่อเชิญ) ๒.ตนแสดงว่าบ่หื้อผิดสักตัวแท้ (ผู้สวดต้องออกเสียงและจำเนื้อหาของบทธรรมได้อย่างถูกต้อง) ๓.จดหัดตบาสกั๋หื้อถูกองค์ดีแท้ (พระภิกษุสงฆ์ในขณะที่นั่งฟังพระสวดปาฏิโมกข์ ต้องนั่งหัดตบาท) ๔.ก็เป็นสิมาแท้ (เขตแดนที่ประกาศพระบรมราชโองการให้เป็นของสงฆ์) ๕.บ่เป็นวรรคเสียแท้ (การทำสังฆกรรมพระปาฏิโมกข์ต้องครบองค์สงฆ์)

๕.๒.ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยในเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย โดยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๕.๒.๑ การศึกษาวิจัยในเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์การสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย โดยมีข้อเสนอแนะสำหรับพระผู้สวดปาฏิโมกข์ได้แล้วหาเถรสมาคมควรพิจารณาสิทธิพิเศษ ดังนี้

ก.สำหรับพระผู้สวดพระปาฏิโมกข์ปฏิบัติศาสนกิจต่อเนื่อง ๕ ปีต้องพิจารณาเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นตรี

ข.สำหรับพระผู้สวดพระปาฏิโมกข์ปฏิบัติศาสนกิจต่อเนื่อง ๕ ปีและจบการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาพระพุทธศาสนาควรพิจารณาให้นิยพัตรพร้อมการแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นโท

ค.สำหรับพระผู้สวดพระปาฏิโมกข์ปฏิบัติศาสนกิจต่อเนื่อง ๘ ปีและจบการศึกษาระดับปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนาควรพิจารณาให้นิยพัตรพร้อมการแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอก

ง.สำหรับพระผู้สวดพระปาฏิโมกข์ปฏิบัติศาสนกิจต่อเนื่อง ๑๐ ปีและจบการศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาพระพุทธศาสนาควรพิจารณาให้นิยพัตรพร้อมการแต่งตั้งเป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอกพิเศษ

๕.๒ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบและเก็บข้อมูลการสวดพระปาฏิโมกข์จากวัดต่าง ๆ

๕.๓ ควรมีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการสวดพระปาฏิโมกข์จากผู้ฟังและผู้สวด

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

คัมภีร์พระปาฏิโมกข์โดยพิสดารและปาฏิโมกข์ย่อ

บุพพกรรม – บุพพกิจ และวิธีเปลี่ยนบุพพกิจตามลำดับเลขเชิงอรรถ

อุโปสะถะกะระณะโต^๑ ปุพเพ นะวะวิธัง ปุพเพกิจจัง กาคัพพัง โหติ ตัณฐานะสัมมชชะ
 ญจะ ตตถะ ปะทีปุชชะถะนัญจะ อาสะนะปะญญะปะนัญจะ ปานิชะปะริโกชะนียุปะญญะปะนัญจะ
 ฉันทะระหานัง ภิกขุณัง ฉันทะระถะณัญจะ เตสสุญจะ อะกะตุโปสะถานัง ปารีสฺฐทียาปี^๒ อาหะ
 ระถะณัญจะ อุตฺตขานัญจะ ภิกขุคะณะนา จะ ภิกขุเนนะ โมวาโท จาติ.

ตตถะ ปริมาณิ จัตตาริ^๓ ภิกขุณัง วัตตัง ชานันเตหิ อารามิเกหิปีภิกขุหิปี^๔ กะตานิ ปะริ
 นิฏฐิตานิ โหนติ.

ฉันทะระถะณะ ปารีสฺฐทีย^๕ อาหะระณานิ ปะนะ อิมิสสัง สีมายัง หัตถะปาสัง วิชะหิต์
 วา นิสินนानัง ภิกขุณัง อะภาวะโต นัตถิ.

อุตฺตขานัง นามะ เอตตะกัง อะตักกันตัง, เอตตะกัง อะวะสสิญฺฐันติ เอวัง อุตฺตอจิกขะนัง;
 อุตฺตนิระ ปะนะ สาสะเน เหมันตะกิมหะวัสสานานัง ะเสนะ ตินิ โหนติ, อะยัง เหมันโตตุ^๖ อัสมิญ
 จะ อุตฺตมहि อัสสุระ อุโปสะถา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสะโต สัมปัตโต เทว อุโปสะถา อะตักกันตา
 ปญฺจะ อุโปสะถาอะวะสสิญฺฐา^๗ อิติ เอวัง สัพเพหิ อายัสมันเตหิ อุตฺตขานัง ชาเรตัพพัง

(รัับพร้อมกันว่า เอวัง ภัณฑะ ผู้แก่กว่าพึงว่า เอวัง อาวุโส)

ภิกขุคะณะนา นามะ อิมัสสัง อุโปสะถักเค อุโปสะถักถายะ^๘ สันนิปะติตา ภิกขุ เอตตะ
 กาคิ ภิกขุณัง คะณะนา, อิมัสสมิปะนะอุโปสะถักเค^๙ จัตตาริ^{๑๐} ภิกขุ สันนิปะติตา โหนติ, อิติ สัพ
 เพหิ อายัสมันเตหิ ภิกขุคะณะนาปี ชาเรตัพพา

(รัับพร้อมกันว่า เอวัง ภัณฑะ ผู้แก่กว่าพึงว่า เอวัง อาวุโส)

ภิกขุเนนะ โมวาโท ปะนะ อิทานิ ตาสัง นัตถิตายะ นัตถิ, อิติ สะกะระโณกาสนัง ปุพเพ
 กิจจานัง กะตัตตา นิกกะระโณกาสนัง ปุพเพกิจจานัง ปะกะติยา ปะรินิฏฐิตัตตา, เอวันตัง นะวะ
 วิธัง ปุพเพกิจจัง ปะรินิฏฐิตัง โหติ.

นิฏฐิตะ จะ ปุพเพกิจเจ สะเจ โส ทิวะโส จาคฺคทะสีปะณณะระสี สามัคคินะมัญญะตะ
 โร ยะถาชฺช อุโปสะโต^{๑๑} ปะณณะระโส^{๑๒} ยะวะติกา จะ ภิกขุ กัมมปะตฺตา สังฆุโปสะถาระหา จัตตา
โร^{๑๓} วา ตะโต วา อะติเรกา ปะกะตัตตา ปาราชิกัง อะนาปันนา สังฆะนะ วา อะนุกขิตตา, เต จะ โข
 หัตถะปาสัง อะวิชะหิต์วา เอกะสีมายัง ฐิตา, เตสสุญจะ วิกาละโกชะนาทิวะเสนะ วัตถุสะภาคาปัตติ
 โย เจ นะ วิชขันติ; เตสสุญจะ หัตถะปาเส หัตถะปาสะโต พะหิกะระณะวะเสนะ วัชเชตัพโพ โกจิ วัช
 ชะนียะปุคคะโล เจ นัตถิ.

เอวันตัง อุโปสเถกะมัมมัง^{๕๕} อิมหิ จะตฺถุหิ ลักขะณหิ สังคะหิตังปิตตะกัลลัง นามะ โหติ กาทุง ยุตตะรูปัง. อุโปสเถกะมัมมัสสะ^{๕๖} ปิตตะกัลลัตตัง วิหิตฺวา อิทานิ กะริยะมาโน อุโปสเถโถ สังเขนะ อะนฺมานะตฺโป.^{๕๖}

(รับพร้อมกันว่า เอวัง กันเต ผู้แก่กว่าฟังว่า เอวัง อาวุโส)

(ต่อจากนี้ท่านผู้แก่กว่าในสงฆ์ ถ้าไม่ได้สวดเอง ฟังกล่าวคำ อัมมเสนา ดังนี้)

บุพพะกะระณะบุพพะกิจจานิ สะมาเปตฺวา อิมัสสะ นิสินนัสสะภิกขุสังฆัสสะ อะนฺมะติ ยา ปาฎิโมกขัง อุททิสิตุง^{๕๗} อัมมเสนัง กะโรมิ.

วิธีเปลี่ยนบุพพกิจตามลำดับเลขเชิงอรรถ

๑. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า **ปะวาระณากะระณะโต**.

๒. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า **อะกะตะปะวาระณานัง ปะวาระณายะปี**.

๓. ถ้ากลางวัน ฟังว่า **ตตตะ ปุริเมสุ จะตฺถุสุ กิจเจสุ ปะทีปะกิจจัง อิทานิสุริยาโลกัสสะ อัตติตายะ นัตถิ, อะปะรานิ ติณิ**.

๔. ถ้ารูปเดียว ฟังว่า **ภิกขุณัง วัตตัง ขานะตา ภิกขุณา** ถ้าหลายรูปไม่มีอารามิกะ ฟังว่าแต่ **ภิกขุหิ** เท่านั้น.

๕. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า **ปะวาระณาอาหะระณานิ**.

๖. ถ้าเป็นฤดูร้อน ฟังว่า **คิมโหตุ** มี ๔ เดือน คือตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๔ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๔ มี ๘ อุโบสถ, ถ้าเป็นฤดูฝน ฟังว่า **วัสสานโหตุ** มี ๔ เดือน คือตั้งแต่ แรม ๑ ค่ำเดือน ๘ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ มี ๗ อุโบสถกับ ๑ ปวารณา, ถ้าเป็นฤดูหนาว ฟังว่า **เหมันโหตุ** มี ๔ เดือน คือตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๔ มี ๘ อุโบสถ.

๗. นี่เป็นฤดูที่ไม่มีอธิกมาส ไม่มีปวารณา และเป็นอุโบสถที่ ๓ ถ้าเป็นอุโบสถที่ ๑ ฟังว่า **เอโก อุโปสเถโถ สัมปัตโต สัตตะ อุโปสเถอาอะวะสิญฺฐา** ถ้าเป็นอุโบสถที่ ๒ คือล่วงแล้ว ๑ ปัจจุบันยังเหลืออยู่อีก ๖ ฟังว่า **เอโก อุโปสเถโถ อะตักกันโต, จะ อุโปสเถอา อะวะสิญฺฐา, ถ้าล่วงแล้ว ๒-๓-๔-๕-๖ อุโบสถ ยังเหลืออยู่ ๕-๔-๓-๒-๑ อุโบสถ ฟังว่า เทว - ตะโย - จัตตาร - ปัญจะ - จะ อุโปสเถอา อะตักกันตา, ปัญจะ - จัตตาร - ตะโย - เทว อุโปสเถอา อะวะสิญฺฐา, หรือเอโก อุโปสเถโถ อะวะสิญฺฐ,**

ถ้าล่วง ๗ อุโบสถ ปัจจุบัน ๑ รวมเป็น ๘ อุโบสถบริบูรณ์ ฟังว่า **สัตตะอุโปสเถอา อะตักกันตา, อัญฺฐะ อุโปสเถอา ปะริปุณฺณา**.

ถ้าฤดูที่มีอธิกมาส ฟังว่า **อะธิกะมาสะวะเสนะ ทะสะ อุโปสเถอา, อิมินาปักเขนะ เอโก อุโปสเถโถ สัมปัตโต, นะวะ อุโปสเถอา อะวะสิญฺฐา**. อุโบสถที่ ๒ - ๓ ถึงที่ ๑๐ ก็ให้เปลี่ยนทำนองเดียวกันกับฤดูที่ไม่มีอธิกมาสต่างกันที่ต้องเดิมคำว่า **อะธิกะมาสะวะเสนะ** เข้าข้างหน้าเสมอ เท่านั้น.

ฤกษ์ที่ไม่มีอธิกมาส แต่มีปวารณา อุโบสถที่ ๑ ให้เปลี่ยนว่า สัตตะ จะอุโปสเถา เอกา จะ ปะวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสเถโธ สัมปัตโตจะ จะ อุโปสเถา เอกา จะ ปะวาระณา อะวะสะสิฏฐา. ถ้าล่วงแล้ว ๕ อุโบสถปัจจุบันเป็นวันปวารณา ยังเหลืออีก ๒ อุโบสถ พึงเปลี่ยนว่า สัตตะ จะอุโปสเถาเอกา จะ ปะวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอกา ปะวาระณา สัมปัตตา, ปัญจะอุโปสเถา อะติกกันตา, เทว อุโปสเถา อะวะสะสิฏฐา. ถ้าเป็นอุโบสถที่สุด คือล่วงแล้ว ๖ อุโบสถ กับปวารณา ๑ ปัจจุบัน ๑ พึงเปลี่ยนว่า สัตตะ จะ อุโปสเถาเอกา จะ ปะวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสเถโธ สัมปัตโต, จะ จะอุโปสเถา เอกา จะ ปะวาระณา อะติกกันตา, สัตตะ จะ อุโปสเถา เอกาจะ ปะวาระณา ประริปูณณา.

ถ้าฤกษ์ที่มีอธิกมาสและปวารณาด้วย อุโบสถที่ ๑ พึงเปลี่ยนว่าอะธิกะมาสะวะสะเนนะ นะวะ จะ อุโปสเถา เอกา จะ ปะวาระณา, อิมินาปักเขนะ เอโก อุโปสเถโธ สัมปัตโต, อัญจะ จะ อุโปสเถา เอกา จะ ปะวาระณาอะวะสะสิฏฐา. อุโบสถต่อไป ก็พึงเปลี่ยนทำนองเดียวกันกับฤกษ์ที่ไม่มีอธิกมาส แต่มีปวารณา ต่างกันแต่เดิมว่า อะธิกะมาสะวะสะเนนะ เข้าข้างหน้าเสมอเท่านั้น.

๘. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ปะวาระณัคเค ปะวาระณัตถายะ.

๙. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ปะวาระณัคเค.

๑๐. นี้ภิกษุ ๔ รูป ถ้า ๕ รูปว่า ปัญจะ ภิกษุ, ๖ : นะ ภิกษุ, ๗ : สัตตะ ภิกษุ, ๘ : อัญจะ ภิกษุ, ๙ : นะวะ ภิกษุ, ๑๐ : ทะสะ ภิกษุ (ต่อจากนี้พึงดูในเชิงอรรถ)

๑๑. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ยะถาขะวะ ปะวาระณา.

๑๒. ถ้าเป็นอุโบสถที่ ๑๔ คำว่า จาคุกทะโส ถ้าเป็นวันปวารณาที่ ๑๔ คำว่า จาคุกทะสี วันปวารณาที่ ๑๕ คำว่า ปันณะระสี.

๑๓. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า สังฆะปะวาระณา ระหา ปัญจะ วา

๑๔. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า เอวันตัง ปะวาระณากัมมัง.

๑๕. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ปะวาระณากัมมัสสะ.

๑๖. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า อิทานิ กะริยะมานา ปะวาระณาสังฆะนะ อะนุมาเนตัพพา.

๑๗. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ปะวาระณา ญัตติง ฐะเปตุง.

อัชฌะสนา (สำหรับพระภิกษุที่ไม่ได้สวดเอง)

ปุพพะกระณะปุพพะกิจจานิ สะมเปตัง อิมัสสะนิสินันตัสสะ อานุมาเนตัพพา ปาฎิโมกข์จัง อุกทิสิตุงอัชฌะสนัง กะโรมิ.

พระปาฏิโมกข์โดยพิสดาร

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (๓ จบ)

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, อชชุปโปสะโก ปันณะระโส^๑, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อุโปสะถัง กะเรยยะ, ปาฏิโมกขัง อุททิสเสยยะ.

กิง สังฆัสสะ ปุพพะกิจจัง, ปาริสุทริง อายัสมันโต อาโรเจชะ, ปาฏิโมกขัง อุททิสสตามิ. ตัง สัพพะเว สันตา สาธุกัง สุโณมะ มะนะสิกะโรมะ. ชัสสะ สียา อาปัตติ, โส อวิกะเรยยะ, อะสันติยา อาปัตติยา คุณ्हี ภาเวตัพพัง. คุณ्हี ภาเวนะ โข ปะนายัสมันเต ปะริสุทธาติ เวทิสสามิ. ยะถา โข ปะนะ ปัจเจกะปุกุสัสสะ เวยยากะระณัง โหติ, เอะวะเมวัง เอะวะรูปายะ ปะริสายะ ยาวะตะติ ยัง อะนุสสาวิตัง โหติ. โข ปะนะ ภิกขุ ยาวะตะติยัง อะนุสสาวิยะมานะ สะระมานโน สันติง อาปัตติง นาวิกะเรยยะ, สัมปะชานะมุสาวาทัสสะ โหติ, สัมปะชานะ มุสาวาทो โข ปะนายัสมันโต อันตะรายิโก ชัมโม วุคโต ภะคะวะตา; ตัสมา สะระมานะนะ ภิกขุณา อาป็นเนนะ วิสุทธาเปกขะนะ สันติ อาปัตติ อวิกะตัพพา. อวิกะตาหิสสะ ผาสุ โหติ. นิตานัง นิภูฐิตัง.

ตัตถิเม จัตตาโร ปาราชิกา ชัมมา อุทเทสัง อากัจฉันติ.

๑. โข ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณัง สิกขาสาชีวะสะมาป็นโน สิกขัง อปปัจจักขาเย ทุพพัลลัง อะนาวิกัถวา เมถุนัง ชัมมัง ปะฐิสเวยยะ อันตะมะโส ติริจฉานะคะตายะปิ, ปาราชิกो โหติ อะสังวาโส.

๒. โข ปะนะ ภิกขุ คามา วา อะรัญญา วา อะทินนัง เถยยะสังขาตัง อาทิสเสยยะ, ยะถารูปะ อะทินนาทานะ ราชานโน โจรัง คะเหตฺวา หะเนยฺยง วา พันเชยฺยง วา ปัพพาเชยฺยง วา “โจโรสิ พาโลสิ มุฬโหสิ เถโนสิติ; ตะถารูปัง ภิกขุ อะทินนัง อาทิสมาโน, อะชัมปิ ปาราชิกो โหติ อะสังวาโส.

๓. โข ปะนะ ภิกขุ สัจจะ มะนุสสะวิกะหัง ชีวิตา โวโรเปยยะ, สัตถะหาระกัง วาสสะ ปะริเยเสยยะ, มะระณะวันณัง วา สังวันณะเย, มะระณายะ วา สะมาทะเปยยะ “อัมโก ปุริสะ กิง ตุยหิมินา ปาปะเกนะ พุชชีเวเตนะ, มะตันเต ชีวิตา เสยโยติ; อิติ จิตตะมะโน จิตตะสังกัปปะ อะเนกะปะริยาเยนะ มะระณะวันณัง วา สังวันณะเย, มะระณายะ วา สะมาทะเปยยะ; อะชัมปิ ปาราชิกो โหติ อะสังวาโส.

๔. โข ปะนะ ภิกขุ อะนะภิกขานัง อุตตะริมะนุสสะชัมมัง อัตตูปะนายิกัง อะละมะริยะญาณะตัสสะนัง สะมุทาจะเรยยะ “อิติ ชานามิ อิติ ปัสสามิติ; ตะโต อะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา อาป็นโน วิสุทธาเปกโข เอวัง ะเทยยะ “อะชา

^๑ ถ้า ๑๔ คำ ฟังว่า จาคูททะโส

นะเมวัง อาวุโส อะวะจัง ‘ชานามิ’ อะปัสสัง ‘ปัสสามิ’ ตุจถัง มุตา วิละปินติ, อัญญัตระ อะธิมานา; อะยัมปิ ปาราชิกโก โหติ อะสังวาโส.

อุททิฏฐา โข อายัสมันโต จัตตารอ ปาราชิกา ชัมมา, เยสัง ภิกขุ อัญญะตะรัง วา อัญญะตะรัง วา อาปัชชิตฺวา นะ ละภะติ ภิกขุหิ สัทธัง สังवासัง, ยะถา ปุเร; ตะถา ปัจฉา; ปาราชิกโก โหติ อะสังวาโส.

ตัดถายัสมันเต ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ปะริสุทเธตถายัสมันโต; ตัสมา ตุณฺหิ, เอวะเมตัง ชาระยามิ. ปาราชิกุทเทโส นิฏฐิตो.

อิม โข ปะนายัสมันโต เตระสะ สังฆาทิเสสา ชัมมา อุทเทสัง อากัจฉันติ.

๑. สันญะเจตะนิกา สุกกะวิสัฏฐิ, อัญญัตระ สุปันนตา สังฆาทิเสโส.

๒. โข ปะนะ ภิกขุ โอตินโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามะนะ สัทธังกาเยสังสัคคัง สะมาปัททชยยะ, หัตถะกาหัง วา เวนิกาหัง วา อัญญะตะรัสสะ วา อัญญะตะรัสสะ วา อังคัสสะ ปะรามะสะนัง, สังฆาทิเสโส.

๓. โข ปะนะ ภิกขุ โอตินโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัง ทฎฐุลลาหิ วาจาหิ โอภาเสยยะ, ยะถาดัง ขูวา ขูวะติง เมถุนุปะสัณฺหิตาหิ; สังฆาทิเสโส.

๔. โข ปะนะ ภิกขุ โอตินโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัสสะ สันติเก อัตตะกามะ ปาโรจะริยาเย วัณณัง ภาเสยยะ “เอตะทักคัง ภะคินิ ปาโรจะริยานัง, ยา มาทิสัง สีละวันตัง กัลลยณะชัมมัง พรัหมะจาริง เอเตนะ ชัมเมนะ ปะริจะเรยยาติ เมถุนุปะสัณฺหิตะนะ, สังฆาทิเสโส.

๕. โข ปะนะ ภิกขุ สันญะริตตัง สะมาปัททชยยะ อิตถิยา วา ปุริสะมะติง ปุริสัสสะ วา อิตถิมะติง ชายัตตะเน วา ชารัตตะเน วา อันตะมะโส ตังฆะณิกายะปี, สังฆาทิเสโส.

๖. สันญญาจิกายะ ปะนะ ภิกขุณา กุฎฺฐิง การะยะมาเนนะ อัสสามิกัง อัตตทเทสัง ปะมาณิกกา การัตถัพพา ; ตัตถิทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส ทะวาทะสะ วิทถฺติโย สุกะตะวิทถฺติยา, ติริยัง สัตตันทะรา. ภิกขุ อะภินะตัพพา วัตถุเทสะนายะ; เตหิ ภิกขุหิ วัตถุง เทเสตัพพัง อะนารัมภัง สะปะริกกะมะนัง. สारัมภะ เจ ภิกขุ วัตถุสฺมิง อะปะริกกะมะเน สันญญาจิกายะ กุฎฺฐิง การะยะ, ภิกขุ วา อะนะภินะยยะ วัตถุเทสะนายะ, ปะมาณัง วา อะตีกกามะยยะ, สังฆาทิเสโส.

๗. มะหัลลสะกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การะยะมาเนนะ สัสสามิกัง อัตตทเทสัง ภิกขุ อะภินะตัพพา วัตถุเทสะนายะ; เตหิ ภิกขุหิ วัตถุง เทเสตัพพัง อะนารัมภัง สะปะริกกะมะนัง. สारัมภะ เจ ภิกขุ วัตถุสฺมิง อะปะริกกะมะเน มะหัลลสะกัม วิหารัง การะยะ, ภิกขุ วา อะนะภินะยยะ วัตถุเทสะนายะ, สังฆาทิเสโส.

๘. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ทุฏโฐ โทโส อปปะตีโต อะมุลละเกนะ ปาราชิกะเนะ ชัมเมนะ อะนุทังเสยยะ “อปปะเวะ นามะ นัง อิมัมหา พรัหมะจะรียา จาเวยัณติ. ตะโต อะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา, อะมุลละกัณฺเฐจะะ ตัง อะธิกะระณัง โหติ, ภิกขุ จะ โทสังปะติฏฐาติ, สังฆาติเสโส.

๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ทุฏโฐ โทโส อปปะตีโต อัญญะภากิยัสสะ อะธิกะระณัสสะ กิณฺณิ เทสัง เลสะมัตตัง อุปาทาเยะ ปาราชิกะเนะ ชัมเมนะ อะนุทังเสยยะ “อปปะเวะ นามะ นัง อิมัมหา พรัหมะจะรียา จาเวยัณติ. ตะโต อะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา, อัญญะภากิยัณฺเฐจะะ ตัง อะธิกะระณัง โหติ, โภจิ เทโส เลสะมัตตัง อุปาทินโนภิกขุ จะ โทสัง ปะติฏฐาติ, สังฆาติเสโส.

๑๐. โย ปะนะ ภิกขุ สะมัคคัสสะ สังฆัสสะ เกทาเยะ ปะรักะเมยยะ เกทนะสังวัตตะนิ กัง วา อะธิกะระณัง สะมาทาเยะ ปัคคัยะ คิณฺณุเสยยะ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ ว่าจะนีโย “มา อายัสมา สะมัคคัสสะ สังฆัสสะ เกทาเยะ ปะรักะเมมิ, เกทนะสังวัตตะนิ กัง วา อะธิกะระณัง สะมาทาเยะ ปัคคัยะ อัญญาติ; สะเมตายัสมา สังฆะเนะ, สะมัคโค หิ สังโฆ สัมโมทะมาโน อะวิวะทะมาโน เอกุทเทโส ผาสุ วิหะระตีติ. เอวัณฺเฐจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถวะะ ปัคคัณฺเฆยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะณฺุณิสัสสะคายะ; ยาวะตะติยัณฺเฐ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะณฺุณิสัสสะชยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ ปะณฺุณิสัสสะชยยะ, สังฆาติเสโส.

๑๑. ตัสเสวะ โย ปะนะ ภิกขุสสะ ภิกขุ โหนติ อะนุวัตตะกา วัคคะวาทะกา, เอโก วา เทว วา ตะโย วา, เต เอวัง ะเทยยุง, “มา อายัสมันโต เอตัง ภิกขุง กิณฺณิ อะวะจตุตตะ ชัมมะวาที เจโส ภิกขุ, วินะยะวาที เจโส ภิกขุ, อัมหากัณฺเฐเจโส ภิกขุ, ฉันทัญจะ รุจิณฺเฐจะ อาทาเยะ โวะหะระติ, ชานาติ โน ภาสะติ, อัมหากัมเปตัง ชะมะตีติ. เต ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ ว่าจะนียา “มา อายัสมันโต เอวัง อะวะจตุตตะ, นะ เจโส ภิกขุ ชัมมะวาที, นะ เจโส ภิกขุ วินะยะวาที, มาอายัสมันตานิปี สังฆะเกโท รุจิตตะ, สะเมตายัสมันตานิ สังฆะเนะ, สะมัคโค หิสังโฆ สัมโมทะมาโน อะวิวะทะมาโน เอกุทเทโส ผาสุ วิหะระตีติ. เอวัณฺเฐจะ เตภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมานา ตะเถวะะ ปัคคัณฺเฆยยุง. เต ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพพา ตัสสะ ปะณฺุณิสัสสะคายะ; ยาวะตะติยัณฺเฐ สะมะนุภาสิยะมานา ตัง ปะณฺุณิสัสสะชยยุง อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะณฺุณิสัสสะชยยุง; สังฆาติเสโส.

๑๒. ภิกขุ ปะเนวะ พุทฺเฐจะชาติโก โหติ, อุทเทสะปะริยาป็นนุสสิกาปะเทสุ ภิกขุหิ สะหะชัมมิ กัง วุจจะมาโน อัตตานัง อะวะจะนียัง กะโรติ “มามัง อายัสมันโต กิณฺณิ อะวะจตุตตะ กัลล ยานัง วา ปาปะกััง วา, อะหัมปายัสมันเตนะ กิณฺณิ วัคขามิ กัลล ยานัง วา ปาปะกััง วา, วิระมะถายัสมันโต มะมะ ว่าจะนายาติ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ ว่าจะนีโย “มา อายัสมา อัตตานัง อะวะจะนียัง อะกาสิ, ว่าจะนียะเมวะ อายัสมา อัตตานัง กะโรตุ, อายัสมาปี ภิกขุ ะเทตุ สะหะชัมเมนะ, ภิกขุปี

อัยย์มันต์ง วัคขันติ สะหะรัมเมนะ, เอวัง สังวัททา หิ ตัสสะ ภาคะวะโตปะริสา, ยะทิทัง อัญญะ มัญญะวะจะเนนะ อัญญะมัญญะวุกฺขฐาปะเนนาติ. เอวัญจะโส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถาะ ปักคัมเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะภูนิสสัคคายะ, ยาวะตะติ ยัญเจ สะมะนุภาสียะมาโนตัง ปะภูนิสสัคชเยยะ. อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะภูนิสสัคชเยยะ, สังฆาทิเสโส.

๑๓.ภิกขุ ปะเนาะ อัญญะคะรัง คามัง วา นิคะมัง วา อุปะนิสสายะ วิหะระติ กุละทุสะโก ปาปะสะมาจาโร, ตัสสะ โข ปาปะกา สะมาจารา ทิสสันติเจวะ สุขันติ จะ, กุลาณี จะ เตะนะ ทุฏฐาณี ทิสสันติ เจวะ สุขันติ จะ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ ะจะนีโย “อัยย์มา โข กุละทุสะโก ปาปะสะมาจาโร, อัยย์มะโต โข ปาปะกา สะมาจารา ทิสสันติ เจวะ สุขันติ จะ. กุลาณี จาย์มะตะตา ทุฏฐาณี ทิสสันติ เจวะ สุขันติ จะ; ปักกะมะตาย์มา อิมัมหา อาวาสา, อะลันเต อีระ วาเสนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน เต ภิกขุ เอวัง ะเทยะ “ฉันทะคามิโน จะ ภิกขุ; โทสะคามิโน จะ ภิกขุ, โมหะคามิโน จะ ภิกขุ, ภายะคามิโน จะ ภิกขุ, ตาทิสีกายะ อาปัตติยา เอกัจจัง ปัพพาเซนติ, เอกัจจันะ ปัพพาเซนติติ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ ะจะนีโย “มา อัยย์มา เอวัง อะวะจะ, นะ จะ ภิกขุ ฉันทะคามิโน, นะ จะ ภิกขุ โทสะคามิโน, นะ จะ ภิกขุ โมหะคามิโน, นะ จะ ภิกขุ ภายะคามิโน, อัยย์มา โข กุละทุสะโก ปาปะสะมาจาโร, อัยย์มะโต โข ปาปะกาสะมาจารา ทิสสันติ เจวะ สุขันติ จะ, กุลาณี จาย์มะตะตา ทุฏฐาณี ทิสสันติ เจวะ สุขันติ จะ, ปักกะมะตาย์มา อิมัมหา อาวาสา, อะลันเต อีระ วาเสนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถาะ ปักคัมเหยยะ, โสภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะภูนิสสัคคายะ ; ยาวะตะติยัญเจ สะมะนุภา สียะมาโน ตัง ปะภูนิสสัคชเยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โนเจ ปะภูนิสสัคชเยยะ, สังฆาทิเสโส.

อุททิฏฐา โข อัยย์มันโต เคะระสะ สังฆาทิเสสา ชัมมา: นะวะะ ปะฐะมาปัตติกา, จัตตาโร ยาวะตะติยะกา; เยสัง ภิกขุ อัญญะคะรัง วา อัญญะคะรัง วา อาปัชชิต์วา ยาวะติหัง ชานัง ปะภูจจาเท ติ; ตาวะติหัง เตะนะ ภิกขุณา อะกามา ปะริวัตถัพพัง, ปะริวัตตะปะริวาเสนะ ภิกขุณา อุตตะริง ฉารัต ตัง ภิกขุมานัตตายะปะภูปัชชิต์ัพพัง, จินณะมานัตโต ภิกขุ, ยัตตะ สียา วีสะติคะโน ภิกขุสังโฆ, ตัตตะโส ภิกขุ อัพเพตัพโพ; เอเคนะปี เจ อุโน วีสะติคะโน ภิกขุสังโฆ, ตัง ภิกขุยังอัพเพยะ, โส จะ ภิกขุ อะนัปปิโต, เต จะ ภิกขุ คารีย์หา : อะยัง ตัตตะ สามีจิ.

ตัตถาย์มันเต ปุจฉามิ : กัจจิตตะ ปะริสุทธา ?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ : กัจจิตตะ ปะริสุทธา ?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ : กัจจิตตะ ปะริสุทธา ?

ปะริสุทเธตถาย์มันโต, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ชาระยามิ. สังฆาทิเสสุทเทโส นิฏฐีโต.

อิม โข ปะนาย์มันโต เทว อะนियะตา ชัมมา อุทเทสัง อากัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามณะ สัทธิง เอโก เอกายะ ระโห ปะฏิจันเน อาสะเน อะล็งกัมมะนิเย นิสัชชัง กัปปะเยยะ; ตะเมนัง สัทธะเยชะวะจะสา อุปาสิกา ทิสัวา ตินณัง ชัมมานัง อัญญะตะเรนะ ะเทยยะ ปาราชิเกนะ วา สังฆาทิเสเสนะ วา ปาจิตติเยนะ วา, นิสัชชัง ภิกขุ ปะฏิชา นะมานโน ตินณัง ชัมมานังอัญญะตะเรนะ การัตัพโพ ปาราชิเกนะ วา สังฆาทิเสเสนะ วา ปาจิตติเยนะ วา; เยนะ วา สา สัทธะเยชะวะจะสา อุปาสิกา ะเทยยะ, เตะนะ โส ภิกขุ การัตัพโพ; อะยัง ชัมโม อะนิยะโต.

๒. นะ เหาะ โย ปะนะ ปะฏิจันนัง อาสะนัง โหติ นาลังกัมมะนิยัง, อะลัญจะ โย โหติ มาตุคามัง ทุกุจลลาหิ วาจาหิ โอภาสิตุง; โย ปะนะ ภิกขุ ตะถารูปะ อาสะเน มาตุคามณะ สัทธิง เอโก เอกายะ ระโห นิสัชชัง กัปปะเยยะ; ตะเมนัง สัทธะเยชะวะจะสา อุปาสิกา ทิสัวา ทวินนัง ชัมมานัง อัญญะตะเรนะ ะเทยยะ สังฆาทิเสเสนะ วา ปาจิตติเยนะ วา, นิสัชชัง ภิกขุ ปะฏิชานะมานโน ทวินนัง ชัมมานัง อัญญะตะเรนะ การัตัพโพ สังฆาทิเสเสนะ วา ปาจิตติเยนะ, เยนะ วา สา สัทธะเยชะวะจะสา อุปาสิกา ะเทยยะ, เตะนะ โส ภิกขุ การัตัพโพ; อะยัมปิ ชัมโม อะนิยะโต.

อุททิสฺสา โย อายัสมันโต เทว อะนิยะตา ชัมมา.

ตัดถายัสมันเต ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ทุคิยัมปิ ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ตะคิยัมปิ ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ปะริสุทเธถถายัสมันโต, ตัสมา ตุณ्हี, เหวะเมตัง ชาระยามิ, อะนิยะตุเทโส นิฏฐิตो.

อิมะ โย ปะนายัสมันโต ดิงสะ นิสัสคคิยา ปาจิตติยา ชัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. นิฏฐิตะจีวะรัสสัง ภิกขุณา อุพกะตัสสัง กะฐิเน, ทะสาหะปะระมัง อะติเรกะจีวะรัง ชาระตัพพัง, ตัง อะตักกามะยะ โต, นิสัสคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒. นิฏฐิตะจีวะรัสสัง ภิกขุณา อุพกะตัสสัง กะฐิเน, เอกะรัตตัมปิ เจ ภิกขุ ติจีวะเรนะ วิปะวะเสยยะ, อัญญัตระ ภิกขุสัมมะติยา, นิสัสคคิยัง ปาจิตติยัง.

๓. นิฏฐิตะจีวะรัสสัง ภิกขุณา อุพกะตัสสัง กะฐิเน, ภิกขุโน ปะเนวะ อะกาละจีวะรัง อุปปัชเชยยะ, อากังขะมาเนนะ ภิกขุณา ปะฏิคคะหัตัพพัง, ปะฏิคคะหัตวา ชิปปะเมวะ การัตัพพัง; โน จัสสะ ปารีปุริ, มาสะปะระมันเตนะ ภิกขุณา ตัง จีวะรัง นิกขิปิตัพพัง อุนัสสะ ปารีปุริยา สะติยา ปัจจาสายะ, ตะโต เจ อุตตะริง นิกขิเปยยะ สะติยาปิ ปัจจาสายะ, นิสัสคคิยัง ปาจิตติยัง.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกาเย ภิกขุณิยา ปุราณะจีวะรัง โชวาเปยยะ วา ะชาเปยยะ วา อาโกฎาเปยยะ วา, นิสัสคคิยัง ปาจิตติยัง.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกาเย ภิกขุณิยา หัตถะโต จีวะรัง ปะฏิคคัณเหายยะ อัญญัตระ ปารีวัฏฏะกา, นิสัสคคิยัง ปาจิตติยัง.

๖. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาตะกัง คะหะปะติง วา คะหะปะตานิง วา จีวะรัง วิญญาเปยยะ อัญญัตระ สะมะยา, นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย: อัจฉินนะจีวะโร วา โหติ ภิกขุ นัฏฐะ จีวะโร วา, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๗. ตัญเจ อัญญาตะโก คะหะปะติ วา คะหะปะตานี วา พะหุหิ จีวะเรหิ อะภิหัญจุมปะ วาเรยยะ, สันตะรุตตะระปะระมันเตนะ ภิกขุณา ตะโต จีวะรัง สาทิคัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง สาทิเยย ยะ, นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง.

๘. ภิกขุ ปะเนวะ อุททิสสะ อัญญาตะกัสสะ คะหะปะติสสะ วา คะหะปะตานียา วา จีวะระเจตาปะนัง อุปักกะฎัง โหติ. “อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ จีวะรัง เจตาเปตฺวา อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะเรนะ อัจฉาเทศสามิตติ, ตัตระ เจ โสภิกขุ ปุพเพ อัปปะวาริโต อุปะสังกะมิตฺวา จีวะเร วิกัปปิง อาปัชเชยยะ “สาธุ วะตะ มัง आयัสมา อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ เอวะรูปัง วา เอวะรูปัง วา จีวะรัง เจตาเปตฺวา อัจฉาเทหิตติ กัลลยามะกัมมะตัง อุปาทายะ, นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง.

๙. ภิกขุ ปะเนวะ อุททิสสะ อุภินนัง อัญญาตะกานัง คะหะปะตีนัง วา คะหะปะตานีนัง วา ปังเจกะจีวะระเจตาปะนา อุปักกะฎา โหนติ “อิมิหิ มะยังปังเจกะจีวะระเจตาปะเนหิ ปังเจกะจี วะรานิ เจตาเปตฺวา อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะเรหิ อัจฉาเทศสามาติ, ตัตระ เจ โส ภิกขุ ปุพเพ อัปปะวาริ โต อุปะสังกะมิตฺวา จีวะเร วิกัปปิง อาปัชเชยยะ “สาธุ วะตะ มัง आयัสมันโตอิมิหิ ปังเจกะจีวะระเจ ตาปะเนหิ เอวะรูปัง วา เอวะรูปัง วา จีวะรัง เจตาเปตฺวา อัจฉาเทถะ อุโภาวะ สันตา เอนนาติ กัลลยามะกัมมะตัง อุปาทายะ, นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๐. ภิกขุ ปะเนวะ อุททิสสะ ราชา วา ราชะโภคโค วา พราหมะโณ วา คะหะปะติโก วา พุเตนะ จีวะระเจตาปะนัง ปะหิเณยยะ “อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ จีวะรัง เจตาเปตฺวา อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะเรนะ อัจฉาเทหิตติ; โส เจ พุโต ตัง ภิกขุ อุปะสังกะมิตฺวา เอวัง วะเทยยะ “อิทัง โข กันเต आयัสมันตัง อุททิสสะ จีวะระเจตาปะนัง อาภะตัง, ปะภูคักันหาตุ आयัสมา จีวะระเจ ตาปะนันติ, เตนะ ภิกขุณา โส พุโต เอวะมัสสะ วะจะนีโย “นะ โข มะยัง อาวุโส จีวะระเจตาปะนัง ปะภูคักันหามะ, จีวะรัญจะ โข มะยัง ปะภูคักันหามะ กาเลนะ กัปปิยันติ; โส เจ พุโต ตัง ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ “อติ ปะนายัสมะโต โกจิ เวยยาวัจจะกะโรติ, จีวะรัตติเกนะ ภิกขะเว ภิกขุณา เวยยาวัจจะ กะโร นิตทิสิตัพโพ อารามิโก วา อุปาสะโก วา “เอโส โข อาวุโส ภิกขุณัง เวยยาวัจจะกะโรติ; โส เจ พุโต ตัง เวยยาวัจจะกะรัง สัญญาเปตฺวา ตัง ภิกขุ อุปะสังกะมิตฺวา เอวัง วะเทยยะ “ยัง โข กันเต आयัสมา เวยยาวัจจะกะรัง นิตทิสิติ, สัญญัตโต โส มะยา; อุปะสังกะมะตุ आयัสมา กาเลนะ จีวะเรนะ ตัง อัจฉาเทศสะตีติ, จีวะรัตติเกนะ ภิกขะเว ภิกขุณา เวยยาวัจจะกะโร อุปะสังกะมิตฺวา ทัวิตติกัตตุง โจอเทตัพโพ สาเรตัพโพ “อติโณเม อาวุโส จีวะเรนาติ; ทัวิตติกัตตุง โจอทะยะมาโน สาระยะมาโน ตัง จีวะรัง อะภินิปปาเทยยะ, อิจเจตัง กุสะตัง; โน เจ อะภินิปปาเทยยะ, จะตุกัตตุง ปญจกัตตุง

ลักข์ตตุประระมัง คุณ์หิฏฺเตนะ อุททิสสะ ฐาตัพพัง; จะตฺกขัตตฺตงฺปญฺจลักข์ตฺตงฺ ลักข์ตตุประระมัง คุณ์หิฏฺ
 โต อุททิสสะ ติฏฺฐะมาโน ตัง จีวะรังอะภินิปปทาทยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ อะภินิปปทาทยะ,
 ตะโต เจ อุตตะรัง วายะมะมาโน ตัง จีวะรัง อะภินิปปทาทยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง; โน เจ อะภินิปป
 ทาทยะ, ยะตัสสะ จีวะระเจตาปะนัง อาภะตัง, ตัตถะ สามัง วา คันตัพพัง, ทฺโต วา ปาเหตัพโพ
 “ยังโข ตุมเห อายัสมันโต ภิกขุ อุททิสสะ จีวะระเจตาปะนัง ปะหิณฺตถะ, นะ ตันตัสสะ ภิกขุโน ภิญ
 จิ อัดถัง อะนุโภติ, ญฺญชฺนตายัสมันโต สะกััง,มาโว สะกััง วินัสสิติ : อะยัง ตัตถะ สามิจิ.

จีวะระวัคโค ปะฐะโม.

๑๑. โย ปะนะ ภิกขุ โกลิยะมิสสะกััง สันถะตัง การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๒. โย ปะนะ ภิกขุ สุทระกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง สันถะตัง การาเปยยะ,
 นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๓. นะวัมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การะยะมานะนะ เทว ภาคา สุทระกาพะกานัง เอพะ
 กะโลมานัง อาทาตัพพา, ตะติยัง โอทาทานัง, จะตฺตถัง โคจะรียานัง; อะนาทา เจ ภิกขุ เทว ภาคา
 สุทระกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง ตะติยัง โอทาทานัง จะตฺตถัง โคจะรียานัง นะวัง สันถะตัง กา
 ราเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๔. นะวัมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การาเปตฺวา จัฬัพสทานิ ชาเรตัพพัง.
 โอเรนะเจ ฉันนัง วัสสานัง ตัง สันถะตัง วิสสัชเชตฺวา วา อะวิสสัชเชตฺวา วา อัญญัง นะวัง สันถะตัง
 การาเปยยะ อัญญุตฺระ ภิกขุสัมมะติยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๕. นิสีหะนะสันถะตัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมานะนะปุราณะสันถะตัสสะ สามันตา สุ
 คะตะวิทฺติ อาทาตัพพา ทุพฺพณะกะระณายะ, อะนาทา เจ ภิกขุ ปุราณะสันถะตัสสะ สามันตา สุ
 คะตะวิทฺติถึง นะวัง นิสีหะนะสันถะตัง การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๖. ภิกขุโน ปะเนวะ อัทธานะมกคะปะฏิป็นนัสสะ เอพะกะโลมานิ อูปัชเชยฺยง,
 อากังขะมานะนะ ภิกขุณา ปะฎิกคะเหตฺพานิ, ปะฎิกคะเหตฺวา ติโยชะนะประระมัง สะหัดธา
 ทาเรตฺพานิ, อะสันเต ทาระเก, ตะโต เจ อุตตะรัง หะเรยยะ อะสันเตปี ทาระเก, นิสสัคคิยัง
 ปาจิตติยัง.

๑๗. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกาเย ภิกขุณิยา เอพะกะโลมานิ โธวาเปยยะวา ระชาเปยยะ
 วา วิชะฎาเปยยะ วา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๘. โย ปะนะ ภิกขุ ชาตะรูปะระชะตัง อุกคัณเหยยะ วา อุกคัณหาเปยยะ วา
 อูปะนิกจิตตัง วา สาทิเยยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๙. โย ปะนะ ภิกขุ นานัปะการะกััง รูปิยะสังโฆหารัง สะมาปัชเชยยะ, นิสสัคคิยัง
 ปาจิตติยัง.

๒๐. โย ปะนะ ภิกขุ นานัปปะการะกัง กะยะวิกะยัง สะมาปัชเชยยะ, นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง.

โกสิยะวัคโค ทุติโย.

๒๑. ทะสาหะปะระมัง อะติเรกะปัตโต ชาเรตัพโพ, ตัง อะตักกามะยะโต, นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๒. โย ปะนะ ภิกขุ อุนะปัญจะพันระเนนะ ปัตเตนะ อัญญัง นะวัง ปัตตัง เจตาเปยยะ, นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง. เตนะ ภิกขุณา โส ปัตโต ภิกขุ ประริสาเย นิสัสักคิยัง; โย จะ ตัสสา ภิกขุ ประริสาเย ปัตตะปะริขันโต, โส จะ ตัสสะ ภิกขุโน ปะทาตัพโพ “อะยันเต ภิกขุ ปัตโต, ยาวะ เก ทะนายะ ชาเรตัพโพติ: อะยัง ตัตถะ สามิฉิ.

๒๓. ยานิ โข ปะนะ ตานิ กิลานานัง ภิกขุณัง ปะภูติสาเยนิยานิ เกสัชชานิ, เสยยะถิหัง; สัปปิ นะวะเนตัง เตลัง มะฐุ ผาณิตัง, ตานิ ปะภูคิคะเหตฺวา สัตตาหะปะระมัง สันนิทการะกัง ประริภุญ ชิตัพพานิ, ตัง อะตักกามะยะโต นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๔. “มาโส เสโส คิมหานั้นติ ภิกขุณา วัสสิกะสาฎิกะจีวะรัง ประริเยสิตัพพัง, “อัททะมาโส เสโส คิมหานั้นติ กัตฺวา นิวาเสตัพพัง; “โอเรนะ เจ มาโส เสโส คิมหานั้นติ วัสสิกะ สาฎิกะจีวะรัง ประริเยเสยยะ. “โอเรณัฏทะมาโส เสโส คิมหานั้นติ กัตฺวา นิวาเสยยะ; นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๕. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สามัง จีวะรัง ทัตฺวา กุปีโต อะนัตตะมะโน อัจฉินทเยยยะ วา อัจฉินทาเปยยะ วา, นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๖. โย ปะนะ ภิกขุ สามัง สุตตัง วิญญาเปตฺวา ตันตะวาเยหิ จีวะรัง วายาเปยยะ, นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๗. ภิกขุง ปะเนวะ อุททิสสะ อัญญาตะโก กะหะปะติ วา กะหะปะตานีวา ตันตะวาเยหิ จีวะรัง วายาเปยยะ, ตัตฺระ เจ โส ภิกขุ ปุพเพ อัมปะวาริโต ตันตะวาเย อุมะสังกะมิตฺวา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชเชยยะ “อิหัง โข อาวุโส จีวะรัง มัง อุททิสสะ วิยะติ, อายะตัญจะ กะโรละ, วิตถะตัญจะ อัมปิตัญจะ สุวัตัญจะ สุปะวายิตัญจะ สุวิเลกขิตัญจะ สุวัตัจฉิตัญจะ กะโรละ; อัมปะวะนามะ มะยัมปิ อายัสมันตานิ กัญจิมัตตัง อะนุปะทัชเชยยามาติ, เอวัญจะ โส ภิกขุ วัตฺวา กัญจิมัตตัง อะนุปะทัชเชยยะ อันตะมะโส ปินทะปาตะมัตตัมปิ, นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๘. ทะสาหะนาคะตัง กัตติกะเตมาตีปนฺณะมัง, ภิกขุโน ปะเนวะ อัจเจกะจีวะรัง อุปปัชเชยยะ, อัจเจกััง มัญญะมานะนะ ภิกขุณา ปะภูคิคะเหตัพพัง ปะภูคิคะเหตฺวา ยาวะจีวะระกาละสะมะยัง นิภขิปิตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริงนิชิเปยยะ, นิสัสักคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๕. อุปะวัสสัง โข ปะนะ กัตติกะปฺณณะมัง, ยานิ โข ปะนะ ตานิ อารัญญะกานิ เสนาสะ
 นานิ สาสังกะสัมมะตานิ สัพพะฎิภะยานิ, ตะถารุเปสุ ภิกขุ เสนาสะเนสุ วิหะรันโต อากังขะมาโน
 คิณณัง จีวะรานัง อัญญะตะรัง จีวะรัง อันตะระมะเร นิกขิเปยยะ, สिया จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิเทวะ
 ปิจจะโย เตะนะ จีวะเรนะ วิปะวะสาชยะ, ฉารัตตะปะระมะนฺเตนะ ภิกขุณา เตะนะ จีวะเรนะ วิปะวะ
 สิตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะรัง วิปะวะเสยยะ อัญญัตฺระ ภิกขุ สัมมะติยา, นิสัสกัถิยัง ปาจิตติยัง.

๓๐. โข ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ตากัง ปะริณะตัง อัตตะโน ปะริณาเมยยะ,
 นิสัสกัถิยัง ปาจิตติยัง.

ปัตตะวัคโค ตะติโย.

อุททิสฺสา โข อายัสมันโต ติงสะ นิสัสกัถิยา ปาจิตติยา ชัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา ?

ทุคฺคัมปิ ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา ?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา ?

ปะริสุทฺเธตถายัสมันโต, ตัสมา ตุณฺหิ, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

นิสัสกัถิยา ปาจิตติยา ชัมมา นิฏฺฐิตา.

อิเม โข ปะนายัสมันโต เทวนะวุติ ปาจิตติยา ชัมมา อุทเทตัง อากัจจันติ.

๑. สัมปะชานะมุสวาเว ปาจิตติยัง.

๒. โอมะสะวาเท ปาจิตติยัง.

๓. ภิกขุเปสุญญะ ปาจิตติยัง.

๔. โข ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมป็นนัง ปะทะโส ชัมมัง วาเจยยะ, ปาจิตติยัง.

๕. โข ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมป็นเนนะ อุตตะริทฺวิรัตตะติรัตตัง สะหะเสยยัง กัปปะยยะ,
 ปาจิตติยัง.

๖. โข ปะนะ ภิกขุ มาตุคามเนนะ สะหะเสยยัง กัปปะยยะ, ปาจิตติยัง.

๗. โข ปะนะ ภิกขุ มาตุคามัสสะ อุตตะริจฺปิญฺจะวาจาหิ ชัมมัง เทเสยยะ อัญญัตฺระ
 วิญญา ปุริสะวิกกะเหนะ, ปาจิตติยัง.

๘. โข ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมป็นนัสสะ อุตตะริมะนุสสะชัมมัง อาโรเจยยะ, ภูตฺตัมมัง
 ปาจิตติยัง.

๙. โข ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ พุฏฺฐลลึง อापิตตัง อะนุปะสัมป็นนัสสะ อาโรเจยยะ,
 อัญญัตฺระ ภิกขุสัมมะติยา, ปาจิตติยัง.

๑๐. โข ปะนะ ภิกขุ ปะฐะเวง จะเณยยะ วา จะณาเปยยะ วา, ปาจิตติยัง.

มุสวาเววัคโค ปะฐะโม.

๑๑. ภูตะคามะปาตัพยะตายะ ปาจิตตियัง.

๑๒. อัญญะวาทะเก วิหะสะเก ปาจิตตियัง.

๑๓. อุชฌาปะนะเก ขิยะนะเก ปาจิตตियัง.

๑๔. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกัง มัญจัง วา ปิฐัง วา ภิสัง วา โภจันัง วา อัสโฆกาเส สันถะริตัง
วา วา สันถะราเปตัง วา ตัง ปักกะมันโต เนวะ อุททะเรยยะ นะ อุททะราเปยยะ อะนาปุจันัง วา
คัจเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๑๕. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกะ วิหาระ เสยยัง สันถะริตัง วา สันถะราเปตัง วา, ตัง ปักกะ
มันโต เนวะ อุททะเรยยะ นะ อุททะราเปยยะ อะนาปุจันัง วา คัจเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๑๖. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกะ วิหาระ ชานัง ปุพพะปะคะตัง ภิกขุง อะนุปะชัชชะ เสยยัง
กัปปะยยะ “ยัสสะ สัมพาโธ ภะวิสสะติ, โส ปักกะมิสสะติติ; เอตะทวะ ปัจจะยัง กะริตังวา อะนัญญัง
, ปาจิตตियัง.

๑๗. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง กุปีโต อะนัตตะมะโน สังฆิกะ วิหารา นิกัทเทยยะ วา
นิกัททาเปยยะ วา, ปาจิตตियัง.

๑๘. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกะ วิหาระ อุปะริ เวหาสะกุกุยา อาหังจะปาทะกัง มัญจัง วา ปิฐัง
วา อะภินิสึเทยยะ วา อะภินิปปะชยะ วา, ปาจิตตियัง.

๑๙. มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การะยะมานะ ยาวะทวาระโกสา อักกะลัญฐะ
ปะนายะ อาโลกะสันธิปะริกัมมายะ ทวัตติงจะทะนัสสะ ปะริยายัง อัมปะหะริเต สุตตะ
อะธิกัฏฐาตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง อัมปะหะริเตปิ สุตตะ อะธิกัฏฐะเหยยะ, ปาจิตตियัง.

๒๐. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัมปาณะกัง อุทะกัง คินัง วา มัตติกัง วา สิญเจยยะ วา สิญจา
เปยยะ วา, ปาจิตตियัง.

ภูตะคามะวัคโค ทุติโย.

๒๑. โย ปะนะ ภิกขุ อะสัมมะโต ภิกขุณีโย โอวะเทยยะ, ปาจิตตियัง.

๒๒. สัมมะโตปิ เจ ภิกขุ อตถังคะเต สุริเย ภิกขุณีโย โอวะเทยยะ, ปาจิตตियัง.

๒๓. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณุปัสสะยัง อุปะสังกะมิตังวา ภิกขุณีโย โอวะเทยยะ, อัญญัตระ
สะมะยา, ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สะมะโย; คิลานา โหติ ภิกขุณี, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๒๔. โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ “อามิสะเหตุ ภิกขุ ภิกขุณีโย โอวะทนต์ติ,
ปาจิตตियัง.

๒๕. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณิยา จิวัระรัง ทะเทยยะ อัญญัตระ ปาริวัฏฐะกา,
ปาจิตตियัง.

๒๖. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณิยา จีวะรัง สัพเพชชะ วา สัพพาเปชชะ วา, ปาจิตตियัง.

๒๗. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณิยา สัทธัง สังวิชชะ เอกัทธานะมัคคัง ปะฏิปัชเชชชะ อันตะมะโส ความันตะรัมปิ อัญญัตระ สะมะยา, ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สะมะโย: สัตถะคะมะนีโย โหติ มัคโค สาสังกะสัมมะโต สัพปะภิกกะโย, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๒๘. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณิยา สัทธัง สังวิชชะ เอกะนาวัง อะภิญญะชชะ อุตระคามินิง วา อะโธคามินิง วา อัญญัตระ ติริยันตะระณายะ, ปาจิตตियัง.

๒๙. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ภิกขุณีปะริปาจิตัง ปินทะปะตัง ญุชชะชชะ อัญญัตระ ปุพเพ คิหิสะมารัมภา, ปาจิตตियัง.

๓๐. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณิยา สัทธัง เอโก เอกายะ ระโห นิสัชชัง กัมเปชชะ, ปาจิตตियัง.
โอวาทะวัคโค ตะติโย.

๓๑. อะคิลานะนะ ภิกขุณา เอโก อาวะสะถะปะณโท ญุชิตัพโพ; ตะโตเจ อุตตะริง ญุชชะชชะ, ปาจิตตियัง.

๓๒. คะณะโกชะเน อัญญัตระ สะมะยา ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สะมะโย : คิลานะสะมะโย จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย อัทธานะคะมะนะสะมะโย นาวาภิญญะนะสะมะโย มะหาสะมะโย สะมะณะกัตตะสะมะโย, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๓๓. ปะรัมปะระโกชะเน อัญญัตระ สะมะยา ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สะมะโย คิลานะสะมะโย จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย; อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๓๔. ภิกขุง ปะเนวะ กุลัง อุปะกะตัง ปุเวหิ วา มันเถหิ วา อะภิหัญจุมปะวาเรชชะ, อากังขะมานะนะ ภิกขุณา ทัวัตติปะตตะปุระ ปะภิกกะหัตถัพพา; ตะโต เจ อุตตะริง ปะภิกกัณเฑชชะ, ปาจิตตियัง. ทัวัตติปะตตะปุระ ปะภิกกะหัตถะวา ตะโต นิหะริตฺวา ภิกขุหิ สัทธัง สังวิชชะชิตัพพัง, อะยัง ตัตถะ สามิจิ.

๓๕. โย ปะนะ ภิกขุ ภูตตาวี ปะวาริโต อะนะติริตตัง ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา ขาทะชชะ วา ญุชชะชชะ วา, ปาจิตตियัง.

๓๖. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ภูตตาวิง ปะวาริตัง อะนะติริตเตนะ ขาทะนีเยนะ วา โภชะนีเยนะ วา อะภิหัญจุมปะวาเรชชะ “หันทะ ภิกขุ ขาทะ วา ญุชชะ วาติ ชานัง อาสาทะนาเปกโข, ภูตตัสสัมมัง ปาจิตตियัง.

๓๗. โย ปะนะ ภิกขุ วิกาละ ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา ขาทะชชะ วา ญุชชะชชะ วา, ปาจิตตियัง.

๓๘. โย ปะนะ ภิกขุ สันนิทการะกัง ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา ขาทะเยชะวา ภูญชะเยชะ
วา, ปาจิตติยัง.

๓๙. ยานิ โข ปะนะ ตานิ ปะณีตะโกชะนานิ, เสยชะถิทัง; สัปปิ นะวะนีตั้ง เตลัง
มะรุ ฬานิตั้ง มังโถ มังสัง จีรัง ทะริ, โย ปะนะ ภิกขุ เอชะรูปานิ ปะณีตะโกชะนานิ อะคิลานิ อัดตะ
โน อัดถายะ วิญญาเปตฺวา ภูญชะเยชะ, ปาจิตติยัง.

๔๐. โย ปะนะ ภิกขุ อะทินนัง มุชะทวารัง อาหารัง อาหะเรยชะ อัญญัตฺระ อุทะกะทันตะ
โปณา, ปาจิตติยัง.

โกชะนะวัคโค จะตุตโถ.

๔๑. โย ปะนะ ภิกขุ อะเจละกัสสะ วา ปะริพพะชะกัสสะ วา ปะริพพะกายะชะวา สะหัตถา
ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา ทะทะเยชะ, ปาจิตติยัง.

๔๒. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุยัง เอวัง ะเทยชะ “เอหาอุโส คามัง วา นิคะมังวา ปินชะยะ ปะวิ
ลิตสะมาติ. ตัสสะ ทาเปตฺวา วา อะทาเปตฺวา วา อุโยชะเยชะ “คัจฉาอุโส, นะ เม ตะยา สัททิง กะถา
วา นิสังฆา วา ฬาสุ โหติ, เอกะกัสสะ เม กะถา วา นิสังฆา วา ฬาสุ โหตีติ, เอตะเทวะ ปัจจะยัง กะริตฺ
วา อะนัญญัง, ปาจิตติยัง.

๔๓. โย ปะนะ ภิกขุ สะโกชะเน กุเล อะนุปะชะชะชะ นิสังฆัง กัปปะเยชะ, ปาจิตติยัง.

๔๔. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัททิง ะโห ปะฏิจันเน อาสะเน นิสังฆัง กัปปะเยชะ,
ปาจิตติยัง.

๔๕. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัททิง เอโก เอกายะ ะโห นิสังฆัง กัปปะเยชะ,
ปาจิตติยัง.

๔๖. โย ปะนะ ภิกขุ นิมันติโต สะกัตโต สะมาโน, สันตัง ภิกขุยัง อะนาปุจฉา ปุเรกัตถัง
วา ปัจฉากัตถัง วา กุเลสุ จาริตถัง อาปัชชะเยชะ อัญญัตฺระ สะมะยา, ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย :
จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๔๗. อะคิลานะนะ ภิกขุณา จาตุมาสะปะจจะชะปะวะระณา สาทิตฺตัพพา อัญญัตฺระ ปุณะปะ
วาระณายะ, อัญญัตฺระ นิจะปะวาระณายะ, ตะโต เจ อุตตะริง สาทิเยชะ, ปาจิตติยัง.

๔๘. โย ปะนะ ภิกขุ อุยุดตัง เสนัง ทัสสะนายะ คัจฉะเยชะ อัญญัตฺระ ตะถารุปะจจะยา,
ปาจิตติยัง.

๔๙. สียา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิเทวะ ปัจจะโย เสนัง คะมะนายะ, ทวีรัตตะติรัตถัง เตะนะ
ภิกขุณา เสนายะ ะสิตฺตัพพัง. ตะโต เจ อุตตะริง ะเสยชะ, ปาจิตติยัง.

๕๐. ทวีรัตตะติรัตถัญเจ ภิกขุ เสนายะ ะสะมาโน อุโยธิกัง วา ะลักคัง วา เสนาพฺยูหัง
วา อะนิกะทัสสะนัง วา คัจฉะเยชะ, ปาจิตติยัง.

อะเจละกะวัคโค ปัญจะ โม.

๕๑. สุรามระยะปานะ ปาจิตตियัง.

๕๒. อังคฺลปิระโตทะเก ปาจิตตियัง.

๕๓. อุทะเก หັสสะธัมเม ปาจิตตियัง.

๕๔. อะนาทะริเย ปาจิตตियัง.

๕๕. โย ปะเน ภิกขุ ภิกขุง ภิงสาเปยยะ, ปาจิตตियัง.

๕๖. โย ปะนะ ภิกขุ อะคิลานโน วิสึวะนาเปกโข โชติง สะมาทะเหยยะ วาสะมาทะหาเปยยะ วา อัญญัฏฺฐระ ตะถารูปะปัจจะยา, ปาจิตตियัง.

๕๗. โย ปะนะ ภิกขุ โอเรณฺฑะมาสัง นะหาเหยยะ อัญญัฏฺฐระ สะมะยา, ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สะมะโย : ทิชฺชาโธ มาโส เสโส คิมหานันฺติ วัสสานัสสะ ปะฐะโม มาโส อิจเจเต อัททะยะเตยยะมาสา อุณหะสะมะโย ปะริพาหะสะมะโย คิลานะสะมะโย กัมมะสะมะโย อัทธานะกะมะนะสะมะโย วาตะวุกฺขิสสะมะโย. อะยังตัตถะ สะมะโย.

๕๘. นะวัมปะนะ ภิกขุณา จีวะระลาเภนะ ตินณัง ทุพฺพณะกะระณานัง อัญญะตะรังฺง ทุพฺพณะกะระณัง อาทาตฺถัพพัง นีสัง วา กัททะมัง วา กัพพะสามัง วา, อะนาทา เจ ภิกขุ ตินณัง ทุพฺพณะกะระณานัง อัญญะตะรังฺง ทุพฺพณะกะระณัง นะวัง จีวะรังฺง ปะริภุญฺเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๕๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ วา ภิกขุณิยา วา สิกกะมานายะ วา สามะเนรฺสสะ วา สามะเนริยา วา สามัง จีวะรังฺง วิกัปปะตฺวา อะปัจจุทธาระกัง ปะริภุญฺเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๐. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ปัตตัง วา จีวะรังฺง วา นิสึทะนัง วา สุกฺขะรังฺง วา กายะพันฺธะนัง วา อะปะนิเชยยะ วา อะปะนิธาเปยยะ วา อันตะมะโส หັสสาเปกโขปิ, ปาจิตตियัง.

สุราปานะวัคโค ฉกฺโข.

๖๑. โย ปะนะ ภิกขุ สัจฺจิจจะ ปาณัง ชีวิตา โวโรเปยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๒. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ปะริภุญฺเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๓. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ยะถาธัมมัง นิหะธาธิกะระนัง ปุณะกัมมาเย อุกโกฏฺเอยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๔. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ชานัง ทุฏฺฐลลึงฺง อาปัตติง ปะภูิจฺฉาเทยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๕. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง อุณะวีสะติวัสสัง ปุคคะลัง อุปะสัมปาเทยยะ, โส จะ ปุคคะโล อะนุปะสัมปันโน, เต จะ ภิกขุ คารัฎฺฐา, อิทัง ตัสมิงฺง ปาจิตตियัง.

๖๖. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง เถยยะสัตเถนะ สัททิงฺง สังวิธาเยเอกัทธานะมັคคัง ปะภูิปิขะยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปิ, ปาจิตตियัง.

๖๗. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามณะ สัทธิง สังวิธายะ เอกัทธานะมัตถัง ปะฏิปัชเชยยะ
อันตะมะโส คามันตะรัมปี, ปาจิตติยัง.

๖๘. โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง ะเทยยะ “ตะถาหัง ะคะวะตา ะหมัง เทสิตัง อาชานามิ;
ยะถา เขเม อันตะรายิกา ะหมมา วุตตา ะคะวะตา, เต ปะฏิเสวะโต นาลัง อันตะรายายาติ, โส ภิกขุ
ภิกขุหิ เอวะมัสสะ ะจะเนโย “มา อาฮัสมา เอวัง ะวะจะ, มา ะคะวันตัง อัภากิจิ; นะ หิ สาธุ ะ
คะวะโต อัภักขานัง, นะ หิ ะคะวา เอวัง ะเทยยะ; ะเนกะปะริยาเยนะ อาวุโส อันตะรายิกา
ะหมมา วุตตา ะคะวะตา ะลัญจะ ปะนะ เต ปะฏิเสวะโต อันตะรายายาติ เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ
วุจจะมาโน ตะเถวะ ปักคัมเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิส
สัคคาเย; ยาวะ ตะติยัญเจ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสัสสะชเยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ
ปะฏินิสัสสะชเยยะ, ปาจิตติยัง.

๖๙. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถาวาทินา ภิกขุณา ะกะฎานุรัมเมนะ ตัง ทิฏฐิง อัปปะฏิ
นิสัสสะฐนะ สัทธิง สัมภุชเยยะ วา สังวะเสยยะ วา สะหะ วา เสยยัง กัปปเยยะ, ปาจิตติยัง.

๗๐. สะมะณฑุเทโสปี เจ เอวัง ะเทยยะ “ตะถาหัง ะคะวะตา ะหมัง เทสิตัง อาชานามิ;
ยะถา เขเม อันตะรายิกา ะหมมา วุตตา ะคะวะตา, เต ปะฏิเสวะโต นาลัง อันตะรายายาติ, โส
สะมะณฑุเทโส ภิกขุหิ เอวะมัสสะ ะจะเนโย “มา อาวุโส สะมะณฑุเทสะ เอวัง ะวะจะ, มา ะคะ
วันตัง อัภากิจิ, นะ หิ สาธุ ะคะวะโต อัภักขานัง, นะ หิ ะคะวา เอวัง ะเทยยะ. ะเนกะปะริ
ยาเยนะ อาวุโส สะมะณฑุเทสะ อันตะรายิกา ะหมมา วุตตา ะคะวะตา, ะลัญจะ ปะนะ เต ปะฏิเส
วะโต อันตะรายายาติ; เอวัญจะ โส สะมะณฑุเทโส ภิกขุหิ วุจจะมาโนตะเถวะ ปักคัมเหยยะ, โส สะ
มะณฑุเทโส ภิกขุหิ เอวะมัสสะ ะจะเนโย “อัชชะตักเค เต อาวุโส สะมะณฑุเทสะ นะ เจวะ โส
ะคะวา สัตถา ะปะทิสิตัพโพ; ยัมปี จัญญู สะมะณฑุเทสะ ละกันติ ภิกขุหิ สัทธิง ทวีรัตตะติรัตตัง
สะหะเสยยัง, สุปปี เต นัตถิ; จะระ ปีเร วินัสสาติ. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถานาสิตัง สะมะณฑุเทสัง
อุปะลาเปยยะ วา อุปัฏฐาเปยยะ วา สัมภุชเยยะ วา สะหะ วา เสยยัง กัปปเยยะ, ปาจิตติยัง.

สัปปาณะวัตโค สัตตะโม.

๗๑. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหิ สะหะรัมมิกัง วุจจะมาโน เอวัง ะเทยยะ ‘นะ ตาวาหัง
อาวุโส เอตัสัมมัง สิกขาปะเท สิกขิสสามิ, ยาวะ นัญญัง ภิกขุงพยัตตัง วินะยะชะรัง ปะริปุจฉามิติ,
ปาจิตติยัง. สิกขะมานะ ภิกขะเว ภิกขุณา อัญญาตัพพัง ปะริปุจฉิตัพพัง ปะริปัญ्हิตัพพัง, ะยัง ตัต
ถะ สามิจิ.

๗๒. โย ปะนะ ภิกขุ ปาฏิโมกเข อุตทิสสะมานะ เอวัง ะเทยยะ “กิมปะนิเมหิ ชุททานุชุต
ทะเกหิ สิกขาปะเทหิ อุตทิฏฐุหิ, ยาวะเทวะ กุกกัจจาเย วิเสายะ วิเลายะ สังวัตตันตติ, สิกขา
ปะทะวิวัณณะนะเก ปาจิตติยัง.

มะตัง วา อัจฉารามะ วา อัจฉาเวสะเถ วา อุกคะเหตฺวา วา อุกคัณหาเปตฺวา วา นิกขิปิตฺตพฺพัง “ยัสสะ
ภะวิสสะติ, โส หาริสสะติติ: อะยัง ตตฺถะ สามิฉิ.

๘๕. โย ปะนะ ภิกขุ สันตัง ภิกขุขง อะนาปุจฺจมา วิกาเล คามัง ปะวิเสชชะ, อัญญุตฺระ ตะถารู
ปา อัจฉายิกา กระณีเย, ปาจิตตียัง.

๘๖. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญิมะยัง วา ทันตะมะยัง วา วิสาณะมะยัง วา สุกฺขิมะรัง การาเปยชะ
, เภทะนะกัง ปาจิตตียัง.

๘๗. นะวัมปะนะ ภิกขุณา มัญจัง วา ปิฐัง วา การะยะมานะนะ อัญญังคุละปาทะกัง
การตฺตพฺพัง สุกะตังคุเลนะ อัญญุตฺระ เภฏฐิมายะ อะฎฺเณนิยา, ตัง อะตีกกามะชะโต เภทะนะกัง
ปาจิตตียัง.

๘๘. โย ปะนะ ภิกขุ มัญจัง วา ปิฐัง วา ตูโลนัทธัง การาเปยชะ, อุททาละนะกัง
ปาจิตตียัง.

๘๙. นิสีทะนัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมานะนะ ปะมานิกัง การตฺตพฺพัง; ตตฺตริทัง
ปะมานัง: ทิมะโส เทว วิทฺถิโย สุกะตะวิทฺถิยา, ติริยัง ทิชฺชาตัง, ทะสา วิทฺถิ, ตัง อะตีกกามะชะ
โต เภทะนะกัง ปาจิตตียัง.

๙๐. กัณฺฑปะฎฺฐิจฺฉาทิง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมานะนะ ปะมานิกา การตฺตพฺพ; ตตฺตริทัง
ปะมานัง: ทิมะโส จะตฺตโส วิทฺถิโย สุกะตะวิทฺถิยา ติริยัง เทว วิทฺถิโย, ตัง อะตีกกามะชะโต
เภทะนะกัง ปาจิตตียัง.

๙๑. วัสสิกะสาฎิกัง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมานะนะ ปะมานิกา การตฺตพฺพ; ตตฺตริทัง ปะ
มานัง: ทิมะโส ละ วิทฺถิโย สุกะตะวิทฺถิยา ติริยัง อัจฉาตะเตยยา, ตัง อะตีกกามะชะโต เภทะนะกัง
ปาจิตตียัง.

๙๒. โย ปะนะ ภิกขุ สุกะตะจีวะร็ปะมานัง จีวะรัง การาเปยชะ อะติเรกัง วา,
เภทะนะกัง ปาจิตตียัง. ตตฺตริทัง สุกะตฺตสะ สุกะตะจีวะร็ปะมานัง : ทิมะโส นะวะ วิทฺถิโย สุกะ
ตะวิทฺถิยา ติริยัง ละ วิทฺถิโย, อิทัง สุกะตฺตสะ สุกะตะจีวะร็ปะมานัง.

ระคะนะวัคโค นะวะโม.

อุททิกฺกุฐา โข อายัสฺมันโต เทวนะวุติ ปาจิตตียา ชัมมา.

ตตฺถายัสฺมันเต ปุจฺจามิ: กัจจิตตะ ปะริสุทฺธา ?

ทุติยัมปิ ปุจฺจามิ: กัจจิตตะ ปะริสุทฺธา ?

ตะติยัมปิ ปุจฺจามิ: กัจจิตตะ ปะริสุทฺธา ?

ปะริสุทฺเธตถายัสฺมันโต, ตัสฺมา ตุณฺหิ, เอวะเมตัง ธาระยามิ. ปาจิตตียา นิฏฺฐิตา.

อิม โข ปะนายัสฺมันโต จตฺตาริ ปาฎิเทสะนียา ชัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา อันตะระมะรัง ปะวิฏฐายะ หัตถะโต ขาทะนี ยัง วา โภชะนียัง วา สะหัตถา ปะฎีกะคะเหต์วา ขาทะยยะ วา ภูญชะยยะ วา, ปะฎีกะเสตัพพัง เตะนะ ภิกขุณา “การีย์หัง อาวุโส รัมมัง อาปัชชิง อะสัปปายัง ปาฎีกะสะนียัง, ตัง ปะฎีกะเสมีติ.

๒. ภิกขุ ปะเนวะ กุเลสุ นิมันติตา ภูญชันติ, ตั้ระ เจ ภิกขุณี โวสาสะมานะรูปา ฐิตา โหติ “อิระ สุปัง เทละ, อิระ โอะทะนัง เทละติ, เตหิ ภิกขุหิสา ภิกขุณี อะปะสาเทตัพพา “อะปะสั๊กกะ ตาวะ ะคะคินิ, ยาวะภิกขุ ภูญชันตีติ: เอกัสะสะปี เจ ภิกขุโน นัปปะฎีกะเสยยะ ตัง ภิกขุณิง อะปะสาเท ตุง “อะปะสั๊กกะตาวะ ะคะคินิ, ยาวะ ภิกขุ ภูญชันตีติ, ปะฎีกะเสตัพพัง เตหิ ภิกขุหิ “การีย์หังอาวุโส รัมมัง อาปัชชิงหะมา อะสัปปายัง ปาฎีกะสะนียัง, ตัง ปะฎีกะเสมาติ.

๓. ยานิ โข ปะนะ ตานิ เสกชะสัมมะตานิ กุลานิ, โย ปะนะ ภิกขุ ตะถารุเปสุ เสกชะสัม มะเตสุ กุเลสุ ปุพเพ อะนิมันติตะ อะคิลาโน ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา สะหัตถา ปะฎีกะคะเหต์วา ขาทะยยะ วา ภูญชะยยะ วา, ปะฎีกะเสตัพพัง เตะนะ ภิกขุณา “การีย์หัง อาวุโส รัมมัง อาปัชชิง อะสัปปายัง ปาฎีกะสะนียัง, ตัง ปะฎีกะเสมีติ.

๔. ยานิ โข ปะนะ ตานิ อารัญญะกานิ เสนาสะนานิ สาสังกะสัมมะตานิ สัปปะฎีกะยานิ, โย ปะนะ ภิกขุ ตะถารุเปสุ เสนาสะเนสุ วิหะรันโต ปุพเพ อับปะฎีกะสังวิทัง ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา อัจฉาราม สะหัตถา ปะฎีกะคะเหต์วา อะคิลาโน ขาทะยยะ วา ภูญชะยยะ วา, ปะฎีกะเสตัพพัง เตะนะ ภิกขุณา “การีย์หังอาวุโส รัมมัง อาปัชชิง อะสัปปายัง ปาฎีกะสะนียัง, ตัง ปะฎีกะเสมีติ.

อุททิสสุวา โข อายัสมันโต จัตตาโร ปาฎีกะสะนียา รัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจจามิ: กัจจิตตะ ปะริสุททา ?

ทุคคัมปิ ปุจจามิ: กัจจิตตะ ปะริสุททา ?

ตะคคัมปิ ปุจจามิ: กัจจิตตะ ปะริสุททา ?

ปะริสุทเทตถายัสมันโต, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ. ปาฎีกะสะนียา นิฏฐิตา.

อิม โข ปะนายัสมันโต (ปัญจะสัตตะติ) เสขิยา รัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. ปะริมันทะลัง นิวาเสตสามีติ สิกขา ะระณียา.

๒. ปะริมันทะลัง ปารุปีสสามีติ สิกขา ะระณียา.

๓. สุปะฎีกันโน อันตะระมะเร ะมิสสามีติ สิกขา ะระณียา.

๔. สุปะฎีกันโน อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ะระณียา.

๕. สุตังวุโต อันตะระมะเร ะมิสสามีติ สิกขา ะระณียา.

๖. สุตังวุโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ะระณียา.

๗. โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร ะมิสสามีติ สิกขา ะระณียา.

๘. โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา ะระณียา.

๙. นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๑๐. นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๑๑. นะ อุชัคฌิกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๑๒.นะ อุชัคฌิกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๑๓.อัปปะสัทโท อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๑๔.อัปปะสัทโท อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๑๕.นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๑๖. นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๑๗.นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๑๘.นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๑๙. นะ สีสัปปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๒๐.นะ สีสัปปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๒๑.นะ ชัมภะกะโต อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๒๒.นะ ชัมภะกะโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๒๓.นะ โอคฺคณฺฐิโต อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๒๔.นะ โอคฺคณฺฐิโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๒๕.นะ อุกกุฎิกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๒๖.นะ ปัลลัตถิกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

ฉัพพีสะติ สารูปปา.

๑. สักกัจจัง ปิณฑะปาตัง ปะภูคคะหะสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๒. ปัตตะสัณฺญี ปิณฑะปาตัง ปะภูคคะหะสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๓. สะมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ปะภูคคะหะสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๔. สะมะตติตักัง ปิณฑะปาตัง ปะภูคคะหะสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๕. สักกัจจัง ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๖. ปัตตะสัณฺญี ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๗. สะปะทานัง ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๘. สะมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๙. นะ ฐุปะโต โอมัททิตฺวา ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.
 ๑๐. นะ ฐุปัง วา พัยญะนัง วา โอะทะเนนะ ปะภูจจาเทสสามิ ภิชโย กัมมะตัง อุปาทายาติ
 สิกขา ภาวะณียา.

๑๑. นะ สุปัง วา โอทะนัง วา อะคิลานัน อัตตะโน อัตถายะ วิญญาเปตฺวา ญญชิสสามิติ
สิกขา ภาวะณียา.

๑๒.นะ อุชฌานะสัจญญิ ปะเรสัง ปัตตัง โอลโลเกสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๓.นาติมะหันทัง กะวะพัง กะริสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๔.ปะริมัตถะลัง อาโลปัง กะริสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๕.นะ อะนาหะญุ กะวะเพ มุจะทวารัง วิวะริสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๖. นะ ญุชชะมาโน สัพพัง หัตถัง มุเข ปักขิปิตสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๗.นะ สะกะวะเพนะ มุเขนะ พยาหะริสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๘.นะ ปินทุกเขปะกัง ญญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๙. นะ กะวะพาวัจเจทะกัง ญญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๒๐.นะ อะวะคัณทะการะกัง ญญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๒๑.นะ หัตถะนิทฐนะกัง ญญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๒๒.นะ สิตถาวะการะกัง ญญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๒๓.นะ ชิวหานิจจาระกัง ญญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๒๔.นะ จะปุจะปุการะกัง ญญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๒๕.นะ สุรฺสุรฺการะกัง ญญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๒๖.นะ หัตถะนิลเลหะกัง ญญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๒๗.นะ ปัตตะนิลเลหะกัง ญญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๒๘.นะ โอฏฐะนิลเลหะกัง ญญชิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๒๙.นะ สามิเสนะ หัตถะเนนะ ปานิยะถาละกัง ปะภูคคะหะสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๓๐. นะ สะสิตถะกัง ปัตตะโรชะนัง อันตะระฆะเร ฉัทเทสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

สะมะติงสะ โภชะนะปะภูสิงฺยุตตา.

๑. นะ ฉัตตะปานิสสะ อะคิลานันสสะ รัมมัง เทสิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๒. นะ ทัณทะปานิสสะ อะคิลานันสสะ รัมมัง เทสิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๓. นะ สัตถะปานิสสะ อะคิลานันสสะ รัมมัง เทสิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๔. นะ อาวุธะปานิสสะ อะคิลานันสสะ รัมมัง เทสิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๕. นะ ปาทุกาฐัพหัสสะ อะคิลานันสสะ รัมมัง เทสิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๖. นะ อุปาหะนารูัพหัสสะ อะคิลานันสสะ รัมมัง เทสิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๗. นะ ยานะคะตัสสะ อะคิลานันสสะ รัมมัง เทสิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา

๘. นะ สะยะนะคะตัสสะ อะคิลานันสสะ รัมมัง เทสิสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๙. นะ ปัลลัตถิกายะ นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลีสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๐. นะ เวฏฐิตะสีตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลีสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๑. นะ โอคุณฐิตะสีตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลีสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๒. นะ ฉะมายัง นิสีหิต์วา อาสะเน นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลีสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๓. นะ นีเจ อาสะเน นิสีหิต์วา อุจเจ อาสะเน นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลีสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๔. นะ ฐิต นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลีสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๕. นะ ปัจจะโต คัจฉันโต ปุระโต คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลีสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๑๖. นะ อุปปะเถนะ คัจฉันโต ปะเถนะ คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลีสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

โสพะสะ รัมมะเทสะนาปะภูสังยุตตา.

๑. นะ ฐิต อะคิลาน อุจจารัง วา ปัสสาวัง วา กะริสสามิติ สิกขา ภาวะณียา.

๒. นะ หะริเต อะคิลาน อุจจารัง วา ปัสสาวัง วา เขฬัง วา กะริสสามิติ สิกขาภาวะณียา.

๓. นะ อุทะเก อะคิลาน อุจจารัง วา ปัสสาวัง วา เขฬัง วา กะริสสามิติ สิกขาภาวะณียา.

ตะโย ปะภินณะกา.

อุททิกฐา โข อายัสมันโต (ปัจจะสัตตะติ) เสขิยา รัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ปะริสุทเธตถายัสมันโต, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ. เสขิยา นิฏฐิตา.

อิม โข ปะนายัสมันโต สัตตาริกะระณะสะมะธา รัมมา อุทเทสังอากัจฉันติ.

อุปปีนุปปีนานัง อะริกะระณานัง สะมะถายะ วุปะสะมาเย สัมมุขาวินะโย ทาตัพโพ, สะติวินะโย ทาตัพโพ, อะมุฬะหวินะโย ทาตัพโพ, ปะภูญญาตะกะระณัง, เยภุยะสิกา, ตัสสะ ปาปิ ยะสิกา, ตินะวัตถาระโกติ.

อุททิกฐา โข อายัสมันโต สัตตาริกะระณะสะมะธา รัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ : กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?

ประวิสุทธิเขตถายัสมันโต, ตัสมา ตุณฺหิ, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

สัตตาทิกะระณะสะมะธา นิญฺฐิตา.

อุทฺทิกุญฺจ โข อายัสมันโต นิทานัง.

อุทฺทิกุญฺจา จัตตารุ ปาราชิกา ชัมมา.

อุทฺทิกุญฺจา เตระสะ สังฆาทิเสสา ชัมมา.

อุทฺทิกุญฺจา เทว อะนิยะตา ชัมมา.

อุทฺทิกุญฺจา คิงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา ชัมมา.

อุทฺทิกุญฺจา เทวนะวุติ ปาจิตติยา ชัมมา.

อุทฺทิกุญฺจา จัตตารุ ปาฎิเทสะนียา ชัมมา.

อุทฺทิกุญฺจา (ปัญจะสัตตะติ) เสขิยา ชัมมา.

อุทฺทิกุญฺจา สัตตาทิกะระณะสะมะธา ชัมมา.

เอตตะกัณตัสสะ กะคะวะโต สุตตาคะตัง สุตตะปะริยาป็นนังอันนัวัฑฒะมาตัง อุทเทสัง
อาคัจฉะติ.

ตัตถะ สัพเพหะวะ สะมัคเคหิ สัมโมทะมานะหิ อะวิวะทะมานะหิ สิกขิตัพพันติ.

ภิกขุปาฎิโมกข์ นิญฺฐิตัง.

วิธีการสวดพระปาฎิโมกข์ย่อ

การสวดปาฎิโมกข์นั้นจักเป็นอุโบสถกรรม คือ การทำกิจกรรมในการทำอุโบสถของ
ภิกษุเหล่านั้น จึงทรงบัญญัติตามที่ทรงพระดำรินั้น และทรงแสดงวิธีสวดปาฎิโมกข์ เริ่มต้นแต่บุรพ
กิจการสวดปาฎิโมกข์มี ๕ วิธี ดังนี้

๑. ภิกษุสวดนิทานจบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสุตบพ

๒. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ จบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสุตบพ

๓. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ สวดสังฆาทิเสส ๑๓ จบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือ
ด้วยสุตบพ

๔. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ สวดสังฆาทิเสส ๑๓ สวดอนิยต ๒

จบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสุตบพ

๕. ภิกษุสวด โดยพิสดารหมด

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีอันตราย ภิกษุไม่ฟังสวดปาฎิโมกข์ย่อรูปใดสวดต้อง
อาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลายเมื่อมีอันตรายเราอนุญาตให้ยกปาฎิโมกข์ ขึ้นแสดงโดยย่อ”อันตรายใน
เรื่องเหล่านี้คือ

๑. พระราชาเสด็จมา

๒. โจรมาปล้น

๓.ไฟไหม้	๔.น้ำหลากมา
๕.คนมามาก	๖.ผีเข้าภิกษุ
๗.สัตว์ร้ายเข้ามา	๘.งูร้ายเลื้อยเข้ามา
๙.ภิกษุจะถึงแก่ชีวิต๑	๑๐.มีอันตรายแก่พรหมจรรย์

ตัวอย่างการสวดปาฏิโมกข์ย่อ

ที่ตรัสว่า “ภิกษุสวดนิทานจบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสุตบท” โดยเริ่มด้วยการสวดบุพพกิจบุพพกรรม คือเริ่มตั้งแต่

อุโปสะกะกะระณะโต ปุพเพ นะวะวิชัง ปุพพะกิจัง กาคัพพัง โหติ.....สวดไปเรื่อย ๆ จนถึง.....อะนุมาเนตฺพโพ.

-ต่อไปจึงสวดนิทานุสเทส ดังนี้

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ , อัชชูปุสะโถ ปันณะระโส ยะที สังฆัสสะ.....สวดไปเรื่อย ๆ จนถึง.....ผาสุ โหติ. - จากนี้จึงสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสุตบท ดังนี้

อุททิกฺขัง โข อายัสมันโต นิตานัง.

ตัดถายัสมันเต ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ประิสฺสุทธา ?

ทุคฺคิยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ประิสฺสุทธา ?

ตะคฺคิยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ประิสฺสุทธา ?

ประิสฺสุทเธตถายัสมันโต, ตัสมา ตุณฺหิ, เอวะเมตัง ฆาระยามิ.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ จิตฺตาโร ปาราชิกา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ เตระสะ สังฆาทิสฺเสสา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ เทว อะนียะตา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ ดิงสะ นิสตักคิยา ปาจิตติยา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ เทวนะวุติ ปาจิตติยา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ จิตฺตาโร ปาฏิเทสะนียา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ ปิณฺณะสตัดฺดะติ เสขิยา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ สัตตาริกะระณะสะมะธา รัมมา.

เอตตะกัณตัสสะ ณะกะวะโต สุตตะกะตัง สุตตะปะริยาปันนังอันวัฑฒะมาตัง อุทเทสยัง อากัจจะติ.

ตัดถะ สัพเพหะวะ สะมัคเคหิ สัมโมทะมานะหิ อะวิวะทะมานะหิสิกขิตฺตัพพันฺติ.

ภิกขุปาติโมกข์ นิจฺฉิตฺตัง. (กล่าว ปะนายัสมันเตหิ โนบุพพลิกขาไซ์ อายัสมันเตหิ)

พิธีกรรมแสดงอาบัติ

แสดงอาบัติ

ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติในวันอุโบสถ เธอได้มีความปริวิตกในขณะนั้นว่าพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุมิอาบัติติดตัว ไม่พึงทำอุโบสถ ดังนี้ ก็เราเป็นผู้ต้องอาบัติแล้ว จะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ จึงบอกเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลายภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคพระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า คุณก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในศาสนานี้ต้องอาบัติในวันอุโบสถ ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโห่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า

(พระที่พรรษาอ่อนกว่า) : สัพพา ตา อาปัตติโย อาโรเจมิ (ว่า ๑ ครั้ง) สัพพา คะรุละหุกา อาปัตติโย อาโรเจมิ (ว่า ๑ ครั้ง) อะหัง ภัณฑะ สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย อาปัตติโย อาปัชชิงตา คุมหะ มุเล ปะฎิเทเสมิ

(พระที่พรรษาแก่กว่ารับว่า) : ปัสสะเส อาวุโส ตา อาปัตติโย

(พระที่พรรษาอ่อนกว่า) : อุกาสะ อามะ ภัณฑะ ปัสสามิ

(พระที่พรรษาแก่กว่ารับว่า) : อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ

(พระที่พรรษาอ่อนกว่า) : สาธุ สุญฺจ ภัณฑะ สังวะริสสามิ

ทุดิขัมปิ สาธุ สุญฺจ ภัณฑะ สังวะริสสามิ

ตะติขัมปิ สาธุ สุญฺจ ภัณฑะ สังวะริสสามิ

นะ ปุเนวัง กะริสสาม

นะ ปุเนวัง ภาสิสสามิ

นะ ปุเนวัง จินตะยิสสามิ

(พระที่พรรษาแก่กว่าว่า) : สัพพา ตา อาปัตติโย อาโรเจมิ (กล่าว ๑ ครั้ง) สัพพา คะรุละหุกา อาปัตติโย อาโรเจมิ (กล่าว ๑ ครั้ง) อะหัง อาวุโส สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย อาปัตติโย อาปัชชิงตา คุมหะ มุเล ปะฎิเทเสมิ

(พระที่พรรษาอ่อนกว่ารับว่า) : อุกาสะ ปัสสะละ ภัณฑะ ตา อาปัตติโย

(พระที่พรรษาแก่กว่าว่า) : อามะ อาวุโส ปัสสามิ

(พระที่พรรษาอ่อนกว่ารับว่า) : อายะติง ภัณฑะ สังวะเรยยาละ

(พระที่พรรษาแก่กว่าว่า) : สาธุ สุญฺจ อาวุโส สังวะริสสามิ

ทุดิขัมปิ สาธุ สุญฺจ อาวุโส สังวะริสสามิ

ตะติขัมปิ สาธุ สุญฺจ อาวุโส สังวะริสสามิ

นะ ปุเนวัง กะริสสามิ

นะ ปุเนวัง ภาติสสามิ

นะ ปุเนวัง จินตะยิสสามิ

วิธีมอบปาริสุทธิ และ วิธีมอบฉันทะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงมอบปาริสุทธิ อย่างนี้

ภิกษุผู้อาพาธพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่งห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคอง
อัญชติ แล้วกล่าวคำมอบปาริสุทธิอย่างนี้ว่า

" ปาริสุทธิง ทัมมิ, ปาริสุทธิง เม หาระ, ปาริสุทธิง เม อาโรเจहि."

" ข้าพเจ้าขอมอบปาริสุทธิ ขอท่านจงนำปาริสุทธิของข้าพเจ้าไป ขอท่านจงบอกปาริ
สุทธิของข้าพเจ้า "

ภิกษุรับด้วยกายรับด้วยวาจา รับด้วยทั้งกายและวาจา ก็ได้เป็นอันภิกษุอาพาธมอบปาริ
สุทธิแล้ว ไม่รับด้วยกาย ไม่รับด้วยวาจา ไม่รับด้วยทั้งกายและวาจา ไม่เป็นอันภิกษุอาพาธมอบ
ปาริสุทธิ.

ถ้าได้ภิกษุเช่นนั้นอย่างนี้นั้นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ภิกษุทั้งหลายพึงใช้เตียงหรือตั้งห้ามภิกษุ
อาพาธนั้นมาในท่ามกลางสงฆ์แล้วทำอุโบสถ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกภิกษุผู้พยาบาล ใช้คิดอย่างนี้ว่า ถ้าพวกเราจักย้ายภิกษุอาพาธ
อาพาธจักกำเริบหนักหรือมิฉะนั้นก็จักถึงมรณภาพดังนี้ ไม่พึงย้ายภิกษุอาพาธสงฆ์พึงไปทำอุโบสถ
ในสำนักภิกษุอาพาธนั้นแต่สงฆ์เป็นวรรคไม่พึงทำอุโบสถเลย ถ้าขึ้นทำ ต้องอาบัติทุกกฏ

วิธีมอบฉันทะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงมอบฉันทะอย่างนี้ ภิกษุอาพาธพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่งห่ม
ผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชติ แล้วกล่าวคำมอบฉันทะอย่างนี้ว่า

"ฉันทัง ทัมมิ, ฉันทัง เม หาระ, ฉันทัง เม อาโรเจहि."

"ข้าพเจ้ามอบฉันทะ ขอท่านจงนำฉันทะของข้าพเจ้าไปขอท่านจงบอก ฉันทะของ
ข้าพเจ้า".

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในวันอุโบสถ เราอนุญาตให้ภิกษุผู้มอบปาริสุทธิ มอบฉันทะด้วย
เพื่อสงฆ์จะมีกรณีกิจ.

ตัวอย่างคำที่ภิกษุผู้นำฉันทะและปาริสุทธิของภิกษุอาพาธบอกแก่สงฆ์

"อาสะ โภ กันเต ภิกขุ คีลาโน มัยหัง ฉันทัญจะ ปาริสุทธิญจะอะทาสิ, ตัสสะ ฉันทโต จะ
ปาริสุทธิ จะ มะยา อาหะฎา, สาธุ กันเต สังโฆธาเรตุ."

"ท่านเจ้าข้า อาสโภภิกษุอาพาธ ได้มอบฉันทะและปารีสุทธิแก่ผมผมนำฉันทะและปารีสุทธิ ของเธอมาแล้ว ขอสงฆ์จงทราบ."

การทำปารีสุทธิอุโบสถ มีองค์ ๓

ถ้าภิกษุมีอยู่ ๓ รูป เมื่อกระทำบุพพกรรม ๔ อย่าง เป็นต้นแล้วก็ให้สวดบัญญัติและแสดงปารีสุทธิอุโบสถ

สุนนตุ เม อายสมนุตตา, อชชูปสโต ปนฺนโรโส (จาคุทฺทโส), ยทายสมนุตตานํ ปตฺตกคฺคํ, มยํ อญฺญมญฺญํ ปารีสุทธิอุโปสถํ กรเหยยาม.

พระเถระ : ปريسฺุทธิ อหํ อาวุโส ปريسฺุทธิติ มํ ชาเรถ. (ว่า ๓ คน)

พระนวกะ : สาธุ สาธุ สาธุ.

พระนวกะ : ปريسฺุทธิ อหํ อาวุโส ปريسฺุทธิติ มํ ชาเรถ. (ว่า ๓ คน)

พระเถระ : สาธุ สาธุ สาธุ.

๑) การทำปารีสุทธิอุโบสถ มีองค์ ๒

ถ้าภิกษุมีอยู่ ๒ รูป เมื่อกระทำบุพพกรรม ๔ อย่าง เป็นต้นแล้ว ก็แสดงปารีสุทธิอุโบสถได้เลย โดยไม่ต้องสวดบัตติ

พระเถระ : ปريسฺุทธิ อหํ อาวุโส ปريسฺุทธิติ มํ ชาเรหิ. (ว่า ๓ คน)

พระนวกะ : สาธุ สาธุ สาธุ.

พระนวกะ : ปريسฺุทธิ อหํ ภนฺเต ปريسฺุทธิติ. (ว่า ๓ คน)

พระเถระ : สาธุ สาธุ สาธุ.

การทำปารีสุทธิอุโบสถ มีองค์ ๑

ถ้าภิกษุมีรูปเดียวเมื่อทำบุพพกรรม ๔ อย่างมีการสวดเป็นต้นแล้วระลึกถึงบุพพกิจมีอุตุปกขแล้วให้ค้อยอยู่เมื่อมีภิกษุสภาคบคดลมาพร้อมกันแล้วก็ให้ทำอุโบสถถ้าไม่มาก็ให้กระทำอธิษฐานอุโบสถองค์เดียว

อธิษฐานว่า : อชฺช เม อุโปสโต (จาคุทฺทโส) คธิญฺฐามิ.

หมายเหตุ อชฺช เมอุโปสโต. (ปาฬิ)

อชฺช อุโปสโต ปนฺนโรโส. (อญฺฐกถา)

อชฺช เม อุโปสโต ปนฺนโรโส อธิษฺฐามิ. (กงฺขาวิตรณํอญฺฐกถา)

คำขอมาโทษ

พิธีขมาหลายคน

ผู้ขอ: เถเร ปะมาเทนะ ทวารัตตะเยนะ กะตัง, สัพพัง อะปะราธังขะมะตุ โน กันเต.

(๓ หน)

ผู้รับ : อะหัง ขะมามิ ตุมเหหิปี เม ขะมิตัพพัง.

ผู้ขอ : ขะมามะ กันเต.

พิธีขมาคนเดียว

ผู้ขอ : เถเร ปะมาเทนะ ทวารัตตะเยนะ กะตัง, สัพพัง อะปะราธังขะมะละ เม กันเต.

(๓ หน)

ผู้รับ : อะหัง ขะมามิ ตะยาปี เม ขะมิตัพพัง.

ผู้ขอ : ขะมามิ กันเต.

คำตอบรับผู้มาขอขมา

“ยะโต จะ โข ตะวัง อาวุโส อัจจะยัง อัจจะยะโต ทิสฺวา ยะถาธัมมัง ปะฎิกะโรติ ตันเต มะยัง ปะฎิกัณ्हามะ วุทธิ เหา อาวุโส อะริยัสสะ วินะเย โย อัจจะยัง อัจจะยะโต ทิสฺวา ยะถาธัมมัง ปะฎิกะโรติ อายะติง สังวะรัง อาปัชเชติ.”

การนับจำนวนภิกษุ และ

การนับจำนวนพระภิกษุที่เข้าร่วมประชุมให้ทำการเปลี่ยนตามจำนวนที่ทำการนับได้ วิธีการบอกจำนวนที่ทำการนับได้ วิธีการบอกจำนวนภิกษุนี้ซึ่งถือว่าเป็นบุพกิจอย่างหนึ่งเมื่อนับจำนวนของพระภิกษุในที่ประชุมนั้นแล้วก็ให้บอกเป็นภาษาบาลี ซึ่งการนับจำนวนพระภิกษุมีแบบวิธีการนับทางภาษาบาลี ซึ่งการนับจำนวนพระภิกษุมีแบบวิธีการนับทางภาษาบาลีเรียกว่าจำนวนนับสังขยา วิธีการนับมีวิธีต่าง ๆ ถ้าภิกษุจำนวน ๔ - ๕๘ รูป ให้นำคำบาลีในช่วงต่อไปนี้มาเติมข้างหน้า “ภิกษุ สนนิปิตตา โทหนฺติ” ตัวอย่างเช่นมีพระภิกษุ ๓๗ รูป จะสวดว่า สตฺตตฺตตฺตติ ภิกษุ สนนิปิตตา โทหนฺติ

๕ เอก	๕๕ สัพฺพังคะตภาฬิสะ	๘๑ เอกกัณฺธิติ
๒๐ ทฺติ	๕๖ อัญฺจัตตจลฬิสะ	๘๒ ทฺรทฺทิตตะติ
๓๐ เอกาทะสะ	๕๗ เอกังคะตคฬฬิสะ	๘๓ ทฺรทฺทิตตะติ
๔๒ ทฺระสะ	๕๘ จัตตคฬฬิสะ	๘๔ จะตุทฺทิตฺติ
๕๓ ปณะสะ	๕๙ เอกคฺคณฺฑิตฺตฺตฺตฺต	๘๕ ทฺรทฺทิตตะติ
๖๔ ทตะสะ	๕๑ ทวีคฺคณฺฑิตฺต	๘๖ อัญฺจัตตจลฬิตตะติ
๗๕ สัพฺพณะระสะ	๕๒ เอกคฺคณฺฑิตฺต	๘๗ สัพฺพคฺคณฺฑิตฺติ
๘๖ อัญฺจณะสะ	๕๓ จมฺภคฺคณฺฑิตฺต	๘๘ อัญฺจัตตจลฬิตฺติ

๑๗ สัตตะระระสะ	๕๓ เตปัญญาสะ	๘๕ เภชนะนะวุติ
๑๘ อัญญะระระสะ	๕๔ จะตปัญญาสะ	๘๖ นะวุติ
๑๙ เภชนะวีสะติ	๕๕ ปัญจะปัญญาสะ	๘๗ เภชนะนะวุติ
๒๐ วีสะติ	๕๖ ณะปัญญาสะ	๘๘ เท้านะวุติ
๒๑ เภชนะวีสะติ	๕๗ สัตตะปัญญาสะ	๘๙ เตนะวุติ
๒๒ พาวีสะติ	๕๘ อัญญะปัญญาสะ	๙๐ จะตนะวุติ
๒๓ เตวีสะติ	๕๙ เภชนะสัจฉี	๙๑ ปัญจะนะวุติ
๒๔ จะตวีสะติ	๖๐ สัจฉี	๙๒ ณะนะวุติ
๒๕ ปัญจะวีสะติ	๖๑ เภชนะสัจฉี	๙๓ สัตตะนะวุติ
๒๖ นัพพีสะติ	๖๒ ทวีสัจฉี	๙๔ อัญญะนะวุติ
๒๗ สัตตะวีสะติ	๖๓ เตสัจฉี	๙๕ เภชนะภิกขุสत्
๒๘ อัญญะวีสะติ	๖๔ จะตสัจฉี	๙๖ นวุติ
๒๙ เภชนะตังสะ	๖๕ ปัญจะสัจฉี	๑๐๐ สत्
๓๐ สะมะตังสะ	๖๖ ณะสัจฉี	๑,๐๐๐ สหสฺสํ
๓๑ เอกัตตังสะ	๖๗ สัตตะสัจฉี	๑๐,๐๐๐ ทสสทสฺสํ
๓๒ ทวัตตังสะ	๖๘ อัญญะสัจฉี	๑๐๐,๐๐๐ สตสทสฺสํ,ลกขั
๓๓ เตตตังสะ	๖๙ เภชนะสัตตะติ	๑,๐๐๐,๐๐๐ ทสสทสทสฺสํ
๓๔ จะตตตังสะ	๗๐ สัตตะติ	๑๐,๐๐๐,๐๐๐ โกฏิ
๓๕ ปัญจัตตังสะ	๗๑ เภชนะสัตตะติ	
๓๖ นัตตังสะ	๗๒ ทวีสัตตะติ	

คำสวดทำยภิกขุปาฏิโมกข์

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมุทฺทสฺส. ๑ ป ๑ (ว่า ๓ หน)

สจฺจกิริยาคถา

นตฺถิ เม สรณํ อณฺเฏ พุทฺโธ เม สรณํ วรํ เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เม โหตุ สพฺพทา.
 นตฺถิ เม สรณํ อณฺเฏ ฐมฺโม เม สรณํ วรํ เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เม โหตุ สพฺพทา. นตฺถิ เม สรณํ
 อณฺเฏ สงฺโฆ เม สรณํ วรํ เอเตน สจฺจวชฺเชน โสตฺถิ เม โหตุ สพฺพทา.

สีลุตฺตสฺสปาโฐ

อุโปสถาวสานे สขมายิตพุโพ ภาสิตมิท เตन ภควตา ชานตา ปัสสตา อรหตา สม
 มาสมพุทฺเชน, "สมปฺนฺสึลา ภิกฺขเว วิหฺรต สมปฺนฺ ปาฎิโมกฺขา, ปาฎิโมกฺขสัวรํสูตา วิหฺรต
 อจารโคจร สมปฺนฺนา, อณฺมตฺเตสุ วชเชสุ ภยทสฺสาวิ ลิกฺขถ ลิกฺขาปเทสุติ ตสมฺมาติหฺมเหหิ
 ลิกฺขิตพุพฺ, สมปฺนฺสึลา วิหฺริสฺสาม สมปฺนฺปาฎิโมกฺขา, ปาฎิโมกฺขสัวรํสูตา วิหฺริสฺสาม อจาร
 โคจรสมปฺนฺนา, อณฺมตฺเตสุ วชเชสุ ภยทสฺสาวิ สฺมาทาย ลิกฺขิสฺสาม ลิกฺขาปเทสุติ เอวณฺหิ โน
 ลิกฺขิตพุพฺ.

ตายนคาถา

ฉินฺท โสถํ ปฺรภกมฺม กามे ปนฺท พุราหฺมณ นปฺปหาย มฺนิ กามे, เนกตฺตมฺปชฺชติ
 กริยา เจ กริยาเถนํ, ทพฺหเมนํ ปฺรภกเม ลิตฺโต หิ ปฺริพฺพาไซ, ภฺยโย อากิเร รัช อกตํ ทุกฺกํ เสโย
 ปจฺฉา ตปฺปติ ทุกฺกํ กตฺถจ สุกตํ เสโย, ยํ กตฺวา นานฺตปฺปติ กุโส ยถา ทุคฺคหิตฺ, หตฺตเมวา
 นุกนฺตติ สามณฺญํ ทุปฺปรัมภฺฐํ, นิรยาเยปฺกทฺตติ ยงฺกิลฺลิจิ ลิตฺถํ กมฺมํ, สงฺกิลฺลิสฺสญฺจ ยํ วัตํ สงฺกสฺสรํ
 พุหฺมจริยํ น ตํ โหติ มหฺปฺผลนฺติ.

จากนั้นพระเถระผู้เป็นประธานจะนำเจริญพระพุทธมนต์ตามแต่ทางวัดจะกำหนด แต่
 โดยมาก วัดใหญ่ๆ ที่มีวัตรปฏิบัติเป็นแบบแผน นิยมสวดบทสวดมนต์หลังปาฏิโมกข์ ดังนี้

- ๑) กรณียเมตตสูตร
- ๒) จันทรปริตร
- ๓) พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ
- ๔) วันทา (วันทาบทใหญ่)
- ๕) กรวดน้ำ (อิมินา)
- ๖) จากนั้นพระเถระผู้เป็นประธาน ให้โอวาท

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง. ศึกษาวิเคราะห์การสวดพระปาฏิโมกข์ในพระพุทธศาสนาของคณะสงฆ์ไทย
- การสวดพระปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์แบบล้านนา

ชื่อ ..... ฉายา ..... อายุ ..... ปี
พรรษา ..... ตำแหน่ง..... วัด..... ตำบล.....
อำเภอ..... จังหวัด.....

สัมภาษณ์วันที่ ..... เดือน..... พ.ศ.....

ข้อมูลให้สัมภาษณ์

- ๑.ขอทราบลำดับพิธีการสวดพระปาฏิโมกข์แบบล้านนามีความเป็นมาอย่างไร ?
- ๒.ขอทราบเรื่องของพระสงฆ์ในล้านนาก่อนจะลงอุโบสถมีการทำกันอย่างไร ?
- ๓.ขอทราบการลงอุโบสถปาฏิโมกข์ของล้านนาแบบหัวอุโบสถ (สมัยโบราณ) มีคุณค่าอย่างไร ?

ภาคผนวก ค

ประวัติผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้สัมภาษณ์

๑. พระครูอาทรธมฺโปชติ ฉายา โชติวโร อายุ ๕๖ ปี พรรษา ๒๘ วัด หนองบัวเมืองนิพนพาน ตำบล แม่แตง อำเภอ แม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้สวดพระปาฏิโมกข์ประจำวัดหนองบัวเมืองนิพนพาน

๒. พระมหาเจริญชัย ฉายา กลุยานวตฺโน อายุ ๘๐ ปี พรรษา ๒๑ วัด ร้าเปิง (ตโปทาราม) ตำบล สุเทพ อำเภอ เมือง จังหวัดเชียงใหม่ ผู้สวดพระปาฏิโมกข์ประจำวัดร้าเปิง (ตโปทาราม)

๓. พระสุรศักดิ์ ฉายา สุรสกฺโก อายุ ๔๘ ปี พรรษา ๒๘ วัด โสภณาราม ตำบล ดอนแก้ว อำเภอ แม่ริม จังหวัด เชียงใหม่ ผู้สวดพระปาฏิโมกข์ประจำวัดโสภณาราม

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ** : พระจักรกริช ปิยธมฺโม (โสภณ)
- เกิด** : วันที่ ๖ เมษายน ๒๕๑๕
- สถานที่เกิด** : บ้านเลขที่ ๑๑๘ หมู่ที่ ๘ ตำบลดวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่
- การศึกษา** : ๓๑ มีนาคม ๒๕๓๖ สำเร็จการศึกษาชั้น หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สายช่างอุตสาหกรรม สาขาวิชาช่างไฟฟ้า โรงเรียนโปลิเทคนิคลานนา จังหวัดเชียงใหม่
- : ๓๐ ธันวาคม ๒๕๔๗ สำเร็จการศึกษานักธรรมเอก โรงเรียนปริยัติธรรม วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- : ๒๖ เมษายน ๒๕๕๑ สำเร็จการศึกษาวิชาชีพพระยะสันของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา วิชาช่างซ่อมบำรุงรักษาคอมพิวเตอร์เบื้องต้น วิทยาลัยสารพัดช่างเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่
- : ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๒ สำเร็จการศึกษาพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- : ปัจจุบัน กำลังศึกษาในระดับปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิตปริญญาโท คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- อุปสมบท** : ๒๕ มกราคม ๒๕๓๕
- สังกัด** : วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- หน้าที่** : ครูสอนปริยัติธรรม โรงเรียนปริยัติธรรม วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) แผนกนักธรรม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๕๔๒ - ปัจจุบัน
- : ผู้แสดงพระภิกษุปาฏิโมกข์ ประจำวัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) อำเภอเมือง จังหวัด เชียงใหม่ เริ่มเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒ – จนถึงปัจจุบัน
- ที่อยู่ปัจจุบัน** : วัดร่ำเปิง (ตโปทาราม) ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ๕๐๒๐๐ โทร. ๐๕๓-๒๗๘๖๒๐ , ๐๘๐๔๕๗๒๑๘๕

บรรณานุกรม

๑.ภาษาไทย :

ก.ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๒.

_____ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____ปกรณ์วิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๕๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

ข.ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑)หนังสือ :

คณาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระวินัยปิฎก. กรุงเทพมหานคร :

ห้างหุ้นส่วน จำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๒.

คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เชียงใหม่. ศาสนพิธี ฉบับมาตรฐาน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เชียงใหม่

, ๒๕๓๕.

_____คู่มือคู่สวดอุปัชฌาย์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๓๖.

คณัช ไชโยธา, ศัพท์ทานุกรมพุทธศาสน์. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ไทยร่วมเกล้าจำกัด, ๒๕๔๕.

ทวิศักดิ์ ญาณประทีป. พจนานุกรมนักเรียน ฉบับเฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพมหานคร :

บริษัท สำนักพิมพ์วัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๔๐.

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ. ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

พระสมพงษ์ กตคุโน. พระปาฏิโมกข์แปล ฉบับสมบูรณ์. เชียงใหม่ : หจก. โรงพิมพ์ช้างเผือก,
๒๔๕๐.

พระอมราภิกษิต. ภิกขุปาฏิโมกข์บาลี – แปล. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย,
๒๕๓๕.

พิชัย นิลทองคำ (ผู้พิพากษา). ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง-อาญา. กรุงเทพมหานคร:
บริษัท อททยา มิเลินเนียม จำกัด, ๒๕๔๓.

พระอาจารย์กัณฑ์ โสตุถิโธ. อริยวินัย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท กิวพรีนซ์ แมเนจเม้นท์
จำกัด, ๒๕๕๒.

พระราชพรหมจารย์ (ทอง สิริมจฺโธ). บททำวัตรสวดมนต์ประจำศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระ
เกียรติ วัดไร่เปิง ตโปทาราม . เชียงใหม่ : โรงพิมพ์ช้างเผือก, ๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร :
พิมพ์ที่บริษัทสื่อตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕.

พระธรรมมวโรดม (บุญมา คุณสมปฺโน). คู่มือพระอุปัชฌาย์. กาญจนบุรี : พิมพ์ที่ สำนักพิมพ์
ธรรมเมธี, ๒๕๔๕.

—————. พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลง
กรณราชวิทยาลัย, ๔๕๔๐.

—————. การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๔๕๓๕.

พระเทพสิทธิอาจารย์ วิ. ระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์. เชียงใหม่ : คาราวรรณการพิมพ์, ๒๕๔๘.

พระธัมมานันทมหาเถระ. นานาวิวินิจฉัย. ลำปาง : กิจเสรีการพิมพ์, ๒๕๓๒.

พระครูสิริสาครธรรม. วิธีออกจากอบัติสังฆาภิเสส. นครปฐม : ทิพยวิสุทธิ์, ๒๕๔๕.

พระมหาสมชัย รตนญาโย. ปรีวาสนา. เชียงใหม่ : หจก. คาราวรรณการพิมพ์, ๒๕๔๗.

พระราชวรมุนี (ประยูร ธรรมจิตฺโต). ปรัชญากรีก. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๔๒.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราช
วิทยาลัย, ๒๕๒๖.

สมเด็จพระญาณอาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). คัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆสเถระรจนา. Printed in
Taiwan, ๒๕๔๘.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. วินัยมุข เล่ม ๑. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๔๕๐.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. วินัยมุข เล่ม ๓. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๔๕๐.

สมหมาย เปรมจิตต์. **โครงการอนุรักษ์พระคัมภีร์ล้านนา**. เชียงใหม่ : โรงพิมพ์มิ่งเมืองเชียงใหม่,
๒๕๔๔.

เสฐียร พันธงชัย. **พุทธศาสนมหายาน**. กรุงเทพมหานคร : หจก. เอมี เทรดิ่ง, ๒๕๔๓
อนุรัตน์ วิเชียรเขียว. **วัดร้างในเวียงเชียงใหม่**. เชียงใหม่ : สำนักงานเลขานุการสถาบันวิจัยสังคม,
๒๕๒๖.

อดิศักดิ์ ทองบุญ. **ปรัชญาอินเดีย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
๒๕๔๖.

อ.วิณัญญา รุ่งศิริ. **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๓.

อนุรัตน์ วิเชียรเขียว **วัดร้างในเวียงเชียงใหม่**. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินต์เฮ้า, ๒๕๓๘.

(๒) วิทยานิพนธ์

นายกิริติ กมลประเทืองกร. “คุณค่าของการสวดมนต์ที่มีต่อพุทธศาสนิกชนในสังคมไทย”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

นายวิวรรธน์ สายแสง. “การศึกษาเปรียบเทียบพระวินัยของภิกษุกับภิกษุณีในพระพุทธศาสนาเถรวาท”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระครูปลัดอาทิตย์ อุตถเวที (ซองดี). “การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของ
พระเทพโสภณ (ประยูร ธรรมจิตโต)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิต
วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระดิเรก อินจันทร์. “การศึกษาลักษณะคัมภีร์ปกรณ์วิเสสพระวินัยล้านนา”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

พระมหาอุดม สารเมธี (สารบรรณ). “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระพุทธ
ศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีนิคหกรรมในพระวินัยปิฎกกับกฏนิกกรรมของมหาเถร
สมาคม” .**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระอุบล กตบุญโย (แก้ววงษ์ล้อม). “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระอุบล กตปุญโญ (แก้ววงษ์ล้อม). “การศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของศีลที่มีต่อสังคมไทย”.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่,
๒๕๓๗.

(๓)เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ :

ห่านะ ปิ่นเงิน. แปลและเรียบเรียง. “วินัยสงฆ์ฉบับวัดศรีบุญเรือง”. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่:

(เอกสารถ่ายไมโครฟิล์มหมายเลข ๗๕. ๐๒๘. ๐๖. ๐๑๓-๐๑๕)

_____. “กฎหมายโบราณวัดเชียงมั่น”. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (เอกสารถ่ายสำเนาไมโครฟิล์ม
หมายเลข ๑๓๔.๒๕๖.๐๑๑ ซม ๐๑๕๕๐๑๐๖)

_____. “ปฏิทินรูปแบบการบันทึกในจารึกและเอกสารโบราณล้านนา”. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
: (เอกสาร Portable Document Format)

_____. “โอวาทานุศาสนีบรรพคำสอนราชครูวัดสวนดอก”. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ : (เอกสาร
ถ่ายไมโครฟิล์มหมายเลข ๗๘.๐๑๑.๐๑P. ๐๖๗-๐๖๘.)

พระครูนิมิตกัลยาณวัตร. “ กุ่มือพระปาฏิโมกข์ ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ท่องได้แล้ว”. (อดสำเนา)

สมหมาย เปรมจิตต์. แปลและเรียบเรียง. “พระคัมภีร์ล้านนา”. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตล้านนา, ๒๕๔๖. (ถ่ายเอกสารเข้าเล่ม)

สมหวัง แก้วสุฟอง. “ ศึกษาพระพุทธรูปจากพระวินัยปิฎก”. (ถ่ายเอกสารเข้าเล่ม)

(๔)ภาษาอังกฤษ

Assoc. Prof. Dr. Pataraporn Sirikanchana, “History of Buddhism in Thailand” Bangkok
Thailand : World Buddhist University, 2010.

Noranit Setabutr, “Buddhism in Thailand.” D.E. Malaysia : World Buddhist University
Council, 2002.